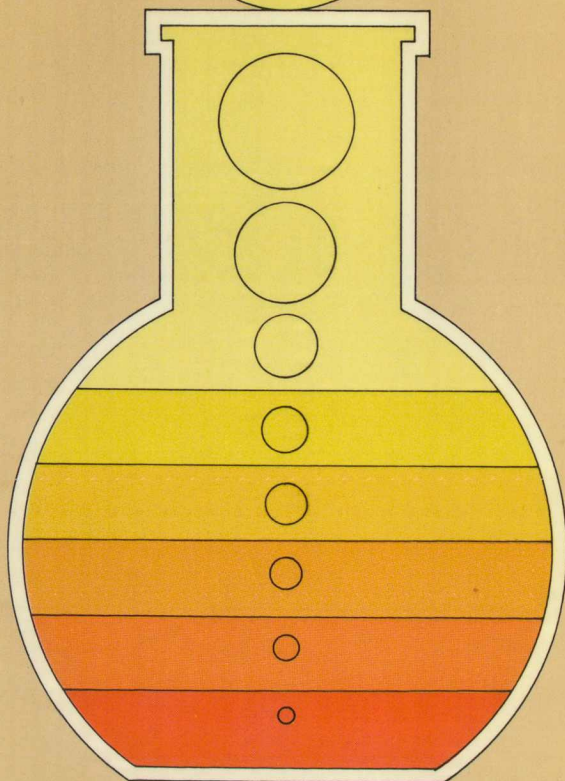

Betänkande av LAB76

Ref

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

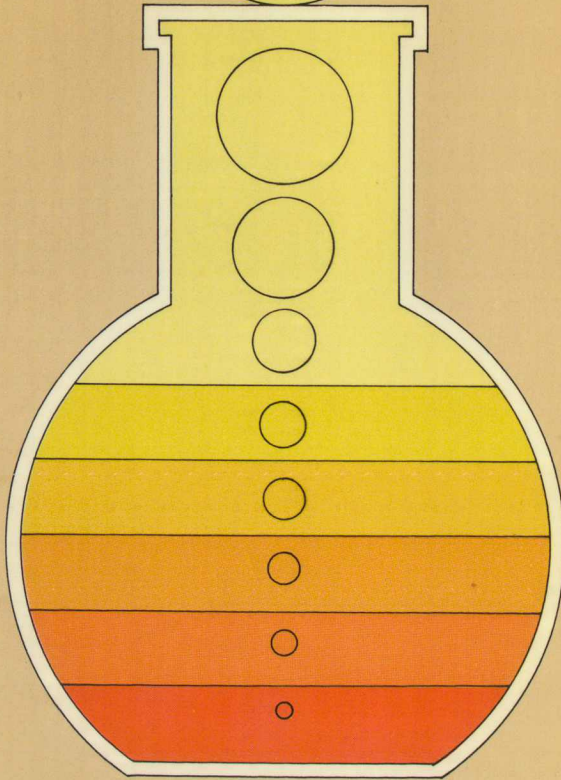
**laboratorie
verksamhet**

Livsmedel~Djurhälsa~Miljö

Betänkande av LAB76

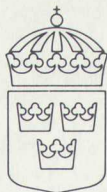

Ref

Regional laboratorie verksamhet

Livsmedel~Djurhälsa~Miljö

Statens offentliga utredningar
1979:3
Jordbruksdepartementet

Regional laboratorie- verksamhet

Livsmedel – djurhälsa – miljö

Betänkande av utredningen om den regionala
laboratorieverksamheten

Stockholm 1979

Omslag Jan Bohman
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-04467-6

ISSN 0375-250X

Gotab, Malmö 1978

Till Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Genom beslut den 29 december 1975 bemyndigade regeringen chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en särskild sakkunnig för att utreda frågan om den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljövård och närbelägna områden. Med stöd av detta bemyndigande förordnades landshövdingen Camilla Odhnoff till sakkunnig samt veterinärrådet vid lantbruksstyrelsen, numera länsveterinären Bengt Ehn, laboratorn vid statens naturvårdsverk Gunnar Ekedahl, departementssekreteraren i jordbruksdepartementet Carl Gunnar Junback, byrådirektören vid socialstyrelsen Guldbrand Skjönberg, avdelningschefen vid statens livsmedelsverk Lars-Erik Tammelin och direktören i Svenska kommunförbundet Lars Ågren till experter fr. o. m. den 13 februari 1976. Till sekreterare i utredningen förordnades från samma datum numera departementssekreteraren Christer Hoel. Till biträdande sekreterare förordnades från nämnda datum numera naturvårdsdirektören Karin Brunsberg samt från den 1 februari 1978 assistenten Georg Ekström. Utredningen antog namnet LAB 76.

Huvudinnehållet i utredningens uppdrag framgår av följande utdrag ur direktiven i vilka det bl. a. sägs att "det är angeläget att de åtgärder som samhället vidtar för att trygga en god livsmedelshygien och miljö kan följas upp av en effektiv kontroll. Denna måste till stor del bedrivas med hjälp av regionala laboratorier. Verksamheten vid dessa laboratorier är i dag splittrad och svåröverskådlig. Nuvarande förhållanden begränsar möjligheterna att bedriva en tillfredsställande kontroll från det allmännas sida".

Till utredningen har överlämnats ett antal till regeringen gjorda framställningar. Dessa får för LAB 76:s del anses besvarade med föreliggande betänkande.

Utredningen har haft överläggningar med företrädare för myndigheter, organisationer, institutioner och företag med anknytning till laboratorieverksamheten inom utredningsområdet.

LAB 76 får härmed överlämna sitt betänkande.

Stockholm i mars 1979

Camilla Odhnoff

Bengt Ehn

Gunnar Ekedahl

Carl Gunnar Junback

Guldbrand Skjönberg

Lars-Erik Tammelin

Lars Ågren

/Christer Hoel

Karin Brunsberg

Georg Ekström

Innehåll

<i>Förteckning över figurer och tabeller</i>	10
<i>Förkortningar</i>	12
<i>Sammanfattning</i>	17
I Inledning	23
1 <i>Utredningens direktiv och genomförande</i>	23
1.1 Bakgrund till utredningens tillsättande	23
1.2 Utredningsuppdraget	24
1.3 Till utredningen överlämnade handlingar m. m. samt utredningens yttranden däröver	25
1.4 Utredningsarbetet	28
2 <i>Tidigare utredningar</i>	29
2.1 Tillkomsten av AB Svensk laboratorietjänst (Svelab)	29
2.2 Laboraterieresurser för miljö- och produktkontroll	30
2.3 Samverkan mellan AB Svensk laboratorietjänst och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ)	33
2.4 Laboraterieresurser för offentlig livsmedelskontroll	34
3 <i>Avgränsning av utredningsområdet</i>	35
3.1 Närliggande områden	35
3.2 Avgränsningar	37
II Nuvarande förhållanden	39
4 <i>Gällande lagstiftning</i>	39
4.1 Livsmedelsområdet	39
4.2 Miljövårdsområdet	40
4.3 Konsumtionsvattenområdet	41
4.4 Veterinärmedicinsk diagnostik	44
4.5 Lantbrukskemi	45
4.6 Riksprovplatser och auktoriserade provplatser	46

4.6.1	Inledning	46
4.6.2	Riksprovplatssystemet	47
4.6.3	Systemet med auktoriserade provplatser	49
4.6.4	Riksprovplatssystemet i förhållande till vissa författningar som reglerar myndighetsutövning	50
4.6.5	Krav på riksprovplats i fråga om opartiskhet	50
5	<i>Auktorisation och tillsyn</i>	53
5.1	Livsmedelskontroll	53
5.2	Miljökontroll	55
5.3	Konsumtionsvattenkontroll	55
5.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	57
5.5	Lantbrukskemi	57
6	<i>Laboratorieverksamhetens inriktning och omfattning</i>	59
6.1	Livsmedelskontroll	59
6.2	Miljökontroll	63
6.3	Konsumtionsvattenkontroll	67
6.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	69
6.5	Lantbrukskemi	76
6.6	Laboratorieverksamhetens ekonomi m. m.	80
6.7	Statens provningsanstalt	82
6.8	Centrallaboratoriefunktioner	83
6.9	AB Svensk laboratorietjänst – Svelab	86
7	<i>Laboratorieverksamheten i andra nordiska länder</i>	89
7.1	Danmark	89
7.1.1	Livsmedelskontroll	89
7.1.2	Miljökontroll	90
7.1.3	Konsumtionsvattenkontroll	91
7.1.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	91
7.1.5	Lantbrukskemi	91
7.1.6	Förslag om organisation av kontrolllaboratorier i Danmark	91
7.2	Norge	92
7.2.1	Livsmedelskontroll	92
7.2.2	Miljökontroll	93
7.2.3	Konsumtionsvattenkontroll	93
7.2.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	94
7.2.5	Samordning av regionala laboratorieresurser för offentlig kontroll	94
7.3	Finland	95
7.3.1	Livsmedelskontroll	95
7.3.2	Miljökontroll	96
7.3.3	Konsumtionsvattenkontroll	96
7.3.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	96
7.3.5	Lantbrukskemi	97

III	Utredningens överväganden och förslag	99
8	<i>Behovet av laboratorieverksamhet på det regionala planet</i>	99
8.1	Livsmedelsområdet	99
8.2	Miljövårdsområdet	99
8.3	Konsumtionsvattenområdet	100
8.4	Veterinärmedicinsk diagnostik	101
8.5	Lantbrukskemi	102
9	<i>Utvecklingstendenser i laboratorieverksamheten</i>	105
9.1	Inledning	105
9.2	Tekniska aspekter	105
9.3	Ekonomiska aspekter	107
10	<i>Den regionala laboratorieverksamhetens mål m. m.</i>	109
10.1	Inledning	109
10.2	Mål	109
10.3	Medel	110
10.3.1	Allmänt	110
10.3.2	Kvaliteten i undersökningarna	111
10.3.3	Undersökningsavgifter	111
10.3.4	Opartiskhet, objektivitet och offentlighet	112
10.3.5	Tillgång till laboratorieservice	112
11	<i>Auktorisation och tillsyn av regionala laboratorier</i>	115
11.1	Auktorisation – innebörd och ändamål	115
11.2	Nuvarande former för auktorisation och tillsyn	116
11.3	Övervägda alternativ för auktorisation	117
11.3.1	Alternativ 1: Auktorisationen handhas av respektive tillsynsmyndighet efter samråd med övriga berörda tillsynsmyndigheter	117
11.3.2	Alternativ 2: Auktorisationen handhas av en auktorisationsnämnd	118
11.3.3	Alternativ 3: Auktoriserad provplats	118
11.3.4	Alternativ 4: Riksprovplats	118
11.4	Utredningens förslag i auktorisationsfrågan	119
11.5	Riktlinjer för auktorisation och tillsyn	121
11.5.1	Auktorisation	121
11.5.2	Tillsyn	123
11.6	Offentlig vattenkontroll	123
11.6.1	"Vatten" och ansvariga vattenmyndigheter	123
11.6.2	Vattenundersökningar – opartiskhet och objektivitet	126
12	<i>Förslag till organisation av regional laboratorieverksamhet</i>	129
12.1	Huvudmannaskap. Samverkan. Lokalisering	129
12.1.1	Huvudmannaskapet för laboratorierna	129
12.1.2	Samverkan mellan laboratorier	129
12.1.3	Laboratoriernas lokalisering	129

12.2	Nuvarande laboratorieorganisation	130
12.3	Övervägda alternativ	132
12.3.1	Alternativ 1: Rekonstruerat Svelab	132
12.3.2	Alternativ 2: Länslaboratorier	134
12.3.3	Alternativ 3: Ett rikstäckande laboratorieföretag med ensamrätt	135
12.4	Utredningens förslag i organisationsfrågan	136
12.5	Miljöskyddsutredningens överväganden och förslag i laboratoriefrågan	136
13	<i>Genomförandet av utredningens förslag</i>	139
14	<i>Författningsmässiga konsekvenser av utredningens förslag</i>	141
15	<i>Utredningens förslag – konsekvenser för befintliga laboratorier</i>	143
15.1	AB Svensk laboratorietjänst	143
15.2	Kommunala laboratorier	144
15.3	Privata uppdragslaboratorier	144
15.4	Kontrollslakterilaboratorier	145
15.5	Hushållningssällskapens lantbrukskemiska laboratorier	145
15.6	Statens lantbrukskemiska laboratoriums filial i Röbäcksdalen	145
15.7	Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ)	146
15.8	IVL	147
15.9	Universitets- och forskningslaboratorier	147
15.10	Centrallaboratorier	148
15.11	Laboratorier vid länsstyrelsernas naturvårdsenheter	148
	<i>Särskilt yttrande</i>	151
	<i>Bilaga 1 Direktiven</i>	157
	<i>Bilaga 2 Laboratieverksamheten i olika delar av landet</i>	159
	1 Inledning	159
	2 Laboratieverksamheten inom de olika länen	159
	2.1 Stockholms län (A, B)	159
	2.2 Uppsala län (C)	161
	2.3 Södermanlands län (D)	163
	2.4 Östergötlands län (E)	165
	2.5 Jönköpings län (F)	166
	2.6 Kronobergs län (G)	167
	2.7 Kalmar län (H)	169
	2.8 Gotlands län (I)	170
	2.9 Blekinge län (K)	171
	2.10 Kristianstads län (L)	173
	2.11 Malmöhus län (M)	175
	2.12 Hallands län (N)	176
	2.13 Göteborgs och Bohus län (O)	178
	2.14 Älvsborgs län (P)	179
	2.15 Skaraborgs län (R)	180

2.16 Värmlands län (S)	182
2.17 Örebro län (T)	184
2.18 Västmanlands län (U)	185
2.19 Kopparbergs län (W)	186
2.20 Gävleborgs län (X)	187
2.21 Västernorrlands län (Y)	188
2.22 Jämtlands län (Z)	190
2.23 Västerbottens län (AC)	191
2.24 Norrbottens län (BD)	192
Bihang: Läns- och kommunindelning	195

Bilaga 3 <i>Riktlinjer för förordnande av anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier</i>	197
--	-----

Bilaga 4 <i>Gällande bolagsordning för AB Svensk laboratorietjänst</i>	201
--	-----

Förteckning över figurer och tabeller

Figurer

Figur 3.1	”Livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljövård och närbelägna områden”	36
Figur 6.1	Anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier	62
Figur 6.2	Förslag till organisation av forsknings- och undersökningsavdelningen vid statens naturvårdsverk (från SNV:s petita 1979/80)	64
Figur 6.3	Laboratorier av intresse för miljövården (1972)	66
Figur 6.4	Länsvis fördelning av vattenlaboratorier	68
Figur 6.5	Transportvägar för vattenprov för fysikalisk-kemisk undersökning	70
Figur 6.6	Transportvägar för vattenprov för bakteriologisk undersökning	71
Figur 6.7	Lokalisering av Svelab-laboratorier m. fl. samt upptagningsområden för dessa vad avser prover för veterinärmedicinsk diagnostik	73
Figur 6.8	Laboratorier vid kontrollslakterier m. m.	75
Figur 6.9	Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna 1969–76	78
Figur 6.10	Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna fördelade på laboratorium (1976)	79
Figur 6.11	Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna fördelade på typ av prov (1976)	79
Figur 6.12	Centrallaboratorier m. m. inom LAB 76:s utredningsområde	83
Figur 11.1	Laboratorieundersökningar inom LAB 76:s utredningsområde	121
Figur 11.2	”Vatten” – Några förekommande begrepp och av LAB 76 föreslagna myndigheter inom området	126
Bihang	Läns- och kommunindelning	195

Tabeller

Tabell 4.1	Gällande författningar för riksprovplatser	47
Tabell 4.2	Förteckning över objektområden och riksprovplatser .	48
Tabell 6.1	Antal undersökta livsmedelsprov vid vissa anvisnings- laboratorier under 1977	61
Tabell 6.2	Antal analyserade prov vid de lantbrukskemiska sta- tionerna 1969–1976 och vid SLL 1968/69–1976/77 .	77
Tabell 6.3	Antal utförda laboratorieundersökningar vid Svelab 1971 och 1977 fördelade på typ av undersökning	87
Tabell 11.1	Nuvarande auktorisationsförfarande	117
Tabell 12.1	Verksamhet vid befintliga laboratorier	130

Förkortningar

APP	Auktoriserad provplats
Ds	(Betänkande i) Departementsserien
FL	Förvaltningslagen
HSU	Hälsovårdsstadgeutredningen
JoU	Riksdagens jordbruksutskott
IVL	Institutet för vatten- och luftvårdsforskning
KMÄ	Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg
LAB 76	Utredningen om den regionala laboratorieverksamheten
LABAN	Kommittén för samordning av laboratorieresurser vid arbetskyddsstyrelsen och naturvårdsverket
LBS	Lantbruksstyrelsen
LRF	Lantbrukarnas riksförbund
LSFS	Lantbruksstyrelsens författningssamling
LSK	Livsmedelsstadgekommittén
MDN	Miljödatanämnden
MI	Miljövårdens informationssystem
MI-01	Automatisk databehandling i MI av information i tillsyns- och kontrollverksamheten enligt miljöskyddslagen och motsvarande författningar
MI-03	Registrering av information från av miljökontrollutredningen föreslagna basdataber (s. k. miljökontrollstationer)
MI-07	Registrering i MI av varor kontrollerade enligt livsmedelslagstiftningen
Mkr	Miljoner kronor
MKU	Miljökontrollutredningen
NBL	Naturvårdsverkets brackvatten-toxikologiska laboratorium
NLU	Naturvårdsverkets limnologiska undersökning
NMKL	Nordisk metodikkommitté för livsmedel
NSL	Naturvårdsverkets specialanalytiska laboratorium
NU	Riksdagens näringsutskott
OHA	Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk
RPP	Riksprovplats
RRV	Riksrevisionsverket
rskr	Riksdagsskrivelse
SBL	Statens bakteriologiska laboratorium
Sekr L	Sekretesslagen
SGU	Sveriges geologiska undersökning

SIND	Statens industriverk
SIS	Standardiseringskommissionen i Sverige
SLL	Statens lantbrukskemiska laboratorium
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
SLV	Statens livsmedelsverk
SLV FS	Statens livsmedelsverks författningssamling
SMHI	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
SNV	Statens naturvårdsverk
SoS	Socialstyrelsen
SOU	(Betänkande i serien) Statens offentliga utredningar
SP	Statens provningsanstalt
SPFS	Statens provningsanstalts författningssamling
SVA	Statens veterinärmedicinska anstalt
Svelab	AB Svensk laboratorietjänst
TF	Tryckfrihetsförordningen
tkr	Tusen kronor
VF	Veterinärväsendets författningssamling (utgavs t. o. m. 1971 av veterinärstyrelsen; veterinärförfattningarna utges från 1972 av lantbruksstyrelsen och statens livsmedelsverk)
ÖSoS	Socialstyrelsens översynsutredning

För att väl känna en sak måste man känna dess enskildheter; och som dessa är så gott som oräkneliga, så förblir vår kunskap alltid ytlig och ofullkomlig.

Francois de La Rochefoucauld (1613–1680)

Sammanfattning

Inledning

Enligt utredningens direktiv tillsattes LAB 76 för att se över den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljövård och närbelägna områden. Utredningen betraktar den samlade vattenkontrollen, produktkontrollen, kontrollen av arbetsmiljön samt det lantbrukskemiska analysområdet som närbelägna områden. Av skäl som redovisas i kapitel 3 har emellertid laboratorieresurser för produktkontroll och arbetsmiljöundersökningar ej utretts närmare. Inte heller har behovet av kliniska laboratorieresurser för humanmedicinskt ändamål behandlats.

I utredningens direktiv framhålls att det är angeläget att de åtgärder som samhället vidtar för att trygga en god livsmedelshygien och miljö kan följas upp av en effektiv kontroll, vilken till stor del måste bedrivas vid regionala laboratorier. Vidare sägs att verksamheten vid dessa laboratorier i dag är splittrad och svåröverskådlig och att dessa förhållanden begränsar möjligheterna att bedriva en tillfredsställande kontroll från det allmännas sida.

I kapitel 1 behandlas bl. a. ett antal till utredningen ställda eller överlämnade skrivelser och i förekommande fall utredningens yttrande däröver.

I kapitel 2 refereras följande utredningar: Veterinärväsendeutredningen angående tillkomsten av AB Svensk laboratorietjänst (Svelab), miljökontrollutredningen angående laboratorieresurser för miljö- och produktkontroll, laboratorieberedningen angående samverkan mellan AB Svensk laboratorietjänst och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ) samt livsmedelsstadgekommittén angående laboratorieresurser för offentlig livsmedelskontroll.

Nuvarande förhållanden

I kapitel 4 redovisas huvuddragen av gällande lagstiftning och vissa av berörda myndigheter utfärdade bestämmelser inom utredningsområdet. Vidare redogörs för bestämmelser om officiell provning, riksprovplatser och auktoriserade provplatser.

I kapitel 5 redovisas huvudsakligen befintliga auktorisations- och tillsynsformer inom utredningsområdet. Dessutom behandlas ett antal till regeringens ställda skrivelser i hithörande frågor.

I kapitel 6 redogörs för de berörda centrala myndigheternas och centrallaboratoriernas organisation och verksamhet, för den regionala laboratorieverksamhetens inriktning och omfattning inom utredningsområdet samt för de laboratorier som regionalt svarar för verksamheten.

De av utredningen berörda centrala myndigheterna är: lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk samt statens provningsanstalt. Centrallaboratoriefunktioner har förutom livsmedelsverket och naturvårdsverket även den till naturvårdsverket provisoriskt knutna omgivningshygieniska avdelningen samt statens bakteriologiska laboratorium, statens lantbrukskemiska laboratorium och statens veterinärmedicinska anstalt. I kapitlet ingår en kortfattad beskrivning av laboratorieverksamhetens ekonomi m. m. Den sammanlagda analysvolymen inom utredningsområdet beräknas av LAB 76 betinga ett värde av minst 50 milj. kr. Slutligen ges en översiktlig redovisning av verksamheten vid Svelab.

I kapitel 7 redovisas huvuddragen av laboratorieverksamhetens organisation och inriktning i Danmark, Norge och Finland. Beträffande Danmark omnämns särskilt ett förslag om organisation av kontrolllaboratorier och beträffande Norge en nyligen avslutad utredning om samordning av regionala laboratorieresurser för offentlig kontroll.

Utredningens överväganden och förslag

Med regionalt laboratorium avser LAB 76 ett laboratorium med kompetens och utrustning för att utföra laboratorieundersökningar inom två eller flera av ämnesområdena livsmedelskontroll, miljökontroll, konsumtionsvattenkontroll, veterinärmedicinsk diagnostik och lantbrukskemi och som har ett upptagningsområde, som helt eller delvis sammanfaller med vissa administrativa indelningar (t. ex. län).

Av kapitel 8 framgår utredningens syn på den framtida inriktningen och behovet av regional laboratorieverksamhet inom utredningsområdet.

I kapitel 9 behandlas tekniska och ekonomiska aspekter på den framtida regionala laboratorieverksamheten. Från ekonomisk synpunkt utvecklas laboratorietekniken så, att kostnader per prov beräknas bli lägre vid stora laboratorieenheter. LAB 76 har, med hänsyn till bl. a. den stora betydelsen av en lokal samverkan mellan beslutsfattare och laboratorium, eftersträvat en decentraliserad laboratoriestruktur som, totalt sett, kan ge en bättre ekonomi. LAB 76 bedömer vidare att arbetet vid laboratorierna inte nämnvärt kommer att öka eftersom en betydande del av framför allt de kemiska analyserna kommer att utföras med automatiserad analysutredning. Genom att nya analysmetoder kommer till användning ökar kravet på fastställda bedömningsnormer.

I kapitel 10 anger utredningen följande mål för laboratorieverksamheten:

- ☐ Kvaliteten i laboratorieundersökningarna skall vara god, vilket bl. a. innebär att resultaten av analyser och andra undersökningar måste vara riktiga och kunna upprepas.

- Laboratorieundersökningarna skall utföras till skäliga kostnader för samhället och den enskilde.
- En enhetlig taxa bör tillämpas över hela landet. Taxan skall ge full kostnadstäckning, och varje analyssektor bör i princip bära sin del av totalkostnaderna. För undersökningar, som är av direkt betydelse för folkhälsan och där det inte anses rimligt att den enskilde står för hela undersökningskostnaden, bör samhället träda in och bidra till full kostnadstäckning.
- Verksamheten skall bedrivas så att opartiskhet och objektivitet garanteras.
- Verksamheten skall bedrivas så att uppdragsgivarens integritet bevaras.
- Analyserna bör utföras skyndsamt och resultaten rapporteras omgående i den mån åtgärder erfordras.
- Behovet av laboratorieservice skall tillgodoses i hela landet.

Vidare anges i kapitlet vissa medel för att uppnå de angivna målen för laboratorieverksamheten. LAB 76 föreslår i detta sammanhang bl. a. att riksskatteverket får regeringens uppdrag att se över gällande bestämmelser om mervärdeskatt, med avsikt att erhålla konkurrensneutrala skattebestämmelser på området.

LAB 76 anser att en auktorisation av laboratorier inom utredningsområdet är nödvändig och i första hand skall tillgodose samhällets krav på en kvalitativt godtagbar laboratorieverksamhet. En auktorisation av ett laboratorium för vissa undersökningar är en kompetensförklaring från den ansvariga centrala myndighetens sida och utgör därmed även en form av konsumentgaranti.

Utredningen diskuterar i kapitel 11 fyra alternativa former för hur auktorisationskravet kan tillgodoses. Det förordade alternativet innebär att berörd central myndighet, efter obligatoriskt samråd med övriga auktorisationsmyndigheter, auktoriserar laboratorier inom myndighetens verksamhetsområde. En schablonavgift bör uttagas för att täcka direkta kostnader i samband med auktorisationen.

Den centrala myndigheten bör kunna anvisa regionala och lokala tillsynsmyndigheter de auktoriserade laboratorier (s. k. anvisningslaboratorier), som i första hand skall anlitas i den i lag eller annan författning föreskrivna offentliga tillsynsverksamheten. Med anvisningslaboratorium bör avses auktoriserat laboratorium i vilket stat eller kommun har inflytande.

Beträffande tillsynsfunktionerna föreslår LAB 76 att dessa även fortsättningsvis skall ligga på central nivå och, efter samordning av tillsynsformerna, utövas av de berörda centrala myndigheterna under medverkan av övriga berörda centrallaboratorier inom respektive verksamhetsområde.

I fråga om den offentliga vattenkontrollen föreslår LAB 76 att

- den centrala tillsynen över konsumtionsvatten överförs till statens livsmedelsverk
- begreppet konsumtionsvatten ersätts med begreppet dricksvatten
- livsmedelslagen framgent blir fullt tillämplig på dricksvatten
- ansvaret för vatten i allmän rörledning tillfaller statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk gemensamt
- ansvaret för badvatten (friluftsbassänger och bassängbad) faller på statens naturvårdsverk

- den kemiska sektionen vid naturvårdsverkets omgivningshygieniska avdelning (OHA) i huvudsak bör överföras till antingen statens naturvårdsverks forsknings- och undersökningsavdelning eller till statens livsmedelsverks undersökningsavdelning
- vattenundersökningar skall utföras vid laboratorium som auktoriserats av både statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk
- taxan (1968:618) för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan ("högsttaxan") i överensstämmelse med riksrevisionsverkets förslag upphör att gälla den 1 juli 1979.

LAB 76 har ingående diskuterat organisationen av den regionala laboratorieverksamheten. I kapitel 12 redovisas jämte nuvarande förhållanden tre alternativ:

- Alternativ 1: Rekonstruerat Svelab.
- Alternativ 2: Länslaboratorier.
- Alternativ 3: Ett rikstäckande laboratorieföretag med ensamrätt.

Utredningens ställningstagande i organisationsfrågan baseras på den principiella uppfattningen att endast ett riksföretag, där samhället har det huvudsakliga inflytandet, på sikt kan förena kraven på opartiskhet, effektivitet och kvalitet i verksamheten. LAB 76 förordar, av skäl som redovisas i kapitlet, att alternativ 1 – rekonstruerat Svelab – läggs till grund för den framtida organisationen av den regionala laboratorieverksamheten. Den föreslagna laboratorieorganisationen i kombination med länsvisa (regionala) laboratorienämnder och med föreslagen auktorisation av laboratorierna bör enligt LAB 76 uppfylla samhällets krav på denna verksamhet.

LAB 76 föreslår vidare att Svenska kommunförbundet ingår som intressent i Svelab samt att Svelab ges en delvis ny och vidgad målsättning för verksamheten.

LAB 76:s förslag innebär att vissa kommunala och privata laboratorier efter förhandlingar successivt kan överföras till Svelab och att andra samarbetsformer kan utvecklas med exempelvis vissa speciallaboratorier. Svelab måste därför ges ekonomiska resurser för att kunna medverka till att en sådan strukturrationalisering kommer till stånd.

I kapitel 13 ger LAB 76 sina synpunkter på hur utredningens förslag kan genomföras.

I kapitel 14 ges en översikt av de ändringar i gällande författningar etc. som erfordras för att utredningens intentioner och förslag skall kunna förverkligas.

LAB 76:s förslag att utredningens organisationsalternativ 1 – rekonstruerat Svelab – läggs till grund för statsmakternas beslut, kommer på sikt att medföra förändringar för en rad olika laboratorier, såväl privata som kommunala och statliga. Konsekvenserna för vissa av dessa laboratorier redovisas i kapitel 15. I kapitlet ger LAB 76 bl. a. förslag till målsättning för det föreslagna riksföretaget. LAB 76 föreslår vidare att ett principbeslut fattas om nedläggning av statens lantbrukskemiska laboratoriums filial i Röbbäcksdalen och att statens jordbruksnämnd får i uppdrag att utreda behovet av den provningsverksamhet som bedrivs vid Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ).

Den kompetens som finns i privata konsultföretag bör enligt utredningen även fortsättningsvis kunna utnyttjas även inom ramen för myndigheternas kontrollverksamhet, genom att berörda centrala eller regionala tillsynsmyndigheter ges möjlighet att föreskriva att vissa specialundersökningar kan få utföras även vid icke-offentliga laboratorier.

Utredningens förslag om auktorisation av laboratorier ställer ökade krav på centrallaboratorierna, men bedöms kunna genomföras i huvudsak inom ramen för tillgängliga resurser.

I Inledning

1 Utredningens direktiv och genomförande

1.1 Bakgrund till utredningens tillsättande

Den regionala laboratorieverksamheten för livsmedelskontroll, miljökontroll och veterinärmedicinsk diagnostik är i dag uppdelad på ett stort antal laboratorieenheter.

Gällande föreskrifter som berör den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelsområdet, miljökontrollen och den veterinärmedicinska diagnostiken är olika utformade. Arbetet med att auktorisera och öva tillsyn över regionala laboratorier har inte samordnats i önskvärd utsträckning av de berörda centrala myndigheterna (lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen).

Den som vill utföra offentliga livsmedelsanalyser måste ha auktorisation av livsmedelsverket. En förutsättning för auktorisation är bl. a. att ändamålsenliga lokaler och personal med lämplig utbildning finns.

Tillsynsmyndigheter när det gäller miljökontroll är naturvårdsverket och länsstyrelserna. Naturvårdsverket har i första hand samordnande uppgifter medan länsstyrelserna svarar för den fortlöpande tillsynen. I samband med prövning enligt miljöskyddslagen av t. ex. utsläpp av avloppsvatten från olika industriella anläggningar föreskrivs bl. a. att kontrollprogram för verksamheten upprättas.

Den kontroll som föreskrivs i dessa program kräver ofta en omfattande provtagning som vederbörande kommun eller företag har att svara för. I vissa fall har industriföretag och kommuner egna laboratorieresurser, men i betydande utsträckning anlitas utomstående laboratorier. Naturvårdsverkets undersökningslaboratorium medverkar i tillsynsverksamheten bl. a. genom att utarbeta enhetliga metoder för laboratoriernas arbete. Däremot har naturvårdsverket f. n. inget krav på auktorisation för laboratorier som bedriver verksamhet inom miljökontrollområdet.

Officiella vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgans bestämmelser får utföras endast av den som av socialstyrelsen har meddelats personlig behörighet. Sådan behörighet kan inte överföras till något laboratorium. Socialstyrelsen har utrett vissa frågor rörande organisationen av den offentliga vattenkontrollen och till socialdepartementet inkommit med förslag i frågan.

När det gäller vatten som används inom livsmedelshanteringen har dåvarande veterinärstyrelsen utfärdat kungörelser om kontroll av vatten i kontrollslakteri m. m., om vissa fordringar rörande vatten vid fjäderfäslakteri samt om kontroll av vatten vid mejeri. Ansvaret för kontroll av sådant vatten har numera livsmedelsverket.

Lantbruksstyrelsen har under år 1975 gjort en framställning hos regeringen om att få godkänna laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik. För hushållningssällskapens laboratorier föreskrevs tidigare, enligt Kungl. Maj:ts reglemente (1953:506) för hushållningssällskapens veterinärbakteriologiska laboratorier att dåvarande veterinärstyrelsen utövade den högsta tillsynen över denna laboratorieverksamhet. Reglementet upphävdes den 1 januari 1972 då den nya livsmedelskungörelsen (1971:807) trädde i kraft.

Lantbrukskemiska undersökningar utförs vid tre lantbrukskemiska stationer (Kristianstad, Skara, Visby) samt vid statens lantbrukskemiska laboratorium i Uppsala och vid dess filial i Rönneby. De lantbrukskemiska stationerna drivs i hushållningssällskapens regi och i enlighet med av lantbruksstyrelsen fastställda stadgar. Något krav på auktorisation av dessa laboratorier har ej ställts. Laboratorierna har dock varit föremål för inspektion i lantbruksstyrelsens regi.

1.2 Utredningsuppdraget

Utredningens uppgifter framgår av följande utdrag ur utredningsdirektiven i vilka departementschefen bl. a. anför:

Enligt min mening är det angeläget att de åtgärder som samhället vidtar för att trygga en god livsmedelshygien och miljö kan följas upp av en effektiv kontroll. Denna måste till stor del bedrivas med hjälp av regionala laboratorier. Verksamheten vid dessa laboratorier är i dag splittrad och svåröverskådlig. Nuvarande förhållanden begränsar möjligheterna att bedriva en tillfredsställande kontroll från det allmänna sida.

Jag föreslår därför att en sakkunnig tillkallas för att se över den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljö-vård och närbelägna områden. Den nuvarande laboratorieorganisationen bör kartläggas. Den sakkunnige bör undersöka vilka krav som bör ställas på laboratorier för olika ändamål. Därvid bör bl. a. frågan om auktorisation övervägas. Vidare bör prövas vilka organ som bör åläggas tillsynen över laboratorierna.

Det är angeläget att berörda myndigheters anvisnings- och metodarbete vad gäller laboratorieverksamheten pågår parallellt med utredningen. Den sakkunnige bör därför nära samarbeta med i första hand lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen. Utredningsuppdraget kan också beröra det arbete som sker inom utredningen (S 1974:08) angående översyn av hälsovårdsstadgan.

Direktiven återges i sin helhet i bilaga 1.

1.3 Till utredningen överlämnade handlingar m. m. samt utredningens yttranden däröver

Regeringen har till LAB 76 överlämnat ett antal skrivelser och remisser:

1. Laboratorieberedningens betänkande (Ds Jo 1971:3) Samverkan mellan AB Svensk laboratorietjänst och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ), m. m. jämte sammanställningar och remissyttranden däröver. Betänkandets huvudsakliga innehåll refereras under avsnittet 2.3. Konsekvenserna av LAB 76:s förslag framgår för KMÄ:s del av avsnittet 15.7 samt för AB Svensk laboratorietjänsts del av avsnitten 12.3.1, 12.4 och 15.1.

2. Lantbruksstyrelsen har i skrivelse till regeringen erinrat om att sedan den 1 januari 1972 inga föreskrifter finns om vilken myndighet som utövar tillsyn över de veterinärmedicinska laboratorier som bedriver veterinärmedicinsk diagnostisk verksamhet. Lantbruksstyrelsen anser att även denna del av den veterinärmedicinska verksamheten bör godkännas och stå under en fortlöpande tillsyn och har därför hemställt om att i styrelsens instruktion (1967:425) införs en föreskrift om att lantbruksstyrelsen skall godkänna laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik.

LAB 76 anser att lantbruksstyrelsen framdeles skall svara för tillsynen av de nämnda laboratorierna.

LAB 76:s ställningstagande i auktorisationsfrågan framgår av avsnittet 11.4.

3. AB Svensk laboratorietjänst (Svelab) har i skrivelse till regeringen hemställt om att vissa förhållanden beträffande vattenundersökningar i samband med föreskriven offentlig kontroll skall ses över. Bakgrund till skrivelsen är att Svelab har funnit att företag som projekterar, försäljer och installerar vatten- och avloppsverk för kommuner i många fall även engageras av kommunerna att utföra undersökningar av vatten från dessa verk utan att detta uppfattas som en jävssituation. Enligt Svelabs mening torde man kunna ifrågasätta objektiviteten vid ett dylikt förfarande.

LAB 76 anser härvidlag att laboratorieundersökningar i samband med föreskriven offentlig kontroll skall utföras vid anvisningslaboratorium. Laboratorieundersökning i samband med föreskriven egenkontroll kan däremot utföras vid annat (auktoriserat) laboratorium. (Se vidare avsnitt 11.4 och 11.6.2.)

4. Socialstyrelsen har i skrivelse till regeringen hemställt om vissa ändringar i hälsovårdsstadgans regler angående den offentliga vattenkontrollen. Skrivelsen har av regeringen överlämnats till LAB 76 i den del den berör 35 § hälsovårdsstadgan och godkännande av laboratorier för vattenundersökningar. I stadgans 35 § föreskrivs vem som får utföra vattenundersökningar enligt 32 §. Således får fysikalisk-kemisk vattenundersökning utföras endast av statens naturvårdsverk eller av den, som socialstyrelsen förklarat behörig därtill. Bakteriologisk undersökning får utföras endast av statens naturvårdsverk, statens bakteriologiska laboratorium eller av den, som socialstyrelsen förklarat behörig därtill. I paragrafen föreskrivs således krav på viss behörighet hos vattenundersökaren i de fall undersökningarna inte

sker på centrallaboratorierna. Däremot föreligger ej några krav på de laboratorier där den behörige undersökaren verkar.

LAB 76 delar socialstyrelsens uppfattning att tillförlitliga analysresultat förutsätter dels kompetenta undersökare och en godtagbar analysmetod, dels att laboratoriet förfogar över lämplig utrustning och är inrymt i lämpliga lokaler. LAB 76 anser därför att undersökning av konsumtionsvatten i princip bör utföras vid auktoriserat laboratorium (se även avsnitten 11.4, 11.5 och 11.6).

5. Socialstyrelsen har med skrivelse till regeringen överlämnat förslag från socialstyrelsens översynsutredning (ÖSoS) angående bl. a. behörighet för vattenundersökare m. m. ÖSoS har beträffande behörighet för vattenundersökare föreslagit att systemet med enskilda behörighetsbevis ersätts med en auktorisering av vattenlaboratorier. ÖSoS föreslår vidare att socialstyrelsen efter samråd med de berörda centrallaboratorierna föreskriver utbildning för vattenundersökare samt föreskriver krav på förkunskaper.

Som framgår av avsnittet 11.5 anser LAB 76 att vissa krav måste ställas på den analytiskt verksamma personalen för att ett laboratorium skall kunna bli auktoriserat. Bl. a. bör den som är ansvarig för analysverksamheten ha någon form av behörighetsutbildning. LAB 76 anser vidare att auktorisationen enbart bör knytas till laboratorium och ej till person. LAB 76 biträder därför översynsutredningens förslag i detta stycke.

6. Byggnadsstyrelsen har i skrivelse till regeringen redovisat förslag till byggnadsprogram för en om- och tillbyggnad av vissa lokaler tillhörande Statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) med anledning av att vattenlaboratoriet vid statens institut för företagsutveckling (SIFU) överförs till SLL. Vidare har SLL i skrivelse till regeringen redovisat kompletterande underlag för beslut.

LAB 76 har i yttrande häröver till jordbruksdepartementet anfört att någon brist på laboratorieresurser ej förväntas i Uppsalaregionen och att det är angeläget att statliga och kommunala investeringar i laboratorieresurser med överkapacitet som följd kan undvikas. Behovet av en ökad analyskapacitet i SLL:s vattenlaboratorium borde således inte bedömas isolerat från övrig laboratorieverksamhet i regionen.

SLL har när det gäller vatten inga särskilda centrallaboratoriefunktioner att ombesörja. Från statsmakternas synpunkt borde man därför bedöma SLL:s utökade analyskapacitet ur strikt ekonomisk synvinkel.

LAB 76 kan med anledning av det anförda ej tillstyrka förslaget. Byggnadsstyrelsen har sedermera återkallat sin framställning till regeringen.

7. Hälsovårdsstadgutredningen har i sitt betänkande (SOU 1978:44) Kommunalt hälsoskydd framfört synpunkter på kontrollen av konsumtionsvatten. LAB 76:s ställningstaganden i dessa frågor framgår av avsnitt 11.6.

8. Miljöskyddsutredningen har i ett delbetänkande (SOU 1978:80) Bättre miljöskydd I bl. a. behandlat frågor om tillsyn enligt miljöskyddslagen och i samband därmed diskuterat erforderliga laboratorieresurser. LAB 76:s ställningstagande i denna fråga redovisas under avsnitt 12.5.

Följande skrivelser har inkommit till utredningen:

1. Laboratorienämnden vid AB Svensk laboratorietjänsts laboratorium i Kristianstad har i skrivelse till LAB 76 efterlyst utredningens synpunkter

på ett ev. samgående mellan Kemiska stationen och Svelabs laboratorium, båda i Kristianstad.

LAB 76 har i svar till laboratorienämnden anfört att oavsett vilka organisatoriska lösningar utredningen kan komma att förorda torde en utveckling som innebär bildandet av en slagkraftig laboratorieenhet i Kristianstad vara önskvärd och att LAB 76 i princip delar de tankegångar som framförts i skrivelsen.

2. Riksrevisionsverket (RRV) har i skrivelse till LAB 76 framfört förslag till revidering av taxebestämmelserna för offentlig vattenkontroll.

Enligt 35 § hälsovårdsstadgan fastställer regeringen närmare föreskrifter om förvärv av kompetens för fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning av vatten samt taxa för sådan undersökning. I taxan (1968:618) för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan anges de högsta ersättningsbelopp som får tas ut för olika analyser ("högsttaxan").

RRV, som är central myndighet för frågor om taxor och avgifter i den statliga verksamheten, säger i skrivelsen att "mot bakgrund av vad som ovan anförts torde enligt RRV högsttaxan kunna upphöra att gälla. Utredningen om den regionala laboratorieverksamheten bör överväga att lämna ett sådant förslag. Avgifterna för vattenundersökningar vid de statliga myndigheter som bedriver sådana bör fastställas i den ordning som gäller för annan avgiftsbelagd verksamhet vid myndigheten. Utgångspunkten bör därvid vara att vattenundersökningarna skall bära sina kostnader".

LAB 76 ansluter sig i princip till RRV:s överväganden och föreslår att taxan (1968:618) för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan upphör att gälla den 1 juli 1979.

3. Samverkansgruppen för konsumtionsvattenfrågor har i skrivelse till LAB 76 behandlat vissa frågor rörande utbildning av vattenundersökare och auktorisering av laboratorier för natur- och avloppsvattenundersökningar.

Samverkansgruppen för konsumtionsvattenfrågor består av företrädare för centrala myndigheter och organisationer med gemensamma intressen inom vattenområdet. I skrivelsen informeras LAB 76 om att en samordning av utbildningen av vattenundersökare planeras. Den för behöriga vattenundersökare föreskrivna utbildningen i fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning av konsumtionsvatten föreslås kunna frivilligt kompletteras med utbildning i natur- och avloppsvattenundersökning.

Samverkansgruppen vill även göra LAB 76 uppmärksam på frågan om en eventuell auktorisering av laboratorier för undersökning av natur- och avloppsvatten.

Planerna på att samordna utbildningen av vattenundersökare för såväl konsumtionsvatten som natur- och avloppsvatten är helt i linje med LAB 76:s strävan att åstadkomma största möjliga samordning av laboratorieverksamheten.

Beträffande auktorisering av laboratorier för natur- och avloppsvattenundersökningar saknas för närvarande författningsstöd för en sådan åtgärd.

LAB 76 anser för sin del att ett laboratorium som erhållit auktorisation för konsumtionsvattenundersökningar, efter lämplig vidareutbildning av den för undersökningsverksamheten ansvariga personalen, även bör kunna bli auktoriserat för natur- och avloppsvattenundersökningar.

Dessa frågor behandlas utförligt under avsnittet 11.6.

1.4 Utredningsarbetet

Ett flertal överläggningar, stundtals i kombination med studiebesök, har hållits med företrädare för bl. a. följande myndigheter, organisationer och företag: lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket, socialstyrelsen, statens lantbrukskemiska laboratorium, statens provningsanstalt, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL), Industriförbundet, Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ), Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Svenska Mejeriernas Riksförening (SMR), Svenska kommunförbundet, AB Svensk laboratorietjänst (Svelab), vissa privata laboratorie-företag, slakteriföretag.

För att kartlägga laboratorieverksamheten i olika delar av landet har översiktliga inventeringar gjorts i samtliga län varvid länsläkarorganisationer, länsveterinärer och länsstyrelsernas naturvårdsenheter, kommunala förvaltningar, företrädare för industrier och vissa laboratorier bidragit med uppgifter och sammanställningar. I fyra län (Blekinge, Kalmar, Kronobergs och Norrbottens län) har regionala studier i form av omfattande inventeringar utförts. Detta material redovisas i sammandrag i bilaga 2.

Vissa kompletterande studier har dessutom utförts i Västerbottens län med anledning bl. a. av den till Umeå lokaliserade filialen till statens lantbrukskemiska laboratorium samt i Uppsala- och Älvsborgs län.

Vidare har diskussioner förts med företrädare för hushållningssällskapens laboratorier i Kristianstad och Skara samt för Örebro kommuns laboratorium.

Beträffande Stockholms län har överläggningar hållits med representanter för laboratoriet vid Stockholms vatten- och avloppsverk samt med företrädare för Svenska kommunförbundets länsavdelning.

Studiebesök har skett vid Statens Levnedsmedelinstitut i Köpenhamn och vid Odense regionala livsmedelslaboratorium. Vidare har kontakter knutits med Rationaliseringsdirektoratet i Oslo och med statens veterinärmedicinska anstalt i Helsingfors.

Slutligen har vissa frågor av gemensamt intresse diskuterats med utredningen av företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten (A 1976:01), med hälsovårdsstadgutredningen (S 1974:04) och med miljöskyddsutredningen (Jo 1976:06).

2 Tidigare utredningar

2.1 Tillkomsten av AB Svensk laboratorietjänst (Svelab)

I direktiven till *veterinärväsendeutredningen* (betänkande Jo 1968:3, stencil) ingick bland annat uppdraget att undersöka behovet av regionala laboratorieresurser för den veterinära verksamheten samt att lämna förslag till huvudmannaskap. I betänkandet begränsades området till i första hand behovet av regionala laboratorier för uppgifter med anknytning till djurhälsovård och djursjukvård, dvs. främst bakteriologiska, patologisk-anatomiska och parasitologiska undersökningar ("veterinärmedicinskt laboratoriearbete"). Utredningen föreslog att behovet av regionala veterinärmedicinska laboratorier skulle tillgodoses genom att jordbruksnäringen inbjöds att som hälftendelägare tillsammans med staten bilda ett aktiebolag med uppgift att driva dylika laboratorier. Till dessa laboratorier skulle även kunna hänföras annat arbete av likartad natur. Ett blandat huvudmannaskap av denna typ motiverades dels med att man inte fann någon juridisk person vilken framstod som självklar huvudman dels med att jordbruksnäringen skulle få ett ökat intresse att utnyttja dessa laboratorier genom att vara direkt engagerad i verksamheten. Härigenom skulle dessutom förutsättningar skapas för en nödvändig koncentration av verksamheten.

I linje med utredningens förslag beslöt 1969 års riksdag att den regionala veterinärmedicinska laboratorieverksamheten skulle skötas av ett särskilt bolag, *AB Svensk laboratorietjänst*, vari staten skulle äga 52 % av aktierna och jordbruksnäringen representerad av dåvarande Sveriges lantbruksförbund 48 %. Verksamheten inleddes den 1 januari 1970.

Ägarskapet ändrades 1975 så att staten numera äger 52 % av aktierna, Lantbrukarnas riksförbund 24 %, Kooperativa förbundet 12 % och Industrins livsmedelsgrupp 12 %. Verksamheten omfattar idag veterinärmedicinsk sjukdomsdiagnostik samt livsmedels-, fodermedels- och vattenundersökningar. Laboratorier finns för närvarande på 11 platser; Västerås, Linköping, Skara, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Malmö, Halmstad, Borlänge, Luleå och Helsingborg. Svelabs huvudkontor är beläget i Stockholm.

2.2 Laboratorieresurser för miljö- och produktkontroll

För att komma till rätta med den ofullständighet och splittring som kännetecknat informationen på miljövårdsområdet tillsattes *miljökontrollutredningen* (MKU). Enligt de ursprungliga direktiven skulle man utreda organisationen av ett informationssystem dels för miljövårdsområdet, dels för gifter och andra preparat som kunde vara skadliga från hälso- och miljösynpunkt ("hälso- och miljöfarliga varor"). I tilläggsdirektiv fick MKU i uppdrag att även utreda hur kontrollen av sådana miljöfarliga produkter borde anordnas. I uppdraget ingick att göra en inventering av befintliga laboratorieresurser för miljökontroll samt att bedöma det framtida behovet av sådana resurser.

MKU framhöll i betänkandet (SOU 1972:31) Lag om hälso- och miljöfarliga varor att bedömning av hälso- och miljöfarlighet hos kemiska produkter är en tvärvetenskaplig uppgift för vilken erfordras specialister inom bl. a. hygien, toxikologi, genetik, ekologi och kemisk analys. Dock kommer, enligt utredningens uppfattning, kontrollanalyser avseende den kemiska sammansättningen av varor att erfordras i betydligt större utsträckning än medicinsk-toxikologiska undersökningar och utredningar. Övervakningen avseende miljöfarliga ämnen i bl. a. fisk och rötslamm beräknades också medföra en ökad analysverksamhet.

I betänkandet framhölls att ingen reglerad och samordnad verksamhet förekom mellan befintliga laboratorier och att ingen av de befintliga enheterna var rustad för att omedelbart kunna överta rollen som undersökningslaboratorium för produktkontroll. Utredningen föreslog därför att produktkontrollen skulle integreras med naturvårdsverket, och att en huvudenhet för undersökningsverksamhet i form av ett *centralt utrednings- och undersökningslaboratorium* inom naturvårdsverket skulle bildas genom samordning av vissa befintliga laboratorieresurser.

Laboratoriet skulle komma att bestå av sju centrala och tre regionala enheter. De centrala enheterna skulle utgöras av en beredningsenhet och en serviceenhet samt enheter för vattenundersökningar, luft- och bullerundersökningar, miljögiftfrågor, fysikalisk-kemiska analyser samt för fasta observationssystem. Utredningens förslag byggde på bedömningen att ett nära samband förelåg mellan den undersökningsverksamhet som fordras för miljöskyddet, dvs. den verksamhet som naturvårdsverket redan bedrev, och den undersökningsverksamhet som fordrades för produktkontrollen. Därför borde, enligt utredningen, undersökningsverksamheten så långt möjligt koncentreras till naturvårdsverket.

Kontroll enligt miljöskyddslagen av utsläpp och liknande utföres f. n. i stor utsträckning av de berörda företagens interna analyslaboratorier. I betänkandet framhålls att det är av största vikt att de provtagnings-, mät- och analysmetoder som används av dessa laboratorier eller av externt anlitate laboratorier blir föremål för offentlig kontroll genom bl. a. metodstandardisering. Enligt MKU borde därför företagens kontrollverksamhet underkastas särskild kontroll av naturvårdsverket. Vidare talas om införandet av någon form av *auktorisering* för att få genomföra kontroll- och övervakningsanalyser. Beträffande behovet av regional undersökningsverk-

samhet framhåller MKU att tidsaspekten ofta spelar stor roll t. ex. vid inträffade fall av fiskdöd i samband med utsläpp. Korta resvägar, lokal- och personkännedom samt möjlighet till insamling av prover och viss provberedning talar likaledes för regionala laboratorier. Utredningen ansåg att behovet av sådana *regionala laboratorier* skulle tillgodoses av tre enheter ingående som delar av huvudenheten för undersökningsverksamhet vid naturvårdsverket. Som lokaliseringssorter föreslogs Kalmar (svarande för verksamheten i E, F, G, H, K, L och M-län), Göteborg (N, O, P, R och S-län) och Umeå (Y, Z, AC och BD-län). Huvudenheten i Stockholm skulle svara för verksamheten i resten av landet (B, C, D, I, T, U, W och X-län).

Remissinstanserna ställde sig i allmänhet kritiska till utredningens laboratorieförslag. Flera instanser krävde ny utredning av laboratoriefrågan. Även förslaget om regionala laboratorier möttes med stor tveksamhet. Särskilt påpekades att hänsyn inte tagits till redan befintliga resurser, såsom möjligheten att utnyttja AB Svensk laboratorietjänst och de lantbrukskemiska laboratorierna.

Departementschefen ansåg sig inte kunna förorda den lösning av laboratoriefrågan som utredningen föreslagit. Inte heller ansåg departementschefen sig kunna biträda utredningens förslag att inrätta tre regionala laboratorieenheter. Behovet av undersökningar på det regionala planet torde i stället tills vidare kunna tillgodoses genom utnyttjande av befintliga resurser. Bland annat skulle, såsom framhållits av vissa remissinstanser, de laboratorier som drivs av det halvstatliga AB Svensk laboratorietjänst kunna utnyttjas.

För att bl. a. kunna övervaka långsiktiga förändringar i miljön, belysa hur luft, vatten, och mark påverkas samt bidra till att klarlägga hur olika föroreningar transporteras inom och mellan luft-, land- och vattenmiljöerna föreslog MKU i betänkandet (SOU 1973:36) Miljövårdens informationssystem – Förslag och motiv, inrättandet av ett *basdatabas för miljökontroll*. Enligt MKU kan nämligen en väsentlig del av informationen om miljöförändringar bäst erhållas genom undersökningar vid fasta observationsstationer (miljökontrollstationer), vilka drivs kontinuerligt med utnyttjande av standardiserade metoder, s. k. basdataundersökningar. MKU påpekar även i detta sammanhang nödvändigheten av att införa och utnyttja *standardiserade miljömätmetoder* och av att skapa former för en regelbunden *interkalibreringsverksamhet* för att få pålitliga och jämförbara resultat. Vidare betonas behovet av allmänna riktlinjer för undersökningsverksamheten på miljövårdsområdet. Med riktlinjer avses inte bara regler om utnyttjandet av standardiserade förfaranden för provtagnings- och analysmomenten utan också beträffande val av antal observationspunkter och lokalisering av desamma, val av mätfrekvens etc. Vid sin bedömning av de organisatoriska formerna för basdatabasens utveckling och drift föreslår utredningen som en principskiss att verksamheten fördelas mellan de organ som för närvarande svarar för de olika typer av undersökningar som skall genomföras inom basdatabaset. Denna fördelning innebär i huvudsak att naturvårdsverket svarar för undersökningar avseende luft, ytvatten exkl. hydrologiska undersökningar samt mark och vegetation, att Sveriges geologiska undersökning (SGU) sva-

rar för grundvattenundersökningar samt att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) svarar för hydrologiska undersökningar.

Vid bedömningen av de behov av laboratorieresurser som basdatanätet medför utgick utredningen från att laboratorieverksamheten i huvudsak skulle förläggas till naturvårdsverkets undersökningslaboratorium.

För att vara huvudman för *miljövårdens informationssystem (MI)* under försöksverksamheten föreslog utredningen att ett fristående organ, kallat *miljödatanämnden*, skulle inrättas, men att det slutliga ställningstagandet till administrationen av MI borde anstå tills vidare. Nämnden borde enligt utredningen vara sammansatt på sådant sätt att den blev representativ för de olika organ som i första hand skulle komma att delta i utvecklingen av MI eller komma att utnyttja MI.

Remissinstanserna var i stort sett positiva till förslaget om ett landsomfattande basdatanät. Förslagets karaktär av principförslag betonades dock samtidigt som man ansåg en samordning av redan pågående undersökningar av basdatakaraktär vara angelägen.

I propositionen (prop. 1974:46) anförde departementschefen beträffande basdatanätet: "Jag är emellertid inte beredd att utan vidare utredning ta ställning till hur insamlingen av basdata närmare bör utformas. En utredning med syfte att mera konkret ange de praktiska och ekonomiska förutsättningarna för verksamheten bör därför utföras som ett led i utvecklingen av MI".

Departementschefen anslöt sig däremot till utredningens förslag att en miljödatanämnd borde tillsättas med uppgift att ansvara för utvecklingen av MI.

Regeringen gav sedermera i uppdrag åt miljödatanämnden (MDN) att svara för det nämnda utredningsarbetet. Resultatet därav redovisas i en rapport med titeln Program för övervakning av miljökvalitet. Programmet innefattar tre delprogram för särskilda undersökningar samt ett delprogram för utvärdering och rapportering. Uppbyggnaden av programmet föreslogs i rapporten påbörjad budgetåret 1977/78 och vara avslutad 1979/80.

Rapporten blev sedermera föremål för remissbehandling. I den därpå följande propositionen (prop. 1977/78:7) anför departementschefen bl. a.: "För egen del anser jag att det är angeläget att vi skaffar oss förbättrade möjligheter att följa utvecklingen och att mäta de förändringar som sker i den yttre miljön. Det föreslagna programmet för övervakning av miljökvalitet kan enligt min mening fylla en viktig funktion i detta avseende. Jag anser därför att en undersökningsverksamhet i huvudsak enligt det framlagda förslaget bör komma till stånd". Departementschefen ansåg vidare att det borde ankomma på naturvårdsverket såsom ansvarig myndighet för ledningen av programmet att med beaktande av bl. a. vad som framförts av remissinstanserna närmare överväga hur programmet skulle genomföras.

2.3 Samverkan mellan AB Svensk laboratorietjänst och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ)

Regeringen gav under år 1970 i uppdrag åt *laboratorieberedningen* att undersöka möjligheterna till och formerna för samverkan mellan AB Svensk laboratorietjänst (i beredningens betänkande även kallat "bolaget") och Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ).

I sitt betänkande (Jo 1971:3, stencil) anförde beredningen bl. a. följande:

"Ett karaktéristiskt drag för KMÄ:s uppgifter är att de avser kvalitetskontroll, medan däremot hygieniska uppgifter som dominerar bolagets verksamhet spelar en mindre roll. Visserligen kan sägas att även hygienkontrollen är av betydelse för kvaliteten men sättet för kontrollen är väsentligen olika i förhållande till kvalitetskontrollen". Vidare sägs: "Med hänsyn till vad nu har nämnts föreligger en principiell skillnad mellan KMÄ:s och bolagets huvudsakliga verksamhet. Detta innebär att de båda företagen f. n. knappast konkurrerar med varandra. Detta utesluter dock inte att fördelar i princip skulle stå att vinna vid en total samordning av de båda institutionernas verksamhet."

Beredningen ansåg vidare att några direkta fördelar i ekonomiskt avseende av att sammanföra de båda företagens administration då inte stod att vinna.

KMÄ:s över landet vitt förgrenade organisation av provtagare borde däremot kunna utnyttjas även för den verksamhet som bolaget bedriver. Beredningen ansåg därför att vissa fördelar stod att vinna vid ett samgående mellan de båda företagen, men att fördelar av denna karaktär kunde uppnås även utan att företagen slogs samman, t. ex. genom ett samarbetsavtal.

Sammanfattningsvis ansåg beredningen att några större vinster på kort sikt inte torde kunna uppnås genom en sammanslagning och att tillräckliga skäl inte syntes föreligga för ett samgående.

Enligt beredningen förelåg från företagens sida knappast heller något intresse för ett samgående. Dock hade överläggningarna med de båda företagen resulterat i ett särskilt samarbetsavtal dem emellan. I avtalet förklarade sig företagen vara ense om att bibehålla den huvudsakliga verksamhetsinriktningen för resp. företag, vilket innebar att KMÄ främst skulle åtaga sig sensorisk¹ analys samt sådan fysikalisk och kemisk analys av livsmedel som fordrar särskild expertis och mera kostnadskrävande instrument och bolaget främst patologiska undersökningar och patogenbakteriologiska analyser i anslutning till animalieproduktionen. Parterna var vidare ense om att båda skulle fortsätta med rutinbetonade fysikaliska, kemiska och bakteriologiska undersökningar av livsmedel. Slutligen ställde KMÄ i princip sin fältorganisation till bolagets förfogande.

För att ytterligare skapa förutsättningar för ett nära samarbete mellan företagen föreslog laboratorieberedningen att en gemensam styrelseordförande för de båda företagen skulle utses, vilket dock ej blivit fallet.

¹ Sensorisk – som avser sinnesintryck.

2.4 Laboratorieresurser för offentlig livsmedelskontroll

Livsmedelsstadgekommittén (LSK) tillkallades för att göra en översyn av livsmedelslagstiftningen. I utredningens direktiv ingick att bl. a. se över formerna för livsmedelskontrollen och kontrollorganens befogenheter.

I sitt betänkande (SOU 1970:6) Ny livsmedelsstadga m. m. ansåg LSK att laboratoriekontrollen både i offentlig och enskild regi var eftersatt i stora delar av landet.

För att rätta till de angivna bristerna ansåg LSK att kraftfulla åtgärder måste vidtagas för att få till stånd en ökad och mer systematiskt upplagd verksamhet för provtagning och undersökning av livsmedel i landet. LSK föreslog därför bl. a. att det centrala livsmedelslaboratoriet (i förslaget statens institut för folkhälsan) skulle byggas ut för att kunna verkställa undersökningar och utredningar i första hand åt den centrala livsmedelsmyndigheten (i förslaget kallad livsmedelsstyrelsen). Att bygga ut detta laboratoriums resurser i sådan omfattning att det skulle kunna räcka till också för alla de undersökningar som skulle ske på det regionala och lokala planet ansåg LSK vara helt otänkbart. Därför skulle sådant kontrollarbete endast i mindre utsträckning få ske vid detta laboratorium och då bara om andra undersökningslaboratorier inte hade den för det särskilda fallet nödvändiga kompetensen. I stället borde den centrala livsmedelsmyndigheten "anvisa övriga livsmedelsmyndigheter erforderligt antal livsmedelslaboratorier i olika delar av landet att av dem i första hand anlitas i deras verksamhet".

LSK föreslog att dessa laboratorier skulle benämnas *anvisningslaboratorier*. Enligt LSK borde dessa laboratorier väljas ut först och främst så att det fanns tillgång till ett "lämpligt antal i varje region".

För att underlätta möjligheterna till livsmedelsundersökningar för företagens egentillsyn föreslog LSK att den centrala livsmedelsmyndigheten skulle få befogenhet att på begäran av enskilt laboratoriums innehavare "godkänna detta för utförande av undersökning avseende livsmedels beskaffenhet och sammansättning samt därpå inverkan förhållanden". Sådana undersökningsenheter skulle benämnas *godkända livsmedelslaboratorier*.

I betänkandet återfinns som en bilaga till tillämpningskungörelsen ett förslag till förteckning över anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier. Detta förslag grundades på folkhälsoinstitutets "förteckning över personer och anstalter åt vilka undersökningar av prov av olika slag av livsmedel lämpligen kan uppdragas".

I folkhälsoinstitutets förteckning över livsmedelslaboratorier (den sista i Vår föda 1971:10) var laboratorierna uppdelade på "offentliga laboratorier" och "andra laboratorier". I statens livsmedelsverks kungörelse om anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier (SLV 1972:10) förordnas "offentliga laboratorier" till anvisningslaboratorier och "andra laboratorier" till godkända livsmedelslaboratorier.

3 Avgränsning av utredningsområdet

3.1 Närliggande områden

Enligt LAB 76:s direktiv (jfr. bilaga 1) tillsattes utredningen för att se över den regionala laboratorieverksamheten inom *livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljövård och närbelägna områden*.

I direktiven angavs att ett nära samarbete borde bedrivas med i första hand *lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen*.

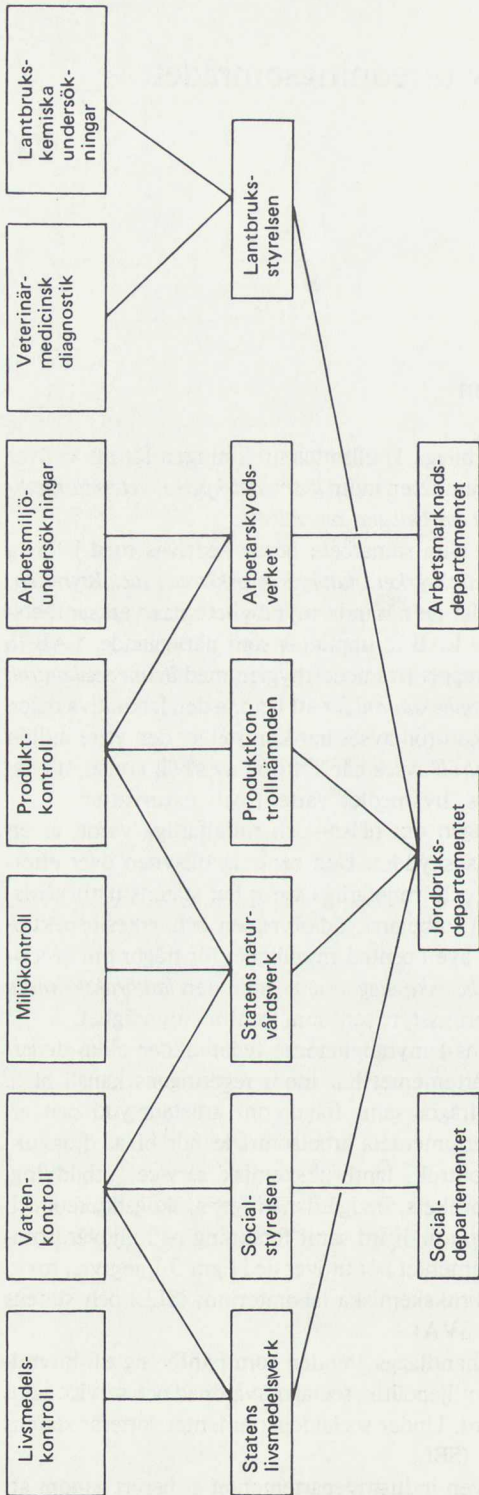
I figur 3.1 har sammanställts de nämnda myndigheternas verksamhetsområden med sådana som av LAB 76 uppfattas som närliggande. LAB 76 har därvid valt att ersätta begreppet livsmedelshygien med *livsmedelskontroll* och begreppet miljövård med *miljökontroll* för att betona den laborativa delen av verksamheten. Med *miljökontroll* avses här kontroll av den yttre miljön – naturmiljön. Med *vattenkontroll* avses här kontroll av såväl konsumtionsvatten som dricksvatten (dvs. livsmedlet vatten) och naturvatten.

Produktkontrollen, enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor, är en central del av miljö- och hälsoskyddet. Den centrala tillsynen över efterlevnaden av lagen om hälso- och miljöfarliga varor har statens naturvårdsverk och arbetarskyddsverket (arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen). Arbetarskyddsverket är även central myndighet för frågor om *arbetsmiljön*. Såväl den *veterinärmedicinska diagnostiken* som den *lantbrukskemiska analysverksamheten* har lantbruksstyrelsen som central myndighet.

De berörda centrala (tillsyns-) myndigheterna lyder under olika departement. Arbetsmarknadsdepartementet har inom regeringens kansli bl. a. ansvaret för arbetsmarknadsfrågor samt frågor om arbetarskydd och arbetsmiljö. Till jordbruksdepartementets arbetsområde hör bl. a. djursjukvård, livsmedelsfrågor, frökontroll, lantbrukskemisk service, utbildning, forskning och försök på jordbrukets, trädgårdsnäringens, skogsbrukets och veterinärmedicinens områden, miljövård samt forskning på miljövårdsområdet. Under jordbruksdepartementet hör utöver de i figur 3.1 angivna myndigheterna även statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) och statens veterinärmedicinska anstalt (SVA).

Inom socialdepartementet handläggs ärenden som hänför sig till huvudgruppen allmän försäkring, familjepolitik, social omvårdnad och service samt allmän hälsovård och sjukvård. Under socialdepartementet sorterar statens bakteriologiska laboratorium (SBL).

Slutligen må nämnas att även industridepartementet är berört genom att

Figur 3.1 "Livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljövård och närbelägna områden".

statens provningsanstalt (SP), som sorterar under departementet, är central förvaltningsmyndighet enligt bestämmelserna om officiell provning och kontroll.

3.2 Avgränsningar

Beträffande laboratorieresurser för *produktkontroll*, i anslutning till tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor, anser LAB 76 att detta behov svårigen kan tillgodoses av regionala laboratorier. LAB 76 anser i stället att sådana specialiserade och ofta avancerade analyser, mestadels utförda i korta serier, huvudsakligen måste utföras vid ett eller flera starkt specialiserade produktkontrolllaboratorier med tillgång till expertis inom ett flertal ämnesområden. Laboratorieundersökningar för produktkontroll avser såväl produkternas hälsofarlighet som deras miljöfarlighet och kompetens erfordras därför inte bara inom analytisk kemi utan även inom exempelvis hygien, yrkesmedicin, toxikologi, patologi, medicinsk kemi, genetik, fysiologi etc.

Regeringen har under 1978 tillsatt en utredning för översyn av produktkontrollens organisation. I direktiven sägs bl. a. att översynen bör "syfta till en planmässig resursupbyggnad som möjliggör effektivast möjliga kontroll av hälso- och miljöfarliga ämnen och som motsvarar utvecklingens krav". Inom ramen för den utredningen torde det vara ofrånkomligt att man diskuterar även frågan om laboratorieresurser för produktkontrollens behov.

Behovet av laboratorieresurser för undersökning av *arbetsmiljön* anser LAB 76 inte heller omedelbart och uteslutande kunna tillgodoses av de regionala laboratorierna. För att utföra yrkeshygieniskt tekniska arbetsplatsundersökningar föreligger här ett behov av specialkompetens för i första hand provtagning och utvärdering av analysresultaten. Härvid fordras sakkunskap inte bara i kemi utan även, och kanske framför allt, i yrkeshygien, yrkesmedicin, yrkestoxikologi, arbetsfysiologi och arbetspsykologi.

Kommittén för samordning av laboratorieresurserna vid arbetarskyddsstyrelsen och naturvårdsverket (LABAN) har i ett betänkande (Ds A 1974:3) lagt ett förslag om ett institut för miljömedicin.

Behovet av mät- och analystekniska resurser för arbetsmiljöundersökningar diskuteras inom ramen för utredningen (A 1976:01) om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten.

Nordiska ministerrådet har i en rapport (NU B 1978:2) Kartläggning av undersökningsressurser i Norden för produktkontroll, redovisat resultatet av ett arbete utfört på uppdrag av rådets ämbetsmannakommitté för miljövärdfrågor. I rapporten ges en översikt av befintliga analytisk-kemiska, toxikologiska och ekologiska laboratorieresurser i Norden för kontroll av kemiska produkter.

LAB 76 anser för sin del att skäl talar för en samordning av laboratorieresurser för arbetsmiljöundersökningar och produktkontroll.

Beträffande den *kliniska laborieverksamheten* som bedrivs i landstingens regi anser LAB 76 att även om rent laboratortekniskt vissa likheter

föreligger med annan regional laboratorieverksamhet, denna verksamhet till sitt syfte är helt artskild från den verksamhet som bedrivs vid de regionala laboratorierna. LAB 76 bedömer det därför inte vara genomförbart att samordna dessa verksamheter.

II Nuvarande förhållanden

4 Gällande lagstiftning

4.1 Livsmedelsområdet

Verksamheten inom livsmedelsområdet regleras av livsmedelslagen (1971:511), livsmedelskungörelsen (1971:807) och ett antal tillämpningskungörelser, som huvudsakligen utfärdats av statens livsmedelsverk (SLV). Offentlig livsmedelskontroll genom provtagning och undersökning på laboratorium regleras av kungörelsen (SLV 1975:7) om provtagning m. m. vid offentlig livsmedelskontroll (ändringar SLV 1976:15 och SLV FS 1978:5), den s. k. kontrollkungörelsen. Bestämmelserna om förordnande av laboratorier finns i laboriekungörelsen (SLV 1976:4 och SLV FS 1978:6). I 1971 års livsmedelslagstiftning har eftersträövats att få en mer likartad livsmedelskontroll i landet. Tidigare var det främst i kommuner med egna hälsovårdsnämndslaboratorier som kontrollen var tillfredsställande. I livsmedelslagstiftningen har vidare ambitionsnivån höjts jämfört med den tidigare lagstiftningen som egentligen endast krävde att livsmedlen inte var skadliga eller otjänliga. Nu ställs även krav på vissa positiva egenskaper hos livsmedlen. Som en följd härav har SLV utfärdat 12 olika kungörelser med s. k. livsmedelsstandards. För våra viktigaste livsmedel finns härigenom flera detaljerade krav i fråga om livsmedlens beskaffenhet och sammansättning. (Vissa bestämmelser rörande livsmedlet vatten behandlas under avsnittet 4.3 nedan.)

Efterlevnaden av många av dessa bestämmelser kan endast kontrolleras genom laboriekundersökning. Dessa krav i livsmedelslagstiftningen medför därför i praktiken en utökad laboriekverksamhet. Lagstiftningen har förutsatt en successiv utbyggnad av bl. a. laboriekuresurserna för att vara fullt utbyggd den 1 juli 1978.

För att förverkliga statsmakternas intentioner vid livsmedelslagstiftningen tillkomst och för att få en tillfredsställande livsmedelskontroll i alla kommuner, har SLV utfärdat den nämnda kontrollkungörelsen. För laboriekriernas vidkommande är denna kungörelse den viktigaste nyheten och den har också de största konsekvenserna för deras verksamhet.

Föreskrifter om laboriekundersökning finns även i andra delar av livsmedelslagstiftningen. De innebär emellertid inte så stora förändringar för laboriekriernas verksamhet.

Om laboratoriernas ställning och utnyttjande talar 50 och 51 §§ i livsmedelskungörelsen. För att utföra livsmedelsundersökningar åt tillsynsmyndighet fordras auktorisation av livsmedelsverket som anvisningslaboratorium när det gäller undersökningar i den offentliga livsmedelskontrollen. För annan livsmedelskontroll, t. ex. internt inom ett företag, kan livsmedelsverket godkänna enskilt laboratorium. Om förordnande av laboratorium stadgas i laboratoriekungörelsen. Enligt livsmedelsverkets tillämpningsbestämmelser i laboratoriekungörelsen kan som *anvisningslaboratorier* förordnas laboratorier som har resurser och kompetens för livsmedelsundersökningar och i vilka stat eller kommun har sådant inflytande att laboratorieverksamheten kan utövas som en offentlig funktion. Som *godkända livsmedelslaboratorier* kan förordnas privatägda laboratorier som i huvudsak har samma standard som anvisningslaboratorier.

En särställning intar laboratorierna vid kontrollslakterierna. Enligt särskilda riktlinjer som angivits av SLV, kan dessa laboratorier, då särskilda skäl föreligger, uppföras som anvisningslaboratorier.

4.2 Miljövårdsområdet

Med *miljövård* avses vanligen sådana åtgärder som vidtages för att skydda och bevara "miljön". Miljön – omgivningen – påverkar och påverkas ständigt av människan; på arbetsplatsen, i bostadsområdet, under fritiden. Miljövård kan därför även sägas vara en fråga om åtgärder för att förbättra människans hela livssituation. I det följande behandlas endast den yttre miljön, dvs. miljö i miljöskyddslagstiftningens mening. Till området räknas förutom allmän naturvård, vattenvård och luftvård bl. a. även tekniskt miljöskydd, produktkontroll avseende hälso- och miljöfarliga varor samt ärenden rörande miljöfarligt avfall. En mängd lagar och förordningar reglerar verksamheten inom området. Av central betydelse är naturvårdslagen, miljöskyddslagen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

Naturvårdslagen (1964:822 ändrad senast 1975:196) slår fast att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas, att naturen är tillgänglig för alla enligt allemansrätten och att naturvården är en såväl statlig som kommunal angelägenhet.

Miljöskyddslagen (1969:387 ändrad senast 1978:161) och *miljöskyddskungörelsen* (1969:388 ändrad senast 1977:894) syftar till att reglera olika slags miljöstörningar från fast egendom. Lagen är enligt dess första paragraf tillämplig på:

1. Utsläppande av avloppsvatten, fast ämne eller gas från mark, byggnad eller anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde.
2. Användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen ej utgör byggande i vatten.
3. Användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant, om störningen ej är helt tillfällig.

Den verksamhet på vilken lagen tillämpas kallas *miljöfarlig verksamhet*. Enligt lagens 43 § får tillsynsmyndighet förelägga den som utövar verksamhet som kan befaras vara miljöfarlig att utföra för tillsynens fullgörande behövliga undersökningar av verksamheten och dess verkningar. Tillsynsmyndighet kan i stället, om det befinnes lämpligare, föreskriva att sådan undersökning skall utföras av annan än den som utövar verksamheten och utse någon att göra undersökningen. Det åligger den som utövar verksamheten att ersätta kostnad för sådan undersökning med belopp som tillsynsmyndigheten fastställer.

För närvarande är en till jordbruksdepartementet hörande kommitté samsatt med en översyn av miljöskyddslagstiftningen.

Lagen om hälso- och miljöfarliga varor (1973:329 ändrad senast 1976:592) innebär en skärpt kontroll över varor som med hänsyn till sina kemiska eller fysikalisk-kemiska egenskaper och sin hantering kan befaras medföra skada på människor eller i miljön.

Kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor (1973:334 ändrad senast 1978:614) innehåller närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen.

Statens naturvårdsverk (SNV) är enligt verkets instruktion (1967:444) central förvaltningsmyndighet för ärenden om naturvård. Till verkets förvaltningsområde hör även ärenden enligt miljöskyddslagen. Huvudansvaret för natur- och miljövärden på det regionala planet ligger hos länsstyrelserna som bl. a. är regionala tillsynsmyndigheter enligt miljöskyddslagstiftningen. För naturvärden på det lokala planet svarar kommunerna.

Den av länsstyrelserna bedrivna tillsynsverksamheten enligt miljöskyddslagen samordnas av SNV, som vid behov lämnar bistånd till denna verksamhet. SNV utarbetar branschvisa normalprogram för tillsyn och kontroll av miljöfarliga anläggningar. Med stöd av dessa normalprogram fastställer länsstyrelserna kontrollprogram för anläggningar som bedriver miljöfarlig verksamhet. I dessa kontrollprogram fastslås vilka löpande emissions-, immissions-, avfalls- och effektundersökningar som skall utföras som kontroll av verksamheten samt hur rapportering till myndigheten skall ske.

Huvudansvaret för produktkontrollverksamheten har lagts på en särskild produktkontrollnämnd. Nämndens ärenden beredes inom naturvårdsverkets produktkontrollbyrå. Tillsyn över efterlevnaden av lagen om hälso- och miljöfarliga varor och i anslutning därtill meddelade föreskrifter ligger centralt på naturvårdsverket och arbetarskyddsstyrelsen, regionalt på länsstyrelserna och yrkesinspektionen samt lokalt på hälsovårdsnämnderna.

4.3 Konsumtionsvattenområdet

Vatten som användes för konsumtion till hushåll, till dryck och vid livsmedelshantering benämnes vanligen *konsumtionsvatten*.

Grundläggande bestämmelser avseende vattenförsörjning och vattenundersökning finns i hälsovårdsstadgan (1958:663). Enligt denna stadgas 19 § skall bostadslägenhet "hava lätt tillgång till vatten i erforderlig mängd och av tillfredsställande beskaffenhet till dryck, matlagning och andra hushållsändamål".

Regional tillsynsmyndighet i detta hänseende är länsstyrelsen, som därvid biträds av länsläkarorganisationen. Den centrala tillsynen över den allmänna hälsovården i landet tillkommer socialstyrelsen och statens livsmedelsverk.

Hälsovårdsstadgans 32 § innehåller de grundläggande föreskrifterna avseende den offentliga vattenkontrollen. I paragrafen sägs att vatten, som inom hälsovårdstätort tillhandahålles genom allmän anläggning och som används till dryck, matlagning m. m., skall underkastas fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning. Länsstyrelsen kan genom särskilt förordnande föreskriva att sådan undersökning även skall företas av vatten i allmän anläggning utanför hälsovårdstätort, t. ex. anläggning som tillhandahåller vatten för flera hushåll, hotell, vårdinrättningar, campingplatser o. dyl.

33 och 34 §§ hälsovårdsstadgan anger med vilka intervaller vattenundersökning skall ske.

I hälsovårdsstadgans 35 § föreskrivs vem som får utföra vattenundersökningar enligt 32 §. Sålunda får bakteriologisk och fysikalisk-kemisk vattenundersökning utföras endast av statens naturvårdsverk eller av den, som socialstyrelsen förklarat behörig därtill. Behörig att utföra bakteriologisk undersökning är därjämte statens bakteriologiska laboratorium.

I 35 § föreskrivs således krav på viss behörighet för vattenundersökningar i de fall undersökningarna inte sker på centrallaboratorierna. Däremot föreligger ej några krav på de laboratorier där den behörige undersökaren verkar.

För att erhålla behörighet att utföra *fysikalisk-kemisk undersökning* krävs enligt Kungl. Maj:ts kungörelse (1960:37 ändrad senast 1968:619) med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan:

1. Intyg att sökanden avlagt något av följande kunskapsprov:
 - a) filosofie kandidatexamen eller filosofisk ämbetsexamen, i båda fallen med lägst betyget Med beröm godkänd i kemi;
 - b) apotekarexamen;
 - c) avgångsexamen vid teknisk högskolas avdelning för kemi;
 - d) ingenjörsexamen vid kemiteknisk linje vid högre tekniskt läroverk;
 - e) avgångsexamen vid lantbrukshögskola med lägst betyget Med beröm godkänd i kemi; eller
 - f) annat kunskapsprov som av socialstyrelsen förklarats jämförligt med de under a-e nämnda.
2. Bevis om praktisk erfarenhet i fysikalisk-kemisk vattenundersökning, förvärvat antingen genom utbildning under minst två månader vid statens naturvårdsverk eller på annat sätt, som kan godkännas av socialstyrelsen.

För att erhålla behörighet att utföra *bakteriologisk undersökning* krävs:

1. Intyg utvisande att sökanden avlagt något av följande kunskapsprov:
 - a) medicine kandidatexamen eller veterinärkandidatexamen och undergått sluttentamen med lägst betyget Godkänd i bakteriologi för medicine licentiat- eller veterinärexamen;
 - b) apotekarexamen;
 - c) avgångsexamen vid teknisk högskolas avdelning för kemi med lägst betyget Godkänd i ämnet jäsningslära eller i examensämne, vari motsvarande kunskapsstoff ingår;

d) filosofie kandidatexamen, filosofisk ämbetsexamen eller avgångsexamen vid lantbrukshögskola, i samtliga fall med lägst betyget Godkänd i mikrobiologi; eller

e) annat kunskapsprov, som av socialstyrelsen förklarats jämförligt med de under a-d nämnda.

2. Bevis att sökanden under minst en månad genomgått utbildning i bakteriologisk vattenundersökning vid statens naturvårdsverk, statens bakteriologiska laboratorium eller annat av socialstyrelsen för ändamålet godkänt vattenlaboratorium.

Socialstyrelsen kan även meddela behörighet att utföra bakteriologiska undersökningar till sökande som äger grundlig vetenskaplig utbildning och beprövad erfarenhet i bakteriologi, även om vederbörande icke genomgått särskild utbildning i bakteriologiska vattenundersökningar.

I medicinalstyrelsens meddelande nr 112/1965 lämnas råd och anvisningar avseende bakteriologiska vattenundersökningar vad gäller provtagning, transport, undersökningens omfattning, analysmetoder samt normer för bedömning av vattnet.

I medicinalstyrelsens meddelande nr 122/1967 lämnas råd och anvisningar avseende fysikalisk-kemiska vattenundersökningar vad gäller provtagning, transport, undersökningens omfattning, analysmetoder samt bedömningsnormer. Stora krav ställs på undersökarens bedömning, eftersom de slutsatser som dras av undersökningsresultaten är beroende av de ingående komponenternas inbördes förhållande.

I Kungl. Maj:ts taxa (1968:618) för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan anges de högsta ersättningsbeloppen för fysikalisk-kemiska och bakteriologiska undersökningar.

I livsmedelslagen avses med begreppet livsmedel varje vara som är avsedd att förtäras av människor med undantag av läkemedel. Med denna definition ingår således även *dricksvatten* i begreppet livsmedel. Livsmedelsstadgekommittén föreslog därför i sitt betänkande (SOU 1970:6) Ny livsmedelsstadga m. m. att hälsovårdslagstiftningens föreskrifter om vatten i sin huvuddel skulle flyttas över till den nya livsmedelslagstiftningen. Vid remissbehandlingen av förslaget rådde delade meningar i frågan. I propositionen (prop. 1971:61) med förslag till livsmedelslag m. m. anslöt sig föredragande departementschef till de synpunkter som hävdade att ingen förändring borde ske. Kontrollen av vatten skulle även fortsättningsvis ske enligt 6 kap. hälsovårdsstadgan. Detta kom till uttryck i 4 § livsmedelslagen där det stadgas att i fråga om vatten gäller denna lag endast i den mån den ej strider mot vad som är särskilt föreskrivet i annan författning.

Livsmedelslagstiftningen innehåller dock vissa bestämmelser som rör vatten. Angående vattenkvalitet finns bestämmelser i 12 § livsmedelskungörelsen (1971:807) där det heter att endast vatten som är tjänligt som dricksvatten eller är av motsvarande bakteriologiska och hygieniska beskaffenhet får användas vid rengöring, kylning eller annan hantering av livsmedel, om ej livsmedelsverket medger annat och att detsamma gäller vid rengöring och annan skötsel av utrustning som användes vid livsmedelshantering eller av livsmedelslokal eller annat utrymme där livsmedel hanteras.

Om vatten inom livsmedelslokal stadgar 10 kap 8 § statens livsmedels-

verks allmänna tillämpningskungörelse (SLV 1975:12) att livsmedelslokal genom ändamålsenliga anordningar skall ha lätt tillgång i erforderlig mängd till rinnande vatten av dricksvattenkvalitet.

Beträffande vattenundersökning finns bestämmelser i 7 § statens livsmedelsverks kungörelse (SLV 1975:7 ändrad genom SLV 1976:15) om provtagning m. m. vid offentlig livsmedelskontroll. I denna paragraf heter det: "I anläggning där annat vatten användes än sådant som genomgår undersökning enligt bestämmelserna i 6 kap. hälsovårdsstadgan skall, utöver kontroll enligt 3–6 §§ denna kungörelse, bakteriologisk undersökning av vattnet utföras fyra gånger om året och fysikalisk-kemisk undersökning en gång vartannat år. Med hänsyn till livsmedelshanteringens slag och omfattning kan antalet undersökningar som avses i första stycket minskas".

Beträffande vatten som användes inom viss livsmedelsindustri finns ett antal av dåvarande veterinärstyrelsen (numera av livsmedelsverket) utfärdade särbestämmelser:

- Kungl. Veterinärstyrelsens kungörelse (VF 1968:41) om *kontroll av vatten vid kontrollslakteri m. m.*
- Kungl. Veterinärstyrelsens kungörelse (VF 1968:42) om vissa fordringar rörande *vatten vid fjäderfäkontrollslakteri.*
- Kungl. Veterinärstyrelsens kungörelse (VF 1969:3 senaste lydelse VF 1969:77) om *kontroll av vatten vid mejeri.*

4.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Verksamheten inom veterinärmedicinens område regleras förutom av lagar och förordningar utfärdade av regering och riksdag även av en mångfald bestämmelser utfärdade av framförallt lantbruksstyrelsen, statens livsmedelsverk och dåvarande veterinärstyrelsen. Samtliga gällande författningar och cirkulär m. m. finns samlade i författningshandboken Veterinärväsendet.

Centrala organ med anknytning till veterinärmedicinsk verksamhet är lantbruksstyrelsen (LBS) och statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) samt statens livsmedelsverk (SLV) i egenskap av chefsmyndighet för besiktningsveterinärorganisationen.

För verksamheten vid dessa organ finns bestämmelser enligt förordningen (1977:465 senaste lydelse 1977:892) om ändring i förordningen (1967:425) med instruktion för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, Kungl. Maj:ts instruktion (1965:806 senaste lydelse 1976:974) för statens veterinärmedicinska anstalt respektive förordning (1971:808, 1972:632, 1976:975) med instruktion för statens livsmedelsverk.

Bland övriga författningar kan nämnas

- Lag (1965:61) om behörighet att utöva *veterinäryrket m. m.*
- Förordning (1977:96) om ändring i förordningen (1971:810) med allmän *veterinärinstruktion*, med följdförfattningar
- Kungl. Maj:ts kungörelse (1973:1213) om rikets indelning i *veterinär-distrikt*

- Veterinärstyrelsens kungörelse (VF 1966:6, VF 1970:55) med instruktion för *besiktningsveterinärorganisationen*
- Lag (1935:105, 1970:398, 1971:1109) om bekämpande av *smittsamma husdjursjukdomar* (epizootilag)
- Kungl. Maj:ts kungörelse (1970:401, 1971:1118, 1976:740, 1977:896) om ändring i kungörelsen (1935:106) med närmare föreskrifter angående bekämpande av *smittsamma husdjursjukdomar*
- Kungl. Maj:ts förordning (1961:309) om bekämpande av *Salmonellainfektion hos djur m. m.*, med följdförfattningar
- Lantbruksstyrelsens kungörelse (LSFS 1977:25) om *undersöknings- och preparattaxor m. m. för statens veterinärmedicinska anstalt*
- Veterinärstyrelsens föreskrifter (VF 1969:74) om användande av slaktavfall m. m. från kontrollslakteri för framställning av animaliskt fodermjöl
- Statens livsmedelsverks kungörelse (SLV 1972:45) med bestämmelser om provtagning i samband med påträffande av *leukos (lymfadenos) hos nötkreatur* vid den offentliga köttkontrollen
- Kungl. Maj:ts kungörelse (1958:55 ändrad senast 1976:61) med bestämmelser om utförsel ur riket av levande djur m. m. (*veterinär utförselkungörelse*)
- Kungl. Maj:ts kungörelse (1958:551 ändrad senast 1976:62) med vissa bestämmelser till förebyggande av djursjukdomars införande i riket m. m. (*veterinär införselkungörelse*)
- Kungl. Maj:ts förordning (1969:441) om organiserad *hälsokontroll av husdjur*, med följdförfattningar.

4.5 Lantbrukskemi

Lantbruksstyrelsen är, enligt 2 § Kungl. Maj:ts instruktion (1967:425 senaste lydelse 1977:465) för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna central förvaltningsmyndighet för ärenden om lantbruket och lantbrukets rationalisering i den mån sådana ärenden ej ankommer på annan myndighet.

Centralt organ för den lantbrukskemiska analysverksamheten är statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL). Enligt laboratoriets instruktion (1967:214 senaste lydelse 1976:971) åligger det SLL att

- på grundval av forskning och försök utarbeta, utveckla och pröva analys- och provtagningsmetoder för den lantbrukskemiska analysverksamheten
- föreskriva analys- och provtagningsmetoder vid de lantbrukskemiska stationer som står under lantbruksstyrelsens tillsyn
- vara servicelaboratorium för forsknings- och försöksinstitutioner på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens område, samt för statliga, kommunala och enskilda institutioner på vattenvårdens och naturvårdens områden
- lämna råd och upplysningar i ämnen som berör laboratoriets verksamhetsområde
- på uppdrag göra analyser och därmed sammanhängande undersökningar inom verksamhetsområdet

- på uppdrag göra kemiska, fysikaliska och bakteriologiska undersökningar av vatten.

Förutom av SLL utföres lantbrukskemiska analyser främst av de lantbrukskemiska stationerna i Kristianstad, Skara och Visby. Stationerna drivs i respektive hushållningssällskaps regi. Enligt sina av lantbruksstyrelsen fastställda stadgar har dessa stationer till huvudsaklig uppgift

- att på begäran, och där så erfordras, efter provtagning verkställa undersökning av handelsvaror och andra ämnen vilka är av betydelse för jordbruket och dess binärningar
- att tillhandagå uppdragsgivarna med råd och upplysningar
- att, i den mån stationens resurser tillåter, utföra även andra undersökningar inom stationens geografiska verksamhetsområde.

För stationerna fastställde lantbruksstyrelsen tidigare såväl geografiska verksamhetsområden som taxor för analys av sådana varor och ämnen som är av betydelse för jordbruket med binärningar. Efter beslut av 1964 års riksdag är så inte längre fallet. Lantbruksstyrelsen är dock fortfarande tillsynsmyndighet över stationerna. Metodföreskrifter utfärdas numera av SLL.

4.6 Riksprovplatser och auktoriserade provplatser

4.6.1 Inledning

Åren 1972 och 1974 beslutade statsmakterna om riktlinjer för en omorganisation av den officiella provningsverksamheten m. m. (prop. 1972:54, NU 38, rskr 199 och prop. 1974:162, NU 52, rskr 349). I anslutning därtill antogs vissa författningar, lagen (1974:896) och kungörelsen (1974:898) om riksprovplatser m. m. Syftet med denna omorganisation är att man vill få till stånd en klar ansvarsfördelning, ett effektivt resursutnyttjande och garantier för opartiskhet i den officiella provningsverksamheten. Vidare öppnades möjligheter för auktorisation av provningsorgan som bedriver annan provning. Organ som auktoriseras kallas auktoriserad provplats.

Lagen trädde i kraft den 1 januari 1975. Den gäller dock inte omedelbart för sådan provning som bedrevs vid denna tidpunkt. Beslut att lagen skall tillämpas även i dessa fall fattas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Officiell provning är sådan teknisk provning, kontroll eller besiktning som är föreskriven i lag eller annan författning och som inte är egenkontroll. Med *egenkontroll* förstås provning som någon utan krav på opartiskhet låter utföra i egen verksamhet på eget ansvar. För att en viss provning skall vara officiell krävs således att det enligt någon författning är en rättslig skyldighet att utföra den. Vanligen regleras denna skyldighet i verksföreskrifter från myndigheter som har ansvar för skydd av liv, hälsa och egendom på skilda områden.

4.6.2 Riksprovplatssystemet

Enligt lagen skall officiell provning utföras vid riksprovplats. Endast om det finns särskilda skäl för annan ordning bör man gå ifrån denna huvudregel enligt vad som sägs i förarbetet till lagen.

En *riksprovplats* är ett organ som ensamt ges ansvar för all officiell provning av ett *objekt* eller inom ett *objektområde*, oavsett om en eller flera myndigheter föreskrivit om provningen. Genom denna objektindelning av ansvaret når man ett av syftena med omorganisationen – en klar ansvarsfördelning. Riksprovplatsens monopolställning underlättar vidare planeringen och dimensioneringen av verksamheten så att man kan utnyttja resurserna effektivt. I lagen sägs också att riksprovplats skall vara organ som kan antagas utföra officiell provning på ett opartiskt och sakkunnigt sätt.

Statens provningsanstalt (SP) är tillsynsmyndighet i riksprovplatssystemet. SP har utfärdat närmare föreskrifter för verksamheten vid riksprovplats som inte är myndighet. För riksprovplats som är myndighet gäller de som anvisningar. Dessa föreskrifter inkräktar inte på de befogenheter som andra myndigheter har att föreskriva om arten och omfattningen av den provning som skall ske.

Enligt regeringsformen får myndighetsutövning överlämnas till annan än myndighet endast genom lag. För riksprovplatser finns en sådan lag, lagen (1975:444, ändrad 1978:278) om beslutanderätt för riksprovplats som inte är myndighet. Den medger att *föreskrivande myndighet*, som primärt beslutar om godkännande av provade produkter och anläggningar m. m., kan överlåta sådana godkännandebeslut till riksprovplats som är bolag eller stiftelse vari staten har ett bestämmande inflytande. En fullständig förteckning över författningar som gäller för riksprovplatser finns i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Gällande författningar för riksprovplatser

Lag (1974:896) om riksprovplatser m. m.

Kungörelse (1974:898) om riksprovplatser m. m.

Lag (1975:444) om beslutanderätt för riksprovplats som ej är myndighet (ändrad 1978:278).

Förordning (1976:139) om beslutanderätt för riksprovplats som ej är myndighet (ändrad 1978:280).

Förordning (1977:608) om provning enligt lagen (1974:896) om riksprovplatser m. m. (ändrad senast 1978:325).

SP:s föreskrifter för auktoriserad provplats för termografering av byggnader (SPFS 1978:2).

SP:s föreskrifter om avgifter för auktoriserad provplats för termografering av byggnader (SPFS 1978:11).

SP:s föreskrifter för riksprovplats (SPFS 1978:12).

SP:s föreskrifter om avgifter för officiell provning av preventivmedel (SPFS 1978:16).

Regeringen har hittills utsett sju myndigheter och bolag till riksprovplatser för sammanlagt femton objektområden enligt tabell 4.2. De täcker därmed ca 75 % av den officiella provning som SP f. n. har samordningsansvar för. Enligt prop. 1974:162 skall man för vissa andra områden t. v. begränsa sig till samråd och informationsutbyte. Det gäller t. ex. kontroll enligt livsmedelslagen (1971:511), miljöskyddslagen (1969:387), lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor, lagen (1928:289) angående handel med utsädesvaror och förordningen (1967:139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift.

Tabell 4.2 Förteckning över objektområden och riksprovplatser

Objektområde	Riksprovplats
1. Grävmaskiner och traktorgrävmaskiner	Statens maskinprovningar
2. Eldningsapparater med tillbehör	Statens provningsanstalt
3. Fordonsbelysning, reflexanordning, varnings- trianglar, akustiska alarmanordningar för utryck- ningsfordon, färdskrivare, kilometerräknare och bilbälten	Statens provningsanstalt
4. Elektriska överfyllningsskydd	Statens provningsanstalt
5. Tryckkärl, cisterner och järnvägs-cisternvagnar, fasta och begränsat rörliga lyft- och transport- anordningar, mobila lyftkranar och lyftplattfor- mar samt lyftredskap, allt med undantag av a) sådant som finns i fartyg som avses i 7 kap. 15 § första stycket lagen (1965:719) om säker- heten på fartyg b) öppna cisterner med tillbehör, vilka utnyttjas för förvaring av brandfarliga vätskor, i den om- fattning statens industriverk föreskriver	Aktiebolaget Statens anlägg- ningsprovning
6. Redskap för bestämning av volym eller massa	Statens provningsanstalt
7. Arbeten av guld, silver eller platina	Statens provningsanstalt
8. Arkivbeständigt skrivmaterial	Statens provningsanstalt
9. Emballage för farliga varor	Statens provningsanstalt
10. Påskjutbromsar	Statens väg- och trafikinstitut
11. Förarhytter till lastbilar	Statens maskinprovningar
12. Elektrisk materiel som är avsedd att anslutas till elektrisk starkströmsanläggning med en system- spänning av högst 1 000 V samt elektrisk mate- riel som är avsedd att användas i eller vid sådan anläggning, allt med undantag av a) eldningsapparater med tillbehör, elektriska överfyllningsskydd, lyft- och transportanord- ningar, redskap för bestämning av volym och massa, slutna vattenvärmare, explosionsskyddad materiel, stationära industrimaskiner, elektro- medicinska apparater avsedda endast för klinisk användning b) radiostörningskontroll	Svenska Elektriska Materiel- kontrollanstalten Aktiebolag
13. Trämateriel och träkonstruktioner för byggända- mål med undantag av sådan provning, kontroll eller besiktning som enligt byggnadsstadgan (1959:612) eller med stöd därav meddelade fö- reskrifter åvilar byggnadsnämnd	Statens provningsanstalt
14. Preventivmedel	Apoteksbolaget Aktiebolag

Objektområde	Riksprovplats
15. Motorfordon, terrängfordon och släpfordon till motorfordon, allt med undantag av justering av redskap för bestämning av volym eller massa samt flygande inspektion och inspektion hos försäljare.	Aktiebolaget Svensk Bilprovning

4.6.3 Systemet med auktoriserade provplatser

Auktoriserad provplats utses av SP som också utfärdar föreskrifter för och utövar tillsyn över dess verksamhet. Möjligheterna att ge sådan *auktorisering* har hittills utnyttjats mycket restriktivt. Rådet för provning och kontroll, som biträder SP i principiella frågor om riksprovplatser och auktoriserade provplatser, har bl. a. uttalat att det bör föreligga ett allmänt intresse för att auktorisation ges inom ett visst område. Andra krav är t. ex. att auktorisationsområdet klart kan avgränsas vad gäller provningsobjekt och provningsmetoder samt att verksamheten kan övervakas effektivt och tillförlitligt.

SP har tills nu utfärdat föreskrifter om auktorisation för ett område, termografering av byggnader (SPFS 1978:2). De innehåller krav på bl. a. personal, utrustning, utförande av uppdrag, skadeansvar, information och arkivering av handlingar. De första auktoriserade provplatserna enligt dessa föreskrifter beräknas bli utsedda under hösten 1978. De auktoriserade provplatserna skall ersätta kostnaderna för auktorisation. De är f. n. på detta område 4 000 kr per år i grundavgift och 2 000 kr. per år för varje termograför som arbetar vid provplatsen.

Termografering av en byggnad är ett sätt att undersöka dess egenskaper beträffande värmeisolering och lufttätethet. Idag finns inga generella myndighetskrav på sådan provning.

Nyligen har SP utarbetat förslag till auktorisering på ett område där det finns sådana krav. Det gäller besiktning av öppna cisterner för förvaring av brandfarlig vätska. Statens industriverk (SIND) har föreskrivit (SIND-FS 1978:3) att vissa sådana cisterner m. m. från den 1 januari 1980 får besiktigas endast av organ som auktoriserats för detta av SP. Den nu föreslagna ordningen för auktoriserad provplats på detta område motsvarar SIND:s krav i sammanhanget.

Förslaget remissbehandlas f. n. Det är exempel på ett fall av officiell provning där man funnit särskilda skäl att gå ifrån huvudprincipen att officiell provning skall utföras av riksprovplats. Genom att kräva att provningen skall utföras av auktoriserad provplats drar man nytta av de rutiner för tillsyn m. m. som gäller generellt.

När man vunnit erfarenhet från dessa speciella auktorisationer kan det bli aktuellt att utforma allmänna auktorisationer från fall till fall. Som grund för sådana auktorisationer kommer SP i så fall att utfärda allmänna föreskrifter för auktoriserad provplats. Dessa föreskrifter kommer att motsvara dem som gäller för riksprovplatser med undantag av främst kraven på opartiskhet.

4.6.4 Riksprovplatssystemet i förhållande till vissa författningar som reglerar myndighetsutövning

Om förvaltningsuppgift och myndighetsutövning finns stadgat i 11 kap. 6 § *regeringsformen*.

I *förvaltningslagen* (FL) finns allmänna regler för den offentliga förvaltningen avsedda att garantera opartiskhet och erforderlig insyn.

I det allmänna kravet på opartiskhet som finns i lagstiftningen om riksprovplatser torde dock ligga att vissa principer i FL under alla omständigheter skall tillämpas på verksamheten vid riksprovplats, t. ex. att den som utför officiell provning inte får stå i jävsförhållande till den för vars räkning provningen sker.

Grundläggande bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet finns i *tryckfrihetsförordningen* (TF). Inskränkningar i offentligheten anges i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (*sekretesslagen*, Sekr L).

Viktiga ändringar i TF trädde i kraft den 1 januari 1978. Enligt TF är en förutsättning för att en handling skall vara allmän i princip att den förvaras hos en myndighet. Enligt förarbetet har ordet myndighet i TF samma betydelse som i *regeringsformen*. Utanför myndighetsbegreppet faller således t. ex. sådan riksprovplats som är bolag eller dylikt.

Inskränkningar i rätten att få tillgång till allmänna handlingar om officiell provning hos riksprovplats finns i Sekr L samt i den med stöd av Sekr L utfärdade kungörelsen med förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (*civilförvaltningens sekretesskungörelse*). Enligt dessa regler (21 § Sekr L samt 2 § punkterna 6, 59, 64 och 77 civilförvaltningens sekretesskungörelse) gäller att handlingar rörande officiell provning kan sekretessbeläggas om de innehåller uppgifter om affärs- eller driftsförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat vars offentliggörande kan vara till skada för det företag eller den person som berörs.

4.6.5 Krav på riksprovplats i fråga om opartiskhet

Enligt lagen om riksprovplatser skall riksprovplats vara organ som kan antas utföra officiell provning på ett opartiskt och sakkunnigt sätt. I motiven till lagen sägs bl. a. att provningsverksamheten i själva verket är en myndighetsuppgift och att höga krav måste ställas på ett organ som utses till riksprovplats i fråga om opartiskhet och oberoende. Vid bedömningen bör främst diskuteras riksprovplatsens ägarförhållanden, beslutsordning, vinstintressen och verksamhet utöver officiell provning. Verksamhet utöver officiell provning bör tillåtas endast om det är uppenbart att riksprovplatsens opartiskhet och oberoende inte sätts i fråga. Det bör t. ex. inte få förekomma att en riksprovplats åtar sig sådana uppdrag t. ex. i form av konsultverksamhet som gör att man tar på sig ett ansvar för egenskaperna hos en produkt som sedan skall underkastas officiell provning hos riksprovplatsen.

Beträffande frågan om konkurrens skall vara tillåten vid den officiella provningen sägs i motiven att det inte är tillfredsställande om man riskerar att kommersiella värderingar ges tillfälle att inverka på sådant sätt att tilltron

till provningarnas kvalitet minskar. Det är därför nödvändigt att riksprövsplatsorganisationen så långt möjligt byggs upp på sådant sätt att ansvaret för varje objektområde läggs på en enda riksprövsplats.

5 Auktorisation och tillsyn

5.1 Livsmedelskontroll

Enligt livsmedelsverkets laboratoriekungörelse (SLV 1976:4) förordnar verket efter skriftlig ansökan laboratorier med offentlig anknytning som anvisningslaboratorier för offentlig livsmedelskontroll och enskilda laboratorier som godkända livsmedelslaboratorier för annan kontroll inom livsmedelsområdet.

I livsmedelsverkets riktlinjer för förordnande av anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier krävs i de allmänna förutsättningarna för förordnande att laboratoriets arbetsomfång på livsmedelsområdet och likartat undersökningsområde är så stort att man har kontinuerlig verksamhet med fast anställd laboratoriepersonal. Detta i sin tur skall innebära att den som är ansvarig laboratoriechef personligen deltar i, leder och övervakar arbetet dagligen. Hans eller hennes närvaro får givetvis anpassas till förekommande arbetsrutiner samt undersökningarnas art. Som regel fordras den ansvariges fulla närvaro. Förordnandet är knutet såväl till laboratoriets namn som till den ansvarige laboratoriechefen. Förordnandet är vidare knutet till sådan person som är ansvarig för mikrobiologiska eller kemiska undersökningar utan att för den skull vara laboratoriechef. Detta innebär underförstått att då byte sker på ansvarig tjänst skall efterföljarens behörighet prövas. Detta förhållande anges i beslutet om förordnande. Likaså ges upplysning om att även andra förändringar i laboratoriernas organisation, personalsammansättning eller funktion vilka kan vara av betydelse för bedömningen skall anmälas till SLV och kan medföra omprövning.

För dem som är ansvariga för verksamheten krävs som grundutbildning examen från universitet eller fackhögskola med speciell utbildning (3–4 betyg eller 60–80 poäng) i analytisk kemi respektive mikrobiologi. Dessutom fordras ca 3 års praktisk erfarenhet av kemiska respektive mikrobiologiska livsmedelsundersökningar, varav minst ett år under sakkunnig ledning.

Det kemiska laboratoriet förprövas genom att ett antal från undersökningsavdelningen översända prov korrekt skall kunna analyseras. För det bakteriologiska laboratoriet skall liknande förfarande utprövas.

För det praktiska laboratoriearbetet krävs laboratorieassistenter och annan teknisk personal i erforderligt antal. Denna personal skall ha laborantskola eller motsvarande utbildning. Kunskaperna kan i sistnämnda fallet förvärfvas genom praktisk erfarenhet vid livsmedelslaboratorium under några år.

Undantag från dessa behörighetsregler kan göras när särskilda skäl föreligger.

Laboratoriet skall ha lokaler som är anpassade till verksamhetens art och omfattning. Utrymmena skall vara uppdelade och inbördes placerade så att de medger ett rationellt bedrivet laboratoriearbete utan störande påverkan utifrån eller mellan olika laboratorieenheter. Lokalerna får ej vara genomgångsrum för allmänhet eller ovidkommande personal.

Bedrivs såväl kemiskt som mikrobiologiskt analysarbete bör laboratoriet vara lokalmässigt uppdelat i en kemisk och en mikrobiologisk del. I mikrobiologiskt laboratorium bör separata utrymmen finnas 1) för mottagning, uppackning m. m., 2) för ansättning och allmän analysverksamhet, 3) för disknings- och steriliseringsarbete. Vidare krävs förråds-, kyl/frys- och termostaterade utrymmen i tillräcklig omfattning.

Laboratorium bör ha personalutrymmen avsedda enbart för laboratoriepersonalen. I personalutrymmen skall man kunna förvara skyddskläder och personliga gångkläder åtskilda.

Laboratorierna har skyldighet att för den offentliga livsmedelskontrollen använda de undersökningsmetoder som kan ha föreskrivits av livsmedelsverket. Av detta följer att utrustningen i laboratoriet, utöver den allmänt vedertagna basutrustningen, delvis kommer att bestämmas av föreskriven metodik för de analyser man skall eller önskar utföra.

Livsmedelsverket kan bestämma att ett laboratorium skall kunna utföra vissa obligatoriska analyser för att bli förordnat som anvisningslaboratorium eller godkänt livsmedelslaboratorium.

Anvisningslaboratorierna står under regelbunden tillsyn av livsmedelsverket genom att särskilda tjänstemän från verket gör besök vid laboratorierna med regelbundna intervaller så att man på platsen kan få en uppfattning om laboratoriernas verksamhet. Vidare sänds prov för analys till de olika laboratorierna med varierande tidsintervall för kontroll av precision och noggrannhet. Kurser och konferenser anordnas vid behov.

Även över godkända livsmedelslaboratorier utövas viss tillsyn. Såväl anvisningslaboratorier som godkända livsmedelslaboratorier skall årligen (enligt SLV FS 1977:5) insända verksamhetsberättelse till länsstyrelsen, vilken efter viss komplettering överlämnar redogörelsen till livsmedelsverket.

Livsmedelsverket offentliggör en gång om året förteckning över anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier med upplysning om deras kompetensområden. I förteckningen uppförs laboratorierna under huvudrubrikerna "Anvisningslaboratorier" och "Godkända livsmedelslaboratorier". För varje laboratorium anges kompetensområdet med "A" för huvudsakligen kemiska undersökningar av livsmedel och med "B" för huvudsakligen mikrobiologiska undersökningar av livsmedel. För varje laboratorium anges gatuadress, postadress, telefonnummer och ansvarig chef. För godkända livsmedelslaboratorier anges också laboratoriets ägare.

Återkallande av ställning som anvisningslaboratorium eller godkänt livsmedelslaboratorium sker när ett laboratorium inte längre bedöms uppfylla de krav som primärt ställdes för förordnandet eller när ett laboratorium trots påpekanden inte följer livsmedelsverkets anvisningar.

Den för auktorisering m. m. ansvariga laboratoriegruppen vid SLV har nyligen genomfört en översyn av de nämnda riktlinjerna (jfr bilaga 3).

5.2 Miljökontroll

På miljökontrollområdet förekommer f. n. ingen auktorisation av laboratorier och miljöskyddslagstiftningen innehåller inte heller några regler om "ofentlig analys" eller om tillsyn och kontroll av uppdragslaboratorier.

Tillsyn enligt miljöskyddslagen av förorenande anläggningar bygger i stort på egentillsyn och rapportering. Tillsynsmyndigheten har emellertid möjlighet att utöva direkt tillsyn dels genom inspektion och besiktning dels genom att föreskriva att undersökning och analys skall utföras av fristående experter.

Från naturvårdsverket har uttalats att en auktorisation av uppdragslaboratorier för miljökontrollanalyser vore önskvärd. För auktorisation skulle ställas krav på personal, lokaler, utrustning, analysmetoder och rapportering. Auktorisationen skulle dessutom innefatta moment som interkalibrering, utbildning och uppsökande verksamhet. Auktorisationen borde, enligt naturvårdsverket, omfatta den verksamhet uppdragslaboratorierna bedriver inom ramen för miljöskyddslagstiftningen. Den laboratorieverksamhet som bedrivs företagsinternt i form av egentillsyn skulle inte bli föremål för auktorisation. Om emellertid ett företag lade ut sådant arbete externt skulle det utföras på ett auktoriserat laboratorium. Även i detta senare fall skulle anläggningens huvudman formellt vara ansvarig för rapporteringen till tillsynsmyndigheten.

Åtskilliga uppdragslaboratorier önskar en auktorisation för att få klarare konkurrensförhållanden.

Auktorisationen skulle för laboratoriets vidkommande inte bara innebära en rättighet att utföra vissa analyser utan även en skyldighet för laboratoriet att ha beredskap att utföra analyser inom en viss fastställd och avgränsad sektor. Indelning i sektorer skulle ske i samråd med andra myndigheter med motsvarande arbetsuppgifter inom angränsande ansvarsområden.

5.3 Konsumtionsvattenkontroll

Enligt hälsovårdsstadgans 35 § får bakteriologisk och fysikalisk-kemisk vattenundersökning enligt hälsovårdsstadgans 6 kap. utföras endast av statens naturvårdsverk (bakteriologisk och fysikalisk-kemisk undersökning) eller av den, som av socialstyrelsen förklarats behörig därtill. Det föreligger således ett behörighetskrav för vattenundersökare när undersökningen inte äger rum på något av de två centrallaboratorierna.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse (1960:37) med föreskrifter om förvärv av behörighet för vissa vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan krävs vissa baskunskaper samt specialutbildning för den som önskar erhålla socialstyrelsens behörighet att utföra bakteriologiska och fysikalisk-kemiska vattenundersökningar (se även avsnittet 4.3).

Det har i författning eller råd och anvisningar inte närmare angivits i hur hög grad den behörige undersökaren skall delta i analysarbetet. I hälsovårdsstadgan anges att "undersökning må utföras allenast av ... den, som socialstyrelsen förklarat behörig därtill". Detta måste anses innebära

att undersökaren aktivt skall delta i själva undersökningen. Självfallet måste dock visst arbete kunna överlåtas till underställd personal.

Regionalt har länsstyrelsen och länsläkarorganisationen att övervaka vattenhygienien och vattenkontrollen inom länet.

Enligt hälsovårdsstadgans 36 § skall hälsovårdsnämnden tillställa länsläkarorganisationen avskrift av protokoll över varje vattenundersökning som utförts i enlighet med 33 och 34 §§ hälsovårdsstadgan. Organisationen har därigenom goda möjligheter att fortlöpande följa förändringar i fråga om beskaflenheten hos konsumtionsvattnet i länet. När anmärkningar riktas mot beskaflenhet hos ett vatten initierar organisationen ofta närmare undersökningar i syfte att spåra orsaken till föroreningarna. Organisationen bevakar också att åtgärder vidtas för att förbättra vattenkvaliteten. Länsläkarorganisationen övervakar även att provtagning sker i den omfattning som anges i hälsovårdsstadgans 33 och 34 §§.

Representanter för socialstyrelsen samt anlitad expertis från bl. a. omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk inspekterar regelbundet ett antal slumpmässigt utvalda laboratorier i landet. Socialstyrelsen har även genomfört en enkätundersökning bland samtliga hälsovårdsnämnder i landet och begärt in uppgifter om anlitade laboratorier, transporter m. m. Socialstyrelsen driver också såväl öppen som dold interkalibreringsverksamhet.

Socialstyrelsen har funnit att den offentliga vattenkontrollen ej till alla delar fungerar tillfredsställande. I skrivelse till socialdepartementet har man därför givit förslag till vissa ändringar i hälsovårdsstadgans regler angående den offentliga vattenkontrollen (jfr. avsnitt 1.3 punkt 4).

Tillförlitliga analysresultat förutsätter kompetent undersökare, godtagbar undersökningsmetod, lämplig utrustning och lämpliga lokaler. Formella krav på laboratorier där vattenundersökningar utförs saknas emellertid. Dock får det anses ingå i behörighetskravet att den behörige vattenundersökaren skall ha förmåga att bedöma vad som erfordras i fråga om lokaler och utrustning.

Socialstyrelsen har enligt hälsovårdsstadgan huvudansvaret för konsumtionsvattenkontrollen. Den centrala tillsynsmyndigheten har att följa utvecklingen inom ämnesområdet samt att ge råd och anvisningar till ledning för hälsovårdsnämnderna. För vattenundersökningar finns enhetliga analysmetoder och bedömningsgrunder.

Vid den bakteriologiska bedömningen av ett vatten klassificeras detta enligt socialstyrelsens anvisningar såsom varande antingen "Tjänligt", "Med tvekan tjänligt" eller "Otjänligt". Har ett vattenprov bedömts vara "Med tvekan tjänligt" innebär detta att vattnet visserligen är användbart, men att den hygieniska beskaflenheten är tvivelaktig och att föroreningskällan bör undanröjas.

Även från fysikalisk-kemisk synpunkt klassificeras vatten enligt socialstyrelsens anvisningar som "Tjänligt", "Med tvekan tjänligt" eller "Otjänligt". Undersökningsresultatet kan vidare betecknas som "Anmärkningsvärt" från hygienisk eller teknisk synpunkt.

5.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

I Kungl. Maj:ts reglemente (1953:506) för hushållningssällskapens laboratorier föreskrevs att dåvarande veterinärstyrelsen utövade den högsta tillsynen över den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten och utfärdade föreskrifter för densamma. Reglementet upphävdes genom Kungl. Maj:ts livsmedelskungörelse (1971:807), vilken trädde i kraft den 1 januari 1972. Efter denna tidpunkt finns inga föreskrifter om vilken myndighet som utövar tillsyn över de veterinärmedicinska laboratorier som bedriver diagnostisk verksamhet (med undantag för statens veterinärmedicinska anstalt) annat än indirekt genom vad som stadgas i Kungl. Maj:ts kungörelse (1969:695 med ändring 1971:1130) om organiserad hälsokontroll av husdjur. I kungörelsens § 4 heter det att "laboratorieundersökning som behövs för hälsokontroller skall utföras vid laboratorium som lantbruksstyrelsen godkänt".

Lantbruksstyrelsen har i skrivelse till regeringen framhållit att på livsmedelsområdet statens livsmedelsverk, enligt verkets instruktion, skall godkänna laboratorier för livsmedelsundersökningar samt att verket därefter utövar en fortlöpande tillsyn över verksamheten vid dessa laboratorier. Motsvarande bestämmelser finns ej för de laboratorier som utför veterinärmedicinska diagnostiska undersökningar. Lantbruksstyrelsen finner detta förhållande vara otillfredsställande och hemställer om att i styrelsens instruktion en föreskrift införs om att lantbruksstyrelsen skall godkänna laboratorier för veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet (jfr avsnittet 1.3 punkt 2).

5.5 Lantbrukskemi

Lantbruksstyrelsen är, enligt Kungl. Maj:ts instruktion (1967:425 senaste lydelse 1977:465) för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna tillsynsmyndighet över de lokala lantbrukskemiska kontrollanstalter vars stadgar styrelsen fastställer.

Utredningen om kontrollanstalterna på jordbrukets område föreslog i sitt delbetänkande (Ds Jo 1975:10) Statens lantbrukskemiska laboratorium – organisation och uppgifter m. m., bl. a. att statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) framgent skulle

- föreskriva analys- och provtagningsmetoder för den lantbrukskemiska analysverksamheten samt övervaka analysverksamheten inom området
- utse anvisningslaboratorier inom det lantbrukskemiska analysområdet
- överta tillsynsuppgifterna beträffande de lantbrukskemiska stationerna.

Flertalet remissinstanser avstyrkte förslaget att SLL skulle ha tillsyn över de lantbrukskemiska stationerna och utse anvisningslaboratorier. Departementschefen ansåg i likhet med flertalet remissinstanser att lantbruksstyrelsen även fortsättningsvis borde ha tillsynen över de lantbrukskemiska stationerna.

Förslaget att SLL skulle utse anvisningslaboratorier inom det lantbrukskemiska området lämnades av regeringen utan åtgärd.

Beträffande skyldigheten att föreskriva analys- och provtagningsmetoder ändrades sedermera instruktionen för SLL så att det nu åligger laboratoriet att föreskriva sådana metoder vid de lantbrukskemiska stationerna.

6 Laboratorieverksamhetens inriktning och omfattning

6.1 Livsmedelskontroll

Kontrollen av livsmedel bygger dels på livsmedelsindustrins *egenkontroll* (råvaru- och driftkontroll) och dels på lokal och central *offentlig kontroll*. Den offentliga tillsynen sker lokalt genom hälsovårdsnämndernas inspektion av produktion och hantering samt i förekommande fall genom provtagning och laboratorieundersökning vid anvisningslaboratorier. Syftet är att skydda konsumenternas hälsa och att bevaka redligheten i handeln.

Statens livsmedelsverk är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör livsmedel samt chefsmyndighet för besiktningsveterinärorganisationen. I verkets organisation ingår en undersökningsavdelning bestående av fyra laboratorier:

Livsmedelslaboratoriet utför i huvudsak kemiska undersökningar av tillsatser och främmande ämnen i livsmedel. Laboratoriet utarbetar och utvärderar även biokemiska undersökningsmetoder.

Biologiska laboratoriet utför mikrobiologiska och andra biologiska undersökningar, ansvarar för större delen av verkets kontakter med anvisningslaboratorierna samt utarbetar metoder och riktlinjer för utvärdering av mikrobiologiska undersökningar.

Näringslaboratoriet utför kemiska, mikrobiologiska och djurbiologiska undersökningar av närings- och vitamininnehåll i livsmedel samt vitamininnehåll i foder och läkemedel. Laboratoriet undersöker också näringstillförsel (bl. a. med kliniskt-kemiska metoder) och kostvanor hos olika befolkningsgrupper.

Toxikologiska laboratoriet bedömer från toxikologisk synpunkt frågor om främmande ämnen och tillsatser i livsmedel. Laboratoriet gör även egna undersökningar.

Som central livsmedelsmyndighet åligger det verket att leda och övervaka den offentliga livsmedelskontrollen i landet. Själva kontrollarbetet utförs lokalt av hälsovårdsnämnderna och regionalt av länsveterinärerna.

Det ankommer på livsmedelsverket att följa utvecklingen inom livsmedelsområdet och att anpassa analysmetoder till utvecklingen och de lokala laboratoriernas möjligheter. Verket får mot ersättning utföra undersökning på uppdrag.

Den rutinmässiga livsmedelskontroll som bedrivs av livsmedelsverket

avser huvudsakligen vissa särskilt krävande specialundersökningar såsom förekomst av kvicksilver och vissa organiska klorföreningar i fisk samt bekämpningsmedelsrester i frukt och grönsaker. Vissa s. k. systematiska undersökningar av livsmedels mikrobiologiska status utföres vid verkets biologiska laboratorium.

För att förverkliga statsmakternas intentioner vid den nya livsmedelslagstiftningens tillkomst och för att få en tillfredsställande och likformig livsmedelskontroll i alla kommuner har statens livsmedelsverk utfärdat kungörelsen (SLV 1975:7 ändrad genom SLV FS 1976:15 och SLV FS 1978:5) om provtagning m. m. vid offentlig livsmedelskontroll. Genom denna kungörelse fastställs hur många prover som skall uttagas och undersökas från olika typer av anläggningar. Avgörande för hur många prover som skall uttagas är dels de i anläggningen producerade livsmedlens känslighet från hygienisk synpunkt och dels antalet anställda. Kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1975 och den däri reglerade offentliga kontrollen avsågs vara fullt utbyggd den 1 juli 1978. Det totala antalet uttagna prov bedöms bli av storleksordningen 200 000 prov per år (Vår föda 5/77 sid 198).

Livsmedelsverket och miljödatanämnden beslöt 1975 att analysresultat från hälsovårdsnämndernas provtagning av livsmedel skulle registreras och databehandlas under en försöksperiod på två år. I försöket, vilket sker inom ramen för *MI-07* dvs. miljövårdens informationssystem för livsmedelsområdet, deltar 8 anvisningslaboratorier. Till dessa är ca 80 kommuner anslutna. Antalet prov som undersökts på de olika laboratorierna under 1977 framgår av tabell 6.1. Av det tillgängliga materialet framgår att av totala antalet undersökningar som idag utföres på uttagna prov utgöres 90–95 % av mikrobiologiska undersökningar.

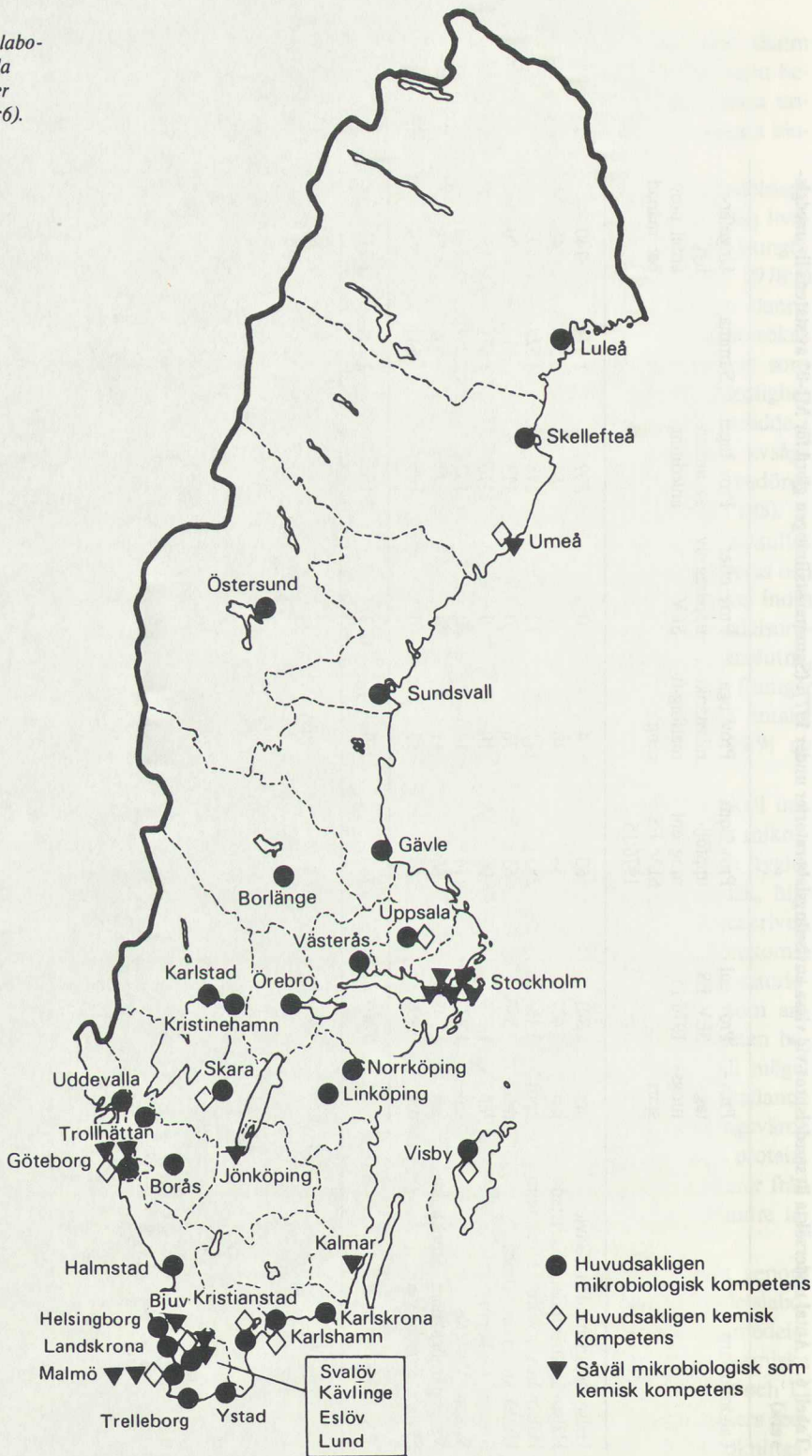
Prov som uttagits av hälsovårdsnämnd enligt SLV FS 1978:5 skall undersökas på anvisningslaboratorium. På sådant laboratorium utföres mikrobiologiska undersökningar för att utröna livsmedels hållbarhet och hygieniska kvalitet, samt annan undersökning, såsom fysikalisk, kemisk, histologisk eller botanisk undersökning, avseende främst kontroll av föreskriven livsmedelsstandard eller annan livsmedelssammansättning samt förekomst av livsmedelstillsatser och främmande ämnen. Metoderna för laboratorieundersökningar är givetvis beroende av såväl provens karaktär som anledningen till att provtagning utförts. Den mikrobiologiska kvaliteten bedöms dels genom bestämning av antalet bakterier samt i vissa fall mögel och jäst, dels genom analys av förekomst av vissa sjukdomsframkallande bakterier respektive s. k. indikatorbakterier. Livsmedlens näringsvärde konstateras genom bestämning av bl. a. halterna av vatten, fett och protein. Tillsatser och främmande ämnen bestäms med metoder som varierar från ämne till ämne och som ibland kan vara avancerade från ett mindre laboratoriums synpunkt.

Statens livsmedelsverks kungörelse (SLV 1976:4 ändrad senast genom SLV FS 1978:6) om anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier upptar 46 anvisningslaboratorier och 8 s. k. godkända livsmedelslaboratorier. Av dessa laboratorier anges 9 utföra huvudsakligen kemiska undersökningar, 30 huvudsakligen mikrobiologiska undersökningar och 15 såväl kemiska som mikrobiologiska undersökningar. Dessa laboratoriers geografiska fördelning framgår av figur 6.1. Huvuddelen av undersöknings-

Tabell 6.1 Antal undersökta livsmedelsprov vid vissa anvisningslaboratorier under 1977. (Sammanställningen gjord för MI-07 av statens livsmedelsverk)

Laboratorium	Prov- tag- nings- start	Prov enl SLV FS 1976:15	Prov som uppfölj- ning enl SLV FS 1976:15	Prov pga missänt matförfö- ning	Prov efter uppdrag av SLV	Prov taget av annan anledning	Summa	Ungefär- ligt antal prov per månad
Hälsövrädsnämnden, Gävle	jan	801	60	4	0	809	1 674	140
Hälsövrädsnämnden, Karlstad	jan	402	58	10	0	86	556	46
Hälsövrädsförvaltn., Stockholm	april	3 463	285	171	12	598	4 529	503
Umeå kommun, Umeå	feb	586	65	26	0	113	772	70
Svelab, Jönköping	feb	1 279	96	10	0	276	1 661	151
Svelab, Västerås	jan	1 837	114	14	0	102	2 067	172
Veterinärhögskolan, Stockholm	jan	748	66	11	0	77	902	75
Svelab, Kristianstad	maj	409	16	13	0	105	543	54
Summa		9 507	760	259	12	2 166	12 704	1 211

Figur 6.1 Anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier (enligt SLV FS 1978:6).

arbetet i den offentliga livsmedelskontrollen sköts idag av hälsovårds-nämndslaboratorier och laboratorier tillhörande AB Svensk laboratorietjänst (Svelab).

Vid 20 av landets totalt 44 *kontrollslakterier* finns laboratorier under besiktningsveterinärs ledning. De undersökningar som utförs på dessa laboratorier är främst obligatoriska bakteriologiska undersökningar inklusive antibiotikatester i samband med köttbesiktningen, föreskriven vattenkontroll samt kontroll av köttfodermjöl. Laboratorierna kan anses som rent mikrobiologiska även om kemiska undersökningar förekommer i begränsad omfattning. Den geografiska fördelningen av kontrollslakterilaboratorier framgår av figur 6.8.

Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ) svarar, på uppdrag av statens livsmedelsverk, för den *mejerivattenkontroll* som är föreskriven (jfr avsnitt 4.3). För bakteriologisk undersökning tas vattenprov vid 122 mejerier 4 gånger per år och vattensort (kall-, ljum- och råvatten). För fysikalisk-kemisk undersökning tas vattenprov vid 70 mejerier 1 gång per år.

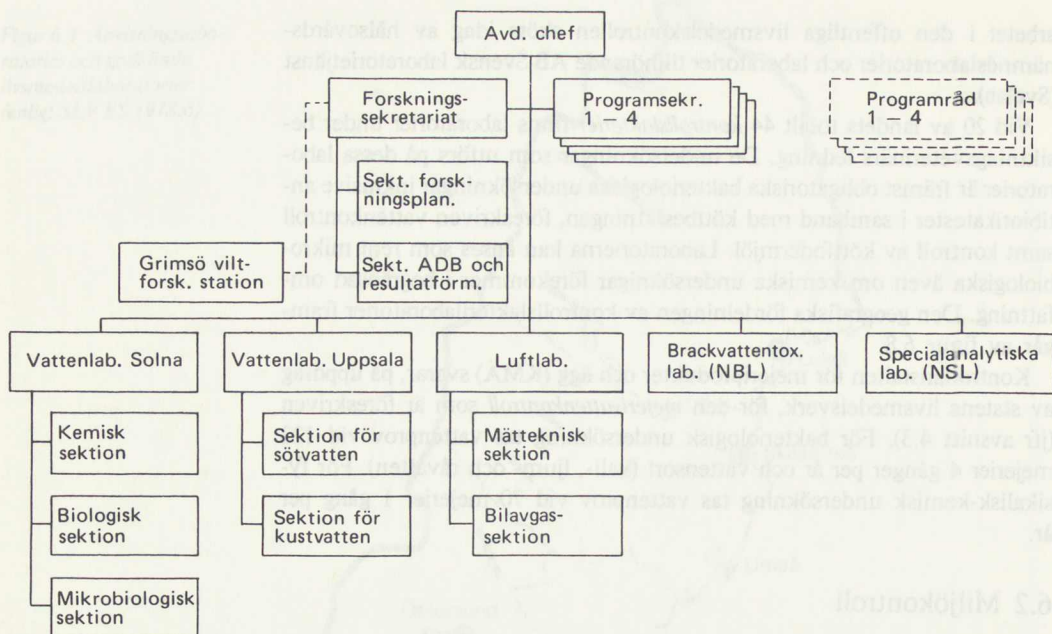
6.2 Miljökontroll

Naturvårdsverket är central förvaltningsmyndighet för ärenden om natur- och miljövård. Verket har i sin organisation ett undersökningslaboratorium, ett laboratorium för limnologiska undersökningar (NLU), ett brackvattentoxikologiskt laboratorium (NBL) och ett specialanalytiskt laboratorium (NSL). Vidare är omgivningshygienska avdelningen (OHA) vid förutvarande statens institut för folkhälsan provisoriskt knuten till verket. Slutligen är produktkontrollnämnden knuten till verket genom att dess kansli, produktkontrollbyrån, ingår i verkets organisation.

Undersökningslaboratoriet ingår sedan den 1 juli 1976 i den då inrättade *forsknings- och undersökningsavdelningen*. Med utgångspunkt från de arbetsuppgifter som åligger verket har en omfattande omorganisation av undersökningsverksamheten inletts. För den framtida laboratoriestrukturen har man valt en s. k. medieindeldad organisation, dvs. skilda laboratorier för undersökningar gällande vatten, luft, mark och buller. Enligt verkets anslagsframställning 1979/80 föreslås att en laboratoriestruktur enligt figur 6.2 genomföres 1979-07-01. Av resursskäl räknar verket dock med en femårig uppbyggnadsperiod. Av figuren framgår att de tidigare nämnda laboratorierna (NLU, NBL och NSL) inlemmas i forsknings- och undersökningsavdelningen.

De i figuren antydda programmen avser de program som bör upprättas för att fullgöra de arbetsuppgifter som åligger avdelningen vad avser undersökningsverksamhet:

- Metodutveckling, standardisering och interkalibrering beträffande mät- och inventeringsteknik (program 1).
- Samordning av recipientkontroll - land, luft och vatten (program 2).
- Service till SNV:s övriga avdelningar och länsstyrelserna (program 3).
- Övervakning av miljö kvalitet - basdata (program 4).

Figur 6.2 Förslag till organisation av forsknings- och undersökningsavdelningen vid statens naturvårdsverk (från SNV:s petita 1979/80).

Utöver detta genomför vattenlaboratoriet i Uppsala (NLU) undersökningar rörande sjöars funktion som recipienter. NBL utvecklar metodik och utför toxicitetsprövning av kemiska substanser härstammande från utsläpp i vatten med särskild inriktning på brackvatten. NSL utvecklar analysmetoder för identifiering och kvantifiering av vissa organiska ämnen samt bestämmer främmande substanser och deras eventuella nedbrytningsprodukter i luft, mark, vatten och biologiskt material. Det åligger naturvårdsverket såsom centrallaboratorium på miljövårdsområdet att utveckla, pröva och anpassa nya mät- och analysmetoder samt att anvisa mätmetoder, främst genom hänvisning till "Svensk Standard". Centrallaboratoriet skall också verka för att analysarbetet fyller kraven på riktighet och noggrannhet, vilket åstadkommes bl. a. genom interkalibreringar, kursverksamhet och information. Centrallaboratoriefunktionen betraktas härvidlag som en förmedlande länk mellan forskningslaboratorierna och den mer rutinbetonade laboratorieverksamheten.

Redogörelsen för övrig laboratorieverksamhet på miljökontrollområdet koncentreras i huvudsak till undersökningar i anslutning till tillsynsverksamheten. Från laboratoriesynpunkt sker tillsynen enligt miljöskyddslagen av förorenande anläggningar i form av utsläppskontroll – emissionsmätningar – och som kontroll av utsläppens effekter i närmiljön – immissionsmätningar – i huvudsak recipientkontroll. Utsläppskontrollen har nära samband med anläggningens interna driftförhållanden och sker som egenkontroll. Analyser och mätningar utförs oftast av anläggningens egen personal. Mätparametrar och mätfrekvenser fastställs i ett kontrollprogram och resultaten rapporteras regelbundet till länsstyrelsen som är regional tillsynsmyndighet.

Vid planeringen av miljövårdens informationssystem, delprojekt MI-01 "Tillsyn och kontroll enligt miljöskyddslagen", genomförde statskontoret

i samarbete med naturvårdsverket under 1972 en kartläggning av laboratorieverksamheten på området. Genom en enkät insamlades uppgifter om bl. a. laboratoriernas kapacitet, geografiska belägenhet, analysprogram, tekniska utrustning och prissättning. Enkäten riktades till ca 150 laboratorier. Laboratorier tillhörande företag och med uteslutande interna arbetsuppgifter tillfrågades ej och endast ett fåtal laboratorier vid undervisningsanstalter tillfrågades.

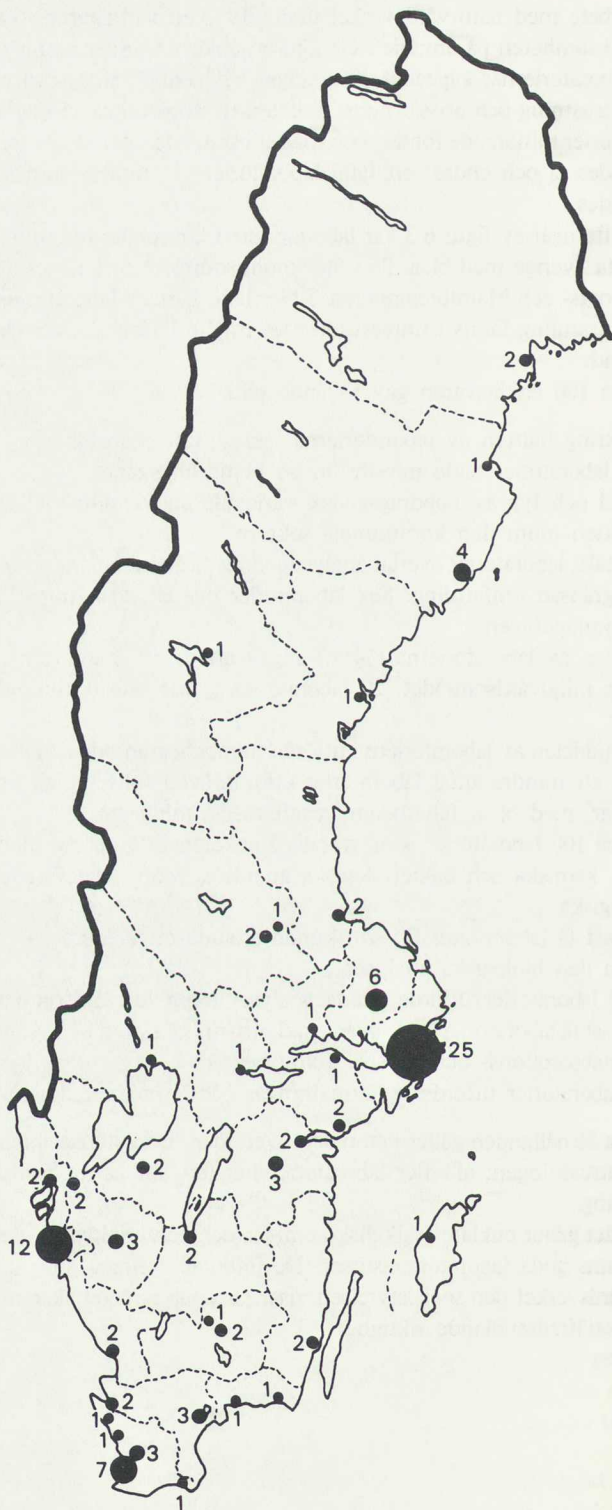
Som framgår av figur 6.3 var laboratorierna koncentrerade till södra och mellersta Sverige med bl. a. 25 i Stockholmsområdet och 12 respektive 10 i Göteborgs- och Malmöregionerna. I Norrland fanns 9 laboratorier. En påtaglig ansamling fanns i universitetsorter med 6 i Uppsala, 4 i Umeå och 3 i Lund.

De ca 100 enkätsvaren gav följande bild:

- Omkring hälften av laboratorierna hade högst 5 anställda.
- Tio laboratorier hade mindre än en heltidsengagerad.
- Antal och typ av uppdragsgivare varierade starkt; allmänt låg tyngdpunkten inom den kommunala sektorn.
- Flertalet laboratorier överlät analysuppdrag på annat laboratorium, i regel i begränsad omfattning. Sex laboratorier överlät dock minst 50 % av analysuppdragen.
- Hälften av laboratorierna (54 st) angav att ca 50 % av verksamheten rörde miljövårdsområdet. 20 laboratorier gjorde enbart miljövårdsanalyser.
- Huvuddelen av laboratorierna utförde främst begränsade analysuppdrag, men ett mindre antal laboratorier utförde även fullständiga undersökningar, med bl. a. fältarbeten, resultatbedömning etc.
- De ca 100 laboratorier som svarat på enkäten utförde sammanlagt 1,7 milj. kemiska och bakteriologiska analyser, varav en femtedel bakteriologiska.
- Endast få laboratorier (15-20) kunde erbjuda ett bredare parameterintervall inom den biologiska analysen.
- 5-10 laboratorier utförde skilda analyser inom luftvårdsområdet.
- Endast få laboratorier hade avancerad utrustning såsom analysautomater, atomabsorptions- och IR-spektrofotometrar.
- 18 laboratorier utförde bullermätningar och 7 mätte radioaktivitet.

Dessa förhållanden gäller i stort sett även idag. Den största förändringen gäller utrustningen; allt fler laboratorier har fått allt bättre instrumentell utrustning.

När det gäller enklare fysikalisk-kemiska och bakteriologiska vattenanalyser finns goda laboratorieresurser. De interkalibreringar som utförts av naturvårdsverket och socialstyrelsen visar att analysarbetet sker med i huvudsak tillfredsställande riktighet.

Figur 6.3 Laboratorier av intresse för miljövården (enligt statskontoret, 1972).

6.3 Konsumtionsvattenkontroll

Tillgång till konsumtionsvatten av fullgod beskaffenhet och i tillräcklig mängd är av fundamental betydelse för befolkningens hälsotillstånd. Även om spridning av smittämnen och kemiskt hälsofarliga ämnen via vatten numera är ovanligt i vårt land till följd av en rad förebyggande åtgärder, föreligger potentiella risker härför. Samhälleliga åtgärder i syfte att säkerställa tillgången på konsumtionsvatten intar alltså en framskjutande plats inom arbetet för att främja den allmänna hälsovården.

Huvudansvaret för vattenkontrollen enligt hälsovårdsstadgan åvilar centralt socialstyrelsen. Som central tillsynsmyndighet över den allmänna hälsovården (i enlighet med stadgans 4 §) har socialstyrelsen att följa utvecklingen på vattenhygienens område och att initiera lagstiftningsåtgärder och annan reglering inom området som befinns erforderlig samt att till ledning för hälsovårdsnämnderna efter samråd med övriga berörda myndigheter meddela råd och anvisningar. Centrallaboratoriefunktioner inom den offentliga vattenkontrollen utövar statens bakteriologiska laboratorium (beträffande bakteriologiska undersökningar) och den till statens naturvårdsverk provisoriskt knutna omgivningshygieniska avdelningen (beträffande fysikalisk-kemiska undersökningar). Regional tillsynsmyndighet är länsstyrelsen med länsläkarorganisationen som expertorgan. Det åligger hälsovårdsnämnderna att utföra stickprovskontroller och att övervaka efterlevnaden av hälsovårdsstadgan m. fl. förordningar inom konsumtionsvattenkontrollens område.

För att samhället skall kunna garantera tillgång på konsumtionsvatten av fullgod beskaffenhet finns ett angeläget behov av vattenundersökningar. Vid vattenverken förekommer en fortlöpande intern driftkontroll.

Inom den offentliga konsumtionsvattenkontrollen utföres normalt fysikalisk-kemiska undersökningar minst en gång per år. Bakteriologisk undersökning skall äga rum vid anläggning vari ytvatten tillgodogörs minst en gång i veckan om anläggningen försörjer minst 4 000 personer och eljest minst en gång i månaden. I de fall råvattnet utgörs av grundvatten skall undersökning utföras minst en gång i månaden, om anläggningen försörjer minst 4 000 personer och eljest minst en gång var tredje månad. Finns anordning för rening av vattnet skall råvattnet undersökas minst fyra gånger varje år om det är ytvatten och minst en gång per år om det är grundvatten.

Officiell statistik över antalet prover och över kontrollkostnader för rå- och renvattenkontrollen i hela landet saknas. Analysprotokoll över alla undersökningar som ingår i den offentliga vattenkontrollen förvaras på respektive länsläkarorganisation. Vid de av LAB 76 genomförda inventeringarna av den regionala laboratorieverksamheten i vissa län har uppgifter inkommit över laboratoriekostnader för undersökningar av rå- och renvatten. Trots att uppgifterna delvis är ofullständiga, bl. a. beroende på ej debiterade kostnader vid analys på egna kommunala laboratorier, kan kontrollen av rå- och renvatten (bakteriologiska och fysikalisk-kemiska analyser) uppskattas till ca 3 milj. kr. per år i hela landet.

För närvarande finns 75 laboratorier som utför rå- och renvattenkontroll. Den länsvisa fördelningen av dessa laboratorier framgår av figur 6.4. Antalet

Figur 6.4 Länsvis fördelning av vattenlaboratorier (enligt socialstyrelsen, mars 1978).

behöriga vattenundersökare utgjordes den 1 januari 1978 av 287 personer med enbart bakteriologisk behörighet, 77 personer med enbart fysikalisk-kemisk behörighet och 67 personer med såväl bakteriologisk som fysikalisk-kemisk behörighet. Av dessa var (enligt socialstyrelsens förteckning över vattenlaboratorier, mars 1978) 159 personer verksamma vid vattenlaboratorier.

Av figur 6.5 och 6.6 framgår huvudsakliga transportvägar (år 1974) för vattenprover för fysikalisk-kemisk respektive bakteriologisk undersökning. Vissa pilar i figurerna indikerar att vattenprover i vissa fall transporteras över mycket stora avstånd. Sedan 1974 har emellertid myndigheterna vidtagit åtgärder för att minska dessa olägenheter.

För kontroll av vatten vid mejeri har redogjorts under avsnittet 6.1.

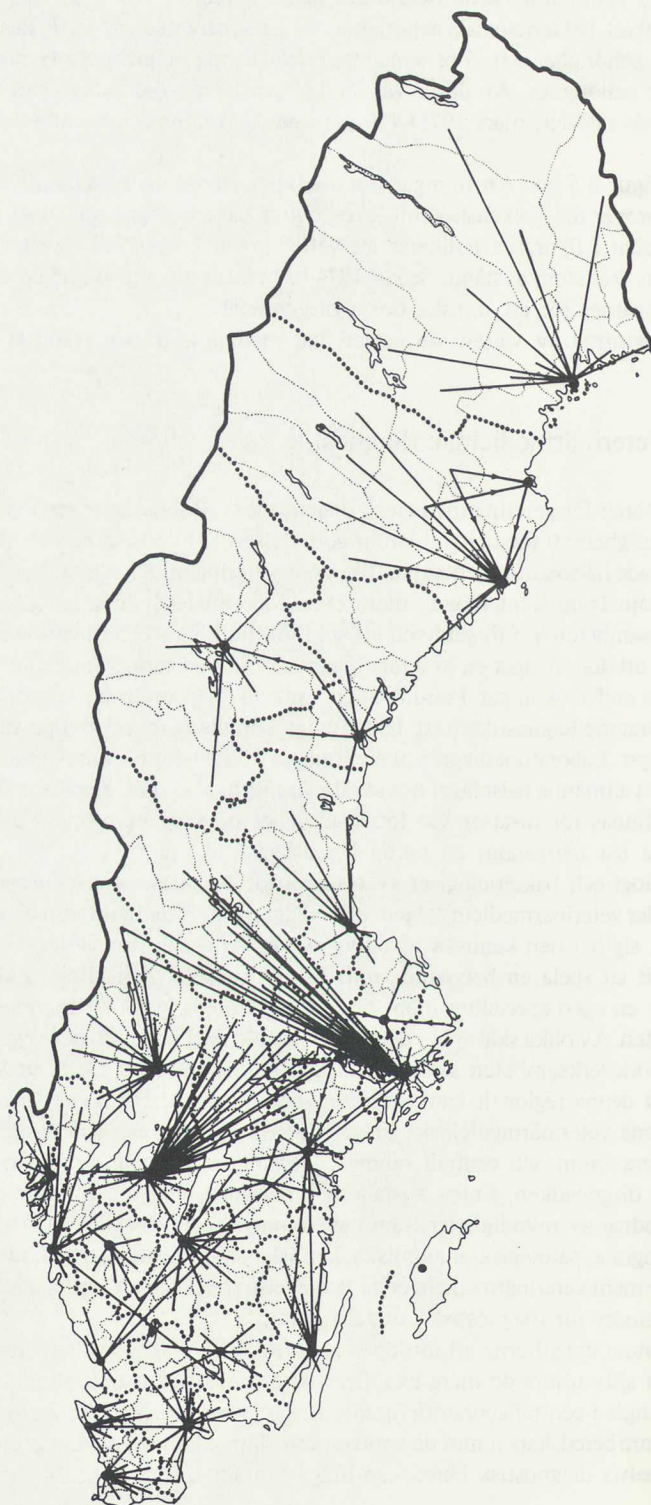
6.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik skall tjäna som serviceorgan åt myndigheter (i första hand lantbruksstyrelsen), huvudmännen för de organiserade hälsokontrollerna, praktiserande veterinärer och djursjukhus, enskilda djurägare samt företag inom t. ex. fodermedelsindustrin. Laboratorieverksamheten är i första hand ett stöd för djurhälso- och djursjukvården genom att den medger en exaktare diagnostik än vad som är möjligt genom kliniska undersökningar. Framför allt i samband med besättningsutredningar är laboratoriediagnostiken ett nödvändigt komplement till övriga undersökningar. Laboratoriediagnostiken är också nödvändig för övervakning av bl. a. det allmänna hälsoläget hos såväl människor som djur. Kapacitet måste också finnas för insatser vid inträffade eller hotande epizootier. Laboratorierna har härigenom en viktig beredskapsfunktion.

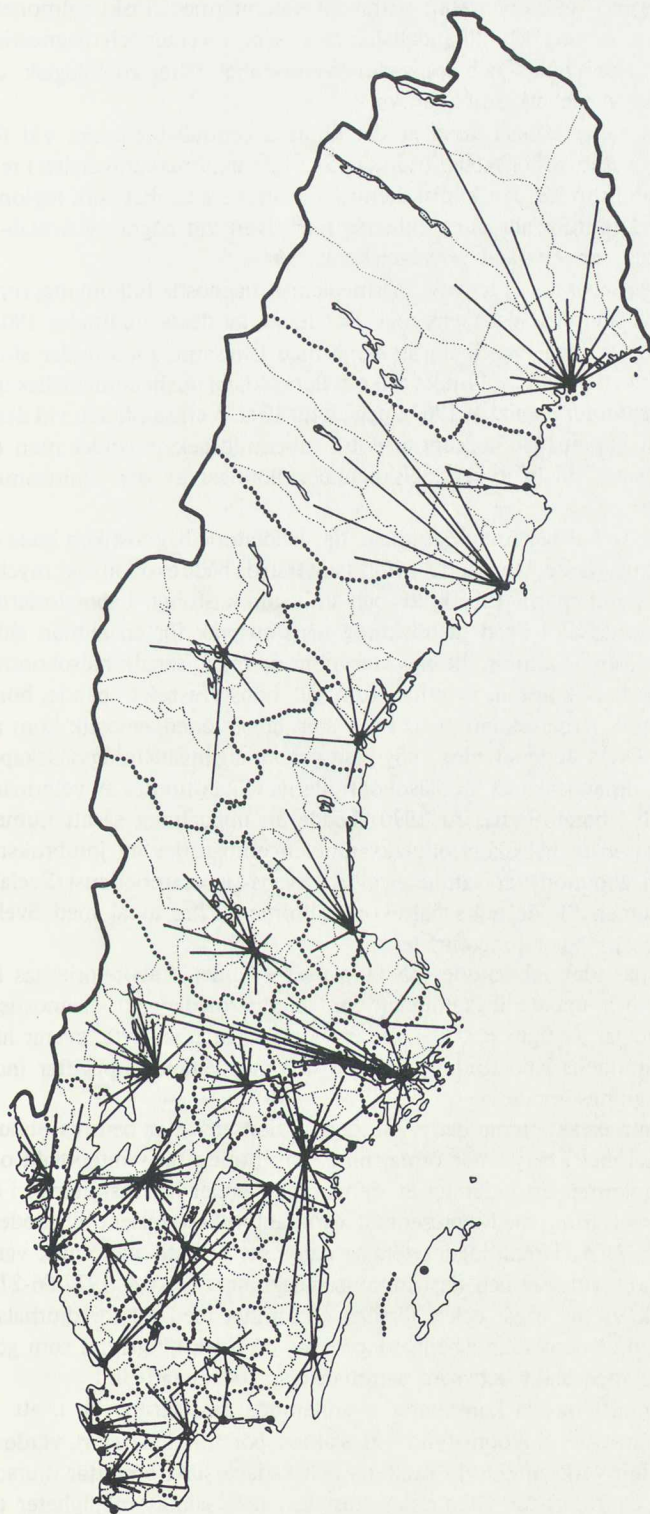
Patologi och bakteriologi är av tradition de viktigaste disciplinerna när det gäller veterinärmedicinsk laboratoriediagnostik. Efter hand som behoven anmält sig har den kemiska toxikologin, virologin och parasitologin också kommit att spela en betydande roll. Härtill kommer den kliniska kemin som är en egen specialitet inom den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten. Av olika skäl synes det mest praktiskt att i fråga om den regionala laboratorieverksamheten särbehandla den kliniska kemin. Detta utesluter inte att denna regionalt kan integreras med annan laboratorieverksamhet.

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) är veterinärmedicinskt centrallaboratorium och centralt referenslaboratorium för den veterinärmedicinska diagnostiken. Enligt anstaltens instruktion åligger det anstalten att på uppdrag av myndigheter, sammanslutningar eller enskilda utföra mikrobiologiska, patologisk-anatomiska, kemiska och parasitologiska undersökningar inom veterinärmedicin och livsmedelshygien och att fortlöpande pröva metoder för diagnostiska undersökningar.

Förutom uppgifterna att fortlöpande utveckla de diagnostiska metoderna och att själv utföra de mera kvalificerade diagnostiska rutinundersökningarna, ingår i centrallaboratoriefunktionen att vara centralt laboratorieorgan ifråga om beredskapen mot de smittsamma djursjukdomarna. Detta innebär exempelvis diagnostisk beredskap ifråga om sjukdomar som omfattas av

Figur 6.5 Transportvägar
för vattenprov för fysika-
lisk-kemisk undersökning
(enligt socialstyrelsen,
1974).

Figur 6.6 Transportvägar
för vattenprov för bakterio-
logisk undersökning (enligt
socialstyrelsen, 1974).

epizootilagen, funktionen som nationellt veterinärmedicinskt salmonella-centrum, beredning och tillhandahållande av sera, vacciner och diagnostiska antigener, rådgivnings- och upplysningsversamhet, fältepidemiologisk- och annan utredningsversamhet m. m.

När det gäller klinisk kemi är det kliniska centrallaboratoriet vid förutvarande veterinärhögskolan (numera Sveriges lantbruksuniversitet) referenslaboratorium för den klinisk-kemiska analysversamhet som regionalt bedrivs vid framför allt djursjukhusen men även vid några av Svelab-laboratorierna och ett fåtal privata laboratorier.

Regionala laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik tillkom ursprungligen i hushållningssällskapens regi. Det första av dessa inrättades 1908 i Malmö. Utvecklingen gick till att börja med långsamt, men under slutet av 30-talet och början av 40-talet tillkom flera sådana hushållningssällskapslaboratorier varför antalet år 1969 uppgick till 12 st. Versamheten vid dessa var till en början helt koncentrerad till tuberkulosbekämpandet men utvidgades snart till bl. a. serologiska undersökningar av den smittsamma kastningen.

Efter ett lyckat bekämpningsarbete, där laboratoriediagnostiken hade en avgörande betydelse, blev landet friförklarat från de båda ekonomiskt mycket krävande sjukdomarna tuberkulos och smittsam kastning. Laboratoriernas resurser kunde då i ökad utsträckning tas i anspråk för en allmän sjukdomsdiagnostik. Framför allt blev det inom de organiserade hälsokontrollerna – svinhälsokontroll, juverhälsokontroll, hönstufusbekämpande, höns-hälsokontroll, fårhälsokontroll m. m. – som laboratoriediagnostik kom att utnyttjas. Detta underlättades i hög grad genom att hushållningssällskapen hade huvudmannaskapet för hälsokontrollerna vilka utfördes av veterinärer knutna till laboratorierna. År 1970 skedde en uppdelning så att numera den organiserade hälsokontrollversamheten ombesörjes av jordbruksnäringen och laborativieversamheten av AB Svensk laborativietjänst (Svelab). Huvudmännen för de olika hälsokontrollformerna har avtal med Svelab om service på laborativieområdet.

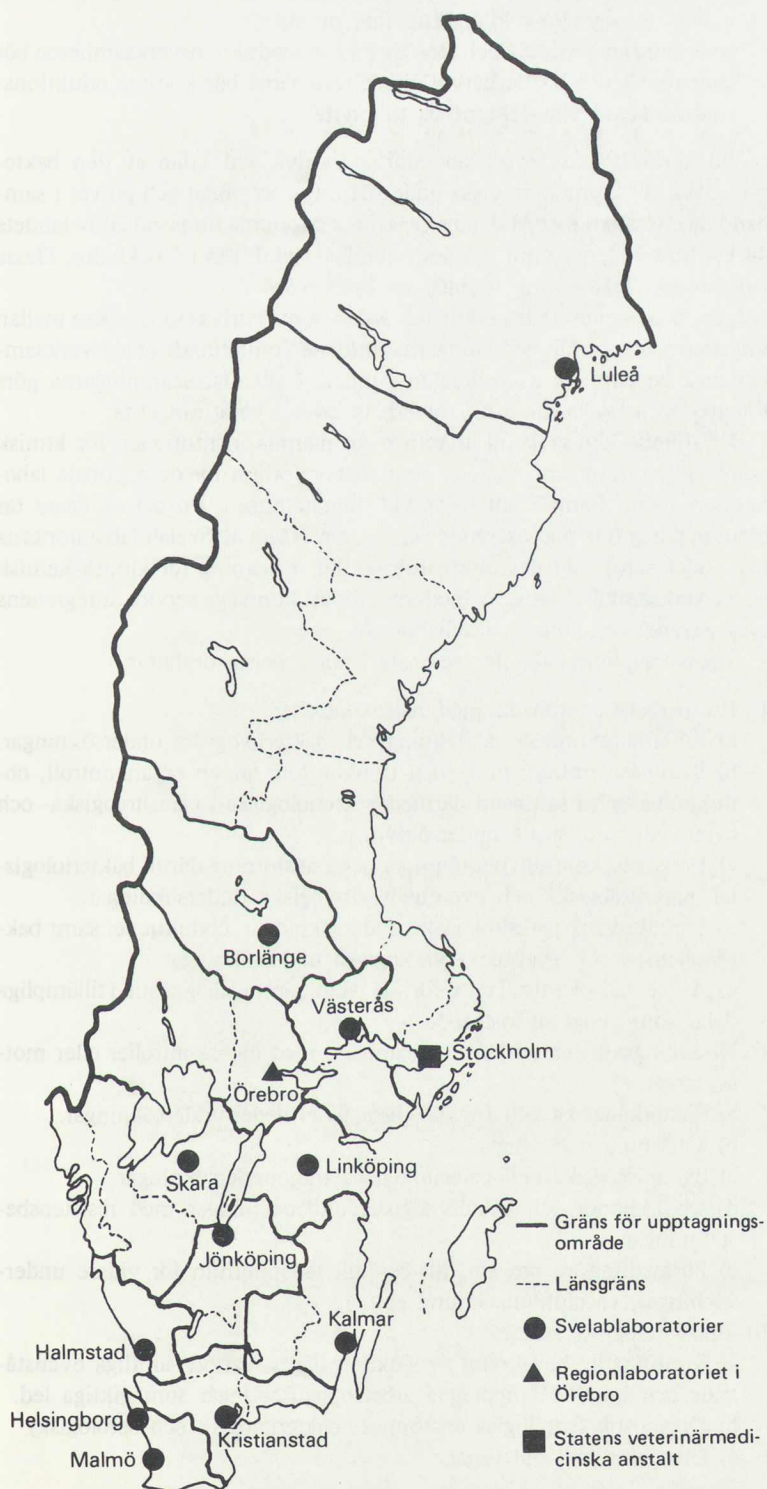
Svelab har idag laboratorier på 11 platser i landet. Laboratoriernas lokalisering och upptagningsområden för veterinärmedicinsk diagnostiska prover framgår av figur 6.7. Genom ett särskilt samarbetsavtal svarar hälsosovårdsnämndens laboratorium i Örebro för motsvarande uppgifter inom sitt upptagningsområde.

Vid kontrollslakterierna och vissa destruktionsanstalter bedrivs obduktionsversamhet i betydande omfattning i anslutning till sanitetssläkt och kadaverhantering. En vidgning av denna versamhet har diskuterats i en särskild arbetsgrupp med representanter för lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket och SVA. Utredningens förslag redovisas i "Pato-anatomisk versamhet vid slakterier och destruktionsanläggningar" (SVA 1977-06-27).

Vid slakterierna pågår också försöksversamhet med att för djurhälso- och djursjukvårdens räkning tillgodogöra sig de besiktningsfynd som görs i samband med slakt och som sammanställs i slaktstatistik.

Sammanfattningsvis konstaterar ovannämnda arbetsgrupp bl. a. att

- utnyttjande av sjukdomsfynd vid slakten bör tillmätas stort värde
- obduktionsversamhet vid sanitets- och kadaversläkt omfattar djursortiment (stordjur) för vilka det i stort sett helt saknas möjligheter till pato-anatomiska undersökningar i övrigt

Figur 6.7 Lokalisering av Svelab-laboratorier m. fl. samt upptagningsområden för dessa vad avser prover för veterinärmedicinsk diagnostik.

- förutsättningarna för obduktionsverksamhet ofta är svåra (föga ändamålsenliga lokaler, bristfällig utrustning m. m.)
- en samordning med Svelab rörande kadaverobduktionsverksamheten bör eftersträvas och att de därvid ökade resurserna bör komma obduktionsverksamheten vid slakterierna till nytta.

Vid kontrollslakteriernas laboratorier bedrivs, vid sidan av den bakteriologiska köttkontrollen, vissa undersökningar av organ och prover i samband med obduktioner på slakterierna. Laboratorierna finns vid 20 av landets 44 kontrollslakterier samt vid det offentliga slakthuset i Stockholm. Dessa laboratoriers lokalisering framgår av figur 6.8.

Inom den organiserade juverhälsovården, som bedrivs i samverkan mellan mejerierna och husdjursföreningarna, utförs en omfattande analysverksamhet med bestämning av cellhalten i mjölk. Cellhaltsbestämningarna görs för att få en uppfattning om juverhälsoläget i besättningarna.

Beträffande klinisk kemi är som ovan nämnts institutionen för klinisk kemi vid lantbruksuniversitetet centrallaboratorium för de regionala laboratorierna som framför allt finns vid djursjukhusen. En del av dessa tar emot uppdrag från praktiserande veterinärer. Några av Svelab-laboratorierna har under senare tid dessutom införskaffat utrustning för klinisk-kemisk analysverksamhet, främst av blodprov, för att kunna ge service åt regionens praktiserande veterinärer, travbanor etc.

Arbetsuppgifterna för de regionala laboratorierna omfattar:

I Rutinarbete i samband med hälsokontroller:

- a) Juverhälsokontroll: cellräkning och bakteriologiska undersökningar.
- b) Svinhälsokontroll: lung- och trynkontroll, annan organkontroll, obduktioner och i samband därmed bakteriologiska-, parasitologiska- och eventuellt virologiska undersökningar.
- c) Hönshälsokontroll: obduktioner och i anslutning därtill bakteriologiska, parasitologiska och eventuellt virologiska undersökningar.
- d) Fårhälsovård: parasitologiska undersökningar, obduktioner samt bakteriologiska och eventuellt virologiska undersökningar.
- e) Annan hälsokontroll t. ex. för slaktsvin: samma diagnostik i tillämpliga delar som enligt ovanstående.

II Utredningsarbeten i eller utan samband med hälsokontroller eller motsvarande:

- a) Bakteriologiska och mykologiska fodermedelsundersökningar.
- b) Vattenundersökningar.
- c) Bakteriologiska och parasitologiska miljöundersökningar.
- d) Obduktioner och bakteriologiska undersökningar med resistensbestämningar.
- e) Förmedling av preparat till centralt laboratorium för vidare undersökningar, vaccinfremställning etc.

III Epizootologiskt arbete:

- a) Kontinuerlig bevakning av sjukdomsläget, varvid samtliga ovanstående och under IV upptagna arbetsuppgifter ingår som viktiga led.
- b) Diagnostik (patologisk-anatomisk, bakteriologisk och serologisk).
- c) Utredning av smittvägar.

Figur 6.8 Laboratorier vid kontrollslakterier m. m.

- IV Service till djursjukvårdande instanser, försäkringsbolag och enskilda:
 - a) Diagnostik (patologisk-anatomisk, bakteriologisk och parasitologisk).
 - b) Resistensundersökningar.
 - c) I anslutning till utredningar enligt II.
- V Råvaror och driftkontroll vid fodermedelstillverkning:
 - a) Bakteriologiska och mykologiska undersökningar.
 - b) Kemiska undersökningar.
- VI Informationsverksamhet till regionala organ, veterinärer, djurägare m. fl.

Huvudparten av undersökningarna är, som framgått ovan, av bakteriologisk och patologisk-anatomisk karaktär. Virologiska undersökningar kan f. n. icke utföras vid annat veterinärmedicinskt laboratorium än SVA.

6.5 Lantbrukskemi

Den lantbrukskemiska analysverksamheten är inriktad på produkter från jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring samt förnödenheter för dessa näringars behov. Ända sedan starten av den lantbrukskemiska analysverksamheten (i Sverige 1857) har man analyserat vatten, livsmedel och avfall.

Verksamheten, som laboratoriemässigt omfattar kemiska, fysikaliska och biologiska undersökningar, utgör ett värdefullt hjälpmedel bl. a. i rationaliseringsarbetet på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden.

Centralt organ för den statliga laboratorieverksamheten inom det lantbrukskemiska området är statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL). Verksamheten är förlagd till ett huvudlaboratorium på Ultunaområdet i Uppsala och till en filial i Rönneby, Umeå. SLL:s verksamhet kan indelas i uppdragsverksamhet (dvs. utförande av rutinanalyser), metodutveckling och vissa centrallaboratoriefunktioner. SLL fungerar även som servicelaboratorium åt institutioner inom lantbruksuniversitetet.

Övriga laboratorier med huvudsaklig inriktning på lantbrukskemisk analysverksamhet är de lantbrukskemiska stationerna i Kristianstad, Skara och Visby. Stationerna ägs av hushållningssällskapen i respektive län och är inriktade på ren uppdragsverksamhet. Kemiska analyser av lantbrukets produkter och produktionsmedel utförs även av flera institutioner såsom komplement till deras huvuduppgifter.

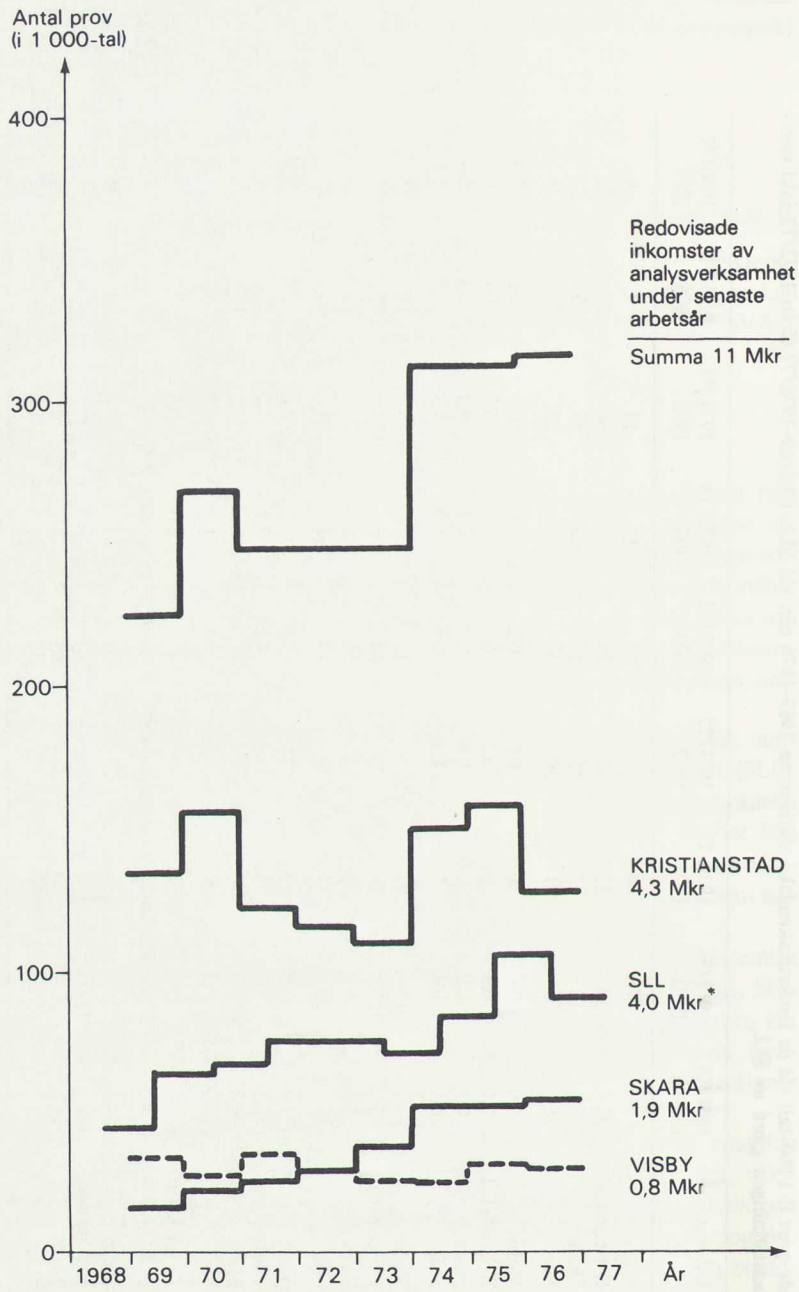
De nämnda laboratorierna utför rutinanalyser åt myndigheter och enskilda av huvudsakligen jord, avfall, vatten, gödsel, jordförbättringsmedel, växtprodukter och fodermedel. Jord undersöks på växtnäringsämnen, kalk och mullhalt m. m. Vatten undersöks fysikaliskt-kemiskt och bakteriologiskt. Fodermedel undersöks på näringsämnen, kvalitet, föroreningar och blandningskomponenter. Livsmedel undersöks på bl. a. näringsämneshalter och resthalter av kemiska bekämpningsmedel ("växtskyddsmedel").

Antal analyserade prov fördelade på laboratorium och på typ av prov framgår av tabell 6.2 samt av figurerna 6.9, 6.10 och 6.11.

Av den för SLL och de lantbrukskemiska stationerna gemensamma marknaden utgör SLL:s andel av analysvolymen (verksamhetsåret 1976/77) ungefär en tredjedel.

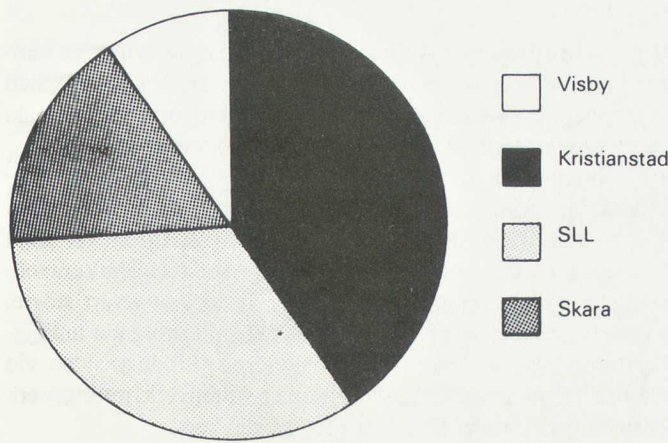
Tabell 6.2 Analyserade prov (i 1 000-tal) vid de lantbrukskemiska stationerna 1969–1976 och vid SLL 1968/69–1976/77 (från 1972/73 inkl norr-landsfilialen). Sammanställningen gjord av SLL

Analyslag	Laboratorium	1968/69 1969	1969/70 1970	1970/71 1971	1971/72 1972	1972/73 1973	1973/74 1974	1974/75 1975	1975/76 1976	1976/77 1977
1. Produkter, växt- och djurdelar, foder, livsmedel	Visby Kristianstad Skara SLL	7 35 7 28	7 27 10 36	9 33 12 31	10 37 15 30	12 38 17 30	10 38 18 27	11 36 17 28	9 33 15 31	8 32 13 25
2. Avfall, gödsel, jordförbättringsmedel m. m.	Visby Kristianstad Skara SLL	0,0 0,1 0,1 0,1	0,0 0,1 0,0 0,4	0,0 0,1 0,0 1,4	0,0 0,2 0,0 1,0	0,0 0,2 0,2 0,8	0,0 0,1 0,4 1,5	0,0 0,2 0,3 1,3	0,0 0,1 0,4 1,1	0,0 0,3 0,4 3,2
3. Jord	Visby Kristianstad Skara SLL	25 95 5 15	19 127 5 26	24 85 8 34	17 75 8 44	12 68 14 42	12 106 26 41	18 114 26 48	18 87 28 68	14 86 25 58
4. Vatten	Visby Kristianstad Skara SLL	1,9 3,1 4,3 0,0	2,0 3,0 6,3 0,2	2,1 3,2 6,5 0,3	2,2 3,6 6,4 0,6	2,4 4,2 6,7 1,1	2,5 2,8 8,5 1,9	2,4 5,7 9,2 6,3	2,9 5,2 10 7,3	2,5 4,6 10 5,3
5. Bekämpningsmedelsrester	Kristianstad SLL	–	–	–	–	–	2,6	3,0	3,3	3,0 1,3
(Före 1976/77 ett litet antal prover som förts på respektive varugrupper)										
Samtliga analyslag	Visby Kristianstad Skara SLL	34 133 16 43	28 157 21 63	35 121 26 67	29 116 29 75	26 110 38 74	25 150 52 86	31 159 52 71	30 128 53 107	25 125 49 93
Totalt		226	269	249	249	248	313	313	318	292

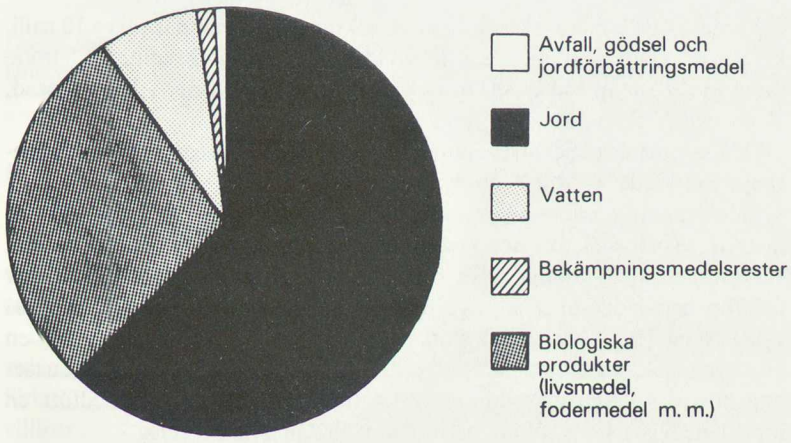

Figur 6.9 Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna 1969–76 (sammanställningen gjord av SLL).

* Varav huvudlaboratoriet 3,7 Mkr och norrlandsfilialen 0,3 Mkr

Figur 6.10 Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna fördelade på laboratorium (1976).

Figur 6.11 Totala antalet analyserade prov vid SLL och de lantbrukskemiska stationerna fördelade på typ av prov (1976).

6.6 Laboratorieverksamhetens ekonomi m. m.

En fullt utbyggd livsmedelskontroll förväntas ge en analysvolym vars ekonomiska värde kan beräknas till minst 10 milj. kr. per år. Analysvolymen på livsmedelsområdet fördelas f. n. mellan Svelab och ett antal kommunala laboratorier med huvuddelen på de kommunala laboratorierna.

Ärligen utförs för offentlig miljökontroll uppskattningsvis ca 3 milj. analyser av olika slag. Av dessa analyser är ca 1,5 milj. sådana analyser som utförs till följd av industriella utsläpp, 0,3 milj. analyser utförs till följd av kommunala utsläpp och ca 1,3 milj. analyser avser recipientkontroll. Det verkliga antalet utförda miljökontrollanalyser är dock avsevärt större. Miljöskyddslagen bygger delvis på egenkontroll vid miljöstörande anläggningar. Uppskattningsvis utförs 80–90 % av analyserna på industrisidan vid interna laboratorier. Egenkontrollen vid kommunala vattenverk, reningsverk och avfallsanläggningar utföres likaledes ofta i egen regi.

Kemiska vattenanalyser vid externa uppdragslaboratorier kan beräknas motsvara ett ekonomiskt värde av ca 15 milj. kr. per år.

Därutöver tillkommer kontroll av konsumtionsvatten m. m. och olika former av specialundersökningar.

Den veterinärmedicinska laboratoriediagnostiken omsätter ca 10 milj. kr. per år huvudsakligen inom AB Svensk laboratorietjänst (Svelab).

Värdet av de lantbrukskemiska undersökningarna beräknas till ca 10 milj. kr. per år. Undersökningarna utförs vid statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) samt vid hushållningssällskapens laboratorier i Kristianstad, Skara och Visby.

Den sammanlagda analysvolymen inom LAB 76:s utredningsområde betingtar ett värde av minst 50 milj. kr. per år.

Laboratoriernas ekonomiska situation har under senare år varit bekymmersam. Kostnader för arbetskraft och lokalhyror har som för all annan verksamhet stigit kraftigt. Nya bestämmelser på arbetsmiljöområdet har medfört betydande krav på investeringar i lokaler och utrustning. I vissa delar av landet, främst inom storstadsregionerna, föreligger därutöver en viss överetablering av laboratorier vilket har medfört att befintliga resurser inte utnyttjas i full utsträckning. Sistnämnda förhållande har medfört en förhållandevis hård konkurrenssituation mellan olika företag.

I det följande anges vissa exempel på hur kostnaderna i laboratorieverksamheten kan fördela sig på olika delposter.

Enligt uppgifter från IVL beräknas 15 % av totalkostnaden för en analys hänföra sig till provtagning, 10 % till resekostnader i samband med provtagning och 75 % för arbetet på laboratoriet.

Redovisningsmaterial från bl. a. Svelab visar att ca 75 % av laboratoriernas kostnader hänföra sig till personalkostnader medan 12–15 % utgör lokalhyror. Resterande 10–13 % utgör kostnader för laboratorieinstrument, förbrukningsmateriel, kemikalier m. m. Andelen personalkostnader och kostnader för lokaler har under senare år ökat. Vid nybyggnad beräknas kostnaderna för laboratorielokaler till drygt 4 000 kr. per m².

På hyresbasis kan lokalhyran per år i nya lokaler beräknas till 400–450 kr per m². Sammantaget erfordras således en betydande uppdragsvolym för att täcka de fasta kostnaderna.

Svelab har gjort ett försök att i 1977 års kostnadsläge ange minimistorleken för ett regionalt laboratorium, som skall arbeta med veterinärmedicin, livsmedelshygien och miljökontroll under förutsättning att kostnadstäckning skall uppnås.

Intäkter

6 000	livsmedelsprov	660 000:–
3 000	bakt. vattenprov	240 000:–
500	fys. kem. vattenprov	75 000:–
	obduktioner med tillhörande undersökningar	100 000:–
	undersökningar på förordnande av myndighet m. m.	164 500:–
	djurhälsokontroll	75 000:–
	juverhälsokontroll	75 000:–
	bakt. köttkontroll	150 000:–
		1 539 500:–

Kostnader

Personal:	1 chefveterinär	211 000:–	
	6 laboratorieassistenter	495 000:–	
	2 kontorister	165 000:–	
	1 vaktmästare	82 500:–	
	1 kemist	146 000:–	1 099 500:–
Lokalhyra:	500 m ² à 400:–	200 000:–	
Driftskostnader		200 000:–	
Avskrivningar	400 000:–/10 år	40 000:–	
		1 539 500:–	
Resultat per år		± 0 kr	

Svelab-laboratorierna i allmänhet har en förhållandevis bred inriktning av verksamheten. För specialiserade laboratorier kan godtagbar ekonomi erhållas även vid lägre ekonomisk omsättning.

Den rådande överkapaciteten inom flera analysområden har som tidigare redovisats medfört en hård konkurrens mellan olika företag. Konkurrensförhållandet mellan olika företagsformer har inte alltid kunnat ske på lika villkor. Exempelvis har frågan om huruvida mervärdesskatt (moms) skall uttagas på undersökningsavgifterna ibland varit avgörande för om kommunal etablering av laboratieverksamhet skall ske eller ej.

Skattskyldig vad avser mervärdesskatt är den som enligt förordningen om mervärdesskatt (MF) för statliga och kommunala myndigheter bedriver yrkesmässig verksamhet.

I punkt 1 av anvisningarna till 2 § MF stadgas att: "Verksamhet som staten eller kommun bedriver för att uteslutande tillgodose eget behov räknas som yrkesmässig endast när den drives i bolagsform eller liknande. Detta gäller även vid ekonomiskt samgående mellan staten och kommun eller mellan kommuner för verksamhet som avser visst gemensamt ändamål".

Denna anvisning som anges tillämplig på bl. a. livsmedelsundersökningarna kan få konsekvenser för en framtida organisation av regional laboratieverksamhet.

I fråga om hälsovårdsnämnds avgiftsbelagda tjänster anses följande regler gälla:

1. Skatt skall inte tas ut på avgifter för laboratorieundersökningar som utförs vid hälsovårdsnämndens egna laboratorier.
2. Anlitar hälsovårdsnämnd, som inte har eget laboratorium, ett fristående laborieföretag skall detta företag, om det drivs yrkesmässigt, ta ut skatt på den ersättning företaget debiterar hälsovårdsnämnden.
3. Anlitar hälsovårdsnämnd en annan kommuns laboratorium skall även detta ta ut moms på sin ersättning på samma sätt som under punkten 2.

Regeringen har i beslut senast den 4 mars 1976 medgivit att visst statsbidrag utgår till Svelab vid bakteriologisk undersökning rörande salmonella. Statsbidragsreglerna är så utformade att Svelab erhåller ersättning med 200 % av gällande taxa för de första 10 000 undersökningarna per år, med 100 % av taxan för ytterligare 5 000 undersökningar samt med 50 % av taxan för därpå följande undersökningar. Bidragsbestämmelserna har utformats så att Svelab får en ersättning som kompenserar variationer i sjukdomsläget och som ger en rimlig täckning för den beredskap som Svelab upprätthåller.

6.7 Statens provningsanstalt

Statens provningsanstalt (SP) är central förvaltningsmyndighet för officiell provning och kontroll samt allmän och legal metrologi.

Inom verksamhetsområdet *provning* utför SP uppdragsprovning och tekniska undersökningar av material, konstruktioner och produkter, organiserar och övervakar officiell provning i landet (med undantag för de områden som framgått av avsnitt 4.6.2) samt utför officiell provning i egenskap av *riksprovplats* för vissa områden.

Inom verksamhetsområdet *metrologi* organiserar och övervakar SP allmän teknisk-vetenskaplig metrologi i landet, svarar för den legala metrologin samt bedriver allmän metrologisk verksamhet i egenskap av *riksmätplats* för vissa fysikaliska storheter. SP genomför även den i lag föreskrivna ädelmetallkontrollen.

Inom anstaltens huvudförvaltning i Borås finns tre avdelningar. Avdelning A består av laboratorier för byggnadsteknik, mekanik, energiförsörjning och brandteknik. Inom avdelning B finns laboratorier för analytisk kemi, polymerteknologi, ytskydd och korrosion samt ädelmetallkontroll. Avdelning C slutligen omfattar laboratorier för elteknik, akustik, fysisk mätteknik och legal metrologi.

Viss laboratorieverksamhet bedrivs även vid de regionala avdelningarna i Stockholm, Göteborg och Lund.

6.8 Centrallaboratoriefunktioner

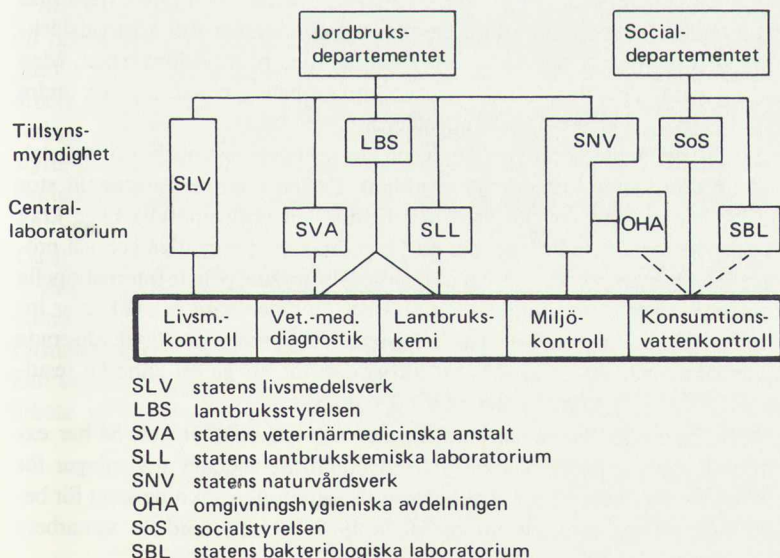
Med *centrallaboratorium* avses ett för landet centralt laboratorium med vissa föreskrivna funktioner. Centrallaboratoriet utgör i vissa fall en organisatorisk del av en central tillsynsmyndighet. Exempel härpå är undersökningsavdelningarna vid livsmedelsverket (SLV) och naturvårdsverket (SNV) samt den till SNV provisoriskt knutna omgivningshygieniska avdelningen (OHA). I andra fall utgör centrallaboratoriet en fristående enhet. Exempel på detta är statens bakteriologiska laboratorium (SBL), statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) och statens veterinärmedicinska anstalt (SVA). (Se även figur 6.12.)

I centrallaboratoriets arbetsuppgifter kan – beroende av laboratoriets ställning gentemot den centrala tillsynsmyndigheten – ingå bl. a. att inom sitt ämnesområde

- vara expert- och remissinstans
- bedriva forskning
- utarbeta förslag till råd och anvisningar
- informera och utbilda
- bedriva tillsyn och kontroll
- följa den internationella kunskapsutvecklingen
- bedriva metod- och övrigt utvecklingsarbete.

Dessa uppgifter sammanfattas ibland som *myndighetsfunktioner*. Centrallaboratoriet har även andra arbetsuppgifter vilka kan betraktas som *servicefunktioner*, nämligen att inom sitt område

- utföra utredningar, undersökningar och vissa analyser
- producera substrat, vacciner, sera m. m.
- ha en laborativ beredskap för akutsituationer.

Figur 6.12 Centrallabora-
torier m. m. inom
LAB 76:s utredningsområ-
de.

Centrallaboratoriet måste vidare ha god och nära kontakt med regionala laboratorier. Centrallaboratoriet kan i vissa fall även vara regionalt laboratorium i den egna regionen.

De angivna principerna belyses i det följande med några exempel på nuvarande praxis vid olika centrallaboratorier. Genomgången visar att det förutom vissa gemensamma drag även finns stora skillnader.

Myndighetssituationen är som tidigare nämnts varierande. Även forskningens ställning varierar vid olika laboratorier. I vissa fall sägs klart att forskning skall bedrivas (SBL, SLL och SVA), i andra fall talar man om undersökningsavdelning (SLV och SNV) med en klar markering mot undersökningsverksamhet och praktisk-tillämpad forskning.

När det gäller utarbetandet av förslag till råd och anvisningar samt information och utbildning sker detta vid flertalet centrallaboratorier. Centrallaboratoriets möjligheter att bedriva tillsyn och kontroll beror i stor utsträckning på lagstiftning och andra författningar på området (jfr kapitel 4).

Kostnaderna för myndighetsfunktionen täcks vanligen via ett myndighetsanslag över statsbudgeten.

Servicefunktionen är av mycket olika omfattning vid skilda centrallaboratorier. Vid SBL är den av mycket stor omfattning både vad gäller undersökningar, analyser och produktion. Inom SNV är den av relativt liten omfattning. Stora arbeten läggs här ut, dels via forskningsanslag, dels via anslag för särskilda undersökningar och dels genom att företag etc. åläggs att utföra egenkontroll.

Sekretess- och säkerhetsfrågor kräver i vissa fall att verksamheten sker vid en myndighet (t. ex. statens kriminaltekniska laboratorium, SKL) i andra fall kräver beredskapsfunktionen att laboratoriet har viss överkapacitet (t. ex. den epidemiologiska beredskapen vid SBL och den epizootologiska vid SVA).

Regler för kostnadstäckning för servicefunktionen varierar. En del laboratorier utför undersökningar och analys utan avgift, så gör SKL åt rättsväsendet samt SNV:s laboratorier åt det egna verket och länsstyrelsernas naturvårdsenheter m. fl. Andra laboratorier eftersträvar full kostnadstäckning, ofta efter taxor som fastställts i samråd med riksrevisionsverket. Men även här finns statliga bidrag till utvecklingsarbeten, beredskap och andra aktiviteter som staten finner angelägna.

Skilda myndigheter utövar tillsyn och kontroll över exempelvis livsmedel, konsumtionsvatten och den yttre miljön. Denna kontroll baseras till stor del på undersökningar och analyser. Kontrollen skall uppfylla höga krav på säkerhet och riktighet och bör därför utföras med enhetliga och väl prövade metoder. Importkontrollen på livsmedelsområdet och de internationella konventionerna inom miljövården är arbetsområden som också kräver internationellt jämförbara undersökningsresultat. Behovet av standardiserade undersökningsmetoder liksom av riktvärden för att ge en enhetlig resultatbedömning är klart uttalat och odiskutabelt.

Myndigheterna har sedan lång tid arbetat med dessa frågor. Så har exempelvis dåvarande Medicinalstyrelsen utgivit detaljerade anvisningar för såväl fysikalisk-kemisk som bakteriologisk vattenundersökning samt för bedömning av konsumtionsvatten. Sedan 1969 sker ett nordiskt samarbete

mellan SIS – Standardiseringskommissionen i Sverige – och motsvarande organisationer i Danmark, Finland och Norge. Ett 30-tal standardmetoder för kemisk vattenanalys har fastställts. Arbete pågår också inom de biologiska och mikrobiologiska områdena liksom på luftvårdsområdet.

Svensk standard utarbetas och fastställs av SIS enligt vissa bestämda regler. Tillämpningen av standarden är frivillig, men då standardmetoderna ofta är väl genomarbetade och väl förankrade hos olika intressenter får metoderna vanligen stor genomslagskraft och bred tillämpning.

Tillämpningen av en standard kan emellertid bli tvingande om en myndighet hänvisar till den i en föreskrift. Principen kallas "*hänvisning till standard*" och betyder att myndigheten avstår från att själv utarbeta detaljerade anvisningar på områden som är eller avses bli täckta av standards. Naturvårdsverket har exempelvis anvisat standardmetoder inom miljövårdsområdet.

Erfarenheten från det pågående arbetet på miljövårdsområdet visar att myndigheterna har stort inflytande på standardiseringen dels genom deltagande i arbetsgrupper och kommittéer där metoderna utarbetas, dels vid den tillhörande remissen. Vid remissen inhämtas också delsynpunkter exempelvis i arbetsmiljöfrågor från arbetarskyddsstyrelsen. Inget tvingar en myndighet att anvisa en standardmetod. Det bör även påpekas att det mycket väl kan finnas flera standardmetoder för en och samma parameter, exempelvis skilda metoder för olika vattentyper, haltområden, automatiseringsgrad etc. En myndighet blir alltså inte låst genom att tillämpa principen "*hänvisning till standard*". Andra fördelar med standardiseringsarbetet är det väl etablerade internationella samarbetet och att metoderna regelbundet skall revideras vart 5:e år, varigenom en fortlöpande anpassning till den tekniska utvecklingen garanteras. En nackdel är att standardarbetet tar relativt lång tid, ca 3 år inklusive remissen, för att få en metod fastställd. Inget hindrar emellertid att en myndighet i vissa situationer anvisar en metod tagen direkt ur facklitteraturen.

Mycket tyder f. n. på att myndigheterna på vattenområdet kan uppnå en helt gemensam analysmetodik genom principen "*hänvisning till standard*". Detta blir i så fall ett stort framsteg då flertalet laboratorier måste arbeta inom flera sektorer för att uppnå hög och jämn beläggning, rationella rutiner och hög kostnadstäckning. I SIS-arbetet deltar exempelvis fiskeristyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket, socialstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium. Standardiseringsfrågor behandlas också i samverkansgruppen för konsumtionsvattenfrågor, ett samrådsorgan med socialstyrelsen som sammanställande.

Regeringen beslutade i september 1977 att låta utreda vissa frågor rörande standardisering, bl. a. hur systemet med hänvisning till standard har utformats och tillämpats inom olika områden samt vilka åtgärder som här kan anses nödvändiga. Standardiseringsutredningen – St 78 – började sitt arbete våren 1978.

6.9 AB Svensk laboratorietjänst – Svelab

För tillkomsten av AB Svensk laboratorietjänst har redogjorts under avsnittet 2.1. Från starten den 1 januari 1970 fram till och med 1974 var staten och lantbruksförbundet (sedermera namnändrat till Lantbrukarnas Riksförbund) delägare med 52 respektive 48 procent av aktiekapitalet. 1975 inträdde Kooperativa Förbundet och Industrins Livsmedelsgrupp som delägare. Det nuvarande ägareförhållandet är därför följande:

Staten (representerad av jordbruksdepartementet)	52 %
Jordbruksnäringen (representerad av Lantbrukarnas Riksförbund, LRF)	24 %
Konsumentkooperationen (representerad av Kooperativa Förbundet, KF)	12 %
Privata livsmedelsindustrin (representerad av Industrins Livsmedelsgrupp, IL)	12 %

Genom detta ägareförhållande avses såväl konsument- som producentintresset kunna tillgodoses samtidigt som Svelab får karaktär av opartiskt företag med det allmänna som huvudintressent.

Bolaget leds av en styrelse bestående av nio ledamöter av vilka två utses av Lantbrukarnas Riksförbund och en utses av vardera Kooperativa förbundet och Industrins Livsmedelsgrupp. Återstående styrelseledamöter väljs på ordinarie bolagsstämma.

Bolagsordningen för Svelab (jfr. bilaga 4) stadgar beträffande verksamheten att "bolaget har till föremål för sin verksamhet att driva veterinärmedicinsk verksamhet och därmed förenlig verksamhet".

Företaget bedriver idag regional laboratieverksamhet inte enbart i form av veterinärmedicinsk sjukdomsdiagnostik utan utför även livsmedels-, vatten- och fodermedelsundersökningar dock med klar dominans av veterinärmedicinska undersökningar (jfr. tabell 6.3). Verksamheten är förlagd till laboratorier på 11 orter: Linköping, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Malmö, Helsingborg, Halmstad, Skara, Västerås, Borlänge och Luleå. Av dessa har för närvarande endast tre laboratorier resurser att utföra mera avancerade kemiska undersökningar.

Enligt riksdagens beslut skall Svelab vara självbärande. Undersökningsavgifter etc. skall därför i princip fastställas så att de täcker utgifterna för verksamheten.

Svelabs samlade omkostnader fördelade sig 1976 på följande poster:

personal	74 %
lokaler	12 %
laboratorieutrustning	7 %
diverse	7 %

100 %

Intäkterna fördelade sig samma år på följande sätt:

obduktioner och förordnandeundersökningar (med statsunderstöd)	34 %
undersökningar avseende djurhälsa (inkl. juverhälsa) och fodermedel, obduktioner, parasitologiska- och bakteriologiska undersökningar	32 %
hälsovårds- och vattenundersökningar	26 %
diverse	8 %
	100 %

Svelabs budget för perioden 1978-07-01--1979-06-30 omsluter ca arton miljoner kronor.

Personalstyrkan uppgår (1978) till totalt ca 120 personer.

Tabell 6.3 Antal utförda laboratorieundersökningar vid Svelab 1971 och 1977 fördelade på typ av undersökning (sammanställningen gjord av Svelab)

Typ av undersökning	1971			1977		
	Antal	Summa	Proc.	Antal	Summa	Proc.
Patologisk-anatomiska						
Obdukt.	32 625			49 475		
Organ	8 264			856		
		40 889	11,2		50 331	11,7
Bakteriologiska						
Salmonella	47 994			47 501		
Salm/shigella	—			16 475		
köttkontroll	13 662			20 595		
livsmedel	11 896			26 419		
fodermedel	1 041			3 575		
vatten	16 414			21 793		
resistens	3 939			4 133		
antibiotika	5 852			20 987		
juverhälsa	168 832			171 135		
övriga	9 633			7 279		
		279 263	76,7		339 892	79,0
Serodiagnostiska		23 046	6,3		14 960	3,5
Parasitologiska		4 081	1,1		4 728	1,1
Kemiska						
vatten	7 360			9 989		
livsmedel	—			776		
fodermedel	320			120		
övriga	619			3 742		
		8 299	2,3		14 627	3,4
Klinisk-kemiska		—	0,0		882	0,2
Driftskontroll		8 582	2,4		4 701	1,1
Totalt		364 160	100		430 121	100

7 Laboratieverksamheten i andra nordiska länder

7.1 Danmark

7.1.1 *Livsmedelskontroll*

Livsmedelskontrollen i Danmark administreras av flera departement. Under lantbruks- och fiskeriministerierna lyder livsmedelsproduktion och försäljning, medan miljöministeriet svarar för livsmedelskontrollen vad gäller konsumentskyddet.

För livsmedel avsedda för export krävs alltid tillstånd, som lämnas av lantbruks- respektive fiskeriministeriet. Alla tillverkare av livsmedel för export måste vara auktoriserade. I direkt anslutning till miljöministeriet finns ett livsmedelsinstitut – Statens Levnedsmiddelinstitut – under vilket livsmedelsfrågor, såsom sammansättningen av födan, livsmedelstillsatser m. m., sorterar. Livsmedelsinstitutet har ett eget laboratorium som utför analytiska undersökningar. Vidare finns ett toxikologiskt institut, som är uppdelat på en biologisk, en biokemisk och en patologisk avdelning och som utför speciella toxikologiska undersökningar samt kontrollerar eventuella cancerogena och mutagena effekter. Köttkontrollen ombesörjes av ett veterinärdirektorat, medan kontrollen av dagligvaror som exporteras, såsom smör, ost, glass och ägg, sorterar under ett inspektorat för dagligvaror. Kontrollen av fisk och fiskprodukter lyder under fiskinspektionen.

Alla tillstånd för livsmedel avsedda för hemmamarknaden sorterar under miljöministeriet. Fiskeriministeriets bestämmelser för livsmedel avsedda för exportmarknaden beaktas härvidlag. Kommunerna ansvarar lokalt för kontrollen av livsmedel. Denna kontroll är således decentraliserad till skillnad mot kontrollen av livsmedel som exporteras. Kommunerna kan helt eller delvis delegera denna kontroll till lokala livsmedelskontrollenheter. Dessa enheter har lokala laboratorier, som ombesörjer bakteriologiska och andra mikrobiologiska undersökningar samt enklare kemiska analyser. Livsmedelskontrollenheterna håller på att omorganiseras och 1984 avses samtliga kommuner kunna betjänas av 34 laboratorier (jfr. avsnitt 7.1.6).

Kontrollen av mjölk och mjölkprodukter faller under särskild lagstiftning och ombesörjes av kommunerna, som biträds av de lokala livsmedelskontrollenheterna. Endast mjölk från besättningar, som är godkända av de lokala myndigheterna får användas för tillverkning av mjölkprodukter. Sådan tillverkning får endast ske på mejerier och företag, som är godkända av veterinärdirektoratet (konsumtionsmjölkmejerier). Kommunerna utövar, en-

ligt närmare bestämmelser från lantbruksministeriet, tillsyn över godkända besättningar, mejerier, affärer och annan liknande verksamhet samt tar prover för laboriemässig kontroll av mjölk och mjölkprodukter. Kommunen utövar tillsyn genom en veterinär, som är knuten till den lokala livsmedelskontrollenheten. Mjölkinspektionen på de kommunala laboratorierna samordnas av veterinärdirektoratet. Kostnaderna för godkännande av besättningar, årlig tillsyn samt laborieundersökningar bestrids av kommunen. De samlade utgifterna för kontrollen fördelas på samtliga kommuner av lantbruksministeriet.

Laboriekontrollen av livsmedel är för närvarande uppdelad på två centrallaboratorier som är direkt knutna till livsmedelsinstitutet, fem regionala laboratorier samt ett stort antal lokala laboratorier. De centrala laboratorierna samordnar laborieverksamheten och följer utvecklingen inom ämnesområdet, föreskriver analysmetoder, utövar tillsyn av de regionala och lokala laboratorierna samt kontrollerar deras analyskvalitet bl. a. genom att organisera interkalibreringar m. m. De centrala laboratorierna kan i speciella fall även delta i kontrollverksamheten. De regionala laboratorierna, som vardera betjänar en region med ca en miljon invånare, genomför mer avancerade analyser t. ex. av pesticider, vitaminer, mineralämnen m. m. i livsmedel. De regionala laboratorierna verifierar analyser, som utförts på lokal nivå samt deltar till viss del i metodutveckling m. m. som organiseras av de centrala laboratorierna. De lokala laboratorierna utför enklare bakteriologiska, mikrobiologiska och kemiska undersökningar.

7.1.2 *Miljökontroll*

Miljökontrollen i Danmark lyder under miljöministeriet. Miljöstyrelsen, som är knuten till miljöministeriet, svarar för det administrativa arbetet inom miljöområdet. Ett antal centrala laboratorier, som successivt byggs ut, bedriver viss uppdragsverksamhet åt miljöstyrelsen. De fungerar som referenslaboratorier, samordnar laborieverksamheten i landet samt biträder de lokala laboratorierna i metodanvisningar m. m. Miljöstyrelsens laborieverksamhet inom vattenområdet är indelad i färskvattenbiologi, saltvattenbiologi, grundvattenskydd och grundvattenutnyttjande, vattenhygien samt kemisk vattenanalys. Ett särskilt fiskerilaboratorium är knutet till miljöstyrelsen. Inom luftvårdsområdet är ett centrallaboratorium under uppbyggnad. Inom bullerområdet har föreslagits att ett centralt laboratorium med referenslaboriefunktion skall byggas upp. Vidare avses det toxikologiska institutet vid livsmedelsinstitutet att byggas ut med hänsyn till miljöministeriets behov vad gäller föroreningarnas eventuella skadliga inverkan på människan.

De centrala laboratorierna har ett omfattande samarbete med olika institutioner och speciallaboratorier i såväl speciell uppdragsverksamhet som i det långsiktiga löpande arbetet t. ex. i rådgivning till miljöministeriet och till de lokala myndigheterna. De regionala laboratorierna inom miljöområdet är föremål för uppbyggnad och avses samordnas med livsmedelskontrollen (jfr. avsnitt 7.1.6).

7.1.3 Konsumtionsvattenkontroll

Konsumtionsvattenkontrollen lyder under miljöministeriet. De enskilda kommunerna svarar för dricksvattenkvaliteten. Kontrollen av dricksvattnet sker vid kommunala laboratorier eller vid auktoriserade privata laboratorier.

7.1.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Veterinärdirektoratet, som lyder under lantbruksministeriet, utövar tillsyn över landets veterinärväsende och följer husdjurens hälsotillstånd. Även den veterinärmedicinska delen av livsmedelskontrollen och livsmedelstillsynen övervakas.

I Danmark är det förbjudet att utan lantbruksministeriets tillåtelse upprätta och driva laboratorier, som förvärvsmässigt utför diagnostiska laboratorieundersökningar för att konstatera smittosamma husdjursjukdomar, vars bekämpande omfattas av den gällande lagstiftningen. Det är även förbjudet att utan särskild auktorisation från lantbruksministeriet framställa vaccin, sera och liknande produkter för att förebygga husdjursjukdomar eller för behandling av sjuka djur.

Den veterinärmedicinska laboratorieservicen har på grund av korta transportvägar kunnat centraliseras. Statens veterinärserumlaboratorium, med huvudkontor i Köpenhamn och ett par avdelningar ute i landet, framställer landets behov av sera och vacciner, utför obduktioner på insända djur eller organ samt utför mikrobiologiska, parasitologiska, kemiska, serologiska och hämatologiska undersökningar. Vid dessa avdelningar utförs främst mastitundersökningar samt undersökningar av mjölk. Det diagnostiska arbetet i mastitbekämpningen är decentraliserat och utförs förutom av serumlaboratoriet även på ett par kommunala laboratorier samt på laboratorier, som tillhör mejeriorganisationen. Statens veterinärinstitut för virusforskning framställer bl. a. mul- och klövsjukevaccin samt leder bekämpningen av olika virussjukdomar hos större husdjur. För bekämpande av fjäderfäsjukdomar (diagnostik, diagnostiska undersökningar, forskning m. m.) finns ett särskilt institut.

7.1.5 Lantbrukskemi

Statens plantehavelaboratorium, som lyder under lantbruksministeriet fungerar som centrallaboratorium inom lantbrukskemin. Ett speciallaboratorium för spannmålsanalyser finns. Regionalt finns 17 försöksstationer som huvudsakligen utför enklare men i vissa fall även kvalificerade lantbrukskemiska analyser. Kemiska analyser av jordprover m. m. utföres för jordbrukets räkning av auktoriserade privata laboratorier.

7.1.6 Förslag om organisation av kontrolllaboratorier i Danmark

Ett förslag om organisation av regionala och lokala laboratorier för livsmedels- och miljökontrollen har omnämnts ovan. Förslaget innebär bl. a. att det skall finnas ett antal centrallaboratorier samt 34 lokala, varav ca 15 laboratorier bör ha möjligheter att utföra mer kvalificerade undersökningar. De regionala laboratorierna (landsdelslaboratorierna) som är fem

till antalet, har vardera ett befolkningsunderlag av ca en miljon och 50–100 anställda. De utbyggda lokala laboratorierna har ca 20 anställda och de övriga lokala s. k. baslaboratorierna ca 12 varav en veterinär och en akademiskt utbildad kemist. Ett kommunalt baslaboratorium kan utbyggas och tjänstgöra både som bas- och "utbyggnadslaboratorium". Vid ytterligare utbyggnad på fem orter skall laboratoriet tjänstgöra både som bas-, utbyggnads- och landsdelslaboratorium. Befintliga mindre, kommunala laboratorier avses successivt avvecklas så att samtliga kommuner fr. o. m. år 1984 kommer att betjänas av dessa 34 laboratorier. Den slutliga utformningen av förslaget avses lämnas år 1979.

7.2 Norge

7.2.1 *Livsmedelskontroll*

Den offentliga livsmedelskontrollen administreras centralt av socialdepartementet och lokalt av kommunernas hälsoråd.

För livsmedelsundersökningar finns för närvarande ett åttiotal kommunala laboratorier samt vissa centrala laboratorier såsom Statens kvalitetskontroll för vegetabiliska konserver i Oslo och Konservindustrins kontrollinstitut i Stavanger.

Av de kommunala laboratorierna anges 42 vara utrustade för avancerade undersökningar under det att de övriga utför enklare mikrobiologiska och kemiska undersökningar. I en offentlig utredning (NOU 1974:29) föreslås en nyordning som innebär att kommunerna åläggs att i egen regi eller genom interkommunal samverkan etablera laboratorier för livsmedelskontroll i avsikt att uppnå en effektiv livsmedelskontroll i samtliga landets kommuner. Livsmedelskontrollen skall organiseras så att en effektiv inspektionskontroll etableras och så att analyser avseende livsmedelshygien och livsmedlens näringsmässiga sammansättning kan utföras vid laboratorierna. Därvid skall krav ställas på laboratoriernas personal och utrustning.

Eftersom endast ungefär hälften av kommunerna idag har en tillfredsställande laboratorieverksamhet kommer genomförandet av förslagen att leda till en förhållandevis kraftig uppbyggnad av nya laboratorier samtidigt med en utbyggnad av befintliga laboratorier.

Den offentliga köttkontrollen administreras av lantbruksdepartementet. Förutom vanliga slakterier omfattar lagen om offentlig köttkontroll även fjäderfäslakterier, renslakterier, valfångstslakterier och charkuterifabriker. Kommuner med över 1 000 invånare är skyldiga att införa offentlig köttkontroll. Den offentliga köttkontrollen omfattar

- hygienkontroll och godkännande av kött
- hygienkontroll av transporter
- hygienkontroll av lokaler där kött lagras och hanteras
- hygienkontroll av kött i charkuterifabrik samt kontroll av sammansättningen hos de färdiga produkterna.

De lokala hälsoråden är ansvariga för verksamheten. Den primära kontrollen företas av kontrollveterinärer. I laboratorieverksamheten utnyttjas

de laboratorier som finns vid slakterierna samt de kommunala livsmedelslaboratorierna.

Under fiskeridepartementet finns en särskild kontroll av fisk och fiskprodukter. Kontrollen utövas av fiskeridirektoratets kontrollverk. När det gäller administrationen och kontrollens genomförande är landet uppdelat i distrikt med en distriktsinspektör som ledare i varje distrikt. Laboratorieverksamheten bedrivs vid 7 laboratorier.

7.2.2 Miljökontroll

Miljökontrollen administreras av miljöskyddsdepartementet och statens forurensningstillsyn. Lagstiftningen är i huvudsak baserad på Lov om vern mot vannforurensning från 1970. I riktlinjerna för verksamheten uttalas bl. a. att en nödvändig förutsättning för att bedriva en effektiv tillsyn av industriutsläpp, utsläpp från kommunala reningsverk m. m. samt kontroll av recipienter är att i betydande utsträckning basera kontrollen på industrins och kommunernas egenkontroll. Huvuddelen av de laboratorieanalyser som skall utföras bör därför utföras av företagen eller kommunerna i egen regi.

Därutöver har länsstyrelserna möjligheter att utföra stickprovsanalyser för att bedöma företags och kommuners egenkontroll. Vid en rad tillfällen anses det dock vara lämpligt att utnyttja regionala laboratorier på grund av att vissa analyser är komplicerade och av kompetensskäl behöver utföras vid ett större laboratorium eller på grund av att det är rationellt att undvika att bygga ut laboratoriekapacitet vid mindre reningsverk och industrianläggningar.

Enligt nuvarande riktlinjer bör det finnas ett laboratorium i varje län lokaliserat till den stad där länsstyrelsen finns.

I första hand bör befintliga laboratorieresurser tas i anspråk för miljökontrollen. Miljöskyddsdepartementet har genom visst finansiellt bistånd sökt påskynda uppbyggnaden av dessa laboratorieresurser.

Beräffande produktkontrollen har miljöskyddsdepartementet gjort bedömningen att inga särskilda laboratorieresurser erfordras. Produktkontrollen kommer inte att medföra ett större antal analyser än som kan utföras vid befintliga laboratorier inom eller utanför landet.

7.2.3 Konsumtionsvattenkontroll

Den offentliga kontrollen av konsumtionsvatten baseras på bl. a. Sundhetsloven från 1860 och Näringsmiddelsloven från 1933. Konsumtionsvattenkontrollen administreras av statens institut för folkhälsan som är underställt socialdepartementet. Rutinmässiga bakteriologiska vattenundersökningar utförs vid lokala laboratorier. Större vattenverk åläggs med vissa mellanrum att sända prover till fem särskilda statliga laboratorier.

Kemiska vattenundersökningar utförs huvudsakligen vid statens institut för folkhälsan men också vid vissa andra laboratorier. Man överväger att decentralisera mer av analysarbetet till regionala och lokala laboratorier. Det blir då aktuellt att införa någon form av auktorisation med krav på personalens kompetens, laboratoriernas utrustning etc.

7.2.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Den veterinärmedicinska diagnostiken är underställd lantbruksdepartementet. Ett veterinärmedicinskt centrallaboratorium, Veterinärinstitutet, är lokaliserat till Oslo. Vidare finns tre regionala laboratorier i Sandnes, Trondheim och Harstad. För mastitkontrollen finns fem särskilda mastitlaboratorier. Dessa laboratorier är i flertalet fall samordnade med lokala livsmedelslaboratorier.

7.2.5 Samordning av regionala laboratorieresurser för offentlig kontroll

Rationaliseringsdirektoratet har på uppdrag av Forbruker- og administrasjonsdepartementet och i samarbete med Centralinstitutet för industriell forskning utrett behovet och möjligheterna av en ökad samordning av laboratorieresurserna för offentlig kontroll. Utredningsarbetet har publicerats i en rapport (10.10.78) Samordning av offentlig laboratoriedrift. Utredningen omfattar regionala och lokala laboratorier vilka bedriver verksamhet inom följande områden:

1. Arbetsmiljö och arbetarskydd
2. Kontroll av vattenföroreningar
3. Kvalitetskontroll av fisk och fiskprodukter
4. Konsumtionsvaror (inom Forbruker- og administrasjonsdepartementets ansvarsområde)
5. Kött- och annan livsmedelskontroll
6. Produktkontroll
7. Dricksvattenkontroll
8. Luftföroreningar

Utredningen anser att det lokala behovet av laboratorieundersökningar skall täckas huvudsakligen av laboratorier inom ramen för länet (fylket). Dock kan två eller flera län samarbeta i en gemensam laboratorieorganisation. Utredningen diskuterar en laboratiemodell med två nivåer: *kommunala/interkommunala laboratorier* med resurser för mikrobiologiska och enklare fysikalisk-kemiska undersökningar samt *läns(fylkes)laboratorier* med utrustning och kompetens även för mera avancerade kemiska undersökningar.

De lokala (kommunala) laboratorierna avses bilda en laboratoriekedja och på så sätt utgöra ett serviceorgan inom länet.

Utredningen diskuterar vidare 3 alternativa lösningar för en förbättrad administrativ samordning av de regionala laboratorieresurserna. Det förordade alternativet innebär att laboratorieverksamheten byggs ut efter en länsvis fastställd plan i vilken anges antal, lokalisering och arbetsuppgifter för de kommunala laboratorierna. Vidare förutsättes att minst ett laboratorium bygges ut till länslaboratorium med vidgade resurser.

För att samordna laboratorieresurserna föreslås slutligen att en samordningsnämnd inrättas i varje län.

7.3 Finland

7.3.1 Livsmedelskontroll

Livsmedelskontrollen är i Finland uppdelad på köttkontroll, mjölkkontroll och allmän livsmedelskontroll. För kött- och mjölkkontrollen samt delar av den allmänna livsmedelskontrollen är jord- och skogsbruksministeriets veterinäravdelning central myndighet medan statens veterinärmedicinska anstalt är centrallaboratorium. För den allmänna livsmedelskontrollen finns ytterligare centrala myndigheter och centrallaboratorier; näringsstyrelsen/statens tekniska forskningsanstalts livsmedelsindustrilaboratorium och medicinalstyrelsen/folkhälsolaboratoriets centrallaboratorium.

Jord- och skogsbruksministeriets veterinäravdelning är ansvarig för övervakning av de bestämmelser som berör livsmedel av animaliskt ursprung. Till statens veterinärmedicinska anstalts verksamhetsområden hör mikrobiologiska, histologiska och serologiska undersökningar av animala livsmedel (med undantag för undersökning med anledning av insjuknande). Statens tekniska forskningsanstalts livsmedelsindustrilaboratorium är underställt handels- och industriministeriet. Vid laboratoriet utföres kemiska och fysikaliska undersökningar av förnödenheter som avses i livsmedelsförordningen samt undersökningar av radioaktivitet och mikrobiologisk kvalitet hos dessa förnödenheter (med undantag för undersökningar angående insjuknande eller till förebyggande därav). Folkhälsolaboratoriets centrallaboratorium utför mikrobiologiska undersökningar av livsmedel med anledning av insjuknande eller till förebyggande därav. Dessutom finns följande centrala speciallaboratorier för livsmedelskontroll: tullstyrelsens kemiska laboratorium, radiofysikaliska institutet, centralkriminalpolisens laboratorium, statens köttkontrollstation, kontrollanstalten för mjölkhushållningsprodukter och statens frökontrollanstalt.

Regionalt finns 7 st. "filialer" till det centrala folkhälsolaboratoriet i Helsingfors (vilket även fungerar som regionalt laboratorium). Dessa laboratorier är statliga och har ett bestämt geografiskt verksamhetsområde. Verksamheten utgörs huvudsakligen av klinisk-kemiska undersökningar men en breddning av verksamheten pågår. Således utföres även såväl mikrobiologiska och immunologiska som kemiska undersökningar.

Enligt de informationer LAB 76 erhållit planeras en lokalmässig integrering av verksamhet inom bakteriologi, veterinärmedicinsk diagnostik och klinisk kemi.

Lokalt finns 39 kommunala livsmedelslaboratorier och 61 kommunala kött- och mjölkkontrollstationer. Vid de kommunala livsmedelslaboratorierna utföres såväl kemisk-fysikaliska som mikrobiologiska undersökningar. Ursprungligen utfördes vid kött- och mjölkkontrollstationerna i första hand mikrobiologiska undersökningar av kött- och mjölkprover. Senare har dessa stationers arbetsfält utvidgats så att de nu omfattar mikrobiologiska undersökningar av alla livsmedel. Bakteriologiska utredningar av matförgiftningar, lagstadgade vattenundersökningar och viss bakteriologisk köttkontroll utföres i varierande utsträckning vid dessa stationer. Även mastit- och salmonellaundersökningar utföres. Ett tiotal stationer har en kemist anställd för kemiska livsmedels- och vattenundersökningar.

Auktorisation ges av ministeriets veterinäravdelning dels för köttkontrolllaboratorium vars chef är veterinär med specialutbildning i köttbesiktning dels för mjölkkontrolllaboratorium vars chef är veterinär med livsmedelshygienikerexamen. Om kompetens hos övrig laboratoriepersonal vid mjölkkontrolllaboratorium finns bestämmelser i mjölkkontrollagstiftningen. Auktorisation ges vidare av näringsstyrelsen för sådana kommunala mjölkkontrolllaboratorier som enligt kontrakt med staten är berättigade att utföra även andra livsmedelsundersökningar än de som stadgas i kött- och mjölkkontrollagstiftningen. Auktorisation ges slutligen av medicinalstyrelsen för sådana mjölkkontrolllaboratorier som är berättigade att utföra lagstadgade vattenundersökningar.

Mjolk- och köttkontrolllaboratorierna övervakas av ministeriets veterinäravdelning genom inspektionsbesök och kontroll av rapporter.

7.3.2 Miljökontroll

Ansvaret för miljökontrollen är fördelat på ett flertal myndigheter. Genom att miljövärdan uppges vara av i första hand kommunalt intresse vilar en stor del av ansvaret för denna verksamhet på de kommunala hälsonämnderna.

7.3.3 Konsumtionsvattenkontroll

Centrala myndigheter för vattenundersökningar är medicinalstyrelsen och vattenstyrelsen. Medicinalstyrelsen är tillsynsmyndighet beträffande hälsovårdslagen och hälsovårdsförordningen. I cirkulär 1501 och 1502 om hushållsvatten finns stadgat om kvalitetskrav för sådant vatten. Medicinalstyrelsen godkänner laboratorier för vattenundersökningar. Såväl statliga och kommunala som privata vattenlaboratorier förekommer. Av dessa utför 2 laboratorier enbart fysikalisk-kemiska undersökningar, 30 enbart mikrobiologiska medan 59 utför såväl mikrobiologiska som fysikalisk-kemiska undersökningar. Vattenstyrelsen, som sorterar under jord- och skogsbruksministeriet har ett forskningslaboratorium som utför vattenundersökningar av olika slag. Finland är indelat i 13 vattendistrikt, alla med eget laboratorium. Dessa laboratorier utför huvudsakligen bakteriologiska undersökningar.

7.3.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Centrallaboratorium är statens veterinärmedicinska anstalt. Anstalten har avdelningar för serologi/bakteriologi, patologi, produktion, virologi, livsmedelsundersökningar och kemi. Av anstaltens totala inkomster (1977) på 5,5 miljoner mark bidrar den diagnostiska verksamheten med endast 150 000 mark. För närvarande saknas regionala laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik. Man planerar dock att på sikt inrätta 3-4 sådana laboratorier.

7.3.5 Lantbrukskemi

Lantbruksstyrelsen är central myndighet och statens lantbrukskemiska anstalt är centrallaboratorium för lantbrukskemiska undersökningar. Till anstalten är knutna 27 provtagare vid de viktigare importhamnarna och gränsstationerna samt 51 kontrollörer för övervakning av fodermedels- och gödselmedelstillverkning.

Regionala laboratorier för undersökningar inom detta område saknas.

III Utredningens överväganden och förslag

8 Behovet av laboratorieverksamhet på det regionala planet

8.1 Livsmedelsområdet

Laboratorier för livsmedelskontroll skall tjäna som serviceorgan åt hälsovårdsnämnder genom att i första hand stödja hälsovårdsinspektörerna i den offentliga kontrollen av livsmedel men också genom att utföra andra livsmedelsundersökningar som hälsovårdsnämnderna finner vara angelägna.

Kapacitet måste finnas för att utföra mikrobiologiska analyser av livsmedel för att ge underlag till bedömning av livsmedlens hygieniska kvalitet uttryckt i termerna godtagbar, icke godtagbar och otjänlig. Kapacitet skall också finnas för kemiska analyser av i första hand näringsvärde samt bör finnas för kemiska analyser av vissa livsmedelstillsatser och främmande ämnen. Kapacitet för analys av pesticidrester bör på grund av svårighetsgraden finnas på endast ett begränsat antal laboratorier.

Resultaten av laboratoriernas arbete skall således i första hand vara ett stöd för den lokala och regionala livsmedelstillsynen även när det gäller export och import. De samlade resultaten från alla kommuner skall genom maskinell databehandling (MI 07) ge en överblick över tillståndet beträffande livsmedlen i riket.

8.2 Miljövårdsområdet

I tillståndsbeslut enligt miljöskyddslagen föreskrivs vanligen att sökanden skall kontrollera verksamheten genom mätningar och undersökningar inom ramen för ett kontrollprogram. I kontrollprogrammet fastställs oftast att sökanden skall utföra både emissions- och immissionsmätningar¹ och att resultaten skall tillställas tillsynsmyndigheten. Miljöskyddslagen bygger i stort på egentillsyn. Sökanden har därför valfrihet att utföra undersökning på eget laboratorium eller att på egen bekostnad anlita uppdragslaboratorium eller konsultföretag.

Huvuddelen av denna verksamhet sker med fördel vid regionala laboratorier. Den lokal- och personkännedom som byggs upp i samband med

¹ Emission – utsläpp (av rök, lukt, buller m. m.), immission – störande inverkan på miljön (genom rök, lukt, buller m. m.).

dessa kontinuerliga mätprogram är av stort värde. Vid akutsituationer som fiskdöd till följd av plötsliga utsläpp spelar tidsaspekten stor roll liksom närheten till ett välutrustat laboratorium. Vissa provtyper måste analyseras snarast efter provtagningen, i andra fall måste viss provberedning ske inom kort tidsrymd. Behovet av regional laboratorieservice är därför odiskutabelt.

Mätbehoven på miljövårdsområdet är mångsidiga. Mätningar sker i medierna vatten, luft och mark. Laboratorier är inriktade på disciplinerna kemi, biologi och mikrobiologi. Därtill kommer mätningar inom området tekniskt miljöskydd, exempelvis bullermätningar och teknisk kontroll av reningsanläggningar m. m. Nära miljövårdsområdet ligger också de mätningar och undersökningar som sker enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

Inom vissa sektorer är laboratorieresurserna begränsade – exempelvis för biologiska undersökningar – och analyserna sker främst vid speciallaboratorier och universitetsinstitutioner. Med en stark regional laboratorieorganisation kan specialanalyser i större utsträckning utföras decentraliserat och få en mer allmän tillämpning. Vissa komplicerade analyser kommer emellertid för lång tid framöver att ligga på speciallaboratorier. De regionala laboratorierna kan i dessa fall ansvara för att provtagning, provberedning, transport etc. sköts på ett riktigt sätt samt vara kontaktorgan.

Det är också ett önskemål att de regionala laboratorierna får möjlighet att ta hela uppdrag, dvs. både ett planerings- och genomförandeansvar. Laboratoriet svarar för planering samt provtagning, analyser, sammanställningar och utvärderingar. Närheten till mätobjekten samt god kännedom om lokala förhållanden är här en stor fördel.

8.3 Konsumtionsvattenområdet

Inom konsumtionsvattenområdet behövs regionala laboratorier för vattenundersökningar som ingår i den offentliga kontrollen. För den relativt omfattande egenkontroll som vattenverken bedriver krävs också extern laboratorieservice i den mån kommunerna inte själva utför denna kontroll. Såväl allmänhet som hälsovårdsnämnder är dessutom i behov av laboratorieresurser för analys och bedömning av vatten från enskilda vattentäkter. Till detta kommer att hälsovårdsnämnderna har behov av att få analyser utförda av vatten från friluftsbad och simbassänger.

De regionala laboratoriernas verksamhet måste ses som en del i de åtgärder samhället vidtagit för att befolkningen skall få tillgång till ett fullgott konsumtionsvatten. Laboratoriernas roll är att utföra analyser, bedöma resultatet och ge råd och upplysningar.

Behov föreligger av fysikalisk-kemiska och bakteriologiska analyser av både råvatten och renvatten. De regionala laboratorierna bör kunna utföra alla rutinmässiga fysikaliska, kemiska och bakteriologiska undersökningar. Detta är önskvärt främst med tanke på behovet av att laboratorierna ges möjlighet att göra en helhetsbedömning av det aktuella vattnet.

Det är också önskvärt att laboratorierna kan utföra sådana specialanalyser som tidigare enbart kunnat göras på forskningsinstitutioner, men som numera behövs inom den offentliga kontrollen. Analyser av tungmetaller, ha-

logenerade kolväten och andra organiska ämnen i vatten är exempel på sådana analyser.

För att kunna bedöma ett vattenprov är det som ovan nämnts önskvärt att känna till vattnets bakteriologiska och fysikalisk-kemiska status. Vidare är det angeläget att laboratoriepersonalen har viss kännedom om vattentäkten och dess omgivningar.

Laboratoriet bör genom rådgivning kunna lämna hälsovårdsnämnderna ett för nämndernas vidare åtgärdanden relevant underlag såsom bedömning av behov av olika tekniska åtgärder. Allmänheten har självfallet behov av rådgivning med delvis annan inriktning vilken exempelvis kan omfatta rekommendation av material i vattenledningar eller behov av reningsåtgärder.

8.4 Veterinärmedicinsk diagnostik

Laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik skall tjäna som serviceorgan åt myndigheter, huvudmännen för de organiserade hälsokontrollerna, praktiserande veterinärer och djursjukhus, enskilda djurägare samt företag inom t. ex. fodermedelsindustrin. Laboratorieverksamheten är i första hand ett stöd för djurhälso- och djursjukvården genom att den medger en exaktare diagnostik än vad som är möjligt genom kliniska undersökningar. Framför allt i samband med besättningsutredningar är laboratoriediagnostiken ett nödvändigt komplement till övriga undersökningar.

Kapacitet måste också finnas för insatser vid inträffade eller hotande epizootier och laboratorierna har härigenom en viktig beredskapsfunktion. Av stor betydelse när det gäller att bedöma behovet av laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik är vilken inställning statsmakterna intar ifråga om salmonellabekämpandet och benägenhet att i framtiden ge bidrag till vissa undersökningar. Staten står för kostnaderna för dessa undersökningar därför att man anser att de har stort värde bl. a. för det allmänna hälsoläget bland såväl människor som djur. LAB 76 bedömer att det för närvarande inte finns något som talar för att volymen av sådana undersökningar kommer att minska.

En väl fungerande obduktionsverksamhet är av väsentlig betydelse för animalieproduktionen. Genom en sådan verksamhet kan bl. a. erhållas en kvalificerad kartläggning av sjukdomstillstånd. I flera sammanhang har man påpekat betydelsen av att ta vara på den patologisk-anatomiska erfarenhet och information som erhålles genom besiktningsveterinärernas arbete på slakterierna. Det är ett stort material som nu går förlorat och som bättre skulle kunna tillvaratas i djurhälso- och djursjukvårdens tjänst. Detta torde lämpligast ske genom ett samarbete mellan besiktningsveterinärerna och de regionala laboratorierna. En utökad obduktionsverksamhet kan förväntas ge en ökad verksamhet för laboratorierna även inom andra discipliner än den patologiska anatomin t. ex. bakteriologiska, virologiska, toxikologiska, kemiska m. fl. undersökningar.

Det finns utan tvivel ett latent behov av en utökad laboratoriediagnostisk verksamhet. Detta gäller inte minst beträffande klinisk kemi. Inom detta område sker för närvarande en stark utveckling där det finns ett ökande

behov av regional laboratorieverksamhet för att ge service åt praktiserande veterinärer, travbanor etc. Sådan laboratorieverksamhet bedrivs framför allt vid djursjukhusen. Djursjukhusen behöver laboratorieresurser i omedelbar anslutning till sin övriga verksamhet. Skall djursjukhusen dessutom bedriva uppdragsverksamhet på laboratoriesidan, vilket i många fall kan anses vara lämpligt, bör samma krav på auktorisation ställas som för andra regionala laboratorier. Detta gäller givetvis även sådana laboratorier med klinisk-kemisk verksamhet som drivs eller kommer att drivas i privat regi.

8.5 Lantbrukskemi

Till det lantbrukskemiska området hör kemiska, fysikaliska och biologiska undersökningar av produkter från jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring samt förnödenheter för dessa näringars behov.

Den lantbrukskemiska analysverksamheten – som i organiserad form bedrivits sedan 1850-talet – har fått allt större betydelse för lantbrukets produktivitet, effektivitet och miljö.

Verksamheten präglas av mot de nämnda basnäringarna direkt inriktad metodutveckling och service. Det är för detta område, liksom för övriga områden med en direkt rationaliserande inriktning såsom växtförfärdling och maskinutveckling, omöjligt att isolerat ange de totala effekterna. Inom vissa delområden kan dock effekterna av lantbrukskemin mätas direkt i ekonomiska termer.

De lantbrukskemiska analysresurserna har successivt koncentrerats till i dag fem laboratorier, vilka i princip verkar inom "regioner". Härvid har berörda näringars struktur och det nära sambandet med provtagnings- och rådgivningsverksamheterna haft stor betydelse.

Under de senaste tio åren har antalet analyserade prov vid statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) och de lantbrukskemiska stationerna ökat med cirka 40 %. Den faktiska analysverksamheten har ökat ännu mer då allt fler och mer avancerade bestämningar nu görs på de enskilda proven.

Härtill kommer de analyser som utföres i fält med enkla hjälpmedel samt de analyser som utföres vid lantmannaföreningar, spannmålsföretag m. fl., vilka också visar en ökning.

Inom gruppen produkter m. m. (jfr. tabell 6.2) är analyserna av vallfoder under stark ökning, behovet av ytterligare bestämningar på oljefrö ökar och en ny fodermedelslag väntas medföra ett ökat analysbehov. Avfallsanalyserna domineras av ett ökande antal prov på slam från reningsverk. Med hänsyn till den ekonomiska betydelsen stiger även behovet av analyser av naturgödsel. Med ökande avfallsvolymer kan också en ökning av analyser av sopkompost förutses. Jordanalyser utföres främst på prov för markkartering i jordbruket, prov från trädgårdsnäringen och av anläggningsjorvar. Det nuvarande behovet av markkartering kan p. g. a. begränsade provtagningsresurser ej tillgodoses. En till följd av stigande gödselmedelspriser och stegrade miljökrav (mot överanvändning av gödselmedel) ökad karterad areal, införande av programmerad växtodling och en starkt ökande andel "tillverkad" matjord medför ett vidgat analysbehov. Från lantbrukskemisk

synpunkt analyseras vatten med avseende på dess lämplighet för bevattning samt vid skogskartering. Analyser av bekämpningsmedel (innehåll och rester) är ett utvecklingsintensivt område med komplicerade bestämmningar. Gemensamt för de flesta områdena är att de präglas av speciella krav på preparering och varukännedom, koncentrerade och intensiva säsonger samt lämplighet för automatisering.

Mot bakgrund av de erfarenheter som erhållits från nuvarande ordning, här redovisade prognoser och den specialistkunskap som trots ökad automatisering erfordras får lokaliseringen och dimensioneringen av de nuvarande lantbrukskemiska laboratorieresurserna anses i huvudsak svara mot de förutsedda behoven.

Vissa organisatoriska frågor rörande den lantbrukskemiska verksamheten i Norrland behandlas i avsnittet 15.6 och i bilaga 2 punkt 23.

9 Utvecklingstendenser i laboratorie- verksamheten

9.1 Inledning

Allmänt kan urskiljas ett ökat behov av att utnyttja vetenskapliga metoder och teknisk expertis i samhället. Samtidigt kan man iaktta en viss misstro mot forskare och andra "experter" som rådgivare åt beslutsfattare av olika kategorier. En del av denna misstro beror sannolikt på att "experterna" ibland uppträder som rådgivare i olika sammanhang utan att sätta sig in i beslutssituationen eller på att de ibland uttalar sig utanför sitt kompetensområde.

Man har även kunnat iaktta ett vikande intresse för teknisk- och naturvetenskaplig utbildning på olika nivåer inom utbildningsväsendet. Rekryteringsunderlaget till kvalificerat laboratoriearbete kan med anledning därav komma att minska.

Inom biologin kan man skönja två utvecklingsriktningar. Molekylärbiologin har gett nya möjligheter att påverka ärftlighetsmekanismen hos både växter och djur. Detta kan på sikt medföra omfattande utvecklingsmöjligheter för livsmedelsproduktionen och under alla förhållanden ge helt nya kunskaper om de cellulära processerna. Cellbiologins snabba utveckling möjliggör redan nu en förbättrad diagnostik och giftkontroll. Samtidigt sker en utveckling av den ekologiskt orienterade forskningen och man börjar få en klarare bild av närings- och energiflödena mellan olika organismer och omvärlden.

Från ekonomisk synpunkt utvecklas laboratorietekniken så att kostnader per prov blir lägre vid stora laboratorieenheter. Laboratorieresultaten är emellertid endast en del i det kontrollarbete som regionala och lokala myndigheter utövar. Utredningen har därför med hänsyn till betydelsen av ett förtroendefullt samarbete mellan beslutsfattare och laboratorier ändå eftersträvat en decentraliserad laboratoriestruktur som, totalt sett, kan ge en bättre ekonomi.

9.2 Tekniska aspekter

Den tekniska utvecklingen kommer genom ett fortsatt införande av olika analysautomater att rationalisera och effektivisera själva analysarbetet. Denna utveckling gäller främst inom den kemiska analysverksamheten under

det att den mikrobiologiska undersökningsmetodiken av naturliga skäl är mer traditionell.

Det förefaller sannolikt att analysautomaterna får sitt definitiva genombrott inom kort. Analysautomaterna, som har en mycket stor analyskapacitet, kommer att påskynda utvecklingen mot ett färre antal förhållandevis stora kemiska laboratorier.

Automatiserad provtagning och automatiskt registrerande instrument kommer även att få en ökad betydelse inom huvudsakligen den kemiska laboratiesektorn. För kontroll och övervakning av utsläpp kommer sådan utrustning sannolikt inom en period av ca 10 år att svara för en dominerande del av analysvolymen. Arbetsuppgifterna förskjuts därmed än mer mot instrumentteknik. De kvarvarande analyserna kommer i ökad utsträckning att vara kalibreringsanalyser för de automatiska instrumenten.

Inom den analytiska kemin har ökad automatisering och bättre känslighet hos analysmetoderna fått konsekvenser för analys av prover på livsmedels- och miljöområdet. Det har härigenom blivit möjligt att upptäcka och bestämma allt fler ämnen även i extremt låga koncentrationer. Det är i denna situation inte möjligt att betrakta varje nyupptäckt ämne i miljön eller i födan som en omedelbar risk. Vikten av bl. a. toxikologiska bedömningar ökar därför.

Effekten av dessa förändringar torde förmodligen bli att den laborativa arbetsvolymen på laboratorierna inte nämnvärt kommer att öka eftersom en betydande del av analyserna sker med automatiserad analysutrustning. Å andra sidan kan kravet på analyser av speciella föroreningar i miljön eller av främmande ämnen i livsmedlen komma att öka.

Utvecklingen inom den mikrobiologiska laboratorieverksamheten kännetecknas inte i lika hög grad av snabb teknisk utveckling. En utvecklingstendens är dock en automatisering av den tidsödande substratberedningen. En sådan utveckling skulle även här på längre sikt göra verksamheten apparatkrävande och därmed mindre personalkrävande och skulle således i princip kunna leda till en utveckling mot laboratorieenheter med större analysvolym.

Den tekniska utvecklingen av mini- och mikrodatorer samt användandet av datorterminalenheter kan förutses påverka det framtida analysarbetet på ett flertal sätt. En rationalisering som redan i dag är fullt möjlig att genomföra och till viss del redan är genomförd inom t. ex. sjukvårdens laboratorieverksamhet är "datorisering" av analysdata och annan information rörande prover.

Som exempel på rutiner för automatisk databehandling kan nämnas att vid IVL:s vattenanalyslaboratorium i Stockholm finns tre olika register för provdata. Ett register är sorterat efter uppdragsgivare för att kunna ge snabb information om arbetsläget. Ett annat register är sorterat efter analystyp för att laboratoriet vid planeringen av analysarbetet skall kunna utföra analyser i så långa serier som möjligt. Det tredje registret är ett löpnummerregister för att överblicka provernas liggtider och uppdragsgivarnas väntetider.

Ett datorbaserat system planeras f. n. för statens veterinärmedicinska anstalt där det förväntas rationalisera den administrativa behandlingen av de

diagnostiska undersökningarna vid anstalten. Samtidigt kan en mängd f. n. svårtillgänglig information ur behandlingsjournaler m. m. göras tillgänglig för vissa intressenter. Systemet är av den karaktären att det bör kunna vara av intresse inte minst för Svelab för eventuellt samutnyttjande. Bland övriga faktorer som förväntas påverka laboratorieverksamheten kan rationalisering av provhantering (materialflöde) m. m. nämnas. Rationaliseringen torde komma att främst påverka det enskilda laboratoriets fysiska utformning. I materialflödet kan inberäknas även provtagning och transport av prover till laboratorierna. Ojämn säsongsmässig belastning tillhör ett av de svårare problemen för uppdragslaboratorierna.

Sammanfattningsvis kommer nya metoder att vinna insteg i laboratorierna. Kraven på fastställda bedömningsnormer ökas därigenom.

9.3 Ekonomiska aspekter

Laboratorieverksamhetens ekonomi styrs dels av de tekniska förutsättningarna för verksamheten, dels av det regelsystem som omgärdar densamma. Av avgörande betydelse för utvecklingen är finansieringen av verksamheten. I Sverige tillämpas i stor utsträckning ett avgiftssystem för de undersökningar som av samhället anses påkallade. I vissa andra länder finansieras de offentliga undersökningarna av skattemedel. LAB 76 bedömer det vara sannolikt att den hittills tillämpade principen för finansieringen av regional laboratorieverksamhet blir bestående.

Detta leder till att de företag som bedriver sådan verksamhet kommer att vara utsatta för ett hårt rationaliseringstryck med krav på full kostnadstäckning. Starka ekonomiska skäl talar således för att utvecklingen går mot ett fåtal förhållandevis stora laboratorieenheter. Ny teknik möjliggör att analyserna automatiseras och utförs i långa serier. Med beaktande av att den totala analysvolymen inte beräknas öka i nämnvärd utsträckning måste verksamheten bedrivas vid större enheter än vad som för närvarande är fallet. I ett specialiserat laboratorium med endast ett kompetensområde kan belägningsvariationerna orsaka stora problem. I laboratorier med bred kompetens kan dessa problem i viss utsträckning övervinnas genom om-disponering av personal. Om provtillgången kan styras eller med rimlig säkerhet förutses skulle betydande kostnadsbesparingar i laboratorieverksamheten kunna uppnås. Det är vidare angeläget att de regler som styr verksamheten inte motverkar en rationell utformning av verksamhetens organisation.

Under avsnitt 6.6 har frågan om skattskyldighet vad avser mervärdeskatt behandlats. LAB 76 anser det vara synnerligen angeläget att skattebestämmelserna inte styr eller upplevs som styrande när det gäller etablering och drift av laboratorieverksamhet och anser därför en översyn av bestämmelserna vara påkallad.

Ett laboratoriums omfattning kan anges på flera sätt; antal anställda, antal utförda analyser, utrustningsinnehav eller ekonomisk omsättning. Ingen av dessa faktorer kan ensam användas som måttstock, men man kan för framtiden utgå från att antalet anställda blir relativt sett mindre medan kraven på apparatinvesteringar blir större.

Det finns också andra skäl än de rent ekonomiska som talar för en utveckling mot större laboratorieenheter. Den rådande personalpolitiken medför vakanser p. g. a. studieledigheter, föräldraledigheter etc. Mindre laboratorier är mycket känsliga för vakanser och saknar de större laboratoriernas möjligheter att klara av detta genom interna omdispositioner.

Mycket höga krav kommer i framtiden att ställas på laboratoriernas arbetsmiljö. Sannolikt kommer man i högre grad än för närvarande att föreskriva att analyser skall utföras i dragskåp, i avskilda lokaler, att avfall skall tas om hand och behandlas på visst sätt, att visst arbete skall utföras av specialutbildad personal etc. Små laboratorier har begränsade möjligheter att uppfylla alla dessa krav. Den snabba analystekniska utvecklingen fordrar en fortlöpande vidareutbildning av personalen. En högklassig analysverksamhet kräver en aktiv laboratoriemiljö med ett intensivt tanke- och erfarenhetsutbyte mellan arbetskamrater och kollegor.

Sammanfattningsvis kommer den utveckling som här skisserats att leda till större laboratorieenheter med bred kompetens. Något givet ekonomiskt optimum för dessa enheter kan inte urskiljas. Lämplig storlek får bedömas genom en sammanvägning av teknisk rationalitet och transportavstånd med hänsyn tagen till laboratoriets inriktning. I dagsläget torde en nedre gräns för ett laboratorium som utför livsmedelsundersökningar, vattenundersökningar och undersökningar inom den veterinärmedicinska diagnostiken att ligga på en ekonomisk omslutning av 1,5–2,0 milj. kr. per år och en personalstyrka av 10–15 personer. Ett laboratorium av denna storlek har goda förutsättningar att på ett rationellt sätt bedriva verksamheten med en rimlig bredd på analysprogrammet. Samtidigt är laboratoriet tillräckligt stort för att klara påfrestningar i form av ojämn belastning, semestrar, normal personalavgång m. m. Det är sannolikt att denna nedre gräns för laboratorieenheter med godtagbar ekonomi successivt kommer att förskjutas mot en allt större oppdragsvolym.

10 Den regionala laboratorieverksamhetens mål m. m.

10.1 Inledning

Region härstammar från latinets *regio*, som betyder riktning, väderstreck, trakt. Ordet förekommer bl. a. med betydelsen område som från en eller flera synpunkter har likartade (geografiska, växtgeografiska, klimatologiska etc.) förhållanden. I byggnadslagen (1947:385) förekommer ordet i sammansättningen *regionplan*, varmed avses översiktlig planläggning i stort (av vägnät, tätbebyggelse m. m.) för två eller flera kommuner gemensamt. *Regional* kan även vara motsatsen till *central* och då närmast ha betydelsen decentraliserad. Inom exempelvis livsmedelsområdet är länsstyrelsen regional tillsynsmyndighet under det att hälsovårdsnämnden är lokalt tillsynsorgan och således kan sägas utgöra basen i hierarkin central – regional – lokal.

Med *regionalt laboratorium* avser LAB 76 ett laboratorium med kompetens och utrustning för att utföra laboratorieundersökningar inom två eller flera av ämnesområdena livsmedelskontroll, miljökontroll, konsumtionsvattenkontroll, veterinärmedicinsk diagnostik och lantbrukskemi och som har ett upptagningsområde som helt eller delvis sammanfaller med vissa administrativa indelningar (t. ex. län).

10.2 Mål

Föredragande departementschef har i utredningens direktiv anført bl. a. följande: "Enligt min mening är det angeläget att de åtgärder som samhället vidtar för att trygga en god livsmedelshygien och miljö kan följas upp av en effektiv kontroll. Denna måste till stor del bedrivas med hjälp av regionala laboratorier."

Ett viktigt mål för den *regionala laboratorieverksamheten* är således att utgöra ett effektivt led i samhällets tillsyn och rådgivning inom berörda områden. Det regionala laboratoriet bör således genom sin verksamhet skapa

underlag för beslut av centrala myndigheter, länsstyrelser, landsting, kommuner och enskilda.

Det regionala laboratoriet bör kunna:

- ☐ Svara för livsmedelsundersökningar, miljöundersökningar, konsumtionsvattenundersökningar, veterinärmedicinsk diagnostik och lantbrukskemiska undersökningar.
- ☐ Ge service till stat, kommun, näringsliv och enskilda samt utgöra regionalt komplement till berörda centrallaboratorier.
- ☐ Utföra analyser och bedöma resultaten.
- ☐ Meddela rådgivning.
- ☐ Vid behov delta i övergripande uppdrag omfattande planläggning, provtagning, analys eller annan laboratorieundersökning, utvärdering och rapportering.

Laboratorieverksamheten bör organiseras så att även följande mål uppnås:

- ☐ Kvaliteten i laboratorieundersökningarna skall vara god, vilket bl. a. innebär att resultaten av analyser och andra undersökningar måste vara riktiga och kunna upprepas.
- ☐ Laboratorieundersökningarna skall utföras till skäligena kostnader för samhället och den enskilde.
- ☐ En enhetlig taxa bör tillämpas över hela landet. Taxan skall ge full kostnadstäckning, och varje analyssektor bör i princip bära sin del av totalkostnaderna. För undersökningar, som är av direkt betydelse för folkhälsan och där det inte anses rimligt att den enskilde står för hela undersökningskostnaden, bör samhället träda in och bidra till att full kostnadstäckning kan uppnås.
- ☐ Verksamheten skall bedrivas så att opartiskhet och objektivitet garanteras.
- ☐ Verksamheten skall bedrivas så att uppdragsgivarens integritet bevaras.
- ☐ Analyserna bör utföras skyndsamt och resultaten rapporteras omgående i den mån åtgärder erfordras.
- ☐ Behovet av laboratorieservice skall tillgodoses i hela landet.

10.3 Medel

10.3.1 *Allmänt*

För att uppnå angivna mål för verksamheten måste ett regionalt laboratorium

- ☐ ha rationella driftsenheter av lämplig storlek och med ändamålsenliga lokaler som uppfyller gällande krav på arbetsmiljö
- ☐ ha välutbildad personal samt tillgång till modern analysutrustning.

Arbetet vid laboratoriet bör bedrivas i samarbete med regionala tillsynsmyndigheter och med hälsovårdsförvaltningarna. Så bör exempelvis i möjligaste mån provtagningen integreras med hälsovårdsinspektörernas övriga verksamhet. LAB 76 betraktar provtagningen som ett led i myndigheternas tillsyn. Endast om synnerliga skäl föreligger bör kommunerna därför anställa

särskilda provtagare med huvudsaklig uppgift att ta prover för t. ex. den offentliga livsmedelskontrollen.

I förekommande fall kan i rationaliseringssyfte samarbete (provfördelning) ske med annat laboratorium i eller utanför regionen. Detta sker redan nu med fördel exempelvis inom det lantbrukskemiska analysområdet.

För att laboratorierna skall kunna svara för rådgivning och i vissa fall hela uppdrag måste laboratorierna ha en viss omfattning av verksamheten. En del analyser behöver integreras med andra typer av analyser på ett och samma laboratorium för att ge en helhetsbild av det undersökta provet. Exempel på detta utgör bakteriologiska och fysikalisk-kemiska vattenundersökningar.

För att kunna utföra serier av analyser med stor noggrannhet och god ekonomi bör laboratorierna ha tillfredsställande teknisk utrustning. Användning av avancerad utrustning medför snabbare analyser och möjliggör säkrare analysresultat bl. a. därför att mindre tid förflyter mellan provtagning och analys. För att effektivt kunna utnyttja modern teknik enligt vad som ovan sagts måste laboratorierna verka inom flera samhällssektorer såsom miljökontroll, livsmedelskontroll, veterinärmedicin och lantbrukskemi. Då behovet av laboratorieservice är olika i skilda delar av landet kommer inte laboratorieverksamheten att överallt vara organiserad på samma sätt. LAB 76 vill dock betona det angelägna i att den regionala laboratorieverksamheten under uppbyggnadsskedet ges en sådan flexibilitet i organisationen att den vid behov successivt kan byggas ut till att omfatta flera verksamhetsområden.

10.3.2 Kvaliteten i undersökningarna

Kvaliteten i verksamheten bör säkerställas genom *auktorisering och tillsyn* av de regionala laboratorierna. Auktorisation innebär en kompetensförklaring av laboratorier och föreslås kunna ges för skilda auktorisationsområden. (Se vidare kap. 11.)

10.3.3 Undersökningsavgifter

Inom olika ämnesområden varierar kostnaderna för provtagning, analys och utvärdering betydligt. Att med en tillfredsställande säkerhet beräkna en lämplig storlek av uppdragslaboratorier är därför svårt. För att säkerställa skäligen undersökningsavgifter bör laboratoriestrukturen vara så utformad att laboratorierna får ett rimligt underlag för verksamheten.

Genom val av analysmetod och genom en långt driven specialisering på vissa analystyper kan laboratorierna nedbringa kostnaderna per analys. Laboratorier som har ett bredare analysortiment får därmed en svårare konkurrenssituation. Samhället har emellertid behov av en väl fungerande regional laboratorieverksamhet som täcker flera ämnesområden. Laboratorierna bör därför i vissa fall åläggas att utföra analyser inom en viss sektor.

Skattskyldighet vad avser mervärdesskatt har haft viss betydelse för eta-

blering av kommunala laboratorier. Det är LAB 76:s bestämda uppfattning att skattetekniska frågor ej får vara styrande för den framtida regionala laboratorieorganisationen. LAB 76 föreslår därför att riksskatteverket får regeringens uppdrag att se över gällande bestämmelser om mervärdeskatt med avsikt att erhålla konkurrensneutrala skattebestämmelser på området.

10.3.4 *Opartiskhet, objektivitet och offentlighet*

Opartiskhet och objektivitet krävs vid utförandet av sådana laboratorieundersökningar som är en direkt följd av statliga föreskrifter. Krav på opartiskhet och objektivitet ställs även då det finns behov av en officiell garanti för ett riktigt resultat, exempelvis i vissa rättsliga sammanhang.

I lagen (1974:896) om riksprovplatser m. m. har begreppet *officiell provning* införts (jfr avsnitt 4.6). Härmed avses sådan teknisk provning, kontroll eller besiktning som är föreskriven i lag eller annan författning och som ej är egenkontroll.

Föreskrifter om officiell provning utfärdas av flera myndigheter som av statsmakterna tilldelats ansvar för skyddet av liv, hälsa, egendom och ekonomi på olika områden. Bland dessa s. k. föreskrivande myndigheter återfinnes bl. a. lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk. Tills vidare har dock följande områden undantagits från det samordningsansvar beträffande officiell provning som åvilar statens provningsanstalt: kontroll enligt livsmedelslagen, miljöskyddslagen, lagen om hälso- och miljöfarliga varor, lagen angående handel med utsädesvaror och förordningen om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift. På dessa områden skall man för närvarande begränsa sig till samråd och informationsutbyte.

Befintlig lagstiftning inom de nämnda myndigheternas verksamhetsområden föreskriver att

- ☐ offentliga livsmedelsundersökningar skall utföras av auktoriserat offentligt laboratorium s. k. anvisningslaboratorium
- ☐ vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgan skall utföras av behörig vattenundersökare
- ☐ kontroll i enlighet med miljöskyddslagstiftningen får utföras i form av egentillsyn med möjlighet för tillsynsmyndighet att föreskriva om opartisk undersökning.

Kravet på opartiskhet och objektivitet i undersökningarna tillgodoses bl. a. genom en föreskrift att anvisningslaboratorium ej får bedriva kontroll på område där jäv kan uppkomma (jfr avsnitt 11.4).

Kravet på *offentlighet* tillgodoses genom att stat och/eller kommun har inflytande i laboratorieverksamheten. Slutligen bör det betonas att det regionala laboratoriet endast lämnar underlag för myndighetsbeslut.

10.3.5 *Tillgång till laboratorieservice*

En tillfredsställande regional laboratorieservice förutsätter laboratorieföretag med så bred inriktning som möjligt. På detta sätt ökas det ekonomiska

underlaget för laboratorierna samtidigt som en bättre behovstäckning uppnås i hela landet.

Transportavstånd och transportkostnader har stor betydelse vid bedömning av laboratoriestrukturen. En bred inriktning av verksamheten vid de regionala laboratorierna minskar transportavstånden vilket har stor betydelse för vissa livsmedelsundersökningar, veterinärmedicinska undersökningar och andra bakteriologiska undersökningar. Möjligheterna till att upprätthålla en viss beredskap eller jour måste även beaktas.

På grund av skilda förhållanden i olika landsdelar behöver inte alla specialiteter finnas på varje enskilt laboratorium. Vissa prover tål långa transportvägar och verksamheten kan av laboratorietekniska skäl centraliseras till ett fåtal laboratorier.

11 Auktorisation och tillsyn av regionala laboratorier

11.1 Auktorisation – innebörd och ändamål

Ordet *auktorisering* härstammar från latinets *auktorisatio* och har den ursprungliga betydelsen bemyndigande. Utöver auktorisation används i olika sammanhang de mer eller mindre synonyma begreppen legitimation, godkännande, kontroll, kompetensprövning, behörighet, oktroj, koncession osv. Enligt Konsumentverket förekommer ordet auktorisation på tal om:

1. Verksamhetsområden där särskilt tillstånd av myndigheterna erfordras för att överhuvudtaget få rätt att driva näring. Några yrkesutövare utan denna behörighet förekommer alltså i princip icke inom yrket. Auktoriserad betyder här närmast *tillståndshavare*. (Exempel på organ med sådant tillstånd utgör anvisningslaboratorium för offentlig livsmedelskontroll samt riksprövsplats enligt lagen om riksprövsplatser m. m.).
2. Yrken eller branscher där auktoriserade och icke auktoriserade förekommer sida vid sida. För verksamhetsområdet ifråga har då utarbetats ett system för att särskilt ange dem, som fyller vissa krav. I motsats till nästkommande grupp är ett sådant auktorisationssystem byggt på principiell grund och i princip öppet för alla behöriga. Observeras må dock att för nominering ibland krävs viss organisationstillhörighet. Auktoriserad är här *frivilligt kompetensprövad och därvid godtagen*. (Exempel på denna auktorisationsform utgör de av statens livsmedelsverk godkända livsmedelslaboratorierna samt auktoriserade provplatser enligt lagen om riksprövsplatser m. m.).
3. Fabrikanter och generalagenters nominering av auktoriserade återförsäljare och representanter – *kommersiella auktorisationer*. Betydelsen av ordet i detta sammanhang blir närmast specialiserad representant.
4. Avlagd examen. Auktoriserad = *diplomerad* eller *examinerad*. (Exempel på denna kategori utgör den behörighet för vissa vattenundersökningar som medelas av socialstyrelsen).

LAB 76 anser att ett auktorisationsförfarande skall tillgodose samhällets krav på en kvalitativt godtagbar laboratorieverksamhet och vara konsumentvägledande.

En auktorisation av ett laboratorium för vissa undersökningar är en kompetensförklaring från den ansvariga centrala myndighetens sida och utgör därmed även en form av konsumentgaranti. Ansvaret gentemot kunden vilar dock på det auktoriserade laboratoriet.

11.2 Nuvarande former för auktorisation och tillsyn

Statens livsmedelsverk och socialstyrelsen tillämpar idag olika former för auktorisation. Livsmedelsverket auktoriserar laboratorier för såväl den offentliga livsmedelskontrollen (s. k. anvisningslaboratorier) som för andra ändamål (s. k. godkända laboratorier). Socialstyrelsen meddelar däremot *personlig behörighet* för vattenundersökare. Krav på *laboratorierna* där vattenundersökningar utförs saknas däremot. Socialstyrelsen har dock bl. a. med anledning av detta förhållande i skrivelse till regeringen inkommit med förslag om vissa ändringar i hälsovårdsstadgans regler angående den offentliga vattenkontrollen. Lantbruksstyrelsen och naturvårdsverket saknar för närvarande former för auktorisation. Lantbruksstyrelsen har emellertid i skrivelse till regeringen hemställt om att styrelsen skall bemyndigas att godkänna laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostik.

Inom naturvårdsverket har en arbetsgrupp diskuterat riktlinjer för eventuell framtida auktorisation av vattenlaboratorier. Verket saknar emellertid f. n. författningsstöd för sådan auktorisation. Arbetsgruppen föreslog därför att de författningsmässiga förutsättningarna för auktorisation av vattenlaboratorier skulle utredas inom verket. Arbetsgruppen ansåg vidare att en eventuell auktorisation borde utformas efter livsmedelsverkets mönster.

Den *tillsyn* som utövas av respektive myndighet (centrallaboratorium) utgörs av såväl teknisk information som inspektion, interkalibrering och metodutveckling i avsikt att få godtagbara och jämförbara resultat från undersökningarna.

Tillsynsmyndigheterna har var för sig utarbetat riktlinjer för tillsynen inom respektive ansvarsområde. Utformningen av dessa riktlinjer skiljer sig därför åt på flera punkter. Myndigheterna har dock genom olika åtgärder sökt att samordna tillsynen. Framställningar i ärendet har som tidigare nämnts gjorts till regeringen från lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen. Vidare har en särskild samverkansgrupp för vattenfrågor bildats med representanter för livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen m. fl. Samverkansgruppen har bl. a. behandlat gemensamma frågor som sammanhänger med utbildning av laboratoriepersonal.

Beträffande kontroll av vatten har för närvarande socialstyrelsen, livsmedelsverket och naturvårdsverket tillsyn över de regionala laboratorier. Det måste anses otillfredsställande att ett och samma laboratorium kan bli föremål för tillsyn och inspektion från flera statliga myndigheter utan samordning av verksamheten. Den offentliga tillsynen utförs till vissa delar enligt olika principer och olika krav ställs därför på laboratorier. LAB 76 anser det vara angeläget att samhällets insatser inom detta område samordnas för att åstadkomma en enhetlig myndighetsutövning gentemot olika laboratorieföretag och för att begränsa det allmännas kostnader för tillsynsverksamheten. Från de berörda myndigheternas sida har man framhållit betydelsen av att tillsynsverksamheten under alla förhållanden organisatoriskt kvarstår vid de centrala verken.

Nuvarande utformning av auktorisationen har sammanställts i tabell 11.1.

För de principer som gäller för riksprovplatser och auktoriserade provplatser har redogjorts under avsnitt 4.6.

Tabell 11.1 Nuvarande auktorisationsförfarande

	Livsmedels- kontroll	Konsumtions- vatten- kontroll	Miljö- kontroll	Veterinär- medicinsk diagnostik	Lantbruks- kemiska undersökningar
Auktorisation	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Omfattning:					
Personalens all- männa kompetens	Ja	—	—	—	—
Personlig behörighet	—	Ja	—	—	—
Offentligt huvud- mannaskap	Ja	—	—	—	—
Lokaler och utrustning	Ja	—	—	—	—

11.3 Övervägda alternativ för auktorisation

Behovet av auktorisation av laboratorier för olika ändamål har påvisats från såväl laboratorieföretag som myndigheter. LAB 76 anser att en auktorisation av laboratorier inom utredningsområdet är nödvändig och i första hand behövs för att tillgodose samhällets krav på en kvalitativt godtagbar laboratorieverksamhet.

För att tillgodose berörda myndigheters behov av laboratorier för den offentliga kontrollen anser LAB 76 vidare att de auktoriserade laboratorier som uppfyller vissa krav på opartiskhet och objektivitet och i vilka stat och/eller kommun har inflytande skall kunna bli *anvisningslaboratorier*. Nuvarande auktorisationsförfarande, där ibland flera myndigheter är berörda, innebär olägenheter för det enskilda laboratoriet och dubbelarbete vid de aktuella myndigheterna. Det måste därför betraktas som angeläget att samhällets åtgärder i dessa frågor i möjligaste mån samordnas. LAB 76 har diskuterat fyra alternativa former för hur auktorisationskravet kan tillgodoses.

Alternativ 1: Auktoriserat laboratorium. Auktorisationen handhas i detta alternativ av respektive tillsynsmyndighet efter samråd med övriga berörda tillsynsmyndigheter.

Alternativ 2: Auktoriserat laboratorium. Auktorisationen handhas i detta alternativ av en auktorisationsnämnd.

Alternativ 3: Auktoriserad provplats enligt lagen om riksprovplatser m. m.

Alternativ 4: Riksprovplats enligt lagen om riksprovplatser m. m.

11.3.1 Alternativ 1: Auktorisationen handhas av respektive tillsynsmyndighet efter samråd med övriga berörda tillsynsmyndigheter

Alternativet innebär att berörda myndigheter *åläggs att samråda* om viktigare beslut beträffande arbetet med att auktorisera laboratorier. Berörd central myndighet auktoriserar efter samråd med övriga auktorisationsmyndigheter laboratorier inom myndighetens verksamhetsområde.

Det bör i detta alternativ åligga auktorisationsmyndigheterna att

- periodiskt utge en gemensam förteckning över auktoriserade laboratorier
- fortlöpande, efter rapportering, registrera sådana förändringar vid laboratorierna som kan ha betydelse för bedömning av auktorisationen
- föra förteckning över föreskrivna eller rekommenderade analysmetoder m. m. samt vid förfrågan lämna information om dessa.

11.3.2 *Alternativ 2: Auktorisationen handhas av en auktorisationsnämnd*

Alternativet innebär att en särskild *auktorisationsnämnd* inrättas för att administrera och samordna auktorisationen. Nämnden beslutar om auktorisation av regionala och andra uppdragslaboratorier efter fastställda anvisningar vilka utarbetas av berörda myndigheter och samordnas av nämnden.

Nämnden bör vara sammansatt av en av regeringen utsedd ordförande, en representant för vardera berörd myndighet f. n. lantbruksskyddet, livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen, samt – för i första hand informationsutbyte – en representant för provcentrum vid statens provningsanstalt. Vid behov kan särskild expertis från exempelvis övriga berörda centrallaboratorier (OHA, SBL, SLL, SVA) knytas till nämnden. Auktorisationsnämnden kan av praktiska skäl knytas till endera livsmedelsverket eller naturvårdsverket.

11.3.3 *Alternativ 3: Auktoriserad provplats*

Alternativet innebär att laboratorierna har möjlighet att bli *auktoriserade provplatser* i enlighet med gällande föreskrifter för riksprovplats m. m. (jfr avsnitt 4.6).

Auktoriserad provplats utses av statens provningsanstalt (SP) som också utfärdar föreskrifter för och utövar tillsyn över dess verksamhet. Möjligheterna att ge sådan auktorisation har hittills utnyttjats mycket restriktivt. Rådet för provning och kontroll, som biträder SP i principiella frågor om riksprovplatser och auktoriserade provplatser, har bl. a. uttalat att det bör föreligga ett allmänt intresse för att auktorisation ges inom ett visst område. Andra krav är t. ex. att auktorisationsområdet klart kan avgränsas vad gäller *provningsobjekt* och *provningsmetoder* samt att verksamheten kan övervakas effektivt och tillförlitligt.

Som framgått av avsnittet 4.6 har SP utarbetat förslag till auktorisering på ett område där man funnit särskilda skäl att göra undantag från huvudprincipen att officiell provning skall utföras av riksprovplats.

11.3.4 *Alternativ 4: Riksprovplats*

En *riksprovplats* är ett organ som enligt lagen (1974:896) om riksprovplatser m. m. ensamt ges ansvar för all *officiell provning* av ett *objekt* eller inom ett *objektområde*, oavsett om en eller flera myndigheter föreskrivit om provningen. Genom denna objektindelning uppnår man en klar ansvarsfördelning. Riksprovplatsens monopolställning underlättar vidare planering och dimensionering av verksamheten så att man kan utnyttja resurserna eff-

ektivt. I lagen sägs också att riksprövplats skall vara organ som kan antagas utföra officiell provning på ett opartiskt och sakkunnigt sätt. (Se även avsnittet 4.6).

Alternativet motsvarar i princip det under avsnittet 12.3.3 diskuterade organisationsalternativet med ett *rikstäckande laboratorieföretag med ensamrätt*. All offentlig kontroll förutsätts i detta alternativ ske i samhällets regi.

11.4 Utredningens förslag i auktorisationsfrågan

LAB 76 har ingående prövat de i föregående avsnitt upptagna alternativen för auktorisation av regionala och andra laboratorier. Närmast till hands synes ligga att för auktorisation av laboratorier inom utredningsområdet utnyttja gällande lagstiftning om riksprövplatser. Vid tillkomsten av lagen (1974:896) om riksprövplatser m. m. anförde föredragande departementschef i proposition (prop. 1972:54) angående organisationen av officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet m. m. bl. a. följande: "Jag finner det naturligt att den officiella provnings- och kontrollverksamheten, som bedrivs inom de flesta samhällsområden, sker i skilda och olikartade former och på lämpligt sätt anpassas till förhållandena inom varje tillämpningsområde. Motivet för verksamheten är dock gemensamt, nämligen strävan att skydda liv, hälsa och egendom. Därför bör all provnings- och kontrollverksamhet samordnas av SP på föreslaget sätt så långt det i samhällets intresse är effektivt och ekonomiskt. Med hänsyn till att verksamhetsområdet är så omfattande måste samordningsåtgärderna emellertid ske successivt. Därför är det motiverat att man på vissa områden såsom kontroll av livsmedel, läkemedel och fröer liksom inom miljövårdsområdet t. v. begränsar sig till informationsutbyte och samråd ---."

LAB 76 delar departementschefens uppfattning att provnings- och kontrollverksamhet bör samordnas så långt detta i samhällets intresse är effektivt och ekonomiskt. Enligt 1 § lagen om riksprövplatser m. m. är officiell provning sådan *teknisk* provning, kontroll och besiktning som är föreskriven i lag eller annan författning och som inte är egenkontroll. Exempel på sådan verksamhet är konstruktionsgranskning, typprovning, tillverkningskontroll och besiktning. Den officiella provningen och kontrollen är således idag begränsad till det tekniska fältet under det att LAB 76:s utredningsområde gäller analyser och undersökningar av huvudsakligen biologiskt material. Det är därför inte samhällsekonomiskt rimligt att tänka sig att bygga upp behövlig sakkunskap vid statens provningsanstalt på dessa områden. Sakkunskapen måste därför även fortsättningsvis hämtas vid de berörda centrala myndigheterna och vid vissa centrallaboratorier. LAB 76 anser att den nämnda analys- och undersökningsverksamheten av huvudsakligen biologiskt material inte utan vidare kan likställas med den tekniska verksamhet som idag bedrivs vid riksprövplatser och auktoriserade provplatser inom ramen för ifrågavarande lagstiftning.

På den officiella provningens och kontrollens område indelas verksam-

heten i klart definierade *objektområden* för vilka viss riksprovplats ansvarar (jfr tabell 4.2). Inom LAB 76:s utredningsområde finns ett stort behov av att kunna variera auktorisationens utformning beroende på undersökningarnas art. Det är därför svårt att finna klara och entydiga områdesbeskrivningar motsvarande de nämnda objektområdena.

Slutligen vill LAB 76 erinra om att riksprovplatser och auktoriserade provplatser har en beslutsfunktion som helt saknas vid de av utredningen berörda auktoriserade (regionala) laboratorierna. Dessutom får det regionala laboratoriet ett väsentligt bredare verksamhetsfält än vad en enskild riksprovplats eller auktoriserad provplats har.

LAB 76 anser att vissa fördelar visserligen skulle kunna uppnås genom att statens provningsanstalt som central administrativ myndighet meddelade auktorisation, men anser samtidigt att införandet av denna ytterligare myndighet skulle komma att komplicera verksamheten avseende såväl auktorisation som tillsyn av laboratorier. LAB 76 betraktar det därvidlag som ofrånkomligt med en ökad administration och därmed ökade kostnader vilket undvikes om berörda centrala tillsynsmyndigheter kan utnyttja egna resurser. LAB 76 anser det emellertid vara önskvärt att vissa delar av statens provningsanstalts regelsystem på området kan utnyttjas vid den framtida auktoriseringen av laboratorier.

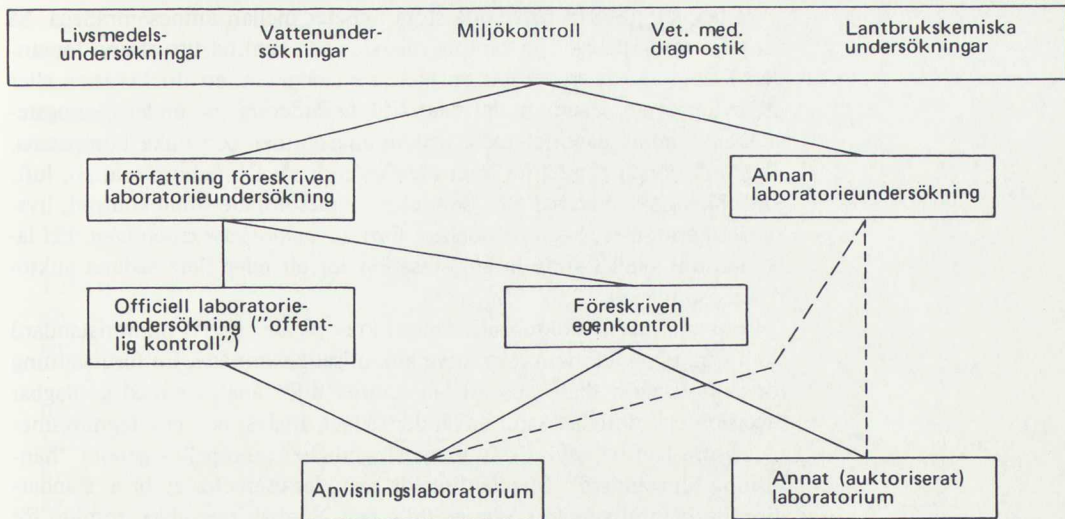
LAB 76 anser för sin del att övervägande skäl talar för att *auktoriseringen* bör utföras av den för respektive verksamhetsområde ansvariga centrala tillsynsmyndigheten, f. n. lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk (jfr figur 6.12).

LAB 76 förordar därför alternativ 1 i vilket auktorisationen handhas av den berörda centrala myndigheten. Man undviker på detta sätt att tillskapa ytterligare byråkrati. I stället bör, enligt LAB 76, ett samrådsförfarande organiseras berörda myndigheter emellan. Något särskilt kontaktorgan (samrådsgrupp eller liknande) torde således inte vara erforderligt.

De berörda myndigheterna bör åläggas att i respektive författningssamling publicera de krav eller normer som av myndigheten fastställts för auktorisation av regionala och andra uppdragslaboratorier jämte en förteckning över sådana auktoriserade laboratorier. För att verksamheten skall fungera krävs att myndigheterna har enhetliga auktorisationsnormer och tillsynsformer samt att de där det är möjligt verkar för gemensamma metoder.

LAB 76 förordar sammanfattningsvis att följande riktlinjer bör gälla ifråga om auktorisation av laboratorier (se även figur 11.1):

- ☐ Med *auktoriserat laboratorium* bör avses sådant laboratorium som av central myndighet har bedömts vara kompetent för viss typ av laboratorieundersökning inom myndighetens ansvarsområde.
- ☐ Auktorisationsförfarandet skall tillgodose samhällets krav på en kvalitativt godtagbar laboratorieverksamhet och vara konsumentvägledande.
- ☐ Den centrala myndigheten bör anvisa regionala och lokala tillsynsmyndigheter vilka auktoriserade laboratorier som i första hand skall anlitas i tillsynsverksamheten.
- ☐ Med *anvisningslaboratorium* bör avses auktoriserat laboratorium i vilket stat eller kommun har inflytande och som utför sådan laboratorieundersökning som föreskrivits i lag eller annan författning.

- Anvisningslaboratorium skall vara organ som kan utföra officiell laboratorieundersökning på ett opartiskt och sakkunnigt sätt. Anvisningslaboratorium får därför ej bedriva kontroll på område där jäv kan uppkomma.
- För auktoriserat laboratorium bör meddelas ett eller flera auktorisationsområden (ämnesområden).
- Om det är påkallat för att tillgodose samhällets behov av laboratorieservice bör auktorisationsmyndigheten som villkor för auktorisation få ange att ett laboratorium skall vara skyldigt att utföra undersökningar inom visst ämnesområde.
- Anvisningslaboratorium kan, om så anses påkallat, åläggas att hålla viss jourverksamhet och att i vissa fall vid anmodan av tillsynsmyndighet ge förtur åt undersökningar för myndighetens räkning.
- Berörd central myndighet utövar tillsyn över verksamheten vid auktoriserat laboratorium.
- Auktorisation meddelas för viss tid eller tills vidare.
- Beslut varigenom auktorisation har meddelats bör kunna återkallas, när angiven förutsättning för auktorisation ej längre föreligger eller det i övrigt finns särskild anledning härtill.

Figur 11.1 Laboratorieundersökningar inom LAB 76:s utredningsområde.

11.5 Riktlinjer för auktorisation och tillsyn

11.5.1 Auktorisation

För erhållande av auktorisation bör ställas krav på att ett laboratorium har en tillfredsställande förmåga att

- 1) utföra analyser
- 2) bedöma resultaten.

På laboratoriesidan råder ofta stora likheter mellan ämnesområdena. Så utnyttjas exempelvis ofta samma metoder och samma utrustning för undersökning av vatten oavsett om det är ett råvatten, ett dricksvatten eller ett avloppsvatten som undersöks. Vid utvärdering av undersökningsresultaten fordras däremot olika bedömningsnormer och olika kompetens. Auktorisationen bör därför vara indelad efter såväl medium (vatten, luft, jord, biologiskt material etc.) som efter ämnesområde (miljökontroll, livsmedelskontroll etc.) och meddelas i form av *auktorisationsområden*. Ett laboratorium skall kunna få auktorisation för ett eller flera sådana auktorisationsområden.

I princip innebär auktorisationen ett krav på att en viss minimistandard skall vara uppfylld inom respektive auktorisationsområde. En förutsättning för auktorisation skall vara att laboratoriet utför analyser med godtagbar precision och riktighet samt använder sådana analys- och provtagningsmetoder som kan ha anvisats av tillsynsmyndighet exempelvis genom "hänvisning till standard". Standardiserade metoder utarbetas av bl. a. standardiseringskommissionen i Sverige (SIS) och Nordisk metodikommitté för livsmedel (NMKL).

Laboratorier som utför uppdrag mot ersättning – uppdragslaboratorier – bör ha skyldighet att mottaga prover för analys och ev. åtföljande utvärdering av analysresultaten inom auktorisationsområdet. Auktorisationen löper tills vidare och bör kunna omprövas om förändringar sker i de förhållanden på vilka auktorisationen grundats. Auktorisation förutsätter vidare en fortlöpande tillsyn av laboratorierna.

För auktorisation krävs i första hand en prövning av

- ☐ personalens kompetens
- ☐ laboratoriets lokaler och utrustning
- ☐ laboratoriets analysmetoder.

Ett auktoriserat laboratorium bör ha skyldighet att

- ☐ efter myndighets anvisning mottaga prover för analys inom auktorisationsområdet
- ☐ delta i centrala myndigheters eller vissa centrallaboratoriets interkalibreringar
- ☐ rapportera om verksamheten enligt fastställda krav
- ☐ i förekommande fall använda enhetliga (standardiserade) metoder
- ☐ i förekommande fall utvärdera analysresultat enligt fastställda bedömningsnormer.

Det auktoriserade laboratoriet bör förvara handlingar som rör undersökningsverksamheten (kopior av analysbevis m. m.) i minst fem år.

Kostnaden för auktorisering kan i princip täckas på två sätt; genom avgifter eller via anslag till auktorisationsmyndigheten. Således finns, inom ramen för officiell provning och kontroll, fastlagt att riksprövplats skall lämna bidrag till den centrala förvaltningsmyndighetens kostnader och att auktoriserad provplats skall ersätta kostnaderna för auktorisationen. Detta gäller såväl statens provningsanstalts kostnader för behandling av auktorisationsansökan som de löpande kostnaderna för administration och tillsyn.

LAB 76 anser för sin del att en *schablonavgift* bör uttagas för att täcka direkta kostnader i samband med auktoriseringen. Vidare bör den i auktorisationen inbegripna interkalibreringsverksamheten utföras av det auktoriserade laboratoriet utan kostnad för tillsynsmyndigheten (centrallaboratoriet).

11.5.2 Tillsyn

Tillsyn av auktoriserade laboratorier syftar i första hand till att på olika sätt stödja dessa laboratoriers verksamhet i avsikt att få godtagbara och jämförbara resultat från undersökningarna.

LAB 76 har prövat möjligheten av en regional tillsyn av laboratorier. Med hänsyn till bl. a. utvecklingen mot större laboratorier och alltmer kvalificerad laboratorieverksamhet anser LAB 76 emellertid att tillsynsfunktionerna även fortsättningsvis skall ligga på central nivå och, efter harmonisering av tillsynsformerna, utövas av de centrala myndigheterna med assistans av övriga berörda centrallaboratorier inom respektive område. (Tillsynsmyndigheter och centrallaboratorier inom respektive verksamhetsområde framgår av figur 6.12.) Den tillsyn som utövas av respektive myndighet eller centrallaboratorium bör även fortsättningsvis utgöras av teknisk information samt inspektion, interkalibrering och metodutveckling. Beträffande metodarbetet synes en samordning myndigheterna emellan vara motiverad för att så långt som det är möjligt få till stånd gemensamma analysmetoder.

En samordning mellan myndigheterna även beträffande övriga tillsynsfunktioner bedöms vara nödvändig. LAB 76 anser därför att en eller möjligen flera *samverkansgrupper* med företrädare för berörda myndigheter bör skapas. Redan idag existerar som tidigare nämnts en sådan samverkansgrupp för vissa vattenfrågor.

11.6 Offentlig vattenkontroll

11.6.1 "Vatten" och ansvariga vattenmyndigheter

Tidigare i betänkandet har behandlats vissa frågor rörande konsumtionsvatten (avsnitten 4.3, 5.3 och 6.3).

Att "vatten" och vattenkontroll inte uteslutande är en fråga om konsumtionsvatten framgår i någon mån av följande provkarta över "vatten" i olika sammanhang och för olika ändamål: avloppsvatten, badvatten, brunnsvatten, dagvatten, dricksvatten, grundvatten, hushållsvatten, konsumtionsvatten, kylvatten, markvatten, matarvatten, naturvatten, processvatten, recipientvatten, renvatten, råvatten, spillvatten, tvättvatten, vattenledningsvatten, ytvatten. Vissa av begreppen är mer eller mindre synonyma, medan andra är överordnade t. ex. konsumtionsvatten (dvs. vatten för konsumtion) som innefattar såväl dricksvatten som annat hushållsvatten. Vattnets alla användningsområden och den mångfald aspekter som därmed kan läggas på vatten har medfört att det centrala ansvaret för vattenfrågor har hamnat hos flera myndigheter och att bestämmelser om vatten därför återfinns i flera myndigheters författningssamlingar.

Frågor om *konsumtionsvatten* regleras genom hälsovårdsstadgan (1958:663). Socialstyrelsen är central tillsynsmyndighet över hälsovårdslagstiftningens efterlevnad och har därför ansvaret bl. a. för konsumtionsvattenet.

Dricksvatten är enligt livsmedelslagen (1971:511) ett livsmedel. Central tillsynsmyndighet på livsmedelsområdet är statens livsmedelsverk. Emellertid innefattar begreppet konsumtionsvatten även dricksvatten. Som en konsekvens av detta stadgar 4 § livsmedelslagen, att "ifråga om vatten gäller denna lag endast i den mån den ej strider mot vad som är särskilt föreskrivet om vatten i annan författning". I livsmedelslagen förekommer även vissa särbestämmelser om vatten vid livsmedelshantering etc. (jfr avsnitt 4.3).

Beträffande *avloppsvatten* samt förorening av vattendrag, sjöar och andra vattenområden (*naturvatten*) finns bestämmelser i hälsovårdsstadgan och miljöskyddslagen (1969:387). Central tillsynsmyndighet på miljöskyddsområdet är statens naturvårdsverk.

Andra i vissa speciella vattenfrågor berörda myndigheter och institutioner är lantbruksstyrelsen, statens lantbrukskemiska laboratorium, statens bakteriologiska laboratorium (SBL), omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk (OHA) samt statens provningsanstalt.

Socialstyrelsen disponerar två centrallaboratorier för konsumtionsvattenkontroll (SBL och OHA) och ställer i övrigt krav på personlig behörighet för vattenundersökare.

Livsmedelsverket utövar tillsyn över de laboratorier som utför kontroll av *livsmedlet vatten*, dvs. förpackat (buteljerat) dricksvatten och sådant dricksvatten som används vid beredning och annan hantering av livsmedel.

Naturvårdsverket utövar viss tillsyn (t. ex. genom interkalibreringsverksamhet) över laboratorier som utför vattenanalyser på miljökontrollområdet.

Den regionala laboratorieverksamheten kan i princip drivas oberoende av antalet tillsynsmyndigheter. Med ökande antal tillsynsmyndigheter, som har att övervaka de auktoriserade laboratorierna inom områden som delvis berör varandra, ökar riskerna för dubbelarbete samtidigt som kostnaderna för bl. a. tillsynen ökar. Den uppdelning i myndighetsansvar som råder rörande "vatten" upplevs som otillfredsställande även från laboratieföretagens sida.

LAB 76 anser att flera fördelar skulle kunna vinnas genom att begränsa bestämmelserna om vatten till så få lagar och författningar som möjligt. Genom att minska antalet berörda myndigheter på central och även regional nivå minskas antalet kommunikationslinjer mellan myndigheter och auktoriserade regionala laboratorier och myndigheternas sammanlagda arbete med att auktorisera och utöva tillsyn över laboratorier minskas. Även för samordning av samhällets resurser måste det anses vara en fördel med ett begränsat antal myndigheter på vattenområdet.

Socialstyrelsen saknar idag egna laborativa resurser och replierar i huvudsak på naturvårdsverkets omgivningshygieniska avdelning och statens bakteriologiska laboratorium samt i viss mån även på statens livsmedelsverk. Frågor rörande metodutveckling och metodstandardisering behandlas av de nämnda centrala organen med laboratorieresurser i samverkan med bl. a. standardiseringskommissionen (SIS).

Interkalibrering är en viktig del i myndigheternas tillsyn av regionala

laboratorier. För närvarande initieras interkalibreringsverksamhet rörande vattenundersökningar både av socialstyrelsen och naturvårdsverket. Från laboratoriehåll har framförts önskemål om att den i sig värdefulla interkalibreringsverksamheten kan utföras av så få myndigheter som möjligt. Viss samordning mellan verken föreligger redan idag genom en etablerad samverkansgrupp för vattenfrågor.

Ansvar för den samlade vattenkontrollen åvilar idag två departement; jordbruksdepartementet och socialdepartementet. LAB 76 anser för sin del att det borde vara en organisatorisk fördel om det administrativa ansvaret för allt vatten kunde samlas inom ett enda departement.

Beträffande den centrala tillsynsmyndigheten för konsumtionsvattenkontroll säger Hälsovårdsstadgeutredningen (HSU) i sitt betänkande (SOU 1978:44) Kommunalt hälsoskydd:

HSU anser för sin del att ett ställningstagande till vilken myndighet som skall svara för den centrala tillsynen över kontrollen av konsumtionsvatten bör anstå till dess ytterligare förutsättningar är kända. HSU avser härmed att de ställningstaganden, som tas av den särskilda departementala grupp som f. n. utreder frågan om OHA:s framtida organisationstillhörighet samt av Lab-76, är av väsentlig betydelse för ett avgörande av denna fråga. Med hänsyn härtill lämnar HSU frågan om central tillsynsmyndighet i förevarande hänseende öppen.

LAB 76 vill för sin del påtala de principiella olägenheter som råder med nuvarande ansvarsfördelning mellan såväl departement som centrala myndigheter.

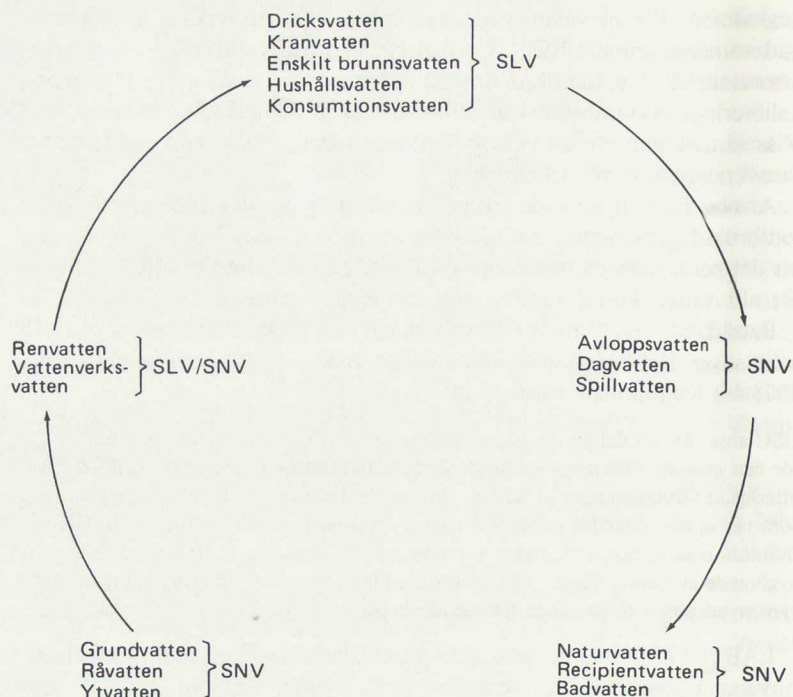
Från tekniska utgångspunkter och på laboratiemässigt rationella grunder finns, enligt vad som framgått, fördelar att vinna genom en ändrad ansvarsfördelning beträffande tillsynen över vatten och vattenlaboratorier.

Med utgångspunkt i de förhållanden utredningen har att beakta bör därför den centrala tillsynen över konsumtionsvattnet överföras till statens livsmedelsverk. Med anledning av att konsumtionsvatten i praktiken skall vara av dricksvattenkvalitet bör begreppet *konsumtionsvatten* ("vatten för konsumtion") i samband därmed ersättas med begreppet *dricksvatten* på vilket livsmedelslagen framgent bör äga full tillämpning. Statens livsmedelsverk bör åläggas att i epidemifrågor som berör dricksvatten samverka med stats-epidemiologen och socialstyrelsen på samma sätt som sker redan nu beträffande övriga livsmedel.

Samtidigt med att den centrala tillsynen över dricksvatten överförs på statens livsmedelsverk bör det övervägas om inte statens naturvårdsverk och statens livsmedelsverk gemensamt borde få ansvar för *vatten i allmän rörelse* (renvatten eller vattenverksvatten) medan ansvaret för *badvatten* (friluftsbad och bassängbad) borde falla på statens naturvårdsverk (se även figur 11.2).

Teknisk expertis på VA-området finns redan idag på naturvårdsverket medan livsmedelsverket i och med ett vidgat ansvar för dricksvatten kan komma att behöva tillföras viss expertis.

LAB 76 anser därvidlag att den kemiska sektionen vid OHA – f. n. med huvudansvar för frågor om konsumtionsvatten och badvatten – i huvudsak bör överföras till antingen naturvårdsverkets forsknings- och undersökningsavdelning eller till livsmedelsverkets undersökningsavdelning. LAB 76 anser

Figur 11.2 "Vatten" – Några förekommande begrepp och av LAB 76 föreslagna myndigheter inom området.

SLV = Statens livsmedelsverk
SNV = Statens naturvårdsverk

vidare att det är angeläget att den medicinska kompetens som finns vid OHA i övrigt även i fortsättningen kan utnyttjas av tillsynsmyndigheterna i speciella toxikologiska frågor.

11.6.2 Vattenundersökningar – opartiskhet och objektivitet

Angående vattenförsörjning och vattenundersökning anför Hälsovårdsstadgeutredningen (HSU):

Socialstyrelsen har i skrivelse till socialdepartementet den 25 november 1975 föreslagit ändringar i 32–34 §§ hälsovårdsstadgan. Skrivelsen har sedermera av regeringen överlämnats till HSU. Socialstyrelsens förslag innebär i huvudsak föreskrift om offentlig kontroll av vatten utförd av hälsovårdsnämnd och med skyldighet för vattenförsörjningsanläggningens ägare att ersätta kostnaden för provtagning och undersökning. Denna kontroll skulle ersätta den nuvarande skyldigheten för ägare av anläggning att vidta erforderliga åtgärder för undersökning av vatten. Socialstyrelsen föreslår också att frågor om provtagningsintervaller och provtagningsskyldighet som nu handläggs av socialstyrelsen skall handhas av länsstyrelsen. I förslaget ingår även en ändring av 35 § hälsovårdsstadgan av innebörd att den nuvarande behörighetsprövningen, som endast är knuten till person, också skall omfatta en prövning av laboratoriet, vad gäller storlek, standard och tillgång till biutrymmen. Vidare bör prövas att den

utrustning finns som krävs för att utföra analysarbetet i enlighet med utfärdade anvisningar. Regler för kontroll av vattnet när det når konsumenten föreslås ävenledes införda.

— — —

Som tidigare nämnts svarar huvudmannen för ett vattenverk själv för uttagandet av prov för vattenundersökning. Själva undersökningen av vattnets kvalitet i bakteriologiskt och fysikaliskt-kemiskt hänseende görs av undersökare som har meddelats särskild behörighet härför enligt regeringens bestämmelser (1969:37 m. fl.). Genom kopia av undersökningsresultatet från den behörige undersökaren får hälsovårdsnämnden kännedom om det undersökta vattnets kvalitet och därigenom underlag för att bedöma behovet av åtgärder från hälsovårdsnämnden. Detta förfarande synes ha fungerat i stort sett väl. Det förhållandet att den driftsansvarige själv kan välja tidpunkt för att ta vattenprov och i vissa fall själv utföra undersökning kan av allmänheten anses otillfredsställande. HSU anser att bestämmelser om kontroll, i enlighet med vad socialstyrelsen i sin under 8.4.1 nämnda framställning föreslagit, med krav på opartisk undersökning utan samband med fortlöpande intern- eller driftskontroll skall införas. Denna kontroll bör ske stickprovvis och utföras av miljö- och hälsoskyddsnämnden. Kontrollen bör omfatta såväl leveransställe (vattenverk eller motsvarande anläggning) som distributionsnät. Det sagda innebär dock inte att den föreslagna offentliga kontrollen skall ersätta nuvarande intern- eller driftskontroll. Syftet med den offentliga provtagningen och kontrollen är främst att med regelbundna intervall stickprovvis kontrollera att vattnet håller föreskriven standard.

HSU anser vidare att vattenundersökning bör utföras vid särskilt godkänt laboratorium.

Den offentliga kontrollen bör omfatta alla allmänna vattenanläggningar.

— — —

HSU föreslår sammanfattningsvis att den framtida kontrollen av konsumtionsvatten vid vattenverk m. m. sker enligt följande

1. Egenkontroll, varvid protokoll med undersökningsresultat efter anfordran sänds till miljö- och hälsoskyddsnämnd
2. Offentlig stickprovskontroll utförd av miljö- och hälsoskyddsnämnd vid både vattenverk och i distributionsnät
3. Undersökning av prov enligt punkt 2 vid godkänt laboratorium
4. Föreskrifter utfärdas rörande tillsatser till och främmande ämnen i konsumtionsvatten
5. Kostnaderna för den offentliga stickprovskontrollen ersätts av huvudmannen för eller ägaren av vattenverket m. m.

Vad gäller tillsyn av konsumtionsvatten föreslår HSU att miljö- och hälsoskyddsnämnd resp. länsstyrelse, liksom fallet är redan nu, även fortsättningsvis utövar den lokala resp. den regionala tillsynen.

LAB 76 delar HSU:s uppfattning i dessa stycken och anser att den framtida kontrollen av "konsumtionsvatten" vid vattenverk m. m. bör ske på det sätt HSU föreslagit. LAB 76 vill emellertid betona att den i punkten 3 omnämnda undersökningen av vatten enligt utredningens uppfattning skall utföras vid ett laboratorium som *auktoriserats* av både statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk.

LAB 76 vill i anslutning till punkten 4 erinra om att föreskrifter om tillsatser till och främmande ämnen i *livsmedel* redan föreligger i form av statens livsmedelsverks kungörelse om livsmedelstillsatser (SLV FS 1977:6) respektive om främmande ämnen i livsmedel (SLV FS 1977:7). Det bör därför övervägas om inte motsvarande bestämmelser rörande såväl dricksvatten (kranvatten) som vatten i allmän rörledning (vattenverksvatten) hör hemma i nämnda kungörelser. Enligt LAB 76:s uppfattning bör sådana bestämmelser utarbetas av statens livsmedelsverk i samråd med statens naturvårdsverk.

12 Förslag till organisation av regional laboratorieverksamhet

12.1 Huvudmannaskap. Samverkan. Lokalisering

Organisation av laboratorieverksamheten omfattar tre huvudfrågor:

- huvudmannaskapet för laboratorierna
- samverkan mellan laboratorierna
- laboratoriernas lokalisering.

12.1.1 *Huvudmannaskapet för laboratorierna*

Huvudmannaskapet för laboratorierna kan i princip vila på ett flertal myndigheter, organisationer och andra intressenter. Möjlighet att på olika sätt kombinera dessa föreligger också. Tänkbara huvudmän för laboratorieverksamheten är:

- staten
- landstingen/landstingsförbundet
- kommunerna/kommunförbundet
- företag med blandat ägarskap
- enskilda företag/enskilda personer.

12.1.2 *Samverkan mellan laboratorier*

Samverkan mellan laboratorier kan ske enligt olika principer. Här redovisas tre tänkbara samverkansformer:

- riksföretag
- fristående laboratorieföretag i samverkan
- fristående laboratorieföretag i konkurrens.

12.1.3 *Laboratoriernas lokalisering*

Principiellt kan fyra skilda strukturer för den framtida laboratorieorganisationen urskiljas:

- en regional laboratoriestruktur
- en länsvis laboratoriestruktur
- en lokal laboratoriestruktur
- en marknadsanpassad laboratoriestruktur med fri etablering.

12.2 Nuvarande laboratorieorganisation

En sammanställning av verksamheten vid befintliga laboratorier har gjorts i tabell 12.1. Av tabellen framgår att inom vissa analysområden likartade undersökningar utförs av en mångfald laboratorier med varierande ägarförhållanden och offentlig ställning.

Svelabs hittillsvarande inriktning på huvudsakligen veterinärmedicinsk diagnostik är ett resultat av företagets historiska utveckling. Bristande resurser för marknadsföring och investeringar har begränsat möjligheterna för en expansion av företaget. Svelab finns f. n. etablerat huvudsakligen i södra och mellersta Sverige. På vissa orter där Svelab är lokaliserat bedrivs även kommunal laboratorieverksamhet vilket sammantaget medfört viss överetablering. I andra fall har samarbete kunnat upprättas mellan Svelab och laboratorier tillhörande kommuner och hushållningssällskap. I södra och mellersta Sverige föreligger sammantaget en viss överkapacitet på laboratorieresurser, även om det i vissa fall kan vara svårt att få en del typer av analyser utförda vid vissa tillfällen.

I många kommuner upplevs laboratoriefrågan som komplicerad. Bl. a. känner man osäkerhet över hur man skall tillgodose behovet av laboratorieresurser för den offentliga livsmedelskontrollen. Detta hindrar dock inte att man på många håll har löst laboratoriefrågan för livsmedelskontroll på ett rationellt och ändamålsenligt sätt. Osäkerheten i etableringsfrågorna gäller även beträffande privata, kommunala och statligt ägda vattenlaboratorier och medför risk för dubbetableringar alternativt ingen etablering

Tabell 12.1 Verksamhet vid befintliga laboratorier

	Livs- medels- under- sök- ningar	Vatten- under- sökningar enl. hälso- vårds- stadgan	Vatten- under- sökningar enl. miljö- skyddslag- stiftningen	Special- undersök- ningar för miljö- kontroll	Lantbruks- kemiska undersök- ningar	Veterinär- medicinska undersök- ningar	Kött- besikt- ningar
<i>Offentliga uppdragslab.</i>							
Svelab	*	*	*			* *	*
Kommunala	* *	*	*	*		*	
Lantbrukskemiska stationer och SLL	*	*	*	*	**		
Kontrollslakterilab.						*	* *
<i>Övriga uppdragslab.</i>		*	* *	* *		*	
<i>Egenkontrolllab.^a</i>							
Industrier	* *		* *	*			
Kommuner		* *	*	*			
<i>Centrallab.</i>							
Forskningslab. och branschinstitut	*		*	* *		* *	

* = utföres i liten omfattning

* * = utföres i stor omfattning

^a Med egenkontrolllab. förstås laboratorium som utför undersökningar för bl. a. föreskriven egenkontroll och intern driftkontroll.

inom vissa regioner. I somliga regioner föreligger i det närmaste en monopol-situation medan i andra regioner konkurrensläget möjliggör för laboratorieföretag att uteslutande utföra undersökningar i de fall de är företagsekonomiskt lönsamma. Vissa regioner kommer med nuvarande laboratorieorganisation även framdeles att ha en väl fungerande laboratorieverksamhet medan andra regioner kommer att ha en otillfredsställande eller orationell laboratorieverksamhet. En viss obalans mellan regionerna kommer därmed alltid att kvarstå. I extremfallet kommer laboratorieresurser att saknas eller också upprätthållas till mycket höga kostnader för samhället och enskilda.

Ett exempel på en otillfredsställande konkurrenssituation utgör de universitetsinstitutioner som bedriver rutinmässig uppdragsverksamhet utan att belastas med kostnader för lokaler och viss apparatur. Principerna för beräkning av ekonomisk bärighet överensstämmer då inte med dem som gäller för övriga laboratorieföretag. Dessa institutioner kan p. g. a. sina skenbart lägre kostnader hålla priserna på en lägre nivå och på så sätt få ett bättre konkurrensläge gentemot egentliga uppdragslaboratorier. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), riksrevisionsverket och andra ansvariga myndigheter har dock genom krav på förbättrad kostnadstäckning medverkat till att begränsa olägenheterna av denna verksamhet. (Se även avsnittet 15.9.)

Tillgången till laboratorieservice varierar mellan olika regioner. Den ojämna laboratorieservicen beror i första hand på skillnader i laboratoriernas storlek och därmed deras arbetsområde och servicemöjlighet, och inte nödvändigtvis på skillnad i kvalitet på utfört arbete. Tvärtom utför många små laboratorier ett gott arbete, men inom ett begränsat verksamhetsområde.

Alltmer komplicerade analyser krävs i första hand för miljökontrollen. Idag utnyttjas inte modern analysteknik i önskvärd utsträckning delvis beroende på mångfalden av små laboratorier, vilka saknar medel och underlag för att investera i kostnadskrävande teknisk utrustning.

Veterinärmedicinens företrädare anser emellertid att nuvarande laboratorieorganisation i stort sett uppfyller rimliga krav och önskemål. Även företrädare för miljövard och vattenkontroll anser att befintliga laboratorier i allmänhet utför ett gott arbete, men att detta sker under organisatoriska former som är splittrade.

Sammanfattningsvis kännetecknas den nuvarande regionala laboratorieverksamheten av:

- stor splittring i huvudmannaskap
- osäkerhet i etableringsfrågor
- olikheter i konkurrenssituationen
- ojämn laboratorieservice i olika regioner
- små laboratorieenheter.

Nuläget torde därför endast delvis uppfylla kravet på ändamålsenliga organisatoriska former för den regionala laboratorieverksamheten.

12.3 Övervägda alternativ

LAB 76 har ingående diskuterat flera alternativ till nuvarande organisation av laboratorieverksamheten. Utredningens ställningstagande i organisationsfrågan baseras på den principiella uppfattningen att endast ett *riksföretag*, där samhället har det huvudsakliga inflytandet, på sikt kan förena kraven på opartiskhet, effektivitet och kvalitet i verksamheten. I riks företaget uppnås möjligheter till laborieteknisk effektivitet i och med att disponibla resurser i hela landet kan tas i anspråk på ett rationellt sätt. Verksamheten kan därmed bedrivas till lägsta möjliga kostnader. Nödvändiga specialiseringar av laboratorier kan med fördel göras inom ramen för riks företaget samtidigt som förutsättningar skapas för att tillförsäkra verksamheten tillräcklig kompetens inom olika sektorer. Inom riks företaget bör man aktivt verka för att laboratorieenheterna på sikt blir av acceptabel storlek och att modern analysteknik utnyttjas. Enligt LAB 76 kommer därvid förutsättningar att skapas för att laboratorieverksamheten bedrivs rationellt så att kostnaderna för verksamheten för det allmänna och för den enskilde kan hållas på en godtagbar nivå.

LAB 76 är dock inte beredd att föreslå någon monopolställning för det tilltänkta företaget eller att företaget skulle få ställning som riksprovplats. Betydande kompetens finns idag i olika laborieföretag såväl enskilda som offentliga. Dessa företag utför också ett kvalitativt gott arbete och den kompetens som finns kan och bör inte ersättas omedelbart i ett nytt riks-företag.

LAB 76 har därför stannat för att den nya organisationen bör byggas upp successivt. Det är i detta sammanhang angeläget att betona att LAB 76 anser att några nya resurser i stort sett inte erfordras för verksamheten. Det gäller snarare att disponera de befintliga resurserna så att mesta möjliga samordningsvinster uppnås.

Svelab utför redan idag i vissa delar de uppgifter som här har skisserats. Det är därför lämpligt att låta Svelab utgöra stommen till det nya riks-företaget. Svelab behöver emellertid rekonstrueras och ges en delvis ny inriktning med bl. a. ökad kemisk kompetens. Ett rekonstruerat Svelab kombinerat med länsvisa (regionala) laboratorienämnder beskrivs under alternativ 1, vilket är utredningens huvudalternativ.

LAB 76 har även övervägt ett alternativ med länslaboratorier med ett decentraliserat ekonomiskt ansvar för verksamheten. Detta beskrivs under alternativ 2. Vidare har ett alternativ 3 som innebär en omedelbar övergång till ett riks-företag med ensamrätt övervägts. Även ett fjärde alternativ med fritt konkurrerande laborieföretag har diskuterats. Ett sådant alternativ skulle emellertid ej uppfylla de i kapitel 10 uppställda kraven på en från samhällets synpunkt godtagbar regional laboratorieverksamhet. LAB 76 anser nackdelarna med ett sådant alternativ vara så betydande att det inte kan ligga till grund för utredningens överväganden.

12.3.1 Alternativ 1: Rekonstruerat Svelab

Veterinärmedicinsk diagnostik har hittills utgjort basen för Svelabs verksamhet. Endast ca 3 % av totala antalet undersökningar utgörs av kemiska

undersökningar (jfr tabell 6.3). Kemiska livsmedelsundersökningar utförs f. n. endast vid Svelab i Jönköping, Kalmar och Luleå.

Begränsade utvecklingsmöjligheter, begränsade personella och ekonomiska resurser samt alltför stort beroende av djursjukdomsläget (salmonella) är idag Svelabs svaghet. Svelab bör därför ges en delvis ny och vidgad målsättning för verksamheten. Ny kompetens samt resurser inom främst miljökontrollområdet måste successivt tillföras företaget. Den växande volymen av miljöundersökningar har i stort sett gått till andra laboratorieföretag eller utförts av industriföretagen i egen regi. Inom miljökontrollområdet har behovet av främst utökad drift- och utsläppskontroll vid egna anläggningar bidragit till etablering av kommunala laboratorier. Många kommuner har av egen ambition och i osäkerhet om de krav som den nya livsmedelslagstiftningen medför ansett sig förorsakade att investera i egen laboratorieverksamhet. Ett rekonstruerat Svelab torde utgöra ett fördelaktigt alternativ för kommuner som nu står inför investeringar i sådan verksamhet. Även ett rekonstruerat Svelab kommer dock att behöva kompletteras med speciallaboratorier inom i första hand miljökontrollområdet.

För att grundlägga ett naturligt samarbete mellan kommunerna och Svelab bör Svelab få en förändrad ägarstruktur. LAB 76 anser att Svenska kommunförbundet bör ingå som en betydande intressent i Svelab för att bättre förankra kommunerna i företaget. Det kan finnas skäl att i samband därmed förutsättningslöst diskutera ägarförhållandena i Svelab. LAB 76 har diskuterat möjligheten av att Svenska kommunförbundet som företrädare för kommunerna får aktiemajoritet i företaget. Även med beaktande av att Svenska kommunförbundet i strikt juridisk mening inte har ställning som myndighet utan i stället utgör ett gemensamt intresse- och serviceorgan för kommunerna skulle det allmänna därmed förbli huvudintressent med det direkta ansvaret för företagets utveckling.

LAB 76 anser det under alla förhållanden vara angeläget att det allmänna förblir huvudintresset i företaget och att staten och kommunerna har absolut majoritet i detsamma.

De slutliga ägarförhållandena bör dock fastställas efter förhandlingar mellan staten, kommunerna och näringslivet. En breddning av styrelsens kompetens bör bli en logisk följd av ändring i såväl verksamhet som ägarförhållanden.

För att genomföra den nödvändiga strukturrationaliseringen förutsätter LAB 76 att såväl kommunala som privata laboratorier efter förhandlingar kan överföras till Svelab och att andra samarbetsformer kan utvecklas med exempelvis vissa speciallaboratorier. Det bör åläggas Svelab att ta initiativ i dessa frågor. I förhandlingar inför en eventuell nybildning av Svelab måste de ekonomiska konsekvenserna av sådana strukturrationaliseringar belysas.

LAB 76 anser det vidare vara angeläget att verksamheten kan ges en stark regional förankring förslagsvis inom den administrativa enhet som länen utgör.

För att tillgodose behovet av samordning och planering av laboratorieverksamheten i länen bör man där inrätta särskilda planeringsgrupper i form av *länsvisa (regionala) laboratorienämnder*. Det ankommer närmast på länsstyrelsen att verka för att en sådan kommer till stånd i respektive län. I nämnden bör ingå företrädare för statliga och kommunala myndigheter

samt för industri och lantbruk. En nämnd sammansatt på detta sätt bör kunna ge laboratorieverksamheten en stark regional förankring samtidigt som den utgör ett stöd för verksamheten. Laboratorienämndens funktion bör vara enbart rådgivande. Nämnden fungerar lämpligen som kontaktorgan mellan laboratorier, myndigheter och övriga intressenter, samt verkar för en samordning av laboratorieverksamheten inom länet och vid behov även med andra län.

Vid sidan av dessa länsvisa (regionala) laboratorienämnder kan riksföretaget tillskapa företagsinterna kontaktgrupper knutna till laboratorierna. Det ankommer självfallet på riksföretaget att ange arbetsuppgifter och mandat för dessa organ.

Alternativets *fördelar* är att man successivt bygger ut en inom vissa sektorer redan etablerad och väl fungerande verksamhet till att omfatta flera ämnesområden. Man får ett företag som täcker stora delar av landet och som kan ges ett visst ansvar för att laboratorieresurser finns disponibla över hela riket. En utjämning av taxor mellan olika regioner möjliggörs även. Väletablerad kommunal och privat laboratorieverksamhet kan på sikt samordnas med Svelab.

Alternativets *nackdelar* är att det under överskådlig tid inom den offentliga sektorn kommer att finnas laboratorier med olika huvudmän. Risk föreligger att man på mindre, kommunala laboratorier utför alla undersökningar som är ekonomiskt lönsamma medan Svelab får ta de "icke-lönsamma".

12.3.2 Alternativ 2: Länslaboratorier

I detta alternativ förutsätts kommunerna inom ett län tillsammans finna organisatoriska former för en samverkan i laboratoriefrågan. Laboratorieverksamheten i varje län organiseras för respektive läns behov. Beroende på bl. a. länens näringslivsstruktur och storlek kommer laboratorierna att bli olika stora och få varierande inriktning av verksamheten. Behov föreligger därför att över länsgränserna anlita andra länslaboratorier eller speciallaboratorier. Vissa län har en sådan geografisk belägenhet att trots tillfredsställande underlag etablering av ett länslaboratorium skulle medföra överkapacitet. Inom vissa ämnesområden kan med fördel laboratoriebehovet tillgodoses genom överenskommelser med annat laboratorium. Exempel härpå utgör undersökningar inom lantbrukskemi, veterinärmedicin och miljökontroll. Genomsnittligt kommer laboratoriestorleken att bli mindre än i alternativ 1. Länslaboratorierna bör ha ett primärkommunalt huvudmannaskap, vilket medför att Svelab upphör som företag och att företagets laboratorier överförs till kommunalt ägande. Det är emellertid angeläget att förutsättningarna för en rationell veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet bibehålls. Staten och jordbruksnäringen i de regioner där veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet är påkallad skulle då behöva sluta avtal med länslaboratorierna angående veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet, beredskap och övriga frågor som sammanhänger med den veterinärmedicinska diagnostiken.

Laboratorieverksamheten kan i kommunal regi bedrivas under olika organisatoriska former:

- 1) Verksamheten bedrivs under de förutsättningar som reglerar sedvanlig kommunal verksamhet i den kommun där laboratoriet är beläget. Övriga kommuner i länet tillförsäkras inflytande genom avtal.
- 2) Verksamheten bedrivs i ett kommunal bolag med samtliga kommuner i länet som delägare. Organisationsformen medger, om det anses lämpligt, att andra intressenter genom andelar tillförsäkras inflytande i bolaget.

Ett länslaboratorium behöver ej nödvändigtvis vara beläget i en lokal-mässig enhet. Genom länslaboratoriet kommer dock samtliga offentliga laboratorieresurser inom länet att samordnas. För att även i övrigt samordna länets laboratorieverksamhet bör en *laboratorienämnd* bildas (jfr avsnitt 12.3.1).

Kedjan provtagning-analys-utvärdering får genom länslaboratorierna en fast regional förankring. En viss laboratoriekompetens, vilken kan utnyttjas av olika myndigheter i länet, kan också upprätthållas i stort sett i varje län. I detta alternativ förutsätts att de regionala laboratorierna kan behöva kompletteras med privata och offentliga speciallaboratorier inom i första hand miljökontrollområdet.

Ett laboratorietekniskt samarbete mellan länslaboratorierna förutsätts. Exempelvis kan ett visst länslaboratorium utöver standardanalyser inriktas även på lantbrukskemiska undersökningar och ett annat på kvalificerade biologiska analyser inom miljökontrollområdet. Inrättande av ett *centralt samordnande organ* kan i detta alternativ visa sig ändamålsenligt. Ett sådant organ bör samordna

- laboratoriernas kapacitetsutnyttjande
- fortbildning och vidareutbildning av laboratoriepersonal
- andra gemensamma frågor.

Alternativets *fördelar* är att man får en laboratorieverksamhet som har en stark förankring länsvis och som bygger på befintliga resurser. Det ekonomiska ansvaret för laboratorieverksamheten decentraliseras vilket medför ökade möjligheter för kommunerna att styra såväl verksamhetens innehåll som ekonomi. Vidare skulle huvudmannaskapsfrågan kunna få en rationell och enhetlig lösning i och med att kommunerna ges ett direkt ansvar för den regionala laboratorieverksamheten.

Alternativets *nackdelar* är dels att landets samlade resurser på laboratoriesidan förblir splittrade med övervägande små laboratorieenheter och med bristfällig samordning dels att en för den veterinärmedicinska diagnostiken väl fungerande laboratorieorganisation (Svelab) slås sönder.

12.3.3 Alternativ 3: Ett rikstäckande laboratieföretag med ensamrätt

All offentlig kontroll förutsätts i detta alternativ ske i samhällets regi. Förslaget innebär att Svelab bildar stommen till ett riksomfattande laboratieföretag med ensamrätt och med laboratorier där det från samhällsekonomisk synpunkt är motiverat. För att kunna genomföra detta krävs att Svelab får erforderliga ekonomiska resurser att omedelbart lösa in befintliga laboratieföretag. Dessutom krävs en ändring i gällande lagstiftning bl. a. på miljövårdsområdet för att erhålla nödvändigt författningsstöd för denna

form av offentlig kontroll.

Detta alternativ motsvarar i princip utredningens auktorisationsalternativ 4: Riksprovplats (jfr avsnitt 11.3.4).

Alternativet *fördelar* är att laboratorieverksamheten omedelbart kan organiseras så att hela landet kan erbjudas en rimlig service. Kostnaderna fördelas så att undersökningsavgifterna blir lika i hela landet. Inom företaget kan man fördela olika undersökningar så att personal och utrustning utnyttjas på bästa sätt.

Alternativets *nackdelar* är att det kommer att krävas stora investeringar för att etablera företaget. Alla berörda kommuner kan knappast förväntas vilja medverka till att de kommunala laboratorierna ingår i ett riksföretag. Viss kompetens som för närvarande upprätthålls i enskilda konsultföretag kommer att undandras funktioner i den offentliga kontrollen, kompetens som det på sikt blir både svårt och för samhället dyrbart att ersätta. LAB 76 anser att det för närvarande saknas förutsättningar att lägga alternativet till grund för organisation av den regionala laboratorieverksamheten.

12.4 Utredningens förslag i organisationsfrågan

LAB 76 förordar att alternativ 1 läggs till grund för den framtida organisationen av den regionala laboratorieverksamheten. Den föreslagna laboratorieorganisationen i kombination med länsvisa (regionala) laboratorienämnder och med föreslagen auktorisation av laboratorierna bör enligt LAB 76 tillgodose samhällets behov av och krav på denna verksamhet.

Om LAB 76:s förslag i organisationsfrågan godtas bör staten ta initiativ till att förhandlingar om ett rekonstruerat Svelab kommer till stånd med övriga intressenter i Svelab och med Svenska kommunförbundet. De närmare förutsättningarna för rekonstruktionen bör behandlas i dessa förhandlingar. Vidare är det enligt LAB 76 angeläget att de nya ägarna i största möjliga utsträckning förutsättningslöst får bygga upp det rekonstruerade företaget.

12.5 Miljöskyddsutredningens överväganden och förslag i laboratoriefrågan

Inom ramen för utredningen (Jo 1976:06) om översyn av miljöskyddslagstiftningen har övervägts bl. a. frågor rörande organisation av besiktning och recipientkontroll inom tillsynen enligt miljöskyddslagen. Utredningen har i ett delbetänkande (SOU 1978:80) Bättre miljöskydd I, redovisat alternativ till nuvarande ordning. I en bilaga till betänkandet diskuteras uppläggning av undersöknings- och mätverksamhet medelst bl. a. en "*riksprovplats för miljön*" bestående av ett antal (3–6) regionala laboratorier. Enligt miljöskyddsutredningens uppfattning finns det även andra alternativ för organisation av sådan verksamhet. Arbetet kan således ske i bolagsform ("AB Svensk Miljökontroll"), rymmas inom statens naturvårdsverk eller

inom ett institut för miljöforskning uppbyggt med naturvårdsverkets laboratorier och institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) som bas. Miljöskyddsutredningens slutbedömning är att organisationsfrågan är så komplicerad att den bör bli föremål för särskild utredning.

Beträffande de tänkta regionala laboratorierna inom ramen för en "riksprovplats för miljön" anser LAB 76 att de förslag till auktorisation av laboratorier samt organisation av regional laboratorieverksamhet vilka redovisats av LAB 76 (jfr. avsnitten 11.4 och 12.3.1) bör ligga till grund för den regionala laboratorieverksamheten på miljöskyddsområdet.

LAB 76 har i sina förslag lagt särskild vikt vid behovet av att ha kapacitet för undersökningar inom flera ämnesområden sammanhållna vid de regionala laboratorierna och finner det olämpligt att genom en särskild riksprovplats för miljöundersökningar särskilja den laboratorieverksamhet som därvid erfordras.

I den nämnda bilagan till miljöskyddsutredningens betänkande sägs vidare:

Systemet med riksprovplatser för officiell provning är intressant när det gäller formerna för anlåtande av särskild expertis för undersöknings- och mätverksamhet inom besiktning och recipientkontroll enligt miljöskyddslagen. En organisation med riksprovplatssystemet som förebild skulle inom området

- täcka behovet av besiktning och recipientkontroll inom landet
- ansvara för att verksamheten bedrivs sakkunnigt, effektivt och objektivt
- ansvara för att den som utför besiktning och recipientkontroll har den kunskap och erfarenhet som behövs
- ansvara för att utrustning som används är lämplig och tillförlitlig
- upprätta och på begäran tillhandahålla skriftliga beskrivningar av de metoder som tillämpas
- på lämpligt sätt sprida kännedom om erfarenheter av allmänt intresse som vunnits
- i den mån erfarenheterna från besiktning och miljökontroll ger anledning till åtgärder särskilt uppmärksamma myndigheterna på detta
- genom egen forskning och utvecklingsverksamhet eller på annat lämpligt sätt säkerställa att verksamheten på sikt kan bedrivas sakkunnigt och effektivt.

LAB 76:s förslag i auktorisations- och organisationsfrågorna torde tillgodose de sex första kraven.

Beträffande den föreslagna skyldigheten att uppmärksamma myndigheterna på anmärkningsvärda iakttagelser anser LAB 76 att en sådan skyldighet är svår att förena med kravet på objektivitet. En anmälningsskyldighet av detta slag skulle också försvåra det förtroendefulla samarbetet mellan de regionala laboratorierna och avnämarna, ett samarbete som är viktigt att åstadkomma för att på ett tidigt stadium kunna spåra olika missförhållanden även utanför den officiella provningen. Anmälningsskyldigheten bör därför vila på inlämnaren.

LAB 76 anser det vidare inte vara realistiskt att kräva forskning och utvecklingsverksamhet vid de regionala laboratorierna. Sådan verksamhet bedrivs nu vid universitet och andra forskningsinstitutioner samt på centrallaboratorier vid vissa myndigheter. Det bör ingå i tillsynsmyndighetens ansvar att föra ut relevanta forskningsrön till de regionala laboratorierna.

Beträffande samordningsansvaret för den regionala laboratorieverksamheten inom miljökontrollområdet anser LAB 76 för sin del att detsamma bör åvila statens naturvårdsverk i egenskap av central tillsynsmyndighet på miljövårdsområdet.

13 Genomförandet av utredningens förslag

För behandlingen av de förslag som nu lagts fram föreslår LAB 76 följande uppläggning.

Efter sedvanlig remissbehandling bör vissa frågor kunna prövas omedelbart. Detta gäller främst frågan om konsumtionsvattenkontrollen där LAB 76 föreslår att hithörande regler skall brytas ut ur hälsovårdsstadgan och överföras till livsmedelslagen. Enligt vad LAB 76 erfarit bereds f. n. inom socialdepartementet de förslag som hälsovårdsstadgeutredningen lämnat (SOU 1978:44). I samband med översynen av hälsovårdsstadgan bör enligt LAB 76 prövas dels frågan om regler för konsumtionsvatten m. m. dels vilken eller vilka myndigheter som framdeles skall utöva tillsyn över verksamheten.

Även frågan om auktorisation m. m. bör kunna prövas omedelbart efter genomförd remissbehandling. I enlighet med vad som tidigare redovisats behövs vissa kompletteringar av gällande kungörelser och instruktioner för berörda myndigheter för att utredningens intentioner i detta avseende skall kunna realiseras. LAB 76:s förslag behöver således ur vissa rättsliga aspekter ytterligare bearbetas.

Beträffande utredningens förslag i organisationsfrågorna behöver dessa ytterligare konkretiseras. LAB 76:s förslag innebär som tidigare redovisats att AB Svensk laboratorietjänst (Svelab) skall ges en delvis ny inriktning av verksamheten samt att bolaget skall få en delvis ny ägarstruktur. Staten bör i denna fråga ta initiativ till förhandlingar med Svenska kommunförbundet och övriga intressenter i bolaget.

Om överenskommelse kan nås mellan nuvarande intressenter i Svelab och Svenska kommunförbundet bör det vara möjligt att förelägga riksdagen ett principförslag under 1979/80 års riksmöte.

I principförslaget bör frågan om den framtida organisationen av regional laboratorieverksamhet behandlas. Vidare bör riktlinjerna för det rekonstruerade bolaget fastställas. LAB 76 förutsätter att i princip inga nya medel utöver de för verksamheten normala investeringarna behöver tillskjutas för att genomföra utredningens förslag. Övriga av utredningen framlagda förslag kan prövas var för sig.

14 Författningsmässiga konsekvenser av utredningens förslag

LAB 76 har inte haft möjlighet att utarbeta förslag till de författningar som krävs för att genomföra de förslag om auktorisation m. m. som utredningen i föregående avsnitt har lagt fram. Frågor om de författningsmässiga konsekvenserna av olika förslag har dock behandlats under utredningsarbetet. Vissa överväganden i dessa frågor redovisas även i detta avsnitt. Redovisningen gör inte anspråk på att vara från juridisk-teknisk synpunkt fullkomlig.

Övervägandena i det följande gäller i huvudsak bara de författningsmässiga konsekvenserna av förslaget om auktorisation av laboratorier. En av utgångspunkterna är därvid att utredningens förslag beträffande vattenkontrollen genomförs och att statsmakterna såsom har sagts i föregående avsnitt tar ställning i den frågan i samband med prövningen av hälsovårdsstadgeutredningens förslag.

Den auktorisationsordning som LAB 76 föreslår finns redan på livsmedelslagstiftningens område. De laboratorier som nu utför sådana vattenundersökningar för vilka livsmedelsverket enligt LAB 76:s förslag blir ansvarig myndighet i stället för socialstyrelsen kommer sålunda att falla in under den ordning som nu råder på livsmedelslagstiftningens område. LAB 76:s förslag i auktorisationsfrågan kommer följaktligen att innebära en nyordning främst såvitt avser laboratorier som utför undersökningar på miljövårdsområdet och på de veterinärmedicinska- och lantbrukskemiska områdena. Det föreslagna auktorisationssystemet torde inte vara av den ingripande karaktär att det av konstitutionella skäl krävs bestämmelser i lag. Behövliga bestämmelser torde sålunda kunna meddelas av regeringen i en förordning. I denna bör inledningsvis anges att ett laboratorium som utför undersökningar på de här aktuella områdena efter ansökan skall kunna erhålla auktorisation för vissa slag av undersökningar under förutsättning att laboratoriet med hänsyn till personalens kompetens, den tekniska utrustningen och de använda analysmetoderna bedöms kunna utföra undersökningarna på ett i kvalitativt avseende godtagbart sätt.

Det bör överlämnas åt naturvårdsverket och lantbruksstyrelsen att, i likhet med livsmedelsverket, för respektive ansvarsområde meddela föreskrifter om de detaljerade krav som i skilda hänseenden bör ställas för att angivna förutsättningar skall kunna uppfyllas.

Regeringen bör föreskriva att auktorisationen skall meddelas för viss tid eller tills vidare och att återkallelse kan ske om förutsättningarna för auktorisationen inte längre är uppfyllda. Föreskrift bör vidare ges om att till

auktoriseringen kan knytas villkor. Såsom tidigare föreslagits kan sådant villkor innebära att ett laboratorium som får auktorisation skall vara skyldigt att utföra undersökningar inom visst ämnesområde. Även andra liknande villkor bör kunna förenas med auktorisationen.

I förordningen bör självfallet anges att fråga om auktorisation prövas av naturvårdsverket i fråga om undersökningar på miljövårdsområdet och av lantbruksstyrelsen i fråga om veterinärmedicinska och lantbrukskemiska undersökningar. Det bör vidare föreskrivas att respektive myndighet fort-löpande utövar tillsyn över att auktoriserade laboratorier fyller de krav som ställs på dem genom auktorisationen.

Vad LAB 76 i tidigare avsnitt föreslagit om anvisningslaboratorier kommer vid sidan av livsmedelsområdet främst att tillämpas på miljövårdsområdet där laboratorieundersökningar utgör en viktig del av tillsynen. I den här förutsatta regeringsförordningen bör bemyndigande ges även åt naturvårds-verket och lantbruksstyrelsen att i förekommande fall meddela föreskrifter om vilka laboratorier som i egenskap av anvisningslaboratorier skall utföra sådana undersökningar som utförs enligt föreskrift i författning eller föreskrift som har meddelats med stöd av författning.

I regeringens förordning bör vidare tas upp en bestämmelse som ålägger livsmedelsverket, naturvårdsverket och lantbruksstyrelsen att utfärda en *gemensam förteckning* över laboratorier som har fått auktorisation. Av sådan förteckning bör givetvis framgå vilket slag av undersökningar som auktorisationen avser.

Att även naturvårdsverket och lantbruksstyrelsen har tillagts uppgiften att auktorisera laboratorier bör anmärkas i instruktionen för respektive myndighet.

15 Utredningens förslag – konsekvenser för befintliga laboratorier

LAB 76 har förordat (jfr avsnittet 12.4) att utredningens alternativ 1 – rekonstruerat Svelab – läggs till grund för den framtida organisationen av den regionala laboratorieverksamheten.

I det följande redogörs för de tänkbara konsekvenserna för olika laboratorier (privata, kommunala, statliga) om utredningens förslag i organisationsfrågan lägges till grund för statsmakternas beslut.

15.1 AB Svensk laboratorietjänst

Enligt gällande bolagsordning för AB Svensk laboratorietjänst (se bilaga 4) har veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet hitintills utgjort basen i företagets verksamhet.

Vidgad kompetens huvudsakligen i kemi samt resurser främst för miljökontroll måste därför tillföras företaget.

Vissa andra konsekvenser för företaget har redan beskrivits under avsnittet 12.3.1. Ytterligare konsekvenser framgår av avsnitten nedan.

LAB 76 vill därutöver lämna följande förslag till en mera preciserad målsättning för det rekonstruerade företaget:

- ☐ Ett rikstäckande laboratorieföretag tillskapas med uppgift att ha det övergripande ansvaret för den regionala laboratorieverksamheten inom i första hand livsmedelskontroll, veterinärmedicinsk diagnostik och miljökontroll.
- ☐ Det rikstäckande laboratorieföretaget skall ge service till såväl stat och kommun som näringsliv, yrkesutövare av olika slag, organisationer och enskilda.
- ☐ Undersökningarna skall garanteras opartiskhet och objektivitet bl. a. genom ett ägarskap så utformat att det allmänna äger minst hälften av företaget.
- ☐ Riksföretaget måste få rationella driftsenheter av lämplig storlek och med ändamålsenliga lokaler som uppfyller krav på en säker och i övrigt godtagbar arbetsmiljö samt på utrustning och möjlighet att upprätthålla viss beredskap.
- ☐ En enhetlig taxa bör tillämpas över hela landet. Taxan skall ge full kostnadstäckning, och varje analyssektor bör i princip bära sin del av totalkostnaderna.

15.2 Kommunal laboratorier

Utredningens förslag om att på sikt inrätta ett riksföretag innebär för kommunernas del att ytterligare kommunala laboratorieresurser ej bör tillskapas samt att befintliga laboratorieresurser i kommunal ägo efter förhandlingar bör överföras till och inlemmas i riksföretaget. Riksföretaget bör åläggas att ta initiativ till förhandlingar i dessa frågor. Emellertid står det respektive kommun fritt att fatta beslut om befintliga laboratoriers framtida ställning. För kommunernas del bör emellertid effekten av ett rationellt utnyttjande av landets laboratorieresurser inom ramen för ett rikstäckande företag sammanlagt bli minskade kostnader för verksamheten genom de rationaliseringsvinster som erhålles. För kommuner som idag saknar laboratorieresurser förutsätter LAB 76 att förhandlingar med riksföretaget snabbt kommer till stånd för att tillgodose dessa kommuners behov av laboratorieservice.

Bedräffande den *offentliga kontrollen* av vatten vid kommunala vattenverk hänvisas till vad som anföras om vattenundersökningar i avsnittet 11.6.2.

Den *interna driftkontrollen* vid kommunala VA-verk förutsätts ske i hudsak enligt nuvarande principer.

15.3 Privata uppdragslaboratorier

Gruppen privata uppdragslaboratorier omfattar flera olika företagsformer såsom konsultföretag och rena uppdragslaboratorier med mer eller mindre specialiserad verksamhet.

Dessa företag utför undersökningar inom framför allt miljövårds- och konsumtionsvattenområdet. Vid konsultföretagen har man ofta god kompetens och avancerad utrustning för att utföra analyser eller större undersökningar.

Dessa privata uppdragslaboratorier eller företag med utpräglad specialkompetens förutsätts i princip kunna erhålla auktorisation.

Ett kontinuerligt utbyte av erfarenheter mellan de större konsultföretagens laboratedel och konsultdel är en förutsättning för båda verksamhetsgrenarnas positiva utveckling. Den kompetens som finns i privata konsultföretag bör därför enligt LAB 76 även fortsättningsvis kunna utnyttjas även inom ramen för myndigheternas kontroll genom en möjlighet för central eller regional tillsynsmyndighet att föreskriva att vissa specialundersökningar kan få utföras även vid icke-offentliga laboratorier. Om detta ej skulle befinnas önskvärt från statsmakternas sida blir konsekvensen att de privata konsultlaboratorierna endast får utföra "annan laboratorieundersökning" (jfr figur 11.1) varmed avses laboratorieundersökning som ej är föreskriven i författning.

Auktorisation inom miljövårds- och konsumtionsvattenområdet innebär skärpta krav på de laboratorier som i fortsättningen skall verka inom området. Den personliga behörigheten föreslås slopad och auktorisationen föreslås i stället gälla själva laboratoriet. Därvid kan det inträffa att vissa mindre laboratorieenheter inte kommer att uppfylla auktorisationsmyndigheternas krav.

Utrymmet för mindre laboratorier som framför allt utför rutinmässiga vattenanalyser beräknas minska. Vissa specialiserade uppdragslaboratorier kan efter förhandlingar inlemmas i Svelab och på så sätt medverka till en breddning av Svelabs verksamhet.

15.4 Kontrollslakterilaboratorier

Kontrollslakteriernas behov av laboratorieverksamhet kan där så befinner lämpligt tillgodoses av riks företaget. Svelab lämnar redan idag service åt ett antal kontrollslakterier. LAB 76 anser att en ytterligare utbyggnad av denna service bör vara möjlig även på andra ställen i landet. Det bör ankomma på Svelab att efter hand och tillsammans med laboratoriernas huvudmän pröva möjligheterna till samordning och effektivisering av verksamheten. Behovet av egna laboratorier vid kontrollslakterier torde därvid komma att minska.

15.5 Hushållningssällskapens lantbrukskemiska laboratorier

LAB 76 anser att ett samgående mellan Svelab och de av hushållningssällskapen ägda lantbrukskemiska stationerna i Kristianstad, Skara och Visby borde leda till att slagkraftiga laboratorieenheter med bred kompetens bildades. Redan idag föreligger avtal om visst samarbete mellan Svelab och den lantbrukskemiska stationen i Kristianstad.

Det ankommer på hushållningssällskapen att själva bedöma lämpligheten av ett samarbete alternativt samgående med riks företaget och att fatta beslut i frågan. LAB 76 förordar för sin del ett samgående mellan de lantbrukskemiska stationerna i Skara och Kristianstad med Svelab.

15.6 Statens lantbrukskemiska laboratoriums filial i Röbäcksdalen

I Västerbotten är laboratorieverksamheten uppdelad på i huvudsak tre laboratorieenheter; Umeå kommuns laboratorium, statens lantbrukskemiska laboratoriums filial i Umeå samt hälsovårdsnämndens livsmedelslaboratorium i Skellefteå. (Se även under Västerbottens län i bilaga 2.)

Vid SLL:s norrlandsfilial analyseras årligen ca 5 500 prover av livsmedel, foder och vissa produkter samt 900 vattenprover. För budgetåret 1977/78 redovisade norrlandsfilialen analysinkomster av 360 000 kr. De budgeterade kostnaderna uppgick till drygt 500 000 kronor, vilket ger en kostnadstäckning av ca 70 %. För SLL som helhet gäller att *uppdragsverksamheten* i princip bör vara självbärande.

Enligt LAB 76 bör en slagkraftig och effektiv laboratorieenhet i Västerbottens län vara ett gemensamt intresse för berörda statliga och kommunala intressenter.

Med hänsyn till den överkapacitet på laboratorieresurser som råder i regionen, till det svaga ekonomiska resultat som filialen uppvisar och till de allmänna överväganden som gjorts av LAB 76 i organisationsfrågan föreslår LAB 76 att ett principbeslut fattas om nedläggning av SLL:s norrlandsfilial. Enligt LAB 76 är det från bl. a. regionalpolitiska synpunkter angeläget att den lantbrukskemiska *analysverksamheten* bibehålles i Norrland. Förhandlingar bör därför upptas mellan staten och övriga intressenter och inriktas mot att bibehålla viss lantbrukskemisk analyskapacitet i Norrland. Skulle dessa på sistnämnda punkt bli resultatlösa finns goda laboratorietechniska förutsättningar att överföra den befintliga laboratorieverksamheten vid filialen till huvudlaboratoriet i Uppsala.

Vissa underhandskontakter har av LAB 76 tagits med Umeå kommun och SLL om ett eventuellt samgående mellan nämnda laboratorier. Målsättningen för de fortsatta överläggningarna bör vara att åstadkomma ett förslag till rationell laboratorieorganisation för Västerbottens län.

15.7 Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ)

KMÄ:s verksamhet består till ca 2/3 av bedömningsverksamhet (sensorisk analys) och till 1/3 av laboratorieanalytisk verksamhet. Huvuduppgiften är förknippad med löpande jordbruksavtal och med den därmed sammanhängande statliga prisregleringen. Under verksamhetsåret 1977 var 15 av totalt 56 anställda sysselsatta med renodlad laboratorieverksamhet. KMÄ ansvarar, på uppdrag av statens livsmedelsverk, för bl. a. kontrollen av vatten vid landets mejerier (jfr avsnitt 6.1).

KMÄ har en av statens jordbruksnämnd utsedd styrelse bestående av ordförande, direktören för KMÄ och sju andra ledamöter. Enligt reglementet för KMÄ skall en ledamot (och en suppleant för denne) vara företrädare för respektive

- ☐ teknisk sakkunskap inom mejeriindustrin
- ☐ intressen, som är förbundna med hemmen och hushållen såsom konsumenter av de varor beträffande vilka KMÄ utövar kvalitetskontroll
- ☐ Svenska mejeriernas riksförening, ekonomisk förening
- ☐ Riksost SMR:s ostlagerförening, ekonomisk förening
- ☐ Svensk ägghandel, ekonomisk förening
- ☐ Kooperativa förbundet
- ☐ Sveriges grossistförbund.

KMÄ:s ägarförhållanden är oklara men anstalten får anses ha en från statens jordbruksnämnd fristående ställning.

Verksamheten finansieras genom av styrelsen fastställda avgifter. KMÄ:s organisation och verksamhet har tidigare varit föremål för utredning av den s. k. laboratorieberedningen (jfr avsnitt 2.3).

Huvuddelen av KMÄ:s verksamhet ligger utanför LAB 76:s uppdrag. Någon direkt förändring i inriktning och omfattning av verksamheten föreslås

därför ej. Utredningen anser dock att jordbruksnämnden bör utreda huruvida det alltfjämt finns behov av denna historiskt betingade provningsverksamhet.

LAB 76 vill samtidigt framhålla att eventuella nedskärningar av verksamheten inom kvalitetskontrollen inte bör kompenseras med ökad uppdragsvolym inom den traditionella labororiesektorn.

KMÄ har för uppsamling av vattenprover m. m. en särskild fältorganisation. Proverna sändes i stor utsträckning till KMÄ:s laboratorium i Malmö. Uppsamlingen av vattenprover sker i anslutning till provtagning för KMÄ:s uppgifter inom kvalitetskontrollen. LAB 76 ifrågasätter om inte dessa vattenundersökningar i första hand borde utföras vid det regionala laboratoriet inom vars upptagningsområde proverna tas ut. Nya överläggningar bör emellertid hållas mellan KMÄ och Svelab i avsikt att eliminera eventuella olägenheter som följer av den nuvarande organisationen samt för diskussion om hur de samlade resurserna bäst bör utnyttjas.

15.8 IVL

IVL är förkortning av Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning och ingår även i namnet IVL-Konsult AB.

IVL är ett fristående forskningsinstitut vilket stöds gemensamt av staten och industrin. Bland arbetsuppgifterna märks främst forskning och metodutveckling inom miljövårdsområdet. Institutet har avdelningar för kemi, biologi och luftvård.

IVL-Konsult AB är ett serviceföretag i aktieföretagsform och ägs av Svenska Cellulosa- och Pappersbruksföreningen. Företagets huvudsakliga uppgift är att ge service åt industrin och verksamheten är därför främst inriktad på industrins miljöskyddsfrågor. Företaget är organiserat på en luftvårds-, en vattenvårds- och en utvecklingsavdelning.

Huvuddelen av IVL:s verksamhet bedrivs i Stockholm. Större delen av luftvårdsverksamheten samt viss biologisk forskning är dock stationerad till Göteborg. Forskningsstationer finns också i Aneboda och Fryksta. IVL utför en mängd löpande recipientkontroller inom miljöskyddsområdet. Analysvolym 1975/76: 60 000 vattenanalyser, 20 000 luftanalyser och 50 000 kemiska analyser (bl. a. inom arbetarskyddsområdet).

Stort behov finns f. n. av den högt specialiserade forsknings- och analysverksamhet som bedrivs inom IVL och IVL-Konsult. Detta behov beräknas kvarstå även med LAB 76:s förslag i organisationsfrågan.

15.9 Universitets- och forskningslaboratorier

Vid universitets- och högskoleinstitutioner utförs forsknings- och utvecklingsarbete. Vid flera institutioner bedrivs även viss uppdragsverksamhet inte sällan av laborativ art. Sådan uppdragsverksamhet kan i många fall vara en direkt förutsättning för en framgångsrik forskning.

Chefen för utbildningsdepartementet har berört frågan i sina direktiv till den särskilda kommitté, som skall göra en översyn av högskolans forsk-

ningssamverkan med forskningsråd, myndigheter, företag och organisationer, m. m. I direktiven heter det bl. a.: "Den externt initierade och finansierade forskningen som efter respektive högskoleenhets eget medgivande förläggs till högskolan bidrar sålunda till en värdefull breddning av högskoleforskningens inriktning och därmed av den vetenskapliga kompetensen."

Under avsnittet 12.2 har LAB 76 redovisat vissa olägenheter av administrativ och ekonomisk art som i förekommande fall uppstår i konkurrenssituation mellan institutioner och uppdragslaboratorier. LAB 76 anser för sin del att den uppdragsverksamhet som allt mer övergått till rutinmässig analysverksamhet delvis med kommersiellt syfte inte skall bedrivas vid dessa institutioner utan i stället vid befintliga uppdragslaboratorier.

15.10 Centrallaboratorier

Centrallaboratoriernas arbetsuppgifter och organisation har redovisats tidigare (jfr avsnitt 6.8) och ligger i huvudsak utanför utredningens uppdrag.

Den serviceverksamhet som bedrivs vid centrallaboratorierna – nämligen att utföra analyser, undersökningar och utredningar samt producera substrat, reagens m. m. – måste fortsätta då den är nödvändig för att ge erfarenheter och kunskaper samt för att upprätthålla en hög kompetensnivå. Centrallaboratorierna bör också ha resurser för akutsituationer och specialundersökningar. LAB 76 bedömer att det framlagda organisationsförslaget inte nämnvärt skall påverka centrallaboratoriernas serviceuppgifter.

Utredningens förslag om auktorisation av laboratorier ställer ökade krav på centrallaboratoriernas arbete vad gäller råd och anvisningar, utbildning och tillsyn.

LAB 76 bedömer å andra sidan att auktorisationsförslaget kan genomföras i huvudsak med de resurser som nu finns vid respektive myndighet/centrallaboratorium. Det föreslagna samrådsförfarandet berörda tillsynsmyndigheter emellan bör lägga grunden för ett effektivt samarbete – särskilt på det tekniska området med metodanvisningar, interkalibreringar och inspektioner – varigenom betydande rationaliseringsvinster bör kunna göras.

Slutbedömningen huruvida auktorisationen kan genomföras med nuvarande resurser, efter omprioriteringar, eller kräver resurstillskott får självfallet göras av respektive central myndighet eller motsvarande centrallaboratorium. En möjlighet är, såsom LAB 76 föreslår, att avgiftsbelägga auktorisationen, behörighetsutbildningen m. m.

15.11 Laboratorier vid länsstyrelsernas naturvårdsenheter

Länsstyrelsernas naturvårdsenheter byggdes upp under åren kring 1970. Verksamheten är främst administrativt inriktad och omfattar bl. a. prövning enligt miljöskyddslagen m. m. Vissa moment – exempelvis tillsyn och kontroll enligt miljöskyddslagen – kräver emellertid möjligheter att utföra laboratorieundersökningar.

Länsstyrelsen skall exempelvis följa tillståndet i den yttre miljön. Vidare har naturvårdsverket tagit initiativ till en riksomfattande sjöundersökning, där analysarbetet delats mellan länsstyrelserna och verket. Naturvårdsverket har därför förordat¹ att vid varje länsstyrelse bör finnas viss provtagnings- och laboratorieutrustning. Vid många länsstyrelser har med anledning därav under åren vissa laboratorieresurser byggts upp. Några formella beslut om laboratorieverksamhetens omfattning har emellertid inte fattats centralt. Vid praktiskt taget samtliga länsstyrelser saknas f. n. laboratorietjänster (laboratorieassistenter).

LAB 76 anser att länsstyrelserna bör ha utrustning för att utföra *enklare undersökningar* vid besiktningar och inspektioner samt för att vid akutsituationer kunna klara provtagningar.

Länsstyrelserna bör således främst ha resurser för

- ☐ provtagningar och enkla fältmätningar
- ☐ förbehandling och konservering av prover
- ☐ enklare analyser som kan ge snabba upplysningar och styra provtagningssituationer.

Dessa resurser bör anpassas till förekomsten av olika problemställningar och störningskällor inom länet. Resurserna bör också anpassas så att den kompetens som finns hos personalen bäst utnyttjas.

LAB 76 anser i likhet med naturvårdsverket att – när det gäller större serier av analyser eller mer komplicerade analyser – det är rationellt och ändamålsenligt att länsstyrelsen utnyttjar befintliga regionala laboratorier. Länsstyrelsen måste emellertid disponera särskilda medel för externa analyser och undersökningar. Goda och effektiva samarbetsrutiner bör byggas upp mellan länsstyrelsen och det regionala laboratoriet. Detta bör främst ske inom ramen för den av LAB 76 föreslagna regionala laboratorienämnden.

¹ Råd och anvisningar rörande tillsyn enligt miljöskyddslagen. SNV publ. 1971:3 (ny utgåva SNV RR 1978:4).

Särskilt yttrande

Av *Guldbrand Skjönberg*

Bakgrund

Laboratorieutredningen har föreslagit att konsumtionsvattenreglerna skall brytas ut ur hälsovårdsstadgan och att livsmedelslagen skall äga full tillämpning på dricksvatten. Eftersom denna lag inte kan täcka hela produktionskedjan råvatten – konsumtionsvatten har utredningen framhållit att det bör övervägas om inte statens naturvårdsverk borde få vidgat ansvar för vatten i allmän rörledning, s. k. renvatten (vattenledningsvatten). Från tillsynssynpunkt skulle konsekvensen då bli att den centrala tillsynen förs över från socialstyrelsen och statens livsmedelsverk till statens livsmedelsverk och statens naturvårdsverk.

Laboratorieutredningens argument

Till grund för sina ställningstaganden anför LAB 76 att det "borde vara en organisatorisk fördel om det administrativa ansvaret för allt vatten kunde samlas inom ett enda departement" samt att det "från tekniska utgångspunkter och på laboratoriemässigt rationella grunder" finns fördelar att vinna genom att tillrättalägga vad man kallar brister i nuvarande förhållanden beträffande den centrala tillsynen över vatten och vattenlaboratorier.

De brister man avser kan indirekt utläsas av de fördelar man hänvisar till nämligen

att risken för dubbelarbete i samband med tillsynen över laboratorierna från de centrala myndigheterna minskar om antalet inblandade centrala myndigheter blir färre,

att antalet kommunikationslinjer minskar mellan myndigheter och regionala laboratorier samt

att myndigheternas arbete med att auktorisera laboratorier förenklas.

Grunderna för mitt ställningstagande

Inledningsvis vill jag framhålla att den offentliga laboratorieverksamheten måste ses som en service till de myndigheter på lokal och regional nivå som har att tillse att de av statsmakterna fastställda säkerhets- och kvalitetsmålen uppfylls. Huruvida dessa myndigheter lyckas i sina strävanden

är beroende av en rad faktorer; särskilt bör framhållas de möjligheter som lagstiftningen anvisar att vidta effektiva åtgärder.

För myndigheterna är en allsidig laboratorieservice värdefull. Det är därför lämpligt att samordna de regionala laboratoriesurserna för vatten, livsmedel och miljöundersökningar. Det skulle också vara positivt om det regionala behovet av laboratorieundersökningar inom andra områden kunde tillgodoses vid de regionala laboratorier som LAB 76 föreslår. I detta sammanhang måste vidare uppmärksammas att vissa undersökningar anses mer lönsamma än andra. Vattenundersökningar anses exempelvis vara mer lönsamma än livsmedelsundersökningar. Detta förhållande utgör enligt många ett ytterligare skäl till att de olika laboratorieundersökningarna förläggs till samma laboratorier.

Direktiven till LAB 76 omfattar bl. a. vilka krav som bör ställas på de regionala laboratorierna, eventuell auktorisation av laboratorierna samt hur tillsyn över de regionala laboratorierna bör organiseras. Enligt direktiven har LAB 76 inte att se över och föreslå ändringar i lagstiftningen eller ansvarsfördelningen mellan de centrala myndigheterna.

Genom det förslag till enhetligt godkännadeförfarande av laboratorier och till utbildning av laboratoriepersonal som LAB 76 lägger fram har utredningen enligt min mening kommit mycket långt i att tillgodose de krav som ställs i direktiven. Det är dock enligt min mening möjligt att komma lika långt – ja, ännu längre – i samordningen av tillsynen och auktoriseringen av laboratorierna, utan att för den skull föreslå så drastiska förändringar i lagstiftningen som utredningen gjort.

Mot bakgrund av vad ovan framförts vill jag först ta upp en diskussion om tillsyn och auktorisering av laboratorierna och sedan belysa konsekvenserna av de föreslagna förändringarna i lagstiftningen.

Tillsyn över de regionala laboratorierna

De centrala myndigheternas tillsyn över de regionala laboratorierna föreslås omfatta

- auktorisering
- tillsyn genom interkalibrering, inspektion etc.
- anvisning av analysmetoder och bedömningsnormer.

Jag delar utredningens uppfattning att så få centrala myndigheter som möjligt bör meddela auktorisering och utöva tillsyn i övrigt. När det gäller auktoriseringen av laboratorierna är det de krav som berörda myndigheter ställer som bör samordnas. Meddelandet av auktorisation i det enskilda fallet är en åtgärd av närmast administrativ karaktär.

Mycket talar för att statens naturvårdsverk, statens livsmedelsverk och socialstyrelsen i en gemensam kungörelse bör ange de krav på utrustning, personal osv. som ställs för att auktorisation skall kunna meddelas. Både för myndigheterna och laboratorierna måste det vara angeläget att dessa krav preciseras.

Vilken myndighet som prövar om ett visst laboratorium uppfyller kungörelsens krav är en fråga av underordnat intresse i detta sammanhang. För min del anser jag att naturvårdsverket som har en bred kompetens både

inom det kemiska och biologiska området borde tilldelas denna uppgift. Om man samtidigt från livsmedelsverkets sida även i framtiden önskar auktorisera livsmedelslaboratorierna bör detta inte möta något hinder.

Tillsynen i övrigt innefattar kontroll av att laboratorierna följer de krav som uppställts samt återkommande interkalibreringsverksamhet. Det torde finnas goda förutsättningar att successivt samordna denna tillsyn bättre än för närvarande. För detta talar bl. a. att de undersökningsmetoder som de centrala myndigheterna anvisar i allt större utsträckning utarbetas gemensamt inom SIS. Vidare har redan nu samordning skett vad gäller konsumtionsvatten- och recipientundersökningar.

För mig framstår det som naturligt att den interkalibreringsverksamhet som för närvarande utförs av naturvårdsverket och socialstyrelsen bör samordnas. Diskussioner därom har redan inletts. Lika naturligt är det att myndigheterna samordnar sina inspektionsresor. I framtiden kommer behovet av sådana resor att minska. Det måste nämligen förutsättas att det planerade laboratorieföretaget sörjer för en tillfredsställande kontroll av sina egna laboratorier. Liksom för närvarande bedöms emellertid vissa inspektioner behöva vidtas dels av slumpmässigt utvalda laboratorier och dels i de fall där det föreligger misstanke om brister. I det första fallet bör myndigheterna samordna inspektionerna och lämpligen en expert på vardera området, bakteriologiska respektive fysikalisk-kemiska undersökningar, delta. Denna samordning kan förslagsvis utföras av den myndighet som auktoriserat laboratoriet. I det senare fallet är det angeläget att de experter som krävs företar inspektioner. Skulle det visa sig önskvärt att dela upp ansvaret för tillsynen kan det fördelas så att statens naturvårdsverk har ansvar för det fysikalisk-kemiska området och statens livsmedelsverk för det bakteriologiska. Det viktiga är att inspektionerna utförs av lämplig expertis.

Av de argument LAB 76 hänvisat till för sitt förslag i här aktuellt avseende återstår att det borde vara en fördel om ansvaret för allt vatten kunde samlas inom ett enda departement. Detta argument är för min del svårt att förstå, bl. a. av den anledningen att regeringskansliet just har en omfattande samordnings- och ledningsfunktion. Vidare kan konstateras att alla vattenfrågor ingalunda kommer att tillhöra jordbruksdepartementets ansvarsområde även om konsumtionsvattnet övergår från hälsovårds- till livsmedelslagstiftningen. Bland myndigheter som inte tillhör jordbruksdepartementet men ändå har ett betydande engagemang i vattenfrågor kan nämnas SMHI och SGU.

Konsekvenserna av LAB 76:s förslag beträffande konsumtionsvatten

De konsekvenser som utredningens förslag kan få i andra avseenden än rent laboratoriemässiga är inte utredda. Enligt min uppfattning måste den offentliga kontrollen av vatten, livsmedel och miljö ses som ett led i samhällets åtgärder för att skydda allmänhetens hälsa. Eftersom skydd för hälsan allmänt anses vara en fundamental rättighet är det viktigt att söka analysera vilka konsekvenser de föreslagna förändringarna får för allmänhetens hälsoskydd.

Sedan lång tid tillbaka innehåller hälsovårdsstadgan bl. a. krav på att bostad skall ha lätt tillgång till vatten av erforderlig mängd och av tillfredsställande

beskaffenhet till dryck, matlagning och andra hushållsändamål. Krav ställs sålunda både på kvalitet och kvantitet. LAB 76 föreslår nu att kvalitetskraven på konsumtionsvattnet skall ställas av statens livsmedelsverk med stöd av livsmedelslagstiftningen. Eftersom livsmedelslagen till skillnad mot hälsovårdsstadgan inte kan äga tillämpning på hela produktionskedjan för vatten – mjölk anses inte vara livsmedel förrän på mejeriet – föreslår utredningen att råvatten, vattnet vid reningsverket och ända ut i rörnätet skall tillhöra naturvårdsverkets ansvarsområde. Vilken lagstiftning som naturvårdsverkets ansvar skall utgå från har inte behandlats. Det är därför omöjligt att ta ställning till hur konsumenternas hälsoskydd påverkas av detta förslag.

För boende i våra tätorter där vattnet tillhandahålls i allmän vattenanläggning kommer inte några omedelbara konsekvenser att märkas om vattenkvaliteten regleras i livsmedelslagstiftningen. Det stora antal människor som får vatten från enskilda vattentäkter, dvs. de allra flesta som bor utanför våra tätorter permanent eller under fritiden, kommer däremot att gå miste om ett sedan lång tid i lagstiftningen garanterat hälsoskydd, eftersom livsmedelslagstiftningen inte är tillämplig på enskilda hushåll.

Vatten som tillhandahålls hushåll används för en lång rad olika ändamål såsom dryck, matlagning, tvätt, bad etc. Vid fastställande av normer för vatten måste hänsyn tas dels till vattnets olika användningsområden och dels till ledningsnät, pumpanordningar etc. Nuvarande system där socialstyrelsen samlar in krav från olika myndigheter och intressenter fungerar tillfredsställande. En speciell ställning intar de båda centrallaboratorierna, omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk och statens bakteriologiska laboratorium. Dessa båda laboratorier förser enligt vad som framgår i avsnitt 6.3 socialstyrelsen med beslutsunderlag som är grundat på hälsokriterier. I och för sig kunde man tänka sig att den personal som arbetar med vattenfrågor inom dessa båda laboratorier övergår till statens livsmedelsverk. Det måste dock betonas att det inte är dessa enskilda tjänstemän som utövar centrallaboratoriefunktionen utan de båda laboratorierna. Inom dessa följs kunskapsutvecklingen såväl nationellt som internationellt inom hälsovårdsområdet. Dessutom svarar de för egen forskning. På sikt medför det enligt min mening en oacceptabel försämring i hälsoskyddet för medborgarna, om den samlade kompetens som nu finns inom centrallaboratorierna skulle få minskat inflytande över normarbetet inom vattenområdet.

Vidare torde det uppkomma betydligt större samordningsproblem än för närvarande om naturvårdsverket skulle svara för vattnet ända fram till kranen och livsmedelsverket för vattnet som lämnar kranen. Det måste understrykas att helhetsaspekter måste läggas på hela produktionskedjan av konsumtionsvatten. Sålunda måste bestämda krav ställas på renvattnets kvalitet och valet av reningsmetod anpassas efter detta. Vidare måste hänsyn tas till distributionsnät vid val av reningsmetod. Krav måste också ställas på distributionsnät och vatteninstallationer för att vattnet slutligen skall vara användbart för konsumtion.

Jag anser att förslaget att dra gränsen mellan naturvårdsverkets och livsmedelsverkets ansvarsområden vid tappkranen hos konsumenten är en skrivbordskonstruktion, som om det genomförs kommer att skapa mängder

med problem. Om vattnet hos en konsument inte visar sig uppfylla de kvalitetskrav som uppställts kan detta bero på en kombination av dåligt råvatten, felaktig rening eller felaktighet i distributionssystemet eller slutligen fel i fastighetens vatteninstallationer. För att hälsovårdsnämnden i ett sådant fall skall kunna vidta snabba och effektiva åtgärder krävs ett entydigt författningsstöd. Ett sådant finns sedan lång tid i hälsovårdsstadgan. Livsmedelslagen kan knappast tillämpas vid ingripande mot fel i distributionsnätet innan vattnet definitionsmässigt är ett livsmedel och inte heller mot installationer i den egna fastigheten, eftersom livsmedelslagen inte är tillämplig inom det enskilda hushållet. Vilken författning naturvårdsverket kan agera utifrån har utredningen inte närmare angivit. Det bör kanske också framhållas att rätten till vatten i tillräcklig mängd i bostadslägenhet till dryck, matlagning och andra hushållsändamål inte föreslagits bli överförd till livsmedelslagstiftningen.

Sammanfattning

Jag har ovan pekat på att utredningens förslag vad gäller fördelningen av myndighetsansvaret för vattenkontrollen kan medföra brister för skyddet av befolkningens hälsa, framför allt genom att vatten från enskild anläggning kommer att bli utan det hittillsvarande lagliga skyddet. Vidare kommer normarbetet att försvåras och kräva ytterligare resurser. Betydligt mer omfattande och komplicerade samordningsproblem torde uppkomma mellan myndigheterna vad gäller åtgärder mot brister i olika delar av produktionskedjan råvatten-renvatten.

Jag har vidare sökt visa att de samordningsbehov som finns mellan de centrala myndigheterna vad gäller vattenfrågor är fullt möjliga att tillfredsställa inom ramen för nuvarande lagstiftning. Det är sålunda möjligt att i gemensamma föreskrifter för de berörda verken ange vilka krav som ställs på ett laboratorium och dess personal för att det skall bli auktoriserat. Auktorisationen kan sedan i det enskilda fallet meddelas av något av de berörda verken. Interkalibreringsverksamheten kan också samordnas liksom inspektioner av laboratorierna. Att föreslå sådana åtgärder är också förenligt med de direktiv LAB 76 erhållit. Utredningen har emellertid gått längre än vad som förutsatts i direktiven och föreslagit en omfattande förändring av lagstiftningen vad gäller konsumtionsvattenfrågorna. Utredningens förslag medför att myndigheternas möjligheter att vidta åtgärder i de fall brister befaras eller konstateras kommer att försvåras och när det gäller vatten från enskilda vattentäkter att försvinna.

Bilaga 1 Direktiven

Utdrag ur protokoll fört vid regeringssammanträde den 29 december 1975.

Departementschefen, statsrådet Lundkvist, anför.

Den regionala laboratorieverksamheten för livsmedelskontroll, veterinärmedicinsk diagnostik och miljökontroll är idag uppdelad på ett stort antal olika organ.

För regional offentlig livsmedelskontroll finns drygt 50 laboratorier inräknat kommunala och till kontrollslakterier kopplade laboratorier. Antalet fördelas på tio laboratorier tillhörande AB Svensk laboratorietjänst, 20 hälsovårdsnämndslaboratorier, 19 laboratorier vid kontrollslakterier, fyra kemiska stationer (inräknat statens lantbrukskemiska laboratoriums filial i Rönneby) samt Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg i Malmö med filial i Göteborg. En del av dessa laboratorier utför även veterinärmedicinska diagnostiska undersökningar, lantbrukskemiska analyser och undersökningar i samband med miljökontroll.

Den som vill utföra offentlig livsmedelsundersökning måste ha auktorisation av livsmedelsverket. En förutsättning för auktorisation är bl. a. att ändamålsenliga lokaler och utbildad personal finns. Förteckning över anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier finns intagen i livsmedelsverkets kungörelse 1973:8. Verket har även hand om tillsynen över dessa laboratorier.

I kungörelsen (1953:506) för hushållningssällskapens laboratorier föreskrevs att dåvarande veterinärstyrelsen utövade den högsta tillsynen över denna laboratorieverksamhet och utfärdade de föreskrifter som erfordrades. Kungörelsen upphävdes genom den nya livsmedelskungörelsen (1971:807) fr. o. m. den 1 januari 1972. Efter denna tidpunkt finns inga föreskrifter om vilken myndighet som utövar tillsyn över de veterinärmedicinska laboratorierna.

Lantbruksstyrelsen har hos regeringen hemställt att styrelsen skall bli behörig att godkänna laboratorier för veterinärmedicinsk diagnostisk laboratorieverksamhet.

Officiella vattenundersökningar enligt hälsovårdsstadgans bestämmelser får utföras endast av den som av socialstyrelsen har meddelats personlig behörighet. Sådan behörighet kan inte överföras till något laboratorium. Styrelsen har utrett vissa frågor rörande organisationen av den offentliga vattenkontrollen och till socialdepartementet gett in förslag i frågan.

När det gäller vatten som används inom livsmedelshanteringen har veterinärstyrelsen utfärdat kungörelser om kontroll av vatten i kontrollslakteri m. m., om vissa fordringar rörande vatten vid fjäderfäslakteri samt om kontroll av vatten vid mejeri.

Tillsynsmyndigheter när det gäller miljöskydd är statens naturvårdsverk och länsstyrelserna. Naturvårdsverket har i första hand samordnande uppgifter medan länsstyrelserna svarar för den fortlöpande direkta tillsynen. I samband med prövning enligt miljöskyddslagen av t. ex. utsläpp av avloppsvatten eller från olika industriella anläggningar föreskrivs bl. a. att kontrollprogram för verksamheten skall upprättas. Den kontroll som föreskrivs i dessa program kräver ofta omfattande provtagning som vederbörande kommun eller företag själv har att svara för. I vissa fall har in-

dustriföretag och kommuner egna laboratorieresurser, men i betydande utsträckning anlitas utomstående laboratorier. Naturvårdsverkets undersökningslaboratorium medverkar i tillsynsverksamheten bl. a. genom att utarbeta enhetliga metoder för laboratoriernas arbete.

Enligt min mening är det angeläget att de åtgärder som samhället vidtar för att trygga en god livsmedelshygien och miljö kan följas upp av en effektiv kontroll. Denna måste till stor del bedrivas med hjälp av regionala laboratorier. Verksamheten vid dessa laboratorier är i dag splittrad och svåröverskådlig. Nuvarande förhållanden begränsar möjligheterna att bedriva en tillfredsställande kontroll från det allmännas sida.

Jag föreslår därför att en sakkunnig tillkallas för att se över den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljö-vård och närbelägna områden. Den nuvarande laboratorieorganisationen bör kartläggas. Den sakkunnige bör undersöka vilka krav som bör ställas på laboratorier för olika ändamål. Därvid bör bl. a. frågan om auktorisation övervägas. Vidare bör prövas vilka organ som bör åläggas tillsynen över laboratorierna.

Det är angeläget att berörda myndigheters anvisnings- och metodarbete vad gäller laboratorieverksamheten pågår parallellt med utredningen. Den sakkunnige bör därför nära samarbeta med i första hand lantbruksstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen. Utredningsuppdraget kan också beröra det arbete som sker inom utredningen (S 1974:08) angående översyn av hälsovårdsstadgan. Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för jordbruksdepartementet

att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att utreda frågan om den regionala laboratorieverksamheten inom livsmedelshygien, veterinärmedicinsk diagnostik, miljö-vård och närbelägna områden,

att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige.

Vidare hemställer jag att regeringen föreskriver

att den sakkunnige får samråda med myndigheter samt begära uppgifter och yttranden från dem,

att ersättning till sakkunnig, expert och sekreterare skall utgå i form av dagarvode enligt kommittékungörelsen (1946:394), om ej annat föreskrives,

att kostnaderna för utredningen skall betalas från nionde huvudtitelns kommittéanslag.

Bilaga 2 Laboratieverksamheten i olika delar av landet

1 Inledning

För att få en översiktlig bild av den rådande laboratieverksamheten inom LAB 76:s utredningsområde har uppgifter insamlats från i första hand länsveterinärer, länsläkarorganisationer, länsstyrelsernas naturvårdsenheter och livsmedelsverkets anvisningslaboratorier. Uppgiftsinsamlingen har skett under åren 1977–78 och omfattar därför siffror gällande för åren 1976, 1977 och i något fall 1978. Något standardiserat frågeformulär har ej kunnat användas, utan uppgiftslämnarna har delvis haft frihet att utforma sina bidrag efter eget gottfinnande.

Utredningen har inte haft möjlighet att i alla delar kontrollera de lämnade uppgifterna och kan därför inte garantera att de är fullständiga och riktiga. Kostnaderna för miljökontrollanalyser har i några fall angivits som produkten av antalet analyser (som enligt gällande beslut årligen skall utföras) och priserna för enskilda analyser utgående från vissa konsultföretags prislistor. Dessa företag ger emellertid rabatter (20–50 %) på s. k. analyspaket vilket inte alltid kunnat beaktas. En exakt värdering av laboratiekostnaderna är därför svår att göra. De länsvisa sammanställningarna gör inte heller anspråk på att ge en fullständig redovisning av laboratiesituationen i landet, (bl. a. har inte länsstyrelsernas egna laboratieresurser för miljöundersökningar redovisats) men bör ändå kunna vara av intresse för bl. a. vissa regionala myndigheter och har därför bifogats betänkandet som en bilaga.

2 Laboratieverksamheten inom de olika länen

2.1 Stockholms län

Stockholms län har ca 1 500 000 invånare fördelade på 23 kommuner.

Kommunala laboratorier

Stockholms kommun har laboratorier dels vid kommunens vatten- och avloppsverks laboratiebyrå dels vid miljö- och hälsovårdsförvaltningen. Därutöver bedrivs laboratieverksamhet av Stockholmstraktens Vattenverksförbund. Vidare finns vissa övriga kommunala laboratorier för intern driftkontroll.

Centrallaboratorier

I Stockholms län finns flera centrallaboratorier: statens bakteriologiska laboratorium (SBL), omgivningshygieniska avdelningen (OHA) och undersökningsavdelningen vid statens naturvårdsverk (SNV), samt statens veterinärmedicinska anstalt. Anstalten är under omlokalisering till Uppsala.

Övriga uppdragslaboratorier

Ett större antal uppdragslaboratorier utför såväl rutinmässiga analyser som specialanalyser: Industrins vatten- och luftvårds AB, K-konsult, Analytica AB, Hydroconsult AB, Vattenbyggnadsbyrån AB, veterinärhögskolans institution för livsmedelshygien, Testlaboratoriet i Stockholm AB, Bifok AB, Vattenvårdslaboratoriet AB, KF:s livsmedelslaboratorium, Ångpanneföreningen, Viak AB, m. fl.

Industrilaboratorier

Vid ett stort antal företag i länet finns laboratorier för i första hand intern produktionskontroll.

Livsmedelskontroll

Antalet bakteriologiska livsmedelsprover uppskattas till ca 22 000 per år. Därav avser ca 12 000 per år Stockholms kommun. Flera kranskommuner till Stockholm har hittills anlitat veterinärhögskolans institution för livsmedelshygien. Institutionen kommer under 1979 att omlokaliseras till Uppsala.

Kapaciteten vid Stockholms kommuns livsmedelslaboratorium har angetts till ca 20 000 bakteriologiska undersökningar per år. Norrtälje kommun anlitar befintligt anvisningslaboratorium i Uppsala.

Rå- och renvattenkontroll

Antalet bakteriologiska vattenundersökningar beräknas till ca 8 000, varav ca hälften avser Stockholms kommun. Ett stort antal laboratorier betjänar kommunerna med dessa undersökningar. För Stockholm och åtta andra kommuner sker kontrollen vid Stockholms vatten- och avloppsverks laboratoriebyrå. Laboratieverksamheten vid laboratoriebyrån är uppdelad på bl. a. en vattendriftsektion och en avloppsdriftsektion.

Miljökontroll

Kostnaderna för utsläpps- och recipientkontroll uppskattas till totalt 2 miljoner kr. och fördelar sig på recipientkontroll 1,4 miljoner kr, utsläppskontroll – kommuner 0,3 miljoner kr och utsläppskontroll – industrier 0,3 miljoner kr.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Veterinärmedicinsk diagnostik utförs vid statens veterinärmedicinska anstalt. Anstaltens diagnostiska avdelningar omlokaliseras under 1979 till Uppsala.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska undersökningar utförs vid statens lantbrukskemiska laboratorium i Uppsala.

2.2 Uppsala län

Uppsala län har ca 230 000 invånare fördelade på 6 kommuner.

Kommunala laboratorier

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Uppsala är huvudsakligen ett livsmedelslaboratorium och utför huvuddelen av livsmedelskontrollen i länet samt i Norrtälje kommun. Laboratoriet har 2 anställda och utför ca 2 000 undersökningar per år. Vattenanalyslaboratorier finns vid reningsverken i Enköping och Uppsala.

Uppdrags- och centrallaboratorium

Statens lantbrukskemiska laboratorium i Uppsala utför en mångfald analyser av växt- och djurdelar, fodermedel, livsmedel, avfall, gödselmedel, jordförbättringsmedel, jord och vatten. Under budgetåret 1976/77 analyserades sammanlagt ca 90 000 prov.

Industrilaboratorier

Bland industrier med vattenanalyslaboratorier märks Karlholms AB och Stora Kopparberg-Bergvik.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Uppsala.

Speciallaboratorier

Statens naturvårdsverk har genom till Uppsala lokaliserade enheter för den limnologiska undersökningen, kustundersökningen och den s. k. RR-undersökningen (algtestlaboratoriet) laboratorieresurser för speciella vattenundersökningar.

Vattentest AB i Uppsala utför recipientundersökningar.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas bl. a. hälsovårdsnämndens laboratorium i Gävle (utnyttjas för livsmedelsanalyser av Älvkarleby och Tierps kommuner), Kemiska stationen i Skara, Svelab i Västerås, Industrins Miljöanalys AB i Linköping, SNV:s undersökningslaboratorium i Solna samt Hydroconsult, IVL, K-Konsult, Orrje & Co och Vattenvårdslaboratorier AB i Stockholm.

Livsmedelskontroll

Den offentliga livsmedelskontrollen är helt genomförd endast i Uppsala kommun. Antalet bakteriologiska livsmedelsprover i hela länet uppgick 1976 till ca 1 900. Det beräknade antalet prover vid fullt utbyggd offentlig kontroll uppgår till ca 3 000.

Rå- och renvattenkontroll

Under år 1977 inkom till länsläkaren i Uppsala protokoll över totalt 1 767 vattenanalyser därav 291 fysikalisk-kemiska och 1 014 bakteriologiska dricksvattenanalyser. Den totala årliga kostnaden för de rapporterade vattenanalyserna uppgår till ca 217 000 kr.

Miljökontroll

Rutinmässiga recipientundersökningar utförs i Uppsala av hälsovårdsförvaltningen i samarbete med gatukontoret. Dessa analyser utförs till viss del av gatukontorets vattenlaboratorium och till viss del av naturvårdsverket, med vilket Uppsala kommun samarbetar inom ett projekt där Fyrisån-Ekoln ingår som undersökningsobjekt. Efter projektets avslutande beräknas kommunens vattenlaboratorium ta hand om de analyser som erfordras för fortsatt recipientkontroll inom kommunen.

Inom ramen för ett fullt utbyggt miljökontrollprogram uppges följande antal analyser behöva utföras: 500 analyser som en följd av förstagångs- och periodisk besiktning, ca 16 000 analyser för utsläppskontroll (merparten utförs vid företagsinterna laboratorier) och drygt 10 000 analyser för recipientkontroll.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid statens veterinärmedicinska anstalt.

Lantbrukskemiska undersökningar

Utförs vid statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) i Uppsala (jfr. ovan).

LAB 76:s kommentar

I länet råder efter vad som framkommit överkapacitet på laboratorieresurser. I och med att lantbruksuniversitetets (veterinärhögskolans) livsmedelsla-

laboratorium omlokaliseras till Uppsala under år 1979 kommer överkapaciteten att accentueras. Lantbruksuniversitetet anser sig behöva ca 2 000 livsmedelsprover per år för sin utbildning av veterinärer. F. n. får man prover från vissa kommuner kring Stockholm.

I en överenskommelse från 1971 har staten och Uppsala kommun överenskommit att kommunen efter sedvanlig förhandling bör lägga ned det kommunala livsmedelslaboratoriet när det statliga livsmedelslaboratoriet omlokaliseras för att i stället köpa tjänsterna av lantbruksuniversitetet. Det kommunala laboratoriet har sedan dess byggts ut. Stadsveterinär finns på heltid och laboratorieresurser finns för hela länets behov.

Viss överkapacitet finns även på vattensidan. SLL önskar trots detta fördubbla sin analyskapacitet till 10 000 analyser per år.

I ett remissvar till jordbruksdepartementet har LAB 76 med hänsyn till bl. a. rådande marknadsläge, ställt sig tveksam till en ökad kapacitet för SLL inom vattenområdet (jfr avsnitt 1.3, punkt 6).

2.3 Södermanlands län

Södermanlands län har ca 250 000 invånare fördelade på 7 kommuner.

Kommunala laboratorier

Eskilstuna kommun har i anslutning till vattenverket ett laboratorium för fysikalisk-kemiska och bakteriologiska renvatten- och avloppsanalyser.

Industrilaboratorier

Flera företag inom länet har egna laboratorier för i första hand produktionskontroll. I några fall utförs även andra analyser bl. a. för att täcka behovet av egna kontroller från miljöskyddssynpunkt. Till den senare kategorin hör bl. a. Oxelösunds järnverk, Gränges Nyby AB, AB B Bergströms kemiska fabriker, AB Fermenta, AB Sunlight och Volvo BM AB.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Nyköping.

Speciallaboratorier för miljökontroll

AB Atomenergi har i Studsvik ett laboratorium inriktat på fysikalisk-kemiska och biologiska analyser av speciell karaktär.

Naturvårdsverket har ett luftvårdslaboratorium i Studsvik. Vid laboratoriet utförs fysikalisk-kemiska luftundersökningar avseende såväl emissions- som immissionsförhållanden.

Naturvårdsverket har också ett brackvattentoxikologiskt laboratorium i Studsvik. Verksamheten där bedrivs med huvudsaklig inriktning på miljögifternas inverkan på Östersjön som biologiskt system.

Till Studsvik har även IVL förlagt forsknings- och undersökningsverk-

samhet avseende inverkan av olja och oljebekämpningsmedel på biologiska system.

Stockholms universitet har i Askö ett laboratorium som bedriver undersöknings- och undervisningsverksamhet avseende ekologiska förhållanden inom Östersjöfaunan.

Anlitade laboratorier utanför länet

Industrier och myndigheter som har behov av att få analyser utförda anlitar bl. a. följande utanför länet belägna laboratorier: LM Ericssons Kemisk Tekniska laboratorium i Stockholm, Vattenvårdslaboratoriet AB i Vällingby, IVL i Stockholm och Göteborg, Industrins Miljöanalys AB i Linköping, Vattenanalys AB i Norrköping, Vattenbyggnadsbyrån AB i Stockholm samt Orrje & Co och SLL i Uppsala.

Livsmedelskontroll

Livsmedelsundersökningar har fram till 1978 bedrivits vid Farmeks laboratorium i Nyköping. Med anledning av att laboratoriet kommer att läggas ned tillsatte kommunförbundets länsavdelning under 1976 en arbetsgrupp för att utreda laboratoriefrågan i länet. Arbetsgruppen har prövat frågan om ett mindre livsmedelslaboratorium skall uppföras i länet. Årskostnaderna för ett sådant laboratorium har beräknats till lägst 650 000 kr. För att ekonomisk bärighet skall uppnås bör underlaget vara minst 6 800 livsmedelsundersökningar per år. Detta skall då jämföras med att länets sju kommuner tillsammans behöver låta utföra endast ca 3 000 livsmedelsanalyser per år. Med hänsyn taget bl. a. till detta förhållande och till att Eskilstuna och Strängnäs kommuner redan har träffat avtal om livsmedelsanalyser med Svelab i Västerås föreslog arbetsgruppen att styrelsen för kommunförbundets länsavdelning skulle rekommendera alla kommuner i Södermanlands län att låta utföra sina laboratorieundersökningar vid Svelab. Avtal har nu också tecknats mellan kommunerna i Södermanlands län och Svelab. Svelabs laboratorium i Västerås kommer genom detta avtal att svara för livsmedelsundersökningarna i länet.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Den laboratoriemässiga veterinärmedicinska diagnostiken utförs till huvudsaklig del vid Svelabs laboratorier i Västerås och Linköping samt vid SVA. Viss obduktionsverksamhet bedrivs för närvarande vid slakteriet i Nyköping. Planer föreligger emellertid för nedläggning av detta slakteri. Enligt länsveterinären saknas, även om slakteriet läggs ned, underlag för ett särskilt laboratorium för detta ändamål i länet.

Lantbrukskemiska undersökningar

För analyser inom detta område anlitas SLL i Uppsala.

2.4 Östergötlands län

Östergötlands län har ca 390 000 invånare fördelade på 12 kommuner.

Svelab

Svelab i Linköping utför livsmedelsundersökningar, bakteriologiska undersökningar, vattenundersökningar m. m. Totalt analyseras ca 45 000 prover per år. Laboratoriet har 11 anställda.

Kommunala laboratorier

Linköping: kommunala laboratoriet utför kommunens rå-, ren- och avlopps-vattenanalyser. Totalt analyseras ca 6 000 prover per år.

Norrköping: gatukontoret svarar för drift-, utsläpps- och recipientkontroller. Totalt analyseras ca 2 500 prover per år. Hälsovårdsnämndens laboratorium utför livsmedelsundersökningar samt utför rå- och renvattenkontroll.

Övriga kommuner bedriver laboratorieverksamhet i begränsad omfattning (främst driftkontroll vid avloppsreningsverken).

Övriga uppdragslaboratorier

Industrins miljöanalys AB i Linköping utför drift-, utsläpps-, recipient- och hälsovårdskontroll. Totalt analyseras ca 4 500 prover per år.

SMHI i Norrköping utför bl. a. fysikalisk-kemiska vattenanalyser.

Industrilaboratorier

Många företag i länet har betydande laboratorieresurser t. ex. Gränges Essem, Saab-Scania AB, Förenade fabriksverken m. fl. Verksamheten består främst av produkt- och kvalitetskontroll.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Linköping.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas bl. a. Svelab i Jönköping, KM-laboratorierna i Växjö, IVL i Stockholm och Göteborg.

Livsmedelskontroll

Totalt har i länet under 1976 tagits ca 4 000 prover mot beräknade 4 800 enligt SLV 1976:15. Kostnaden beräknas till 633 000 kr.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten, badvatten samt enskilda brunnar uppgår till ca 307 000 kr. per år.

Miljökontroll

Antalet verksamheter som faller inom miljöskyddslagen kan i länet uppskattas till ca 500. För 150 anläggningar finns fastställda kontrollprogram.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs av Svelab i Linköping. Obduktioner av stora djur utförs på Farmeks kontrollslakteri i Linköping.

Lantbrukskemiska undersökningar

Kemiska stationen i Skara anlitas för undersökning av jordprover m. m.

2.5 Jönköpings län

Jönköpings län har ca 300 000 invånare fördelade på 11 kommuner.

Svelab

Svelab i Jönköping utför bl. a. bakteriologiska, parasitologiska och kemiska undersökningar. Laboratoriet undersöker ca 34 000 prover per år. Antalet anställda är 16.

Kommunala laboratorier

Jönköpings kommun utför provtagningar och analyser av rå- och renvatten, avloppsvatten, badvatten, slam m. m. Laboratoriet har 5 anställda.

Övriga kommuner har laboratorier för intern driftkontroll.

Industrilaboratorier

De flesta större företagen har någon form av laboratorium, där från enkla till mycket komplicerade analyser kan utföras: Huskvarna AB, Munksjö AB, MoDo Konsumentprodukter AB, Esseltewell m. fl.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas bl. a. KM-laboratorierna i Halmstad, IVL i Stockholm, K-konsult i Stockholm m. fl.

Livsmedelskontroll

Hälsovårdsnämnderna har tagit totalt ca 1 450 prover per år för livsmedelskontroll, vilket endast utgör en tredjedel av beräknade provtagningar enligt SLV 1976:15. Antalet prover från Jönköpings kommun dominerar. Den totala kostnaden vid full utbyggnad beräknas till ca 650 000 kr. per år.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten samt badvatten uppgår till ca 200 000 kr. per år.

Miljökontroll

Kommunala avloppsreningsverk: kostnaderna för utsläppskontroll för kommunala avloppsreningsverk har i hela länet beräknats till 115 000 kr.

Kontroll vid industrier: kostnader för drifts- och utsläppskontroll för industrier i länet har beräknats till ca 860 000 kr.

Kontroll och undersökningsverksamhet: de totala analyskostnaderna för samordnad recipientkontroll för de större vattendragen i länet uppgår till ca 180 000 kr.

Den totala laboratoriekostnaden inom miljökontrollområdet beräknas till ca 1,4 milj. kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid Svelab i Jönköping. Viss obduktionsverksamhet bedrivs även vid kontrollslakterierna i länet.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad anlitas för undersökningar av jordprover m. m.

2.6 Kronobergs län

Kronobergs län har ca 170 000 invånare fördelade på 8 kommuner.

Kommunala laboratorier

Flertalet kommuner utför i egen regi enklare vattenanalyser i anslutning till driften av reningsverk m. m. Förhållandevis välutrustade laboratorier finns i Växjö, Ljungby och Tingsryd.

Övriga uppdragslaboratorier

IVL har en forskningsstation i Aneboda. IVL har utöver analyskapacitet för forskningsverksamheten även kapacitet att mottaga uppdrag främst inom

recipientkontrollens område.

KM-laboratorierna AB har ett laboratorium i Växjö. Den ekonomiska omsättningen för laboratoriet är ca 400 000 kr. (1976), varav ca 60–70 % avser vattenanalyser.

Kontrollslakterilaboratorier

Finns i Alvesta och Ljungby.

Industrilaboratorier

Större industrier i länet har laboratorier för bl. a. intern driftkontroll. Följande industriföretag har egen laboratorieverksamhet: Lessebo bruk, Delary bruk, Fridafors bruk, Strömsnäs bruk, Munksjö AB och Alstermo-Lagerfors AB.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas Svelab i Kalmar, Jönköping och Kristianstad, Kemiska stationen i Kristianstad, Orrje & Co i Malmö, Vattenvårdslaboratoriet i Vällingby, KM-laboratorierna i Halmstad och hälsovårdsnämndens laboratorium i Karlshamn.

Livsmedelskontroll

Livsmedelskontrollen är endast utbyggd i begränsad omfattning. Den sammanlagda provtagningen enligt SLV 1976:15 kan uppskattas till ca 3 500 prover per år. Provtagningen under 1976 uppgick till knappt 500.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för rå- och renvattenkontrollen uppgår till ca 134 000 kr (1976).

Miljökontroll

Laboratoriekostnaderna för utsläppskontroll från kommunala reningsverk och avfallsanläggningar har för hela länet beräknats till 105 000 kr. per år.

Laboratoriekostnaderna för utsläppskontrollen vid industrier har uppskattats till ca 400 000 kr. per år. Ca 10 % av undersökningarna utförs av uppdragslaboratorier medan huvuddelen utförs i egen regi.

Laboratoriekostnaderna för recipientkontrollen i vattendrag m. m. har för länet uppskattats till ca 450 000 kr. per år.

Sammanfattningsvis beräknas laboratoriekostnaderna för miljökontrollen i länet uppgår till ca 1 milj. kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

För veterinärmedicinsk diagnostik anlitas Svelab-laboratorierna i Kalmar, Jönköping och Kristianstad. Obduktioner av stordjur utförs vid kontrollslakterierna i Alvesta och Ljungby.

Lantbrukskemiska undersökningar

För lantbrukskemiska undersökningar anlitas Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad.

2.7 Kalmar län

Kalmar län har ca 240 000 invånare fördelade på 12 kommuner.

Svelab

Kalmarlaboratoriet är ett av Svelabs största laboratorier. Laboratoriet har ca 15 anställda. Vid laboratoriet utförs bl. a. undersökningar för offentlig livsmedelskontroll, offentlig vattenkontroll, bakteriologisk köttkontroll, veterinärmedicinsk diagnostik samt vattenundersökningar enligt miljöskyddslagen.

Kommunala laboratorier

Flertalet kommuner utför i egen regi enklare vattenanalyser i anslutning till driften av reningsverk m. m.

Industrilaboratorier

De flesta större industrierna i länet har laboratorier för bl. a. intern driftkontroll. Följande industriföretag har egen laboratorieverksamhet: Nordchoklad, Lantmännen, Nife Jungner, Oskarshamns Kärnkraftverk, Emsfors bruk, Mjölkcentralen Arla och Mönsterås bruk.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Vimmerby.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas Vattenanalys AB i Norrköping, KM-laboratorierna i Växjö, Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad och IVL i Aneboda och Göteborg.

Livsmedelskontroll

Provtagningen under 1976 uppgick till 440 prover, vilket motsvarar 15–20 % av den förutsedda volymen enligt SLV 1976:15. I stort sett är det endast

i Kalmar kommun som provtagningen uppnått den i kungörelsen förutsedda volymen. Laboratoriekostnaderna för den offentliga livsmedelskontrollen uppskattas till ca 50 000 kr. (1976).

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för rå- och renvattenkontrollen uppgår till 220 000 kr. (1976).

Miljökontroll

Kostnaden för utsläppskontroll från kommunala avloppsreningsverk har i hela länet beräknats till 200 000 kr. per år.

Kostnaderna för utsläppskontrollen vid industrier uppskattas till 730 000 kr per år.

Kostnaderna för recipientkontrollen i länet uppskattas till 625 000 kr. per år. Kostnader för kontroll av luftutsläpp m. m. i anslutning till industriföretag beräknas till ca 320 000 kr. per år.

Sammanfattningsvis beräknas laboratoriekostnaderna för miljökontrollen i länet uppgå till ca 2 milj. kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Länet är genom Svelab väl tillgodosett med laboratorieresurser för veterinärmedicinsk diagnostik. Laboratoriets omsättning för denna del av verksamheten uppgår till ca 750 000 kr. per år.

Lantbrukskemiska undersökningar

För lantbrukskemiska undersökningar anlitas Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad.

2.8 Gotlands län

Gotlands län och kommun har 54 000 invånare.

Kommunala laboratorier

Saknas.

Uppdragslaboratorier

Farmeks laboratorium i Visby utför ca 7 000 analyser pr år varav de flesta är bakteriologiska köttkontroller och kontroll av antibiotikaförekomst. I övrigt utförs salmonellakontroll och enklare fysikalisk-kemiska undersökningar. Laboratoriet har 4 anställda.

Lantbrukskemiska stationen i Visby utför fysikalisk-kemiska och bak-

teriologiska kontroller av vatten och fodermedel samt lantbrukskemiska undersökningar. Totalt undersöks ca 3 000 prover per år.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Visby.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas bl. a. Svelab i Kalmar och KF:s livsmedelslaboratorium i Stockholm.

Livsmedelskontroll

Verksamheten för kontroll av livsmedel är huvudsakligen koncentrerad till ett par sommarmånader, vilket ställer speciella krav. Totalt tas ca 1 400 prover per år till en kostnad av ca 150 000 kr.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten uppgår till ca 56 000 kr. per år.

Miljökontroll

Totala kostnaden för miljökontroll har beräknats till ca 70 000 kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Obduktioner utförs vid Farmeks slakteri i Visby. Övriga undersökningar utförs vid Svelab i Kalmar eller vid SVA.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska stationen i Visby utför undersökningar av jordprover m. m.

2.9 Blekinge län

Blekinge län har ca 155 000 invånare fördelade på 5 kommuner.

Kommunala laboratorier

Karlskrona: utför till stor del offentliga livsmedelsanalyser, analys av mejeriprodukter, rå- och renvatten, avloppsvatten, recipientvatten m. m. Totalt analyseras ca 4 300 prover per år. Laboratoriet har 5 anställda.

Karlshamn: utför bakteriologiska undersökningar av vatten, livsmedel och fodermedel (bl. a. salmonellakontroll) samt enklare fysikalisk-kemiska undersökningar av vatten och livsmedel. Totalt utförs ca 6 000 prover per år. Laboratoriet har 5 anställda.

Övriga kommuner utför endast enklare vattenanalyser.

Industrilaboratorier

De flesta större industrierna i Blekinge har laboratorier där från enkla till mycket komplicerade analyser kan utföras: AB Karlshamns Oljefabriker, Mörrums Bruk, Tarkett, Kockums Jernverk, Volvo Olofströmsverken m. fl.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas främst Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad, Orrje & Co i Malmö samt IVL. I mindre omfattning anlitas Svelab i Kristianstad, KM-laboratorerna AB i Växjö m. fl.

Livsmedelskontroll

I Karlskrona och Karlshamns kommuner motsvarar livsmedelskontrollen de krav som ställs enligt SLV 1976:15. Övriga kommuner har inte låtit utföra undersökningar i samma utsträckning. Den sammanlagda provtagningen för hela länet är ca 2 750 prover per år mot beräknade 2 200 enligt SLV 1976:15.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten uppgår till 123 500 kr (1976).

Miljökontroll

Koncessionsnämnden för miljöskydd har gett tillstånd till miljöfarlig verksamhet för drygt 10-talet anläggningar i länet. Statens naturvårdsverk och länsstyrelsen har under åren 1971–1976 fattat beslut enligt miljöskyddslagstiftningen för 64 respektive 80 anläggningar.

Kostnaderna för utsläppskontroll för kommunala avloppsreningsverk har i hela länet beräknats till ca 260 000 kr.

Drift- och utsläppskontroll för industrier har i länet beräknats till ca 5,8 milj. kr. per år, varav en mycket stor del faller på ett par industrier.

Kontroll och undersökningsverksamhet: när det gäller undersökning av havet har hittills främst punktvisa undersökningar gjorts för en kostnad av 150 000–200 000 kr per år.

Ett stort antal sjöar samt mindre vattendrag undersöks regelbundet till en kostnad av ca 50 000 kr. Minst lika stort belopp satsas per år för un-

dersökningar av de tre största vattendragen i länet.

Enklare luft- och bullermätningar kan göras på regional och lokal nivå.

Den totala kostnaden för drift-, utsläpps- och recipientkontroll beräknas till ca 6,4 milj. kr. per år för hela länet, varav undersökningar för ca 6 miljoner kronor utförs på egna laboratorier vid industrier eller i kommunerna.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Blekinge län ingår i tillförselområdet för kontrollslakteriet i Kristianstad. Obduktioner på större djur sker vid slakteriet medan mindre djur obduceras vid Svelab i Kristianstad.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad anlitas för undersökning av jordprover m. m.

2.10 Kristianstads län

Kristianstads län har ca 270 000 invånare fördelade på 13 kommuner.

Svelab

Svelab i Kristianstad utför främst obduktioner och bakteriologiska undersökningar, totalt ca 70 000 undersökningar och analyser per år. Antalet obduktioner utgör ca 25 % av företagets totala obduktionsverksamhet. Laboratoriet har 15 anställda.

Kommunala laboratorier

Kristianstad: utför bl. a. recipientanalyser, slamanalyser, vattenanalyser m. m. Laboratoriet har 2 anställda.

Hässleholm: utför i första hand drift- och utsläppskontroller vid kommunens avloppsreningsverk. Laboratoriet har 2 anställda.

Klippan: utför främst drift- och utsläppskontroll av reningsverken.

Övriga kommuner har möjligheter att utföra vissa enklare analyser för intern driftkontroll.

Övriga uppdragslaboratorier

Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad undersöker totalt ca 120 000 prover per år, främst jordprover samt vatten- och livsmedelsprover.

På livsmedel utförs kemiska analyser med bl. a. bestämning av bekämpningsmedelsrester. Vid vattenlaboratoriet utförs analyser på rå- och renvatten samt avloppsvatten och recipientvatten. På jordprover utförs bestämning av bl. a. jordart, mullhalt och växtnäringsinnehåll. Laboratoriet har 50 anställda.

KM-Laboratorerna AB i Ängelholm utför i huvudsak bakteriologiska vattenanalyser, ca 2 000–3 000 prover per år.

Industrilaboratorier

De flesta större industrierna har egna laboratorier t. ex. Extraco AB, Perstorp AB.

Kontrollslakterilaboratorier

Finns i Långebro, Tomelilla och Ängelholm.

Livsmedelskontroll

Antalet livsmedelsprover som tagits ut under 1977 beräknas till 2 240.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten, badvatten och enskilda vattentäkter uppgår till 330 000 kr. (1977).

Miljökontroll

I länet har under åren 1969–1976 koncessionsnämnden för miljöskydd gett tillstånd till miljöfarlig verksamhet för ett 30-tal anläggningar, statens naturvårdsverk för ett 100-tal och länsstyrelsen för ca 200.

Kostnaderna för utsläppskontroll av kommunala avloppsreningsverk har i hela länet beräknats till 558 000 kr. Kontrollerna utförs av kommunerna.

Kostnader för drift- och utsläppskontroll vid industrier (sker i huvudsak vid respektive företag) har för länet beräknats till ca 2 milj. kr. per år.

Samordnade recipientundersökningar av de större åarna i länet beräknas medföra en kostnad av 437 000 kr. Provtagning, analysverksamhet m. m. av havet beräknas kosta ca 350 000 kr. Dessa provtagningar har främst utförts av Sydlänens kustundersökning (SKU). Undersökningar av luft/buller har utförts av de större industrierna för en kostnad av ca 30 000 kr. per år.

De totala undersökningskostnaderna inom miljökontrollområdet beräknas till ca 3,7 milj. kr. per år för hela länet.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs av Svelab i Kristianstad. Obduktioner av stora djur sker även på slakteriernas destruktionsavdelningar.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad anlitas för undersökning av jordprover m. m.

2.11 Malmöhus län

Malmöhus län har ca 740 000 invånare fördelade på 20 kommuner.

Svelab

Svelab har laboratorier i Helsingborg och Malmö.

Vid Helsingborgslaboratoriet utfördes under 1976 drygt 2 000 salmonellaundersökningar, 2 500 bakteriologiska livsmedelsundersökningar, 670 vattenundersökningar och 500 enklare kemiska undersökningar. 1977 utfördes totalt ca 9 000 undersökningar. Laboratoriet utför bakteriologisk köttkontroll för Helsingborgs slakthus. Laboratoriet har 7 anställda.

Vid Malmölaboratoriet utfördes under 1977 ca 45 000 undersökningar varav ca 12 000 odbuktioner. För Eslövs slakteris räkning utfördes 1 150 bakteriologiska köttkontroller. För kontroll av salmonella-shigella undersöktes ca 3 800 faecesprov. Ca 15 000 serologiska undersökningar av blodprov utfördes. Från hälsovårdsnämnder inlämnades 640 livsmedelsprov och 180 vattenprov. Laboratoriet har 8 anställda.

Kommunala laboratorier

Malmö: utför kemiska och bakteriologiska undersökningar för kontroll av rå- och renvatten, kommunalt och industriellt avloppsvatten samt recipientundersökningar. Laboratoriet har 10 anställda.

Landskrona: utför livsmedelsundersökningar, veterinärmedicinska undersökningar, vattenprovtagningar m. m., totalt ca 2 300 prover per år. Laboratoriet har 3 anställda.

Lund: utför livsmedelsundersökningar, veterinärmedicinska undersökningar och vattenanalyser. Totalt analyseras ca 6 500 prover per år. Laboratoriet har 4 anställda.

Trelleborg: utför livsmedelsundersökningar, veterinärmedicinska undersökningar och vattenundersökningar. Totalt analyseras ca 1 300 prover per år. Laboratoriet har 2 anställda.

Ystad: utför livsmedelsundersökningar, kontroll av mejeriprodukter, veterinärmedicinska undersökningar och vattenundersökningar. Laboratoriet har 2 anställda.

Övriga uppdragslaboratier

I länet finns ett stort antal uppdragslaboratorier, t. ex. KM-Laboratorierna AB i Helsingborg, Svenska Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg, Apoteket Lejonet, Orrje & Co och Ångpanneföreningen i Malmö samt Yrkesmedicinska kliniken i Lund.

Industrilaboratorier

De flesta större industrierna i länet har egna laboratorier t. ex. AB Findus i Bjuv, Felix AB i Eslöv, AB Leo i Helsingborg, Höganäs Bolaget i Höganäs m. fl.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Kävlinge.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas bl. a. Fiskeristyrelsen i Göteborg, Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad, Viak AB i Stockholm, IVL i Göteborg m. fl.

Livsmedelskontroll

Under år 1977 togs ca 8 600 prover mot beräknade ca 11 800 enligt SLV 1976:15.

Miljökontroll

Kostnaden för miljökontrollanalyser vid kommunala avloppsverk och avfallsanläggningar samt för viss samordnad recipientkontroll uppgår till ca 2,5 milj. kr. per år. Kostnaden för den industriella utsläppskontrollen, som omfattar 600–700 anläggningar, beräknas till ca 10 milj. kr per år.

Samordnade kustundersökningar betingar en kostnad av ca 0,5 milj. kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utföres främst på Svelab i Malmö. Obduktioner på stora djur sker på Krutmöllans destruktionsanstalt i Kävlinge och på kontrollslakterierna i Kävlinge, Eslöv och Sege.

Lantbrukskemiska undersökningar

Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad anlitas för undersökning av jordprover m. m.

2.12 Hallands län

Hallands län har ca 220 000 invånare fördelade på 6 kommuner.

Svelab

Svelab i Halmstad utför i huvudsak mikrobiologiska och patologisk-anatomiska undersökningar. Antalet undersökningar uppgick 1977 till ca 35 000. Laboratoriet har 9 anställda.

Kommunala laboratorier

Halmstad: utför utsläppskontroll vid vatten- och avloppsreningsverken.
Övriga kommuner utför enklare driftanalyser vid avloppsreningsverken.

Uppdragslaboratorier

KM-laboratorierna AB i Halmstad utför 5 300 analyser av vattenprover per år. Laboratoriet har 7 anställda.

Industrilaboratorier

De flesta industrierna anlitat uppdragslaboratorier för utsläpps- och recipientkontroll. Några har dock egna laboratorier t. ex. Värö Bruks AB, Hylte Bruks AB och Semper AB.

Kontrollslakterilaboratorier

Finns i Halmstad och Varberg.

Livsmedelskontroll

1976 togs endast 371 livsmedelsprover mot förordade 2 350 enligt SLV 1976:15. Uttagna livsmedelsprov lämnades till Svelab i Halmstad med undantag för Kungsbacka kommun som anlitade laboratoriet vid Göteborgs hälsovårdsnämnd.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten uppgår till ca 100 000 kr. per år.

Miljökontroll

Inom Hallands län har 37 industrier fått fastställda kontrollprogram enligt miljöskyddslagen.

Kostnaderna för utsläppskontroll för kommunala avloppsreningsverk har beräknats till 285 000 kr. per år.

Exempel på drift- och utsläppskontroll vid industrier: Värö Bruks AB har haft en kostnad av 700 000 kr. per år för miljökontrollen. Hylte Bruks AB:s kostnad har varit 380 000 kr. per år.

Kontroll- och undersökningsverksamhet: större undersökningar av havet har utförts i bl. a. Laholmsbukten och vid Ringhals kärnkraftverk. Länsstyrelsen har utfört regelbundna provtagningar i de större vattendragen. Undersökningar av luft har utförts av några industrier t. ex. Hylte Bruks AB och Värö Bruks AB.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid Svelabs laboratorium i Halmstad.

Lantbrukskemiska undersökningar

De lantbrukskemiska undersökningarna utförs på Lantbrukskemiska stationen i Kristianstad.

2.13 Göteborgs och Bohus län

Göteborgs och Bohus län har ca 710 000 invånare fördelade på 15 kommuner.

Kommunala laboratorier

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Göteborg utför provtagningar och analyser av livsmedel, rå- och renvatten, avloppsvatten, luft m. m. Driftkontrollen är av mindre omfattning då VA-verket har eget laboratorium. Laboratoriet har 10 anställda.

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Uddevalla utför totalt ca 3 700 bakteriologiska och fysikalisk-kemiska analyser per år. Laboratoriet har 5 anställda. Nya lokaler togs i bruk under 1978.

Övriga uppdragslaboratorier

Laboratorier för bakteriologiska och fysikalisk-kemiska vattenanalyser finns vid t. ex. AB Göteborgsförorter, Miljöskyddsbyrån AB i Göteborg, Vattenbyggnadsbyrån VISB i Göteborg, Hydrokonsult AB i Göteborg och Kemibyrån i Göteborg. För vissa specialanalyser anlitas Chalmers Tekniska Högskola, Göteborgs universitet, Havsfiskelaboratoriet i Lysekil, IVL, KMÄ:s laboratorium i Göteborg, Kristinebergs Zoologiska station, Svenska livsmedelsinstitutet (SIK) i Göteborg, statens provningsanstalt i Göteborg och Svenska Silikatforskningsinstitutet.

Industrilaboratorier

De flesta större industriföretagen har laboratorier med utrustning och personal, som täcker deras behov för drift- och produktionskontroll, samt utsläpps- och recipientkontroll.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Uddevalla.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas KM-laboratorierna AB i Borås, Kemiska AB Candor i Norrköping, Hydrokonsult i Stockholm m. fl.

Livsmedelskontroll

Sammanlagt tas i länet ca 9 000 livsmedelsprover per år.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten samt badvatten uppgår till 1,4 milj. kr. (1977).

Miljökontroll

I länet har av länsstyrelsen fastställts ca 100 kontrollprogram och av naturvårdsverket ca 10.

Kostnaderna för utsläppskontroll vid kommunala avloppsreningsverk har beräknats till 645 000 kr.

Kostnader för drift- och utsläppskontroll för industrier har beräknats till 5,7 milj. kr.

Kontroll och undersökningsverksamhet: fiskeristyrelsen och länsstyrelsen har gjort mätningar i fjordarna och utanför Kungshamn. Mätningar har även gjorts i en rad sjöar och åar i länet. Hälsovårdsnämnderna i Göteborg och Uddevalla utför även luft- och bullerundersökningar.

Den totala kostnaden för miljökontrollen beräknas till ca 6,5 milj. kr. per år för hela Göteborgs och Bohus län, varav undersökningar för knappt 5 milj. kr. utförs på egna laboratorier.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Veterinärmedicinsk diagnostik utförs vid Svelab i Skara. Vissa obduktioner görs på slakteriet i Uddevalla.

Lantbrukskemiska undersökningar

De lantbrukskemiska undersökningarna görs på lantbrukskemiska stationerna i Kristianstad och Skara.

2.14 Älvsborgs län

Älvsborgs län har ca 420 000 invånare fördelade på 18 kommuner.

Kommunala laboratorier

Trollhättan: undersöker ca 3 350 prover per år. Laboratoriet har 4 anställda.

Borås: hälsovårdsnämndens laboratorium utför ca 2 250 undersökningar per år av livsmedel, mejeriprodukter, vatten m. m. Laboratoriet har 2 anställda.

Övriga kommuner har möjlighet att utföra enklare analyser främst för den egna drift- och utsläppskontrollen.

Övriga uppdragslaboratorier

I länet finns en filial till kemiska stationen i Skara samt KM-laboratorier AB.

Industrilaboratorier

Drift- och utsläppskontroll utförs till stor del vid industriernas egna laboratorier. För specialanalyser, periodiska besiktningar, stoftmätningar och recipientkontroll anlitas även utomstående laboratorier.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas Kemiska stationen i Skara, IVL i Göteborg, Vatten- tekniska laboratoriet i Göteborg m. fl.

Livsmedelskontroll

Livsmedelskontrollen är obetydlig eller obefintlig i hälften av länets kommuner. Nuvarande provtagning omfattar ca 2 230 prover per år, mot beräknade ca 4 830 enligt SLV 1976:15.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten samt badvatten uppgår till ca 200 000 kr.

Miljökontroll

Kostnaderna för utsläppskontroll för kommunala avloppsreningsverk har för hela länet med undantag för Borås, Dals Ed och Trollhättans kommuner beräknats till ca 282 000 kr.

Kostnaderna för undersökning av hav, sjövattnen och luft/buller uppgår i hela länet till ca 220 000 kr.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid Svelab i Skara. Obsuktioner av stora djur sker vid sanitets- slaktavdelningarna i Brålanda och Borås.

Lantbrukskemiska undersökningar

De lantbrukskemiska undersökningarna utförs vid Kemiska stationen i Skara.

2.15 Skaraborgs län

Skaraborgs län har ca 265 000 invånare fördelade på 16 kommuner.

Svelab

Svelab i Skara utför bakteriologiska undersökningar av livsmedel och fodermedel, bakteriologiska köttkontroller, salmonellaundersökningar och obduktioner. Laboratoriet har 15 anställda.

Kommunala laboratorier

Länet saknar kommunala laboratorier. I kommunerna kan dock utföras enkla vattenanalyser i anslutning till drift- och utsläppskontrollen vid vattenresp. avloppsverken.

Övriga uppdragslaboratorier

Kemiska stationen i Skara analyserar ca 53 000 prover per år (till största delen jordprov). Laboratoriet utför även undersökningar av vatten, fodermedel och livsmedel. Laboratoriet har 25 anställda.

Industrilaboratorier

De större företagen i länet har laboratorier för intern driftkontroll samt för viss utsläpps- och recipientkontroll, stoftanalyser m. m. Sådana laboratorier finns t.ex. vid Rockwoll i Skövde, Fiskeby AB i Mariestad, Volvo AB i Skövde, Mjölkccentralen Arla i Götene, Gullspångs Elektrokemiska AB, Cementa AB i Skövde m. fl.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Skara.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas främst IVL i Stockholm och Göteborg, SVA i Stockholm, Vattenanalys AB i Norrköping, Industrins Miljöanalys AB i Linköping, Vattenvårdslaboratoriet AB i Stockholm, m. fl.

Livsmedelskontroll

Den sammanlagda kostnaden för livsmedelskontroll beräknas vid full utbyggnad till knappt 440 000 kr. per år. Under år 1977 togs 825 prover mot beräknade 3 030 enligt SLV 1976:15.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för undersökning av rå- och renvatten samt badvatten uppgår till ca 352 000 kr. per år.

Miljökontroll

Inom Skaraborgs län har koncessionsnämnden för miljöskydd gett tillstånd till miljöfarlig verksamhet för 18 anläggningar, statens naturvårdsverk för 47 och länsstyrelsen för 153.

Kostnaderna för utsläppskontroll för kommunala avloppsreningsverk har beräknats till ca 60 000 kr.

Kontroll och undersökningsverksamhet: samordnade undersökningsprogram finns för Tidans respektive Lidan-Nissans nederbördsområden. Undersökningarna som utförs av Kemiska Stationen i Skara sker på uppdrag av respektive vattenvårdsförbund. Länsstyrelsen bedriver årligen undersökningar i ett 90-tal sjöar för att kartlägga föroreningen.

Luftundersökningar har utförts i hälsovårdsnämndens regi.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid Svelab i Skara samt i mindre utsträckning vid djursjukhuset i Skara.

Lantbrukskemiska undersökningar

Kemiska stationen i Skara anlitas för undersökning av jordprov m. m.

2.16 Värmlands län

Värmlands län har ca 285 000 invånare fördelade på 16 kommuner.

Kommunala laboratorier

Karlstads hälsovårdsnämnds laboratorium utför bakteriologiska livsmedels- och vattenundersökningar, salmonellaundersökningar av personal och djurbesättningar samt undersökningar inom klinisk bakteriologi, parasitologi och klinisk kemi (hämatologi).

Totalt utföres ca 8 500 analyser per år. Laboratoriet har 5 anställda.

Kristinehamns hälsovårdsnämnds laboratorium utför bakteriologiska undersökningar av livsmedel. Laboratoriet har 2 anställda och utför ca 1 000 analyser per år.

Övriga uppdragslaboratorier

My Bac Laboratorie AB i Karlstad utför klinisk-mykologiska undersökningar inom veterinärmedicinens område, mykologiska undersökningar av vatten, lokaler etc. samt bakteriologisk diagnostik. Laboratoriet har 3 anställda och utför ca 4 500 analyser per år.

Kemiska Provninglaboratoriet, Karlstad, utför kemiska och bakteriologiska vattenanalyser samt tungmetallanalyser på recipient- och avloppsvattenprover. Laboratoriet har 7 anställda.

Industrilaboratorier

Driftslaboratorier finns vid de flesta större industriföretagen i länet t. ex. Scan Väst i Kil, som är en slakteri- och exportkontrollanläggning. Här utförs bakteriologiska undersökningar även av vatten samt veterinärmedicinsk diagnostik i viss utsträckning. Laboratoriet har 4 anställda.

Wasabröd AB i Filipstad, Wärmlands mejerier, Billeruds AB, Uddeholms AB, Karlstads Mekaniska Werkstad AB m. fl. har laboratorieresurser.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Kil.

Anlitade laboratorier utanför länet

Länets kommuner uppges anlita SBL, SLL, SNV och SVA för vissa uppdragsanalyser. För veterinärmedicinska undersökningar utnyttjas även Scan Väst i Uddevalla och Regionlaboratoriet i Örebro.

Livsmedelkontroll

Huvudparten av de uttagna livsmedelsproverna har hittills kommit från Karlstads kommun. Vid fullt utbyggd offentlig kontroll beräknas antalet prover ha ökat från nuvarande ca 1 200 till ca 2 200 per år.

Miljökontroll

S. k. recipientprogram med däri ingående provtagningar finns inom länet för Klarälven, Gullspångsälven och Vänern. För skogsindustrin har omfattande kontrollprogram löpt under en treårsperiod med såväl egna mätningar och analyser som med hjälp av utomstående konsulter från bl. a. IVL.

Veterinärmedicinsk diagnostik

För veterinärmedicinsk diagnostik anlitas SVA, Regionlaboratoriet i Örebro samt Scan Väst i Kil och Uddevalla.

Lantbrukskemiska undersökningar

Kemiska stationen i Skara och VIAK i Vällingby anlitas för jordanalyser m. m.

2.17 Örebro län

Örebro län har ca 275 000 invånare fördelade på 11 kommuner.

Kommunala laboratorier

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Örebro – Regionlaboratoriet – utför undersökningar för livsmedels- och vattenkontroll samt för veterinärmedicinsk diagnostik. I mindre utsträckning utförs även undersökningar för lantbrukskemi och miljövård. Verksamheten såväl inom det fysikalisk-kemiska analysområdet som inom den veterinärmedicinska diagnostiken uppges kunna utökas då nya lokaler tas i bruk under 1978. Laboratoriet har 14 anställda. Intäkterna år 1977 uppgick till drygt 1 miljon kr.

Industrilaboratorier

Inom livsmedelsindustrin finns laboratorier vid bl. a. Bob industrier i Kumla och Farnæk i Örebro.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Örebro.

Anlitade laboratorier utanför länet

För vissa vattenanalyser utnyttjas bl. a. Vattenvårdslaboratoriet i Vällingby, Kemiska stationen i Skara, IVL i Stockholm och Vattentest AB i Uppsala.

Livsmedelskontroll

Under 1977 uttogs inom länet sammanlagt 1 573 livsmedelsprover för bakteriologisk undersökning. Vid fullt utbyggd offentlig livsmedelskontroll beräknas drygt 2 840 prover uttas årligen.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för rå-och renvattenkontrollen i länet uppgick år 1977 till ca 150 000 kr.

Miljökontroll

Kostnaderna för samordnad recipientkontroll uppgår till drygt 100 000 kr. per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Behovet av veterinärmedicinsk diagnostik inom Örebro län tillgodoses huvudsakligen av Regionallaboratoriet i Örebro. Genom att all laboratoriedi-

agnostik för det nya djursjukhusets räkning enligt uppgift kommer att tillföras laboratoriet kommer denna verksamhet att ytterligare utökas.

Lantbrukskemiska undersökningar

Vissa fodermedelsundersökningar utförs vid Regionlaboratoriet. I övrigt anlitas Kemiska stationen i Skara.

2.18 Västmanlands län

Västmanlands län har ca 260 000 invånare fördelade på 11 kommuner.

Svelab

Svelab har ett laboratorium i Västerås. Laboratoriet har 10 anställda och en omsättning av ca 1 miljon kr. (1977). Vid laboratoriet utförs mikrobiologiska undersökningar av livsmedel, fodermedel och vatten samt salmonellaundersökningar och vissa kliniskt-bakteriologiska undersökningar.

Kommunala laboratorier

Vissa fysikalisk-kemiska analyser utförs vid Tekniska Verkens laboratorium i Västerås.

Industrilaboratorier

Bland annat följande industrier inom länet har tillgång till egna laboratorier för i första hand driftkontroll: ASEA, Bulten-Kanthal, Fagersta AB, Gränges Aluminium, Gränges Metallverken, Seco Tools, Supra och Surahammars Bruks AB.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Västerås.

Anlitade laboratorier utanför länet

Bland anlitade laboratorier utanför länet märks bl. a. AB Hydroconsult i Bromma, Industrins Miljöanalys AB i Linköping, Interlab AB i Borlänge, IVL AB i Stockholm, AB Kemibyran i Vällingby, Vattentest AB i Uppsala samt Vattenvårdslaboratoriet AB i Vällingby.

Livsmedelskontroll

Fram till halvårsskiftet 1978 har regelbunden provtagning enligt livsmedelsverkets kungörelse 1976:15 skett i Västerås-, Sala-, Fagersta- och Hallstahammars kommuner. Proverna undersöks vid Svelab i Västerås och i någon mån vid Svelab i Jönköping.

Miljökontroll

Kostnaderna för samordnad recipientkontroll beräknas uppgå till i medeltal 250 000 kr per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Behovet av denna verksamhet tillgodoses av i första hand Svelab i Västerås. Viss obduktionsverksamhet förekommer även vid kontrollslakteriet i Västerås. Utöver detta har Djursjukhuset i Strömsholm laboratorier för klinisk kemi och för mikrobiologi. Vid Djursjukhusets laboratorier utfördes under 1976 sammanlagt ca 8 000 undersökningar. Djursjukhusets laboratorier tillgodoser i första hand sjukhusets egna behov. En del material, särskilt till det klinisk-kemiska laboratoriet, kommer även från externt verksamma veterinärer.

2.19 Kopparbergs län

Kopparbergs län har ca 280 000 invånare fördelade på 15 kommuner.

Svelab

Svelab har ett laboratorium i Borlänge. Laboratoriet utför bl. a. bakteriologiska livsmedelsundersökningar, vattenundersökningar åt länets samtliga kommuner samt bakteriologisk köttkontroll åt Farmek och länets privata sanitetsavdelningar. Svelab har ett samarbetsavtal med Vattenvårdslaboratoriet AB, Vällingby, beträffande vattenanalyser. Laboratoriet har 9 anställda och en årsomsättning av ca 800 000 kr. Laboratoriet utförde 1976 ca 43 000 undersökningar.

Kommunala laboratorier

Avesta, Borlänge, Falun, Ludvika och Mora har i anslutning till avloppsreningsverk laboratorier för drift- och utsläppskontroll.

Industrilaboratorier

De flesta industrierna i länet har någon form av laboratorium för intern driftkontroll. Som exempel kan nämnas Stora Kopparbergs AB samt Kvarnsvedens och Grycksbo pappersbruk.

Anlitade laboratorier utanför länet

Vattenvårdslaboratoriet, Vällingby, anlitas för fysikalisk-kemiska vattenundersökningar. I varierande omfattning anlitas även andra konsultföretags laboratorier, exempelvis IVL, VBB, Orrje & Co och K-Konsult. Svelab i Jönköping utnyttjas för kemiska livsmedelsundersökningar.

Livsmedelskontroll

Svelab utför offentliga livsmedelsundersökningar. 1976 utfördes drygt 1 000 bakteriologiska livsmedelsundersökningar.

Miljökontroll

Enligt fastställda program för utsläppskontroll uppgår antalet s. k. vecko-prover (samlingsprover) vid kommunala avloppsreningsverk till ca 1 500 per år. Därutöver görs ett antal mätningar och analyser för styrning av de biologiska och kemiska reningsprocesserna. För kontroll av vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag, vilka fungerar som recipienter för avloppsvatten, finns program upprättade för regelbunden provtagning. Antalet vattenprover från denna verksamhet uppgår till ca 700 per år.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Undersökningar utförs av Svelab, Borlänge, vars upptagningsområde även omfattar X-, Y- och Z-län.

2.20 Gävleborgs län

Gävleborgs län har ca 295 000 invånare fördelade på 10 kommuner.

Kommunala laboratorier

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Gävle är huvudsakligen ett livsmedels- och vattenlaboratorium och utför huvuddelen av livsmedels- och vattenkontrollen i länet. Laboratoriet har 9 anställda och utför ca 12 000 undersökningar per år.

I Hudiksvall finns ett kommunalt laboratorium som ombesörjer miljökontroll av utsläpp från kommunens egna anläggningar.

Industrilaboratorier

Skogsindustribolagen har vid flertalet av länets massa- och pappersfabriker laboratorier där förutom den interna driftkontrollen även vissa analyser av miljökontrollkaraktär utföres. Även Sandvik AB och SKF Stål utför vid egna laboratorier mätningar av vissa miljökontrollparametrar. I vissa fall utför företagen inte bara vattenkontroll utan också luftprovtagningar i egen regi.

Anlitade laboratorier utanför länet

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Sundsvall anlitas av angränsande kommuner inom Gävleborgs län. Dessutom anlitas bl. a. Svelab i Borlänge, SVA, KF:s livsmedelslaboratorium i Nacka (för bekämpningsmedelsanalyser) samt

hälsovårdsnämndens laboratorium i Göteborg (för metallanalyser på livsmedel).

För provtagnings- och analysarbeten i miljökontrollsyfte anlitas ett antal laboratorier belägna utanför länet: AB Hydrokonsult-Kemibyrån i Bromma, K-Konsult i Stockholm, KM-Laboratorierna i Halmstad, Orrje & Co i Stockholm, Vattenvårdslaboratoriet i Vällingby, SLL i Uppsala, Industrins Miljöanalys AB i Linköping, IVL i Göteborg och Stockholm, Vattenvårdslaboratoriet i Vällingby samt Ångpanneföreningen i Stockholm.

Livsmedelskontroll

Den offentliga livsmedelskontrollen är endast genomförd i Gävle kommun. För övriga kommuner som regelbundet anlitar hälsovårdsnämndens laboratorium anges analysbehovet uppgå till ca 2 200 prover per år. Under 1977 utfördes för dessa kommuners räkning 425 analyser.

Rå- och renvattenkontroll

Hälsovårdsnämndens laboratorium utför rutinmässiga driftkontroller vid vissa reningsverk. Kostnader för denna verksamhet uppgick år 1977 till ca 62 000 kr för Gävle kommun och till ca 32 000 kr för Sandvikens kommun.

Miljökontroll

Vissa rutinmässiga recipientundersökningar utförs av hälsovårdsnämndens laboratorium i Gävle.

Ljusnan-Voxnans vattenvårdsförbund, med verksamhetsområde inom Ljusdals, Bollnäs, Ovanåkers och Söderhamns kommuner, svarar för samordnad recipientkontroll inom verksamhetsområdet. Förbundet har för dessa arbetsuppgifter inrättat ett eget laboratorium, vilket även mottar externa uppdrag.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Undersökningar utförs huvudsakligen av Svelab i Borlänge.

2.21 Västernorrlands län

Västernorrlands län har ca 255 000 invånare fördelade på 7 kommuner.

Kommunala laboratorier

Hälsovårdsnämndens laboratorium i Sundsvall utför bakteriologiska livsmedelsundersökningar och köttkontroll samt kemiska och bakteriologiska vattenundersökningar. Laboratoriet har 12 anställda och utför ca 9 000 undersökningar per år. Intäkterna uppgick år 1977 till 1,1 milj. kr. Övriga kommuner utför endast enklare vattenanalyser.

Industrilaboratorier

Mo och Domsjö AB och Svenska Cellulosa AB har välutrustade forskningslaboratorier. Dessa laboratorier kan ibland även utföra externa undersökningsuppdrag. Kema Nobel AB och Gränges AB har tillgång till speciallaboratorier.

Anlitade laboratorier utanför länet

Svelab i Borlänge och SVA i Stockholm anlitas för veterinärmedicinsk diagnostik. För jordanalyser anlitas SLL i Uppsala. Vissa kommuner utnyttjar Umeå kommuns laboratorium (för livsmedelsanalyser), Hjortens laboratorium i Östersund (för vattenanalyser) och SLL:s filial i Umeå (för foder- och livsmedelsanalyser). Dessutom utnyttjas bl. a. IVL i Stockholm och Göteborg samt Vattenvårdslaboratoriet i Vällingby för vissa miljöundersökningar.

Livsmedelskontroll

Analyser för den offentliga livsmedelskontrollen utförs av det kommunala laboratoriet i Sundsvall. Antalet prov som enligt SLV 1976:15 skall tas i länet beräknas till ca 3 000. År 1977 togs drygt 900 prover.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaden för rå- och renvattenkontrollen beräknas uppgå till minst 350 000 kr per år (1977).

Miljökontroll

Kostnaden för utsläppskontroll från kommunala avloppsreningsverk har för hela länet beräknats till ca 160 000 kr. Kostnaden för recipientkontroll vid industrier och för kommunala utsläpp beräknas uppgå till 200 000–250 000 kr. per år varav en stor del sker i form av samordnad recipientkontroll.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Veterinärmedicinska laboratorieundersökningar utförs vid Svelab i Borlänge och vid SVA i Stockholm. Obduktioner sker vid kontrollslakterierna i Sundsvall och Sollefteå. I anslutning till djursjukhuset vid försvarets hundskola i Sollefteå finns laboratorium för klinisk kemi.

Lantbrukskemiska undersökningar

För undersökningar av jordprover och växtmaterial anlitas SLL i Umeå och Uppsala.

2.22 Jämtlands län

Jämtlands län har ca 130 000 invånare fördelade på 8 kommuner.

Kommunalt laboratorium

I Östersund finns vid reningsverket ett mindre laboratorium för intern avloppsvattenkontroll.

Uppdragslaboratorium

Hjortens laboratorium, Östersund, utför livsmedels- och vattenanalyser.

Industrilaboratorier

Nedre Norrlands Producentförening (NNP) har gemensamt med kontrollslakteriet i Östersund laboratorieresurser för bakteriologisk köttkontroll och intern livsmedelskontroll.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Östersund.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet utnyttjas hälsovårdsnämndens laboratorium i Sundsvall samt SLL i Uppsala och Umeå.

Livsmedelskontroll

Hjortens laboratorium, Östersund, utför på dispens analyser inom den offentliga livsmedelskontrollen. Totala antalet prov som enligt SLV 1976:15 årligen bör bli föremål för laboratorieundersökning uppgår till ca 1 600.

Rå- och renvattenkontroll

Vid Hjortens laboratorium utförs årligen ca 2 900 vattenundersökningar.

Miljökontroll

Vid Hjortens laboratorium utförs per år ca 300 undersökningar av prov från kommunala avloppsreningsverk och recipientkontroller. Vissa andra prover från länet analyseras vid hälsovårdsnämndens laboratorium i Sundsvall.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Utförs vid Svelab i Borlänge.

Lantbrukskemiska undersökningar

För lantbrukskemiska undersökningar anlitas SLL i Uppsala och Umeå.

2.23 Västerbottens län

Västerbottens län har ca 240 000 invånare fördelade på 12 kommuner.

Kommunala laboratorier

Kommunala laboratorier finns i Umeå och Skellefteå. I övriga kommuner kan utföras enkla vattenanalyser främst i anslutning till drift- och utsläppskontrollen vid vatten- resp. avloppsverken.

Statens lantbrukskemiska laboratorium

Statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) driver en filial i Röbäcksdalen, Umeå. Verksamheten är främst inriktad på analyser av foder- och växtprover. Den ekonomiska omsättningen vid filialen är ca 500 000 kr. per år.

Kontrollslakterilaboratorium

Finns i Umeå.

Anlitade laboratorier utanför länet

Viak AB och IVL anlitas för laboratorieundersökningar inom ramen för av länsstyrelsen fastställda kontrollprogram. Vidare anlitas SLL i Uppsala för olika analysuppdrag inom lantbrukskemins område.

Livsmedelskontroll

Antalet livsmedelsprover vid en utbyggd livsmedelskontroll beräknas till ca 3 000 per år. Flertalet analyser från länets kommuner utförs vid Umeå kommuns laboratorium. Norra länsdelen (Norsjö och Skellefteå kommuner) utnyttjar laboratorium vid Skellefteå kommuns hälsovårdsnämnd.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för rå- och renvattenkontrollen beräknas till ca 100 000 kr. (1976).

Miljökontroll

Huvuddelen av kostnaden för miljökontroll faller på utsläpps- och recipientkontroll för cellulosaindustrin. Kostnader för laboratorieundersökningarna på detta område uppskattas till ca 800 000 kr. (1976). Drygt hälften av analysvolymen utförs på interna laboratorier.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Veterinärmedicinska undersökningar utförs vid kontrollslakterilaboratoriet i Umeå samt vid Umeå kommuns laboratorium.

Lantbrukskemiska undersökningar

Vid SLL:s filial i Röbäcksdalen undersöks främst foder- och växtprover. Övriga lantbrukskemiska analyser med tyngdpunkt på jordprover utförs vid SLL:s huvudlaboratorium i Uppsala.

LAB 76:s kommentar

Riksdagen beslutade efter förslag av regeringen (prop. 1964:78, JoU 1964:11, rskr 1964:185), att en filial till SLL skulle upprättas i Röbäcksdalen, Umeå kommun. Avsikten var att filialen bl. a. skulle betjäna den omfattande fältförsöksverksamhet som bedrivs inom ramen för nuvarande Sveriges lantbruksuniversitet. Nybyggnader för filialen färdigställdes under 1972. Kostnaderna för utrustning uppgick till 500 000 kr. Uppdragsvolymen har hittills varit relativt liten. Antalet anställda uppgick till 5 personer 1977. Utvecklingen av verksamheten kan från ekonomisk synpunkt beskrivas enligt följande:

Verksamhetsår	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
Intäkter av uppdragsverksamhet (tkr)	120	119	280	308	360
Kostnader för uppdragsverksamhet (tkr)	339	384	480	498	514
Kostnadstäckning	35 %	31 %	58 %	62 %	70 %

Vissa lantbrukskemiska prover (främst jordprover men även mjölkprover från lantbruksuniversitet) sänds till Uppsala för analys vid SLL:s huvudlaboratorium och vid andra laboratorier.

För att öka analysvolymen vid filialen har SLL vidtagit marknadsåtgärder för att erhålla uppdrag från kommuner och enskilda.

Umeå kommun har genom sammanslagning av två mindre laboratorier byggt upp en relativt stor laboratorieenhet i kommunal regi. Den ekonomiska omsättningen vid laboratoriet uppgick till ca 1 milj. kr. under 1977.

SLL:s filial och kommunens laboratorium har genom utvecklingen kommit att konkurrera med varandra, samtidigt som de offentliga laboratorierna i länet sammanlagt har haft en icke oväsentlig överkapacitet. LAB 76 har under utredningsarbetet aktivt verkat för en samordning av laboratorieresurserna i Västerbottens län. Underhandskontakter har därvid tagits med berörda myndigheter och intressenter. (Se även avsnitet 15.6).

2.24 Norrbottens län

Norrbottens län har ca 266 000 invånare fördelade på 14 kommuner.

Svelab

Svelab har i Luleå ett laboratorium med 10 anställda. Vid laboratoriet utförs främst kemiska och bakteriologiska vattenundersökningar samt livsmedelsundersökningar. Bakteriologisk köttkontroll utförs åt slakteriföreningen. Den ekonomiska omsättningen för laboratoriet uppgår till ca 1,1 milj. kr. per år.

Kommunala laboratorier

Enkla registreringar utförs i anslutning till driften av reningsverk m. m.

Industrilaboratorier

Följande industriföretag har egen laboratorieverksamhet: LKAB i Kiruna, NJA i Luleå samt ASSI i Piteå m. fl.

Anlitade laboratorier utanför länet

Utanför länet anlitas SLL i Uppsala och Umeå, IVL i Stockholm och Göteborg, Asea i Västerås, Boliden Metall AB i Boliden, Analytica AB i Solentuna, naturvårdsverket i Solna samt SCA i Sundsvall.

Livsmedelskontroll

Livsmedelskontrollen begränsas i stort sett till provtagning i Luleå och Piteå kommuner. Den sammanlagda provtagningen enligt SLV 1976:15 beräknas till ca 3 000 prover per år.

Transportfrågorna i Norrbottens län är av särskilt intresse vid bedömning av laboratorieverksamhetens organisation. LAB 76 har särskilt studerat hur man praktiskt löser transportproblem i ett län med en yta av 99 000 km². Vid transport av prov till laboratorium måste förvaringen av lättförstörbara varor ordnas på ett sådant sätt att temperaturen i provets alla delar håller mellan $\pm 0^\circ$ och $+4^\circ\text{C}$ till dess analysarbetet påbörjas. Transport av sådant prov bör ordnas så att provet når laboratoriet inom 24 timmar från provtagningstillfället. Med tillämpning av gällande bestämmelser är det fullt möjligt att ordna transport av prover från länets samtliga kommuner till Luleå. Det erfordras emellertid att man i vissa kommuner vidtar särskilda åtgärder för att transportkedjan skall fungera.

Rå- och renvattenkontroll

Laboratoriekostnaderna för rå- och renvattenkontrollen uppgår till ca 250 000 kr för år 1976.

Miljökontroll

Laboratoriekostnaderna för utsläppskontroll från kommunala avloppsreningsverk har för hela länet beräknats till 90 000 kr per år.

Laboratoriekostnaderna för utsläpps- och recipientkontroll beräknas till sammanlagt 1 250 000 kr per år varav ca 100 000 kr avser samordnad recipientkontroll.

Veterinärmedicinsk diagnostik

Den veterinärmedicinska diagnostiken har p. g. a. länets näringslivsstruktur relativt liten omfattning. Erforderliga undersökningar utförs vid Svelab i Luleå.

Lantbrukskemiska undersökningar

För vissa lantbrukskemiska undersökningar anlitas SLL i Uppsala. Kostnaderna härför beräknas till ca 30 000 kr. per år. Vid SLL:s filial i Umeå utförs fodervärdesundersökningar till ett belopp av 10 000 kr. per år.

Karta över

Sveriges kommuner

enligt indelningen den 1 januari 1978

Teckenförklaring

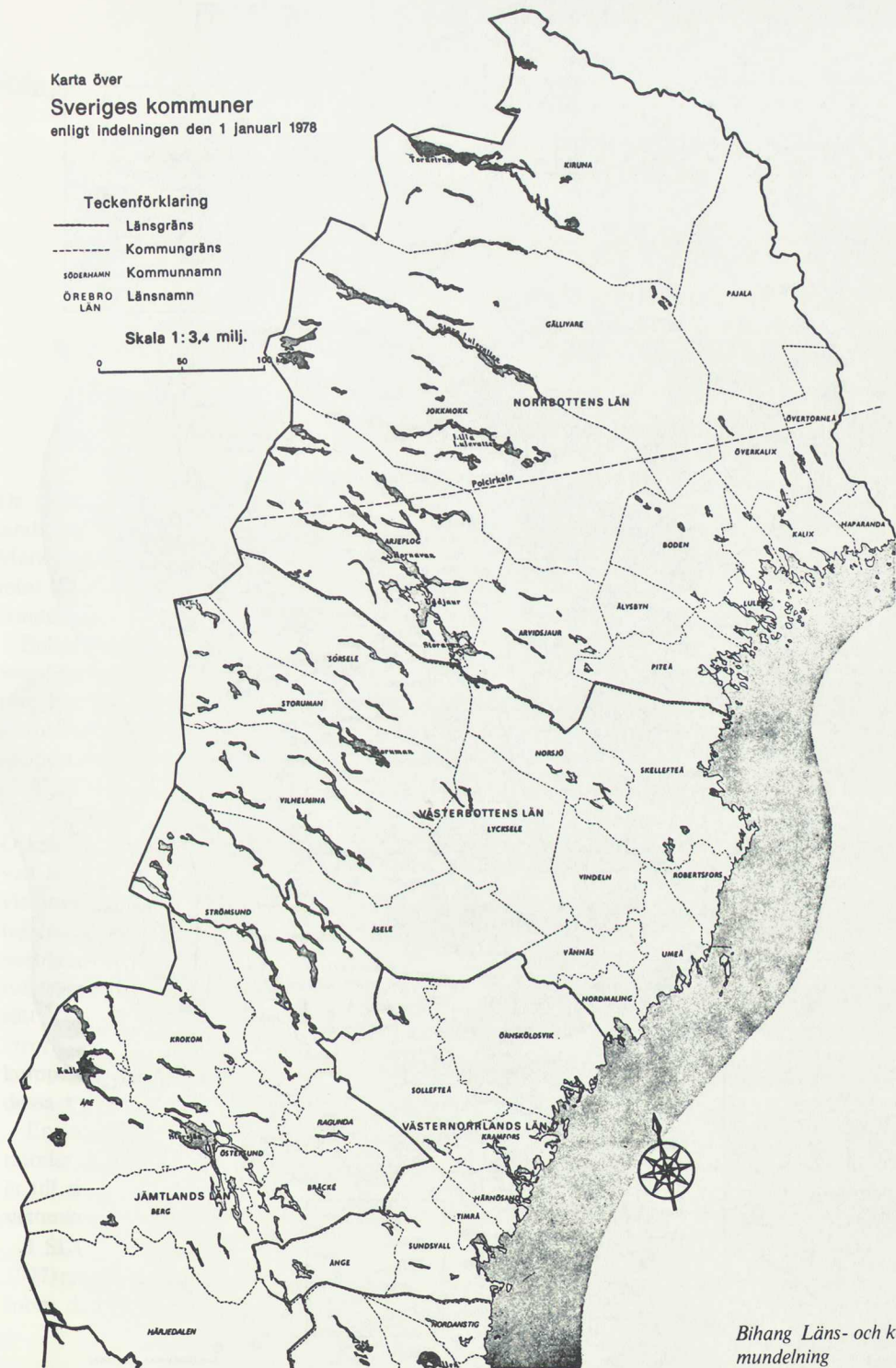
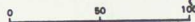
----- Längsgräns

----- Kommungräns

SÖDERHAMN Kommunnamn

ÖREBRO Län
LÄN

Skala 1:3,4 milj.

Bihang Läs- och kom-
mundelning

KARTOGRAFISKA INSTITUTET

0 50 100 km

Bilaga 3 Riktlinjer för förordnande av anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier¹

De grundläggande föreskrifterna om laboratoriernas ställning och utnyttjande finns i 50 och 51 §§ livsmedelskungörelsen (SFS 1971:807, SLV 1975:2). Mera detaljerade bestämmelser återfinns i statens livsmedelsverks kungörelse (SLV 1976:4) om anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier.

Enligt 1 § i SLV:s laboratoriekungörelse (SLV 1976:4) kan som *anvisningslaboratorier* i princip godtas endast laboratorier med en sådan statlig eller kommunal anknytning att verksamheten kan anses ske under tjänstemannaansvar. SLV har bestämt att endast anvisningslaboratorier skall anlitas i den offentliga livsmedelskontroll som föreskrivs i verkets kungörelse (SLV 1975:7) om provtagning m. m. vid offentlig livsmedelskontroll, den s. k. kontrollkungörelsen (senaste lydelse SLV 1976:15, SLV FS 1978:5). Också för den del av den offentliga livsmedelskontrollen, som sker utöver vad som föreskrivs i kontrollkungörelsen, skall i första hand anlitas anvisningslaboratorier. Efter medgivande av livsmedelsverket kan i undantagsfall även annat laboratorium än anvisningslaboratorium få anlitas vid sistnämnda kontroll. En förutsättning för sådant medgivande är bl. a. att full trygghet kan anses föreligga för att undersökningen sker på ett opartiskt sätt (exempelvis genom att insända prover kodnumreras). *Godkända livsmedelslaboratorier* bör i princip ha samma standard vad beträffar personalkompetens och resurser som anvisningslaboratorier men är till skillnad från dessa i allmänhet privatägda.

En särställning intar laboratorierna vid kontrollslakterierna. Dessa laboratorier är knutna till SLV:s offentliga besiktningsveterinärorganisation men är till sina funktioner vanligen begränsade till bakteriologisk köttkontroll, vattenkontroll, exportkontroll och hälsokontroll (faecesundersökningar).

I SLV:s kalender över livsmedelskontrollen i Sverige (senaste upplaga 1977) redovisas de centrala myndigheter och institutioner som är verksamma inom den offentliga livsmedelskontrollen.

¹ Fastställda av statens livsmedelsverks laboratoriegrupp. December 1978.

Allmänna förutsättningar

För förordnande som anvisnings- eller godkänt livsmedelslaboratorium krävs att laboratoriets åtaganden på livsmedelsområdet är så stora att man bedriver en kontinuerlig verksamhet med fast anställd laboratoriepersonal. Detta i sin tur skall innebära att den som är ansvarig chef för mikrobiologiska respektive kemiska undersökningar personligen deltar i och leder och övervakar arbetet fortlöpande. Hans eller hennes närvaro får givetvis anpassas till förekommande arbetsrutiner och undersökningarnas art.

Förordnandet är knutet både till laboratoriet och personligen till ansvarig chef som SLV godtagit för uppgiften och vars namn förts in i laboratorieförteckningen i SLV:s laboratoriekungörelse. Vid laboratorium som har fått såväl K- som M-kompetens² förutsätts sålunda att provning dessutom sker i fråga om både ansvarig kemist och mikrobiolog. Detta innebär underförstått att, då byte sker på sådana tjänster, efterföljarens behörighet skall prövas. För att en sådan provning skall kunna ske har laboratoriet, enligt 5 § laboratoriekungörelsen, skyldighet att bl. a. anmäla personbyten på ansvariga befattningar till SLV.

Syftet med anmälningsskyldighet är – som framgår av 5 § laboratoriekungörelsen – att SLV skall få möjlighet att på nytt pröva laboratoriets ställning som anvisnings- eller godkänt livsmedelslaboratorium mot bakgrund av de personbyten eller andra förändringar som skett eller planeras. För att detta skall kunna ske så smidigt som möjligt både för laboratoriet och SLV är det mest praktiskt och från verkets sida önskvärt att SLV informeras på förhand i saken. Däremot får anmälningsskyldigheten inte uppfattas så att det helt överläts på SLV att träffa ett avgörande i sak när det gäller personal eller ombyggnad. Laboratorieledningen skall därför först själv ha tagit ställning, innan anmälan sker. Detta utesluter givetvis inte mera informella underhandskontakter med SLV:s tjänstemän i tveksamma frågor eller om laboratoriet i övrigt vill rådgöra med verket.

Vid vanliga semesterledigheter kan ansvaret för laboratorieverksamheten delegeras till annan kompetent tjänsteman utan anmälan till SLV. Däremot bör ledigheter överstigande 3 månader meddelas till SLV.

Personalens kompetens

För den som är ansvarig för verksamheten krävs som grundutbildning examen från universitet eller fackhögskola med speciell utbildning (3–4 betyg eller 60–80 poäng) i analytisk kemi respektive mikrobiologi. Dessutom fordras ca 3 års praktisk erfarenhet av kemiska respektive mikrobiologiska livsmedelsundersökningar, varav minst ett år under sakkunnig ledning. För stadsveterinär som samtidigt är ansvarig för mikrobiologiska undersökningar innebär kompetens som stadsveterinär (VF 1971:46, 26 § 2, 3) att här uppställda kompetenskrav är uppfyllda.

För det praktiska laboratoriearbetet krävs laboratoriepersonal i erforderlig omfattning och med för verksamheten lämplig utbildning. Denna personal skall ha gått igenom laborantskola eller förvärvat motsvarande kompetens

² K-kompetens = kemiska undersökningar. M-kompetens = mikrobiologiska undersökningar.

genom mångårig tjänstgöring vid livsmedelslaboratorium.

Undantag från dessa behörighetsregler kan göras då särskilda skäl föreligger.

Lokaler och utrustning

Laboratoriet skall ha lokaler som är anpassade till verksamhetens art och omfattning. Utrymmena skall vara uppdelade och inbördes placerade så att de medger ett rationellt bedrivet laboratoriearbete utan störande påverkan utifrån eller mellan olika laboratorieenheter.

Lokalerna får inte vara genomgångsrum för allmänheten eller för personal som inte har något att göra med själva laboratoriearbetet.

Bedrivs såväl kemiskt som mikrobiologiskt analysarbete bör laboratoriet vara lokalmässigt uppdelat i en kemisk och en mikrobiologisk del.

I mikrobiologiskt laboratorium bör separata utrymmen finnas för

1. mottagning, uppackning m. m.,
2. ansättning och allmän analysverksamhet,
3. diskings- och steriliseringsarbete.

Dessutom skall förrådsutrymmen samt kyl/frys- och övriga termostaterade utrymmen finnas i tillräcklig omfattning.

I laboratoriet bör finnas personalutrymmen som är avsedda enbart för laboratoriepersonalen. I personalrummen skall man kunna förvara skyddskläder och personliga gångkläder åtskilda.

Metodik

SLV kan föreskriva att vissa undersökningsmetoder skall användas. Eljest skall i första hand de metoder tillämpas som fastställts av Nordisk metodikkommitté för livsmedel (NMKL), Association of Official Analytical Chemists (AOAC) eller Internationella standardiseringsorganisationen (ISO).

Ett laboratorium skall kunna utföra vissa obligatoriska analyser för att bli förordnat som anvisningslaboratorium eller godkänt livsmedelslaboratorium.

Rutiner vid förordnande

Laboratorium som önskar bli anvisningslaboratorium eller godkänt livsmedelslaboratorium skall skriftligen ansöka om detta hos SLV. Ansökan skall innehålla uppgifter om aktuellt kompetensområde, meritförteckning för den eller de personer som avses leda verksamheten, uppgifter om verksamhetens planerade omfattning och övriga sådana upplysningar som kan anses nödvändiga för prövningen.

Förprovning av kemiska laboratorier sker genom att aktuellt laboratorium

får analysera ett antal testprov, vilka översändes från SLV:s undersökningsavdelning. Provens karaktär anpassas till laboratoriernas olika kompetensområden K 1, K 2 och K 3.³

Innan beslut ifråga om förordnande fattas skall särskilt utsedd tjänsteman vid SLV ha inspekterat laboratoriet.

Förordnandet meddelas av SLV genom särskilt beslut, vari laboratoriechef och laboriekategori anges. I beslutet anges vidare de villkor och föreskrifter som skall gälla för förordnandet.

Förteckning över laboratorier

Livsmedelsverket offentliggör en gång om året förteckning⁴ över anvisningslaboratorier och godkända livsmedelslaboratorier med upplysning om deras kompetensområden. I förteckningen införs laboratorierna under huvudrubrikerna "Anvisningslaboratorier" och "Godkända livsmedelslaboratorier". Samtidigt anges för laboratorier med kompetens för kemiska undersökningar vilket av områdena K 1, K 2 och K 3 kompetensen omfattar. För varje laboratorium anges gatuadress, postadress, telefonnummer, ansvarig chef och eventuell begränsning av verksamheten. För godkända livsmedelslaboratorier anges också laboratoriets ägare.

Tillsyn

Anvisningslaboratorier står under fortlöpande tillsyn av SLV enligt följande.

Särskilt utsedda tjänstemän från SLV besöker laboratorierna med regelbundna intervall för att man på platsen skall få en uppfattning om laboratoriernas verksamhet. Detta är särskilt angeläget vid mikrobiologiskt inriktade laboratorier där tillsyn medelst utsändande av testprov som regel inte kan utnyttjas.

Prov för analys – interkalibrering – sändes för kemiska undersökningar till de olika laboratorierna med varierande tidsintervall för kontroll av precision och noggrannhet.

Även över godkända livsmedelslaboratorier skall SLV utöva viss tillsyn.

Såväl anvisningslaboratorier som godkända livsmedelslaboratorier skall årligen till livsmedelsverket insända verksamhetsberättelse.

Återkallande

Återkallande av förordnande som anvisningslaboratorium eller godkänt livsmedelslaboratorium kan ske när laboratorium inte längre bedöms uppfylla de krav som gäller för förordnandet eller när laboratorium trots påpekanden inte följer SLV:s föreskrifter och anvisningar. I samband med att SLV prövar fråga om återkallande får laboratorieledningen tillfälle att inkomma med förklaringar och synpunkter.

³ K 1 Näringsvärdesanalyser.

K 2 Näringsvärdesanalyser och analys av vissa tillsatser eller vissa främmande ämnen.

K 3 Näringsvärdesanalyser samt resurser att analysera tillsatser, tungmetaller och pesticider.

⁴ Senaste laborieförteckning se SLV FS 1978:6.

Bilaga 4 Gällande bolagsordning för Aktiebolaget Svensk laboratorietjänst antagen av ordinarie bolagsstämma 1977-11-24

1 § Firma

Bolagets firma är Aktiebolaget Svensk laboratorietjänst.

2 § Verksamhet

Bolaget har till föremål för sin verksamhet att driva veterinärmedicinsk laboratorieverksamhet och därmed förenlig verksamhet.

3 § Aktiekapital

Bolagets aktiekapital skall utgöra 2 000 000 kronor.

4 § Aktiebelopp

Aktie skall lyda på 1 000 kronor.

5 § Förbehåll

Bolagets aktier får icke genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag, vars aktiebrev får ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag, i vars bolagsordning icke intagits förbehåll som avses i 2 § andra stycket lagen av den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., dock att utan hinder av det nu gjorda förbehållet aktier får förvärfvas till aktiefond enligt aktiefondslagen (1975:931) eller av svenskt bolag eller svensk förening, som avses i 18 § inskränkningsslagen.

6 § Hembud

Har aktie övergått till person, som icke förut är aktieägare i bolaget, skall aktien ofördröjligen hembjudas aktieägarna till inlösen genom skriftlig anmälan hos bolagets styrelse. När aktien sålunda hembjudits skall styrelsen eller verkställande direktören därom genast underrätta bolagets aktieägare på sätt som är föreskrivet om kallelse till bolagsstämma, med anmodan

till den, som önskar begagna sig av lösningsrätten, att skriftligen anmäla sig hos styrelsen inom två månader, räknat från amälan hos styrelsen om aktiens övergång.

Anmäler sig flera, skall företrädesrätten dem emellan i första hand bestämmas med ledning av de grunder rörande aktiekapitalets fördelning på intressentgrupper, som angetts i Kungl. Maj:ts proposition 1974:170. Därefter bestämmas företrädesrätten genom lottning, verkställd av notarius publicus, dock att, om samtidigt flera aktier hembjudits, aktierna först så långt ske kan skall fördelas mellan dem, som vill lösa, i förhållande till vars och ens aktieinnehav.

Lösenbeloppet skall utgöras av aktiens nominella värde och skall erläggas inom en månad efter utgången av den tid inom vilken de, som vill lösa, skall anmäla sig.

Om ingen i tid anmäler sig för att lösa hembjuden aktie eller om icke lösenbeloppet erlagts inom föreskriven tid, äger den som gjort hembudet att bli registrerad för aktien.

7 § Styrelsens säte

Styrelsen skall ha sitt säte i Stockholm.

8 § Styrelsen

Styrelsen skall bestå av nio ledamöter och fyra suppleanter.

Två styrelseledamöter och en suppleant för dessa utses av Lantbrukarnas Riksförbund, förening u. p. a., och vardera en styrelseledamot och en suppleant för denna utses av Kooperativa Förbundet, ek. förening, och Industrins Livsmedelsgrupp årligen för tiden från ordinarie bolagsstämma till dess nästa ordinarie stämma hållits. De återstående styrelseledamöterna jämte en suppleant för dessa väljes på ordinarie bolagsstämma för tiden till dess ordinarie bolagsstämma hållits tredje året efter valet.

Styrelsen är beslutsför när mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter, däribland minst tre av de av bolagsstämman utsedda, är närvarande.

9 § Firmateckning

Bolagets firma tecknas förutom av styrelsen av dem inom eller utom styrelsen, som styrelsen därtill utser.

10 § Räkenskapsår

Bolagets räkenskapsår skall omfatta tiden 1 juli–30 juni följande år.

11 § Revisorer

För granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper utses årligen på ordinarie bolagsstämma för tiden intill dess nästa ordinarie bolagsstämma hållits två revisorer jämte samma antal

suppleanter. Av bolagets revisorer skall minst en jämte suppleanten vara auktoriserad.

12 § Kallelse m. m.

Kallelse till bolagsstämma skall ske genom rekommenderade brev. Kallelse skall ske tidigast fyra och senast två veckor före stämman.

13 § Bolagsstämmans öppnande

Bolagsstämma öppnas av styrelsens ordförande, eller den styrelsen därtill utser, varefter närvarande aktieägare bland sig utser särskild ordförande för ledande av stämmans förhandlingar.

14 § Bolagsstämma

Ordinarie bolagsstämma skall hållas en gång årligen under oktober eller november månad.

På ordinarie bolagsstämma skall följande ärenden förekomma till behandling:

- 1) Val av ordförande vid stämman
- 2) Upprättande och godkännande av röstlängd
- 3) Val av två justeringsmän
- 4) Prövning av om stämman blivit behörigen sammankallad
- 5) Framläggande av årsredovisningen och revisionsberättelsen
- 6) Beslut
 - a) om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen
 - b) om dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust
 - c) om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören
- 7) Fastställande av arvoden åt styrelsen och revisorerna
- 8) Val av styrelse samt revisorer och revisorssuppleanter
- 9) Annat ärende, som ankommer på stämman enligt aktiebolagslagen (1975:1385) eller bolagsordningen.

15 § Vinstutdelning

Om vinstutdelning beslutas, skall alla bolagets aktier medföra samma rätt till årlig vinstutdelning, dock med högst fem och en halv procent av aktiebeloppet.

16 § Bolagets upplösning

Vid bolagets upplösning skall de behållna tillgångarna, sedan aktieägarna återbekommit av dem tillskjutet belopp, ställas till Regeringens förfogande att användas för ändamål som bolaget haft att tillgodose.

17 § Skiljeklausul

Skulle mellan bolaget och styrelsen eller ledamot därav eller aktieägare uppkomma tvist, skall den avgöras av skiljemän i enlighet med gällande lag om skiljemän.

Statens offentliga utredningar 1979

Kronologisk förteckning

1. Utbyggt skydd mot höga vård- och läkemedelskostnader. S.
2. Naturmedel för injektion. S.
3. Regional laboratorieverksamhet. Jo.

Statens offentliga utredningar 1979

Systematisk förteckning

Socialdepartementet

Utbyggt skydd mot höga vård- och läkemedelskostnader. [1]

Naturmedel för injektion. [2]

Jordbruksdepartementet

Regional laboratorieverksamhet. [3]

KUNGL. BIBL.
1979-03-12
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-04467-6
ISSN 0375-250X